

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КАЛІННІКОВ ОЛЕКСІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 343.137 : 343.102

**ДИСЕРТАЦІЯ
ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОВОГО
(IN ABSENTIA) В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ
(ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)**

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О. В. Калінніков**

Науковий керівник: **Удалова Лариса Давидівна**, доктор юридичних наук,
професор, заслужений діяч науки і техніки України

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Калінніков О. В. Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021.

У дисертації вперше на основі кримінального процесуального законодавства України та іноземних держав, міжнародних правових актів, практики Європейського суду з прав людини, сучасного розвитку кримінально-процесуального права здійснено комплексне порівняльне дослідження правового регулювання процедури досудового розслідування за відсутності підозрюваного (in absentia) згідно з кримінальним процесуальним законодавством України та країн Європи, що включає нові та удосконалені наукові висновки та положення.

Досліджено генезу кримінального процесуального законодавства Україні щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого з 1991 р. й дотепер та визначено його періодизацію з відокремленням складових частин та дослідженням їх як позитивних, так і негативних аспектів.

Узагальнено розвиток законодавства країн Європи щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження in absentia, та визначено такі основні чинники розвитку кримінального процесуального законодавства за відсутності підозрюваного (in absentia) у країнах Європи як: прецедентна практика ЄСПЛ, розвиток права Європейського Союзу, а також внутрішня соціально-політична і криміногенна ситуація в країні.

Запропоновано систематизацію всіх вимог кримінального процесуального законодавства України щодо здійснення спеціального досудового розслідування залежно від їх правової регламентації на підстави та умови.

Проаналізовано процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування за КПК України з відокремленням проблемних питань та визначенням шляхів їх усунення.

Доведено, що запроваджена у КПК концептуальна система здійснення спеціального досудового розслідування за рішенням слідчого судді є певним компромісом дотримання балансу приватних і публічних інтересів. До того ж, обґрунтовано, що положення КПК України, які регулюють спеціальне досудове розслідування, потребують реформування з огляду на положення міжнародних документів, що забезпечить усунення прогалин і суперечностей, що призведе до запровадження ефективних гарантій прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia*.

Досліджено окремі аспекти процесуального порядку здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному процесуальному законодавстві країн Європи та надано загальні характеристики процесів досудового розслідування країн Європи з дослідженням спільних ознак у порівнянні із кримінальним процесуальним законодавством України.

Визначено спільні і відмінні риси здійснення спеціального досудового розслідування в Україні та країнах Європи, а також специфіку правозастосування з відокремленням актуальних проблемних питань для різних країн, а також доцільність нормативних запозичень у кримінальний процесуальний закон правових норм із кримінальних процесів країн Європи.

Обґрунтовано, що кримінальне процесуальне законодавство європейської країни щодо регламентації інституту *in absentia* незалежно від національної правової системи може відповідати вимогам законності та

справедливості, лише в разі дотримання гарантій, визначених міжнародними актами.

Доведено, що під час спеціального досудового розслідування повинні бути встановлені додаткові, порівняно із загальним порядком досудового розслідування, гарантії прав підозрюваного, які є обов'язковою ознакою кримінального провадження за відсутності підозрюваного (*in absentia*).

Визначено та досліджено гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування як за КПК України, так і за міжнародними документами, які застосовуються в європейських країнах, незважаючи на національні особливості законодавства держави.

Запропоновано систематизацію міжнародних документів, які закріплюють гарантії прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia*.

Визначено передумови для формування можливих спільних стандартів правового регулювання та застосування інституту *in absentia* у країнах Європи та в Україні.

Сформульовані та обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та частково використано в законотворчій діяльності. Запропоновано пропозиції щодо внесення змін до КПК України в частині удосконалення спеціального досудового розслідування, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), які забезпечать відповідність інституту вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та іншим європейським стандартам.

Ключові слова: спеціальне досудове розслідування; *in absentia*; підозрюваний; обвинувачений, кримінальне провадження за відсутності підозрюваного; заочне кримінальне провадження; гарантії прав підозрюваного; міжнародний розшук; міждержавний розшук; переховування від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної

відповідальності; поінформованість підозрюваного про його кримінальне переслідування.

SUMMARY

O.V. Kalinnikov. Pre-trial investigation in criminal proceeding in the absence of a suspect (in absentia) in Ukraine and European countries (comparative legal study). – Qualifying Scientific Work as Manuscript.

Ph.D. Thesis majoring in 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs. Kyiv, 2021.

Based on the criminal procedure legislation of Ukraine and foreign states, international legal enactments, case law of the European Court of Human Rights, modern development of criminal procedure law, the Thesis outlines for the first time complex comparative study of legal regulation of the procedure of pre-trial investigation in the absence of a suspect pursuant to the legislation of Ukraine and European countries, including new and improved scientific conclusions and regulations.

The genesis of the criminal procedure legislation of Ukraine as regards the pre-trial investigation in absentia as a part of the criminal proceeding in the absence of the suspect, accused since 1991 till present, has been studied with determination of its periodization and outlining of the components and analysis of their positive and negative aspects.

Development of the European legislation on pre-trial investigation in the absence of the suspect, as part of the criminal proceeding in absentia has been summarized and main factors in the development of criminal procedure legislation in the absence of the suspect (in absentia) in the European countries have been identified: the case law of the ECtHR, development of the European Union law, as well as internal socio political and criminogenic situation in the country.

The systematization of all requirements of the criminal procedure legislation of Ukraine with regard to conducting of special pre-trial investigation depending on their legal classification to the grounds and conditions has been offered.

The procedural order for conducting the special pre-trial investigation under the Criminal Procedure Code of Ukraine with outlining of problematic issues and determination of the ways to eliminate them has been analysed.

It has been proven that the conceptual system of conducting special pre-trial investigation introduced in the Criminal Procedure Code of Ukraine by the judgement of the investigating judge should be deemed a certain compromise of observing balance between private and public interests. In addition, it is substantiated that the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine governing special pre-trial investigation need to be reformed in view of the provisions of international instruments, which will eliminate gaps and contradictions and will lead to effective guarantees of the suspect's rights in the criminal proceeding in absentia.

Some aspects of the procedural order of conducting pre-trial investigation in the absence of the suspect (accused) in the criminal procedure legislation of Europe have been studied and general characteristics of pre-trial investigation processes of the European countries have been provided with the study of common features in comparison with the criminal procedure legislation of Ukraine.

The common and distinctive features of the special pre-trial investigation in Ukraine and European countries, as well as the specifics of law enforcement with outlining of topical issues for different countries, as well as feasibility of borrowings of legal regulations from criminal processes of the European countries and their introduction into the criminal procedure legislation have been determined.

It has been substantiated that the criminal procedure legislation of the European country on regulation of a concept "in absentia", regardless of the national legal system, may meet the requirements of legality and justice, only subject to compliance with the guarantees established by international instruments.

It has been proven that during the special pre-trial investigation, additional guarantees of the suspect's rights should be established in comparison with the general procedure of the pre-trial investigation, which are a mandatory feature of the criminal proceeding in the absence of the suspect (in absentia).

The guarantees of the suspect's rights have been determined and examined during the special pre-trial investigation both under the Criminal Procedure Code

of Ukraine and under international instruments applied in the European countries, despite the national peculiarities of the state legislation.

Systematization of international instruments, establishing guarantees of the suspect's rights in the criminal proceeding in absentia has been proposed.

The prerequisites for the formation of possible common standards of legal regulation and application of the concept "in absentia" in the European countries and in Ukraine have been identified.

The theoretical provisions, conclusions and proposals formulated and substantiated in the Thesis have been introduced and partially used in legislative activity. The proposals for making amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine have been made in terms of improvement of the special pre-trial investigation, as part of the criminal proceeding in the absence of the suspect, accused (in absentia), which will ensure compliance with the requirements of international treaties, approved by the Verkhovna Rada of Ukraine and other European standards.

Key words: special pre-trial investigation; in absentia, a suspect; an accused, criminal proceeding in the absence of the suspect; criminal proceeding in absentia; guarantees of the suspect's rights; international search; interstate search; abscond during the investigation or trial in order to evade from criminal liability; suspect's awareness of his/her criminal prosecution.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Калінніков О. В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia): теоретичні та практичні проблеми законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 62-78. DOI: <https://doi.org/10.33270/04191701>.

2. Калінніков О. В. Генеза законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного (in absentia) у період незалежності України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114) 2020. С. 88-99. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201141.88>.

3. Калінніков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні in absentia. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19) 2020. С. 133-142. DOI: <https://doi.org/10.33270/04201901.133>.

4. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (in absentia) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115) 2020. С. 128-137. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201152.128>.

5. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116) 2020. С. 115-127. <https://doi.org/10.33270/0119113>.

6. Калінніков О. В. Переховування підозрюваного від органів слідства та суду як умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 3 (31) , vol. 1. С. 226-232. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.1.36>

7. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження in absentia в законодавстві ФРН та України. *Юридичний часопис Національної*

академії внутрішніх справ. 2020. № 2 (20) 2020. С. 112-123. DOI: <https://doi.org/10.33270/04202002.112>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Калінніков О.В. Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 175-178.
2. Калінніков О.В. Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі Частина 2* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ, 2019. С. 125-129.
3. Калінніков О. В. Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science*: матеріали VIII Міжнародної науково - практичної конференції (м. Прага, Чехія, 09-12 листопада 2020 року). С. 249-254. DOI: 10.46299/ISG.2020.II.VIII.
4. Калінніков О. В. Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства*: збірник тез наукових доповідей і повідомлень XII Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів (м. Харків, 14 листопада 2020 року). С. 44-46.
5. Калінніков О. В. Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (in absentia). *Science and practice of today*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Анкара, Туреччина, 16-19 листопада 2020 року). С. 261-266. DOI: 10.46299/ISG.2020.II.IX.
6. Калінніков О. В. Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні питання криміналістики та судової*

експертизи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Київ, 19 листопада 2020 року). С.197-199.

7. Актуальні питання спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9-10 грудня 2020 року). С.298-300.

8. Калінніков О. В. Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (in absentia). *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought*: матеріали V Міжнародна наукова конференція з нових тенденцій у науці та освіті (м. Рим, Італія, 16-19 лютого 2021 року). С. 237-242. DOI - 10.46299/ISG.2021.I.V

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	14
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО (IN ABSENTIA) В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ.....	28
1.1. Стан наукових досліджень досудового розслідування за відсутності підозрюваного.....	28
1.2. Генезис законодавства в Україні щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.....	43
1.3. Генезис законодавства в країнах Європи щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.....	60
Висновки до розділу 1.....	82
РОЗДІЛ 2. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ.....	85
2.1. Процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного за законодавством України.....	85
2.2. Процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного за законодавством країн Європи.....	140
Висновки до розділу 2.....	185
РОЗДІЛ 3. ГАРАНТІЇ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЙОГО ВІДСУТНОСТІ.....	193

3.1. Гарантії прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності за законодавством України.....	193
3.2. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності.....	207
Висновки до розділу 3.....	227
ВИСНОВКИ.....	231
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	237
ДОДАТКИ.....	278

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.

КПК України 1960 р. – Кримінально-процесуальний кодекс 1960 р.

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ВСУ – Верховний Суд України

ВС – Верховний суд

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

ЄС – Європейський Союз

КПК ФРН – Кримінально-процесуальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина (Strafprozeßordnung) 1877 р.

КПК Франції – Кримінально-процесуальний кодекс Французької Республіки (Code de procédure pénale) 1958 р.

КПК Італії – Кримінально-процесуальний кодекс Італійської Республіки (Codice di procedura penale) 1988 р.

КПК Болгарії – Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Болгарія (Наказателно-процесуален кодекс) 2005 р.

КПК Чехії – Закон Чеської Республіки «Про кримінальне судочинство» (Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) 1961 р.

КК Литовської Республіки – Кримінальний кодекс Литовської Республіки 2000 р.

КПК Литовської Республіки – Кримінально-процесуальний кодекс Литовської Республіки (Baudžiamojo proceso kodeksas) 2002 р.

КПЗ Латвійської Республіки – Кримінально-процесуальний закон Латвійської Республіки (Kriminālprocesa likums) 2005 р.

КПК Королівства Нідерландів – Кримінально-процесуальний кодекс Королівства Нідерландів 1921 р.

КПК Швейцарії – Кримінально-процесуальний кодекс Швейцарії (Strafprozessordnung / Code de procédure pénale / Codice di diritto processuale penale / Cudesch da procedura penala) 2007 р.

Ювенальний КПК Швейцарії – Ювенальний Кримінально-процесуальний кодекс Швейцарії (Schweizerische Jugendstrafprozessordnung) 2009 р.

Військовий КПК Швейцарії – Військовий Кримінально-процесуальний кодекс Швейцарії (Militärstrafprozess) 1979 р.

КПК Ліхтенштейну – Кримінально-процесуальний кодекс Князівства Ліхтенштейн 1988 р.

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

абз. – абзац

ст. – стаття

ч. – частина

п. – пункт

пп. – підпункт

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У преамбулі Конституції України підкреслено європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України.

Серед спільних цінностей, на яких побудований Європейський Союз та Україна, є: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права, на який ґрунтується кожна правова держава.

У розбудові правової держави важливе значення має принцип невідворотності покарання, який полягає в тому, що кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення повинна бути своєчасно притягнута до кримінальної відповідальності за належною правовою процедурою.

До запровадження у жовтні 2014 року інституту спеціального досудового розслідування (*in absentia*) існувала певна прогалина, оскільки переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності призводило до неможливості завершення досудового розслідування та постановлення судом вироку, що фактично нівелювало принцип невідворотності покарання і не сприяло ефективній протидії злочинності, а крім того призводило до порушення прав і законних інтересів потерпілих від кримінальних правопорушень.

Судова практика та правозастосовна діяльність свідчать про наявність проблем нормативного регулювання спеціального досудового розслідування (*in absentia*), для подолання яких необхідне подальше реформування цього інституту з огляду на стандарти та досвід країн Європи.

Це твердження підтверджується статистичними даними, отриманими під час емпіричного дослідження. Про наявність у законодавчому регулюванні спеціального досудового розслідування (*in absentia*) прогалин та суперечностей зазначили: 90% адвокатів; 61% прокурорів, 31% слідчих, 82% суддів, а про необхідність запозичення в кримінальне процесуальне

законодавство України відповідних положень з законодавства європейських країн: 84% адвокатів; 83% прокурорів, 60% слідчих, 84% суддів.

Різні аспекти спеціального досудового розслідування у розбіжних поглядах висвітлені в наукових працях таких вітчизняних вчених як: Д.О. Алексєєва-Процюк, В.В. Афанасьєв, О.В. Бабаєва, О.В. Баулін, Г.П. Власова, І.В. Гловюк, В. Дрозд, І.З. Калька, Д.В. Коперсак, Р.О. Корякін, Т.Г. Ільєва, А.В. Лапкін, М.О. Лисенков, О.С. Мазур, О.В. Маленко, Г.В. Матвієвська, В.В. Михайленко, Г. В. Мудрецька, О.О. Нагорнюк-Данилюк, Л. В. Омельчук, Р.Г. Пєсцов, Д.П. Письменний, В. О. Попелюшко, В.В. Рец, В.В. Рожнова, І.В. Рогатюк, Д.О. Савицький, О.В. Сачко, В. Слободенюк, М.М. Стоянов, О.Ю. Татаров, Р.Р. Трагнюк, В.М. Трофименко, Л.Д. Удалова, І.В. Цюприк, Н.П. Черняк, А.В. Шевчишен, І.І. Шепітько, Д.М. Шишман, Д.О. Шумейко, М.О. Яковенко та інші.

Питанню кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого серед європейських дослідників присвячували такі науковці: L. Bachmaier Winter, E. Billis, M. Bassini, N. Canestrini, B. Churro, F. Ciopec, V. Costa Ramos, V. Covolo, E. D. Crespo, B. Drevet, A. Erzsébet Gácsi, P. Gkaniatsos, F. Golser, K. Karsai, K. Leader, A. Mangiaracina, L. Meyer-Goßner, A. Petrova, O. Pollicino, S. Quattrocchio, M. Roibu, S. Ruggeri, Á. M. Sanz Hermida, A. Schneider, B. Schmitt, Z. Szomora, M.L. Villamarín López, B. Vogel, інші.

Аналіз наявних наукових праць свідчить про те, що незважаючи на чисельність ґрунтовних праць щодо різних аспектів спеціального досудового розслідування, які утворюють фундаментальну базу для подальших досліджень, залишається недослідженим питання досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) в Україні у порівнянні із кримінальним процесуальним законодавством країн Європи. Оскільки переважно досліджувалося питання порівняння порядку судового розгляду за відсутності обвинуваченого.

У наукових працях як українських, так і європейських дослідників та у національному законодавстві європейських країн на позначення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого використовують різноманітні поняття, серед яких: «заочне кримінальне провадження», «заочний розгляд кримінальної справи», «заочне правосуддя», «заочне судочинство», «спеціальне кримінальне провадження», «провадження проти втікача», «*in contumaciam*», «*contumace*», «*in absentia*», «*abwesenheit*», та інші.

У той же час, загальноприйнятим у країнах Європи, незалежно від національних правових систем, є термін *in absentia*, який використовується у своїй практиці ЄСПЛ для позначення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, внаслідок їх переховування.

Оскільки кримінальне процесуальне законодавство як України, так і європейських держав передбачає різні випадки здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, тому досліджується досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного внаслідок його переховування, яке може бути позначено *in absentia*, що є прийнятним як з огляду на КПК України, так і практику ЄСПЛ.

Отже, аналіз зв'язку теми дисертації із сучасними дослідженнями вказує на відсутність комплексних дисертаційних досліджень, присвячених порівняльно-правовому дослідженню досудового розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (*in absentia*) в Україні та країнах Європи, що свідчить про актуальність цієї наукової праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з положеннями й напрямками реалізації Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. №276/2015, зважаючи на Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р., тема дослідження відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки України на 2019-2021 рр., затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. №1466, узгоджується із пріоритетними напрямками наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015 від 16 березня 2015 р.) та пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2016-2020 рр. у частині правових механізмів забезпечення і захисту прав та свобод людини, визначених у Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України, які затверджені загальними зборами Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р.

Тему дисертації затверджено Вченою радою НАВС від 29 жовтня 2019 р. (протокол № 22) і включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 817 за 2019 рік).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексне науково-теоретичне і порівняльно-правове вивчення інституту досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) у кримінальному процесуальному законодавстві України та країн Європи, що включає в себе: розвиток законодавства, процесуальний порядок здійснення процедури *in absentia* та гарантії прав підозрюваного під час здійснення кримінального провадження *in absentia*.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких *завдань*:

- дослідити стан наукових досліджень досудового розслідування за відсутності підозрюваного в Україні та країнах Європи;
- з’ясувати генезис законодавства в Україні щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого з 1991 р. й дотепер;

- проаналізувати розвиток законодавства у країнах Європи щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого;
- дослідити процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного за законодавством України;
- окреслити процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного відповідно до законодавства країн Європи;
- системно проаналізувати гарантії прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності відповідно до законодавства України;
- дослідити міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності;
- розробити пропозиції внесення змін до КПК України щодо інституту *in absentia* зважаючи на досвід та стандарти країн Європи.

*Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, які регулюються нормами кримінального процесуального закону України та країн Європи, що виникають, змінюються та припиняються під час застосування досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*).*

*Предметом дисертаційного дослідження є досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (*in absentia*) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження).*

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, виконання зумовлених задач, забезпечення науково-обґрунтованих результатів дослідження використано комплекс загально-наукових та спеціальних методів дослідження, які взаємодоповнюючи один одного забезпечили об'єктивний аналіз предмета дослідження, зважаючи на специфіку обраної теми. Серед методів пізнання, насамперед, використовувалися: *історико-правовий* – для дослідження генезису інституту досудового розслідування за

відсутності підозрюваного в Україні, становлення і розвитку кримінального процесуального законодавства за відсутності підозрюваного у країнах Європи (підрозділи 1.2, 1.3); *компаративістський метод* – для порівняльного дослідження правової регламентації досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) за законодавством України країн Європи (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2.); *логіко-нормативний* – для обґрунтування та формулювання змін та доповнень до КПК (підрозділи 2.1, 3.1); *порівняльного аналізу* – під час узагальнення думок науковців щодо дослідження кримінального провадження за відсутності підозрюваного (*in absentia*) (підрозділ 1.1); *пошуково-бібліографічний метод*, який застосовувався під час вивчення бібліотечних каталогів, описів і бібліографічних видань за тематикою дослідження (підрозділ 1.1.); *метод системного аналізу* – для аналізу правових норм, які регламентують порядок здійснення спеціального досудового розслідування (підрозділ 2.1); *соціологічний* – під час опитування (анкетування) адвокатів, прокурорів, слідчих, суддів із питань, пов'язаних із предметом дослідження (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *статистичний метод* – для підтвердження отриманих теоретичних положень роботи статистичними даними (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *структурно-функціональний метод і методи класифікації та групування* допомогли побудувати систему періодизації розвитку законодавства стосовно досудового розслідування за відсутності підозрюваного після здобуття Україною незалежності та вимог за КПК України щодо здійснення спеціального досудового розслідування (підрозділи 1.2, 2.1); *формально-догматичний метод* – для дослідження понять кримінального процесуального законодавства України та країн Європи даними (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять дані судової статистики щодо розгляду клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування слідчими суддями; база даних прецедентної практики ЄСПЛ HUDOC; узагальнення судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та інших судів України; рішення

Конституційного Суду України; судові рішення, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень за період з 2014 до 2021 рр.; інформація правоохоронних органів, інших органів влади України, ЄСПЛ, державних органів країн Європи та ЄС; судові рішення європейських країн; матеріали 15 кримінальних проваджень щодо здійснення спеціального досудового розслідування; узагальнені дані опитування 336 осіб (протягом 2019–2021 р.р.): адвокатів - 72, прокурорів Офісу Генерального прокурора (Генеральної прокуратури), обласних (регіональних) прокуратур – 62, окружних (місцевих) прокуратур - 68, слідчих - 66, суддів – 68 у різних регіонах України, зокрема, в місті Києві, Донецькій, Запорізькій, Харківській, Кіровоградській, Одеській областях. Використано також власний досвід надання правової (правничої) допомоги під час здійснення адвокатської діяльності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за характером та змістом розробленої проблеми дисертація є одним із перших в Україні комплексних науково-практичних досліджень, у якому на інтегративному рівні зі всебічним аналізом усіх аспектів досліджуваної проблеми та застосуванням системного доктринального підходу, здійснено порівняльно-правове дослідження досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) в Україні та країнах Європи, в результаті чого сформульовано висновки, які мають важливе теоретичне і науково-юридичне значення.

Основними результатами дослідження, що зумовлюють його наукову новизну та визначають внесок автора в розроблення зазначеної проблематики, є, зокрема, такі сформульовані наукові положення та висновки:

вперше:

- визначено періодизацію розвитку кримінального процесуального законодавства України щодо здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) з 1991 року до теперішнього часу за

критеріями: 1) можливості застосування процедури *in absentia*; 2) чинності відповідного законодавчого акта, що дозволило з'ясувати передумови формування та охарактеризувати розвиток цього інституту в Україні;

- з позицій порівняльно-правового підходу розкрито процесуальний порядок здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) в законодавстві країн Європи і у КПК України, визначено їх спільні і відмінні ознаки та сформульовано висновок, що в основі їх становлення – міжнародні правові акти, практика ЄСПЛ, право ЄС, а специфіка відповідних правових механізмів визначається внутрішньою соціально-політичною та криміногенною ситуацією в країні, правовими традиціями, суспільними запитами;

- із урахуванням сучасних тенденцій розвитку інституту *in absentia* у країнах Європи та в Україні, визначено передумови для формування можливих спільних стандартів його правового регулювання та застосування шляхом: 1) універсалізації та уніфікації відповідних правових норм; 2) розвитку міжнародного співробітництва; 3) підвищення ролі міжнародних стандартів у галузі прав людини;

- запропоновано систематизацію всіх вимог КПК України щодо спеціального досудового розслідування залежно від їх правової регламентації, а саме: підстави (прямо передбачені ст.ст. 297¹ - 297⁵ КПК України) та умови (вбачаються із системного тлумачення всіх норм КПК України);

удосконалено:

- ідеї запровадження на базі ЄРДР «Електронного кримінального провадження», з метою повної фіксації кримінального провадження, обміну процесуальними документами між сторонами кримінального провадження та надання для ознайомлення стороні захисту матеріалів досудового розслідування в електронному вигляді на стадії досудового розслідування, зокрема, під час здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*);

- зміст поняття спеціального досудового розслідування (*in absentia*), який запропоновано розглядати як порядок здійснення досудового розслідування, що застосовуються за умови вичерпності всіх інших правових заходів забезпечення участі підозрюваного, за ухвалою слідчого судді до підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук, що характеризується наявністю додаткових гарантій прав підозрюваного, з метою досягнення завдань кримінального провадження;

- класифікацію системи кримінальних процесуальних гарантій прав підозрюваного під час здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) залежно від джерела їх закріплення на: 1) гарантії, що закріплені у нормах вітчизняного законодавства (Конституції України, КПК України); 2) гарантії, що закріплені у багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорах (зокрема, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права); 3) гарантії, що закріплені у міжнародно-правових актах, що діють на регіональному рівні (акти ЄС);

- визначення поняття процесуальні гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (*in absentia*) як додаткових засобів та способів забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного для реалізації його прав, досягнення завдань кримінального провадження та загальної справедливості кримінального провадження;

- ідеї реформування гарантій прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування за КПК України зважаючи на міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (*in absentia*), а саме щодо: запровадження ефективної системи забезпечення обізнаності підозрюваного про його кримінальне переслідування та перегляду вироку, ухваленого за результатами процедури *in absentia*;

набуло подальшого розвитку:

- систематизація міжнародних документів, які закріплюють гарантії прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia* на: 1) міжнародні договори (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права); 2) акти Європейського Союзу (директиви, рамкові рішення); 3) акти Комітету міністрів Ради Європи (резолюції та рекомендації); 4) практика ЄСПЛ; 5) практика Комітету з прав людини ООН, правонаступником якого є Рада ООН;

- визначення прогалин та суперечностей правового регулювання інституту спеціального досудового розслідування, зокрема, невизначеність поняття «міжнародний розшук» та моменту його оголошення, відсутність детальної регламентації підстав та порядку припинення здійснення спеціального досудового розслідування, не визначення правил підсудності клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції, надані в дисертаційному дослідженні, можуть бути більш широко використані:

- у *законотворчій діяльності* – для вдосконалення окремих положень чинного КПК України та проектів змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства України (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 30 березня 2021 р. № 04-27/12-2021/111291). Надані пропозиції частково враховано при прийнятті законопроекту «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування» № 2164 від 20 вересня 2019 р.;

- у *правозастосовній діяльності судів, органів досудового розслідування та адвокатури* – під час процесу формування правозастосовної практики у кримінальному провадженні (акт впровадження

Головного слідчого управління Національної поліції України від 15 березня 2021 р.; акт впровадження адвокатського об'єднання «Могилянський та партнери» від 30 березня 2021 р.; лист до Вищого антикорупційного суду від 27 травня 2021 р.; акт впровадження Печерського районного суду м. Києва від 2 червня 2021 р.; акт впровадження Шевченківського районного суду м. Києва від 4 червня 2021 р.);

- в освітньому процесі – для підготовки лекцій, методичних рекомендацій, навчальних програм, тестових завдань, відповідних розділів підручників, навчальних посібників, а також під час проведення різних видів занять із дисципліни «Кримінальний процес» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 8 лютого 2021 р.; акт впровадження Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого від 11 березня 2021 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні ідеї та висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися і знайшли своє відображення у наукових статтях і тезах доповідей, оприлюднених на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, а саме: «Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного» (м. Київ, 14 листопада 2019 р.); «Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції» (м. Київ, 12 грудня 2019 р.); «Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia)» (Prague, November 09-12, 2020); «Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia)» (м. Харків, 14 листопада 2020 р.); «Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (in absentia)» (Ankara November 16-19, 2020); «Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia)» (Київ, 19 листопада 2020 р.); «Актуальні питання спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо

корупційних кримінальних правопорушень» (м. Київ, 9-10 грудня 2020 р.); «Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (in absentia)» (Rome, February 16 – 19, 2021).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображені у 15 наукових публікаціях, серед яких 7 наукових статей – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, з них – одна у зарубіжному науковому виданні, та 8 тез – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (318 найменувань на 40 сторінках) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 314 сторінок, із них основний текст – 221 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОГО, ЯК
СКЛADOVOЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА
ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО (IN
ABSENTIA) В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

1.1. Стан наукових досліджень досудового розслідування за відсутності підозрюваного

У кримінальному процесуальному законодавстві України починаючи з 2014 р. вперше було запроваджено порядок здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*), як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

Наукове дослідження кримінального провадження за відсутності підозрюваного, яке окремі дослідники визначили як заочне кримінальне провадження, почалося ще до запровадження Законом України № 1689-VII від 07 жовтня 2014 р. у кримінальному процесуальному законодавстві України інституту спеціального досудового розслідування, спеціального судового провадження (*in absentia*).

Так, у 2012 році Р.Г. Песцовим у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова під науковим керівництвом професора В.П. Мікуліна була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Заочне провадження в кримінальному судочинстві України», яка стала першим дисертаційним дослідженням заочного провадження у кримінальному судочинстві після набрання чинності КПК України 2012 року. Під час дослідження Р.Г. Песцов констатував про неналежну процесуальну розробленість заочного провадження у кримінальному процесі України та з метою вдосконалення правової регламентації цього інституту запропонував внесення низки доповнень до КПК України 2012 року [107, с. 114 -115].

Ще одним дисертаційним дослідженням проведеним до запровадження спеціального досудового розслідування є дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Г.В. Матвієвської «Заочне провадження у кримінальному судочинстві України», захищена у 2013 році в Національному університеті «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» під науковим керівництвом кандидата юридичних наук, доцента В.М. Трофименка, яка стосується дослідження кримінальних процесуальних відносин, що виникають і розвиваються у зв'язку із застосуванням заочного провадження у кримінальному судочинстві [86, с. 5]. На підставі проведеного дослідження Г.В. Матвієвська, з урахуванням потреб правозастосовної практики та захисту прав і законних інтересів потерпілого і цивільного позивача, зазначила про необхідність розширення існуючих підстав застосування заочного провадження і нормативного закріплення, зокрема, таких, як перебування обвинуваченого (підсудного) за межами України і ухилення від явки за викликом суду [86, с. 131].

Дослідження Р.Г. Песцова та Г.В. Матвієвської містять ґрунтовне визначення кримінального провадження за відсутності обвинуваченого у кримінальному судочинстві, водночас вони проведені до запровадження Законом України № 1689-VII від 7 жовтня 2014 р. спеціального досудового розслідування, а тому не враховують подальшого реформування кримінального процесуального законодавства за відсутності підозрюваного (*in absentia*).

Напрацьовані Р. Г. Песцовим та Г.В. Матвієвською окремі пропозиції найшли своє відображення в Законі України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочного кримінального провадження» № 725-VII від 16 січня 2014 р., яким фактично вперше за час незалежності України був запроваджений повноцінний інститут заочного кримінального провадження [128].

Після запровадження Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо

невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» № 1689-VII від 07.10.2014 [131] порядок спеціального досудового розслідування (*in absentia*), різноманітні аспекти цього інноваційного інституту досліджували на дисертаційному рівні О.В. Бабаєва, О.В. Маленко, О.О. Нагорнюк-Данилюк, І.В. Рогатюк, О.В. Сачко, В.М. Трофименко, І.І. Шепітько; в монографічних роботах Г. П. Власова, Т.Г. Ільєва, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.В. Сачко, Л.Д. Удалова; в окремих публікаціях у наукових фахових виданнях Д.О. Алексєєва-Процюк, В. В. Афанасьєв, О.В. Баулін, І.В. Гловюк, В. Дрозд, І.З. Калька, Д.В. Коперсак, Р.О. Корякін, А.В. Лапкін, М.О. Лисенков, О.С. Мазур, О.В. Маленко, Г. В. Мудрецька, О.О. Нагорнюк-Данилюк, Л.В. Омельчук, Р.Г. Пєсцов, Д.П. Письменний, В. О. Попелюшко, В.В. Рец, В. Слободенюк, М.М. Стоянов, О.Ю Татаров, Р.Р. Трагнюк, Л.Д. Удалова, І.В. Цюприк, Н.П. Черняк, А.В. Шевчишен, Д.М. Шишман, Д.О. Шумейко, М.О. Яковенко та інші [52, с. 261].

Відтак, першим із комплексних досліджень спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження (*in absentia*) після запровадження цих інститутів є дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук О.О. Нагорнюка-Данилюка «Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України», захищена у 2016 році у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ під науковим керівництвом О.Ю. Татарова [52, с. 261]. У своєму дисертаційному дослідженні О.О. Нагорнюк-Данилюк проаналізував ознаки і підстави спеціального досудового розслідування та певні особливості здійснення кримінального провадження за відсутності обвинуваченого у кримінальному процесі окремих країн Європи та країн-учасниць Співдружності Незалежних Держав [97, с. 198].

О.О. Нагорнюк-Данилюк досліджував законодавство іноземних держав (країн Європи та країн-учасниць Співдружності Незалежних Держав), яке визначає можливість проведення судового розгляду кримінального

провадження за відсутності обвинуваченого та водночас не передбачає можливості здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного. А тому, особливості порядку здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного у кримінальному процесуальному законодавстві іноземних держав у цій науковій праці не досліджувалися.

Згодом у 2019 році О.В. Маленко під науковим керівництвом доктора юридичних наук, професора Колесника В.А. в Академії адвокатури України захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Інститут заочного провадження в кримінальному судочинстві України», яка стосується комплексного науково-теоретичного вивчення кримінального процесуального інституту заочного кримінального провадження у кримінальному судочинстві України та стану його нормативно-правового регулювання за КПК України [52, с. 262; 81, с. 12]. О.В. Маленко дослідив процесуально-правову характеристику спеціального досудового розслідування як форми заочного кримінального провадження та напрями його удосконалення [81, с. 166].

Натомість, науковцем О.В. Маленко під час дослідження спеціального досудового розслідування не аналізувалося законодавство іноземних держав щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, оскільки це не входило до предмета його дослідження.

Наступний крок у дослідженні цього інституту зробив О.В. Сачко у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження», яка захищена в 2019 році [52, с. 262]. У цій роботі визначені та детально проаналізовані проблеми забезпечення верховенства права під час проведення спеціального досудового розслідування, до яких науковцем були віднесені, зокрема: 1) окремі аспекти порушення права підозрюваного на захист і принципу змагальності сторін та інших гарантії правосуддя; 2) конкуренція інституту

заочного провадження з інститутом екстрадиції; 3) наявність протиріч закріпленого в КПК України сучасного інституту заочного провадження, міжнародним правовим актам та прецедентній практиці ЄСПЛ; 4) відсутність чіткої доктрини, концептуальної моделі, вираженої і дійової процесуальної форми; 5) суперечності підстав спеціального досудового розслідування [157, с. 192-195].

О.В. Сачко у процесі дослідження проблем забезпечення верховенства права під час проведення спеціального досудового розслідування аналізувалися загальні положення процедури *in absentia* за КПК України та окремі положення інституту заочного кримінального провадження європейських країн та США щодо судового розгляду за відсутності обвинуваченого, без дослідження порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

Окремі загальні аспекти кримінального провадження (*in absentia*) без системного аналізу підстав і процесуального порядку здійснення спеціального досудового розслідування в порівнянні із законодавством іноземних країн на дисертаційному рівні також досліджували О.В. Бабаєва, І.В. Рогатюк Є.В. Смирнов, В.М. Трофименко, І.І. Шепітько.

У 2019 році О.В. Бабаєва під науковим керівництвом доктора юридичних наук, професора О.Г. Шило у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України», в якій досліджувався особливий порядок підготовчого провадження у спеціальному судовому провадженні (*in absentia*) з відокремленням ознак і обов'язкових вимог здійснення цього порядку, а також визначено підготовче судове засідання як момент вирішення питання щодо спеціального судового провадження (*in absentia*) [3, с. 170; 52, с. 263].

У 2016 році Д.А. Пеший під науковим керівництвом доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Л.Д.

Удалової у Національній академії внутрішніх справ захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Засада законності та її забезпечення у досудовому кримінальному провадженні», в якій досліджував певні аспекти дотримання такої основної засади кримінального провадження як законність під час спеціального досудового розслідування [109, с. 101].

У 2018 році І.В. Рогатюк під науковим керівництвом доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України С.С. Чернявського у Національній академії внутрішніх справ захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Теоретичні, правові та праксеологічні основи кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні», в якій досліджував певні аспекти процесуальної діяльності прокурора, зокрема під час спеціального досудового розслідування [156, с. 4].

У 2016 році Є.В. Смирновим під науковим керівництвом кандидата юридичних наук, доцента В.І. Сліпченко у Класичному приватному університеті захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Участь захисника в реалізації процесуальних прав підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні», в якій досліджувалися певні аспекти реалізації процесуальних прав захисником, зокрема під час спеціального судового провадження (*in absentia*) [160, с. 9].

У 2018 році В.М. Трофименко у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України», якій приділено увагу дослідженню різних стадій кримінального провадження, зокрема досудовому розслідуванню *in absentia* та судовому розгляду *in absentia* [52, с. 263; 224, с. 228]. У своєму дослідженні В.М. Трофименко обґрунтував необхідність запровадження у структурі КПК України окремої глави під назвою «Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення

від кримінальної відповідальності», у якій мають бути викладені всі положення, що визначають особливості порядку здійснення досудового розслідування цієї категорії кримінальних проваджень та судового провадження [224, с. 353-354].

У 2018 році І.І. Шепітько під науковим керівництвом доктора юридичних наук, професора Грошевого Ю.М. та доктора юридичних наук, професора Капліної О.В. у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції», в якій досліджувалися окремі загальні характеристики заочного судового розгляду (*in absentia*) як одного з видів судового розгляду [249, с. 167].

Водночас, окрім дисертаційних досліджень окремі питання спеціального досудового розслідування були опрацьовані в монографіях такими науковцями: Г.П. Власова, Т. Г. Ільєва, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О.В. Сачко, Л. Д. Удалова, Д.О. Шумейко.

Відтак, Г.П. Власовою в монографії «Спростення кримінального судочинства України: історія, теорія, практика: монографія» досліджено окремі аспекти спеціального кримінального провадження, яке складається зі спеціального досудового розслідування, спеціального судового провадження як одна зі спрощених форм кримінального судочинства [15].

О.В. Сачко в монографії «Проблеми реалізації верховенства права при застосуванні особливих форм та режимів кримінального провадження» за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора В. М. Тертишника, звернув увагу на такий аспект як законодавча неврегульованість та недостатня вивченість процесуальною наукою питання, яким чином слідчі і судові органи можуть забезпечувати виконання завдань кримінального процесу за умови невиконання вимоги про екстрадицію підозрюваного (обвинуваченого), а також забезпечення доведеності того, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від

кримінальної відповідальності. До того ж, науковець дійшов висновку, що інститут заочного провадження вступає в протиріччя недотриманню зарубіжними державами угод щодо міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства загалом та вимог екстрадиції [158, с. 152-153]. Водночас, у своїй роботі О.В. Сачко не досліджувалося питання співвідношення інститутів кримінального провадження *in absentia* та міжнародного співробітництва під час досудового розслідування у кримінальному процесуальному законодавстві європейських країн.

У монографії «Функція судового контролю у кримінальному процесі» Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Т. Г. Ільєва дослідили нагальні проблеми здійснення судового контролю у кримінальному процесі та розкрили порядок прийняття рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та про проведення інших процесуальних дій, до яких відноситься, зокрема, питання про здійснення спеціального досудового розслідування [243].

У монографії Д.О. Шумейка «Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія та практика» з урахуванням сучасного стану законодавства і правозастосовної практики, наукових джерел комплексно досліджено проблеми здійснення спеціального кримінального провадження. Визначено поняття спеціального кримінального провадження, розглянуто процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування, спеціального судового провадження [252, с. 2].

Відтак, у своїх наукових доробках Д.О. Шумейко системно дослідив зарубіжний досвід нормативного регулювання і реалізації аналогічних інститутів з акцентуванням уваги на судовому розгляді за відсутності обвинуваченого, без порівняльного аналізу процесуальних порядків здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного в законодавстві України та країн Європи.

Окрім того, інститут спеціального досудового розслідування (*in absentia*) аналізували в науково-практичних коментарях КПК України

В. М. Тertiшник [217], В. В.Черней [101], С. С. Чернявський [101], а в підручниках і навчальних посібниках В. М. Стратонов [32], С. В. Петков [32], Л. Д.Удалова [32], В. М. Тertiшник [216], С. С.Чернявський [32].

На рівні наукових публікацій національні дослідження науковців стосовно спеціального досудового розслідування (*in absentia*) можуть бути класифіковані на такі категорії за ознакою об'єкта вивчення: 1) поняття і правова природа спеціального досудового розслідування; 2) генезис законодавства *in absentia*; 3) порівняння порядку спеціального кримінального провадження, запровадженого в Україні та зарубіжних країнах; 4) підстави та процесуальний порядок спеціального досудового розслідування; 5) теоретичні та практичні проблеми спеціального досудового розслідування та шляхи їх розв'язання; 6) відповідність національного законодавства стосовно спеціального досудового розслідування визначеним критеріям у міжнародних документах; 7) гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування.

До питання визначення поняття і правової природи спеціального досудового розслідування дослідники підходять по-різному.

Як зазначає О.В. Маленко для позначення кримінального провадження за відсутності підозрюваного деякі процесуалісти використовують заочне кримінальне провадження [82, с.149].

Визначаючи таку дефініцію як спеціальне досудове розслідування, А.В. Шевчишен виходить з того, що це екстраординарний порядок здійснення досудового розслідування, функціональне призначення якого полягає у забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і подальшого судового розгляду шляхом збирання доказів у кримінальних провадженнях в умовах протидії розслідуванню з боку підозрюваного у формі ухилення підозрюваного від кримінальної відповідальності шляхом переховування від органів слідства та суду, а також забезпечення права підозрюваного на захист через реалізацію його процесуальних прав під час такого досудового розслідування захисником [247, с. 132].

На думку В. Дрозд спеціальне досудове розслідування слід розглядати як диференціацію процесуальної форми, яка передбачає особливий порядок розслідування злочинів, виключний перелік яких визначений у кримінальному процесуальному законі, стосовно підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/ або міжнародний розшук [25, с. 336].

Поняття та правова природа спеціального досудового розслідування кримінального провадження за відсутності підозрюваного ретельно досліджені, але це не виключає подальшого вдосконалення поняття спеціального досудового розслідування, зважаючи на дослідження європейських науковців у цьому напрямі.

Питання генезису законодавства України *in absentia* досліджувалося багатьма науковцями, зокрема: Г. П. Власова, Д.В. Коперсак, О.О. Нагорнюк-Данилюк, Р.Г. Песцов.

У своїх працях Д.В. Коперсак комплексно проаналізував спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень в історичному процесі на теренах України [62, с. 143].

Отже, безсумнівно, процес розвитку законодавства є динамічним, який здійснюється на постійній основі, що свідчить про актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Порівнянням порядку кримінального процесуального законодавства *in absentia* в Україні та країнах Європи займалися О.Ю Татаров, О.О. Нагорнюк-Данилюк, Д.О. Шумейко, В. О. Попелюшко.

Відтак, О.Ю Татаров, О.О. Нагорнюк-Данилюк досліджували законодавство таких європейських країн: Сполучене Королівство, Італія, Чеська Республіка, Королівство Данія та Республіка Албанія в частині процедури *in absentia* з акцентуванням уваги на судовому розгляді за відсутності обвинуваченого [215].

Д.О. Шумейко за результатами дослідження правового регулювання і правозастосовної практики здійснення спеціального кримінального провадження в окремих зарубіжних країнах, були визначені певні критерії імплементації зарубіжного досвіду щодо процедури *in absentia* в національне право [255, с. 316].

Натомість, В. О Попелюшко дослідив провадження *in absentia* як на стадії досудового розслідування, так і судового розгляду, а також визначив його альтернативи за кримінальним процесуальним законодавством Федеративної Республіки Німеччини [296].

Зважаючи на те, що по-перше вітчизняні дослідники переважно аналізували зарубіжне кримінальне процесуальне законодавство приділяючи увагу судовому розгляду за відсутності обвинуваченого, а по-друге законодавство європейських країн на постійній основі реформується, проведення дослідження досудового розслідування за відсутності підозрюваного є актуальним та нагальним питанням.

Дослідженням окремих аспектів підстав та процесуального порядку спеціального досудового розслідування займалися такі науковці: Д.О. Алексєєва-Процюк, І.В. Гловюк, І.З. Калька, Д. В. Коперсак, А.В. Лапкін, О. В. Маленко, Д.П. Письменний, В.В. Рец, М.М. Стоянов, Л.Д. Удалова, І.В. Цюприк, Н.П. Черняк, А.В. Шевчишен, Д.М. Шишман, Д.О. Шумейко та ін. Серед таких аспектів можна виділити такі: повідомлення про підозру і поінформованість підозрюваного про розпочате кримінальне провадження як обов'язкові умови здійснення спеціального досудового розслідування; діяльність слідчого, прокурора, захисника, слідчого судді під час спеціального досудового розслідування; особливості доказування у спеціальному досудовому розслідуванні; окремі аспекти порядку вручення процесуальних документів підозрюваному до і після вирішення питання щодо здійснення спеціального досудового розслідування.

Водночас, визначенням теоретичних та практичних проблем спеціального досудового розслідування, а також питанню відповідності

національного законодавства визначеним критеріям у міжнародних документах, та шляхів їх розв'язання займалися такі дослідники: М.О. Лисенков, Л. В. Омельчук, В. Слободенюк, В.В. Афанасьєв, Р.О. Корякін та М.О. Яковенко, Г. В. Мудрецька та ін. Більшість дослідників підтримують позицію, що положення КПК України щодо спеціального досудового розслідування потребують вдосконалення, оскільки наявні прогалини та неузгодженості, які призводять до невідповідності чинного інституту *in absentia* визначеним критеріям у міжнародних документах, зокрема Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Питанню гарантій прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування приділяли увагу, зокрема, О.В. Баулін, О.С. Мазур та Р.Р. Трагнюк, які по-різному розглядають питання відповідності системи гарантій прав підозрюваного у спеціальному досудовому розслідуванні за КПК України вимогам міжнародних документів, що визначають стандарти кримінального провадження *in absentia*.

Дослідження теоретичних та практичних проблем спеціального досудового розслідування сприяє визначенню шляхів реформування цього інституту, одним із яких є запозичення позитивного досвіду європейських країн.

У цілому кримінальне процесуальне законодавство європейських країн у різній період досліджувалося як національними, так і зарубіжними науковцями, серед яких В. В. Луцик, О. Б. Войнарович, В. А. Савченко, Т. В. Садовая, В. І. Самарин, В.В. Молдован, А.В. Молдован, О. А. Трефилов, В. Д. Юрчишин та ін.

Окремі аспекти кримінального провадження за відсутності особи *in absentia* досліджувалися і європейськими дослідниками, праці яких умовно можна поділити відповідно до предмета дослідження на такі групи:

- 1) питання особистої участі особи у кримінальному провадженні *in absentia*;

2) позиції ЄСПЛ щодо відповідності національних порядків кримінального провадження *in absentia* Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

3) гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні *in absentia*;

4) співвідношення права ЄС із національним кримінальним процесуальним законодавством держав-членів ЄС;

5) особливості кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинувачення в кожній конкретній європейській державі.

Питання особистої участі особи у кримінальному провадженні *in absentia* в країнах Європи досліджували у своїх наукових працях такі вчені: Felix Golser Австрія, Aneta Petrova Болгарія, Kate Leader Англія і Уельс, Barbara Drevet Франція, Benjamin Vogel Німеччина, Emmanouil Billis and Panagiotis Gkaniatsos Греція, Anett Erzsébet Gácsi, Krisztina Karsai, and Zsolt Szomora Угорщина, Annalisa Mangiaracina Італія, Valentina Covolo Люксембург, Vânia Costa Ramos and Bárbara Churro Португалія, Flaviu Ciopec and Magdalena Roibu Румунія, María Luisa Villamarín López Іспанія [298, 300, 301].

Зауважуємо, що особиста участь обвинуваченого у зазначених наукових працях не розглядалася, виключно з урахуванням етапу судового розгляду, а досліджувалися окремі аспекти особистої участі особи як на інших стадіях провадження (від досудового розслідування до перегляду рішень вищими судовими інстанціями), так і під час різних типів провадження (від публічного судового розгляду до альтернативного судочинства) [299, с. 7; 300; 301].

Зазначені науковці під час своїх досліджень зосереджували увагу на правах обвинуваченого у кримінальному процесі *in absentia* без дослідження процесуального порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного.

Утім, Oreste Pollicino та Marco Bassini аналізували такий аспект особистої участі у кримінальному провадженні *in absentia* як протиріччя між розумінням особистої участі обвинуваченого як частини права на захист та альтернативною позицією, яка розглядає особисту участь як обов'язок обвинуваченого, що необхідний для справедливості судових процедур [294, с. 527].

Окремі аспекти практики ЄСПЛ стосовно кримінального провадження *in absentia* досліджувала Serena Quattrocchio, яка вивчала питання чи можна стверджувати, що ЄСПЛ та законодавство ЄС сформували спільне ядро норм, що регулюють права участі у кримінальних провадженнях *in absentia*, незалежно від різноманіття правових традицій [297, с. 449].

Stefano Ruggeri за результатами свого порівняльно-правового дослідження міжнародного законодавства, практики ЄСПЛ, права ЄС і національного законодавства держав членів ЄС дійшов висновку, що законодавчі документи, прийняті на національному рівні та законодавства ЄС стосовно кримінального провадження *in absentia* не завжди відповідають прецедентній практиці ЄСПЛ [305, с. 740].

Дослідженню гарантій прав обвинуваченого під час кримінального провадження за його відсутності присвятив свою працю Stefano Ruggeri, який проаналізував прецедентну практику ЄСПЛ упродовж майже чотирьох десятиліть стосовно гарантій прав обвинуваченого у кримінальному провадженні *in absentia* [306, с. 579].

Натомість, Eduardo Demetrio Crespo та Ágata María Sanz Hermida розглядали вплив заочного провадження на такі аспекти основних гарантій прав підозрюваного і обвинуваченого як принцип індивідуальної вини і захист людської гідності, а також питання відмови держав у виконанні іноземних рішень за процедурою *in absentia* через необхідність захисту своїх громадян на підставі принципу індивідуальної вини та людської гідності [266, с. 559].

Різні питання співвідношення права ЄС та законодавства держав-членів досліджувалося багатьма європейськими науковцями.

Так, Anne Schneider досліджувала рішення, які були розроблені в ЄС для вирішення проблеми різних стандартів заочного судочинства у транскордонному кримінальному провадженні, з особливою увагою до виконання європейського ордера на арешт, виданого для примусового виконання рішення, що впливає із заочного провадження [309, с. 605].

Дослідниця Lorena Bachmaier Winter аналізувала положення заочного кримінального провадження, включені до Директиви ЄС 2016/343 від 09 березня 2016 р. із посилення певних аспектів презумпції невинуватості та права осіб бути присутніми під час кримінального провадження, з метою оцінки їх впливу на захист основних прав у країнах ЄС та вирішення питання щодо встановлення ЄС вищого стандарту вимог прав людини ніж той, що реалізований у практиці ЄСПЛ [286, с. 641].

У свою чергу, Serena Quattrocchio та Stefano Ruggeri дослідили вплив європейського законодавства, яке включає практику ЄСПЛ, рамкові рішення та директиви ЄС на внутрішнє національне законодавче регулювання кримінального провадження за відсутності особи (*in absentia*) [299, с. 744].

На національному рівні різні аспекти кримінального процесуального законодавства досліджували Nicola Canestrini, Б.А. Лукичев, С.Г. Олексіїв, В. Вучков, Н. Манев, Carl Heymanns, Lutz Meyer-Goßner, Bertram Schmitt та ін.

Отже, питання порівняльно-правового дослідження законодавчого регулювання досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) в Україні та країнах Європи як на національному рівні, так і на рівні європейських держав детально не досліджувалося.

1.2. Генезис законодавства в Україні щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого

Окремі аспекти розвитку законодавства України стосовно кримінального провадження за відсутності підозрюваного досліджували такі вітчизняні вчені: О.В. Маленко, В.Т. Маляренко, Г.В. Матвієвська, О.О. Нагорнюк-Данилюк, Р.Г. Песцов, О.Ю. Татаров та ін.

Питання генези кримінального провадження за відсутності підозрюваного дослідники розглядали переважно без поділу на стадії досудового розслідування та судового розгляду.

Дослідник О.О.Нагорнюк-Данилюк визначив таку періодизацію історичних етапів становлення та законодавчого закріплення інституту спеціального кримінального провадження в Україні: 1) з IX ст. до початку XIV ст. – існування Київської Русі та період феодальної роздробленості українських земель; 2) із середини XIV ст. до XVI ст. – перебування українських земель під владою ВКЛ та Польського королівства, Речі Посполитої; 3) з XVI ст. до I-ї пол. XVIII ст. – існування Козацько-гетьманської держави; 4) із середини XVIII ст. – до початку XX ст. – перебування українських земель під владою Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій; 5) з I-ї пол. XX ст. 24 до 23 серпня 1991 р. – період радянської України; 6) з 24 серпня 1991 року дотепер – період незалежної України [98, с.12-13].

О.В. Маленко відокремлюючи період розвитку заочної кримінальної процесуальної форми в умовах змішаних типів кримінального процесу (з середини XIX ст. по сьогодні), запропонував його такі етапи:

1. Закріплення кримінального процесуального інституту заочного провадження у кримінальному процесі Російської імперії (1864 – 1917 роки);

2. Відмова від застосування заочної кримінальної процесуальної форми під час національно-визвольної боротьби за Українську державність (1917 – 1920 роки);

3. Формування заочного кримінального провадження в період панування радянського права (1920 – 1991 роки);

4. Становлення заочної кримінальної процесуальної форми в період розбудови самостійної та незалежної Української держави (з 1991 року) [81, с.24-25].

Праці дослідників свідчать, що розвиток кримінального процесуального законодавства в період незалежності України з 24 серпня 1991 року дотепер є одним з історичних етапів становлення інституту кримінального процесу *in absentia* на теренах України, при цьому цей етап не є належним чином вивченим, що свідчить про актуальність його дослідження.

У період розбудови незалежної демократичної правової Української держави відбувалося становлення кримінального процесуального законодавства, а тому питання кримінального провадження за відсутності підозрюваного та обвинуваченого (*in absentia*) вирішували різними шляхами.

Так, 24 серпня 1991 р. Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки проголосила незалежність України та створення самостійної держави – України. Відтоді, постало питання подальшого розвитку законодавства України [43, с. 89].

12 вересня 1991 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про правонаступництво України» [139].

У статті 3 цього законодавчого акта було передбачено, що закони Української РСР та інші акти, ухвалені Верховною Радою Української РСР, діють на території України, оскільки вони не суперечать законам України, ухваленим після проголошення незалежності [139].

Отже, після здобуття Україною незалежності питання здійснення кримінального провадження врегульовували положення КПК України 1960 року з подальшими змінами й доповненнями [43, с. 89].

Стосовно досудового слідства за відсутності обвинуваченого КПК України 1960 року визначав таке. Згідно зі ст. 165² КПК України 1960 року, суд приймає рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту за відсутності особи лише в разі оголошення її в міжнародний розшук. У таких випадках після затримання особи, не пізніше ніж через сорок вісім годин із часу доставки до місця провадження у справі, суд за її участю розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну й виносить постанову [70].

Відповідно до ст. 206 КПК України 1960 року, досудове слідство у кримінальній справі зупиняли на підставі того, що місцезнаходження обвинуваченого невідоме [70].

Відтак, попри наявність правових норм, які встановлювали можливість проведення певних дій за відсутності особи на стадії досудового розслідування, окремого порядку здійснення досудового слідства за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, порівняно із загальним, передбачено не було. Як і не було жодних додаткових гарантій дотримання прав обвинуваченого під час здійснення досудового слідства за його відсутності [43, с. 89].

Водночас, відповідно до положення ст. 262 КПК України 1960 року зі змінами, розгляд справи в засіданні суду першої інстанції відбувався за участю підсудного, явка якого до суду була обов'язковою. Розгляд справи за відсутності підсудного допускали лише у виняткових випадках: 1) коли підсудний перебуває за межами України й ухиляється від явки до суду; 2) коли справу про злочин, за який не може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, підсудний просить розглянути за його відсутності [115, с. 196]. Водночас суд має право і в цьому разі визнати явку обвинуваченого обов'язковою (ч. 2 ст. 262 КПК України 1960 р.) [70].

При цьому, ст. 262 КПК України визначаючи умови судового розгляду за відсутності підозрюваного, не врегульовувала процедуру застосування такого заочного провадження [84, с.7].

Натомість, судова практика застосування ст. 262 КПК України 1960 р. свідчила, що здебільшого вироки, які за вказаною процедурою скасовувалися апеляційною та касаційною інстанціями виходячи з того, що судовий розгляд за відсутності підсудного і винесення заочного вироку є істотним порушенням кримінального процесуального закону, оскільки існує складність доведення наявності переконливих даних про те, що підсудні були повідомлені про місце та час розгляду справи й ухилялися від явки в судове засідання [214, 234].

Водночас за приписом ч. 2 ст. 280 КПК України 1960 року було визначено, що суд, якщо обвинувачений ухилився від суду, зупиняє провадження щодо цього обвинуваченого до його розшуку й продовжує розгляд кримінального провадження щодо інших обвинувачених, якщо у кримінальному провадженні притягнуто до відповідальності декількох осіб [70].

Як зазначає О.В. Маленко суди за відсутності підсудного переважно зупиняли провадження, оскільки здебільшого суди не мали підстав для застосування норм ст. 262 КПК України 1960 р., що призводило до необхідності зупинення здійснення кримінального провадження щодо таких обвинувачених до моменту їх розшуку, що однозначно суперечило завданням кримінального провадження [81, с. 58-59].

Утім, І.М. Канюка відзначає, що наявність у КПК України 1960 р. елементів заочного розгляду кримінального провадження не давало підстав стверджувати про наявність особливої процесуальної форми – заочного провадження. Для існування заочного провадження як диференційованої процесуальної форми недостатньо лише наявності у законі норм щодо розгляду кримінального провадження без участі обвинуваченого та винесення заочного вироку. Існування окремого виду провадження

передбачає наявність процесуальних особливостей, які вирізняють його з-поміж інших видів проваджень. Так, для заочного провадження однією з таких специфічних рис повинен бути особливий порядок оскарження заочних вироків обвинуваченим щодо якого цей вирок був винесений. Наявність додаткових механізмів оскарження заочного вироку є процесуальною гарантією захисту відсутнього обвинуваченого [55].

Отже, наявність у КПК України 1960 року правових норм, які встановлювали можливість проведення певних дій за відсутності підозрюваного без наявності окремого порядку здійснення досудового слідства за його відсутності та наявність можливості винесення заочного вироку без додаткових гарантій дотримання прав особи, не свідчать про існування у КПК України 1960 року окремого порядку кримінального провадження за відсутності підозрюваного *in absentia* [43, с. 89].

Необхідність реформування кримінального процесу в умовах становлення самостійної України відповідно до міжнародних принципів і цінностей судочинства була зумовлена не лише практичною необхідністю здійснення таких кроків усередині держави, а й потребою виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань [43, с. 89].

Парламентська Асамблея Ради Європи у своєму висновку від 26 вересня 1995 року № 190 «Щодо вступу України до Ради Європи», а також рекомендаціях і резолюціях цієї європейської інституції щодо виконання обов'язків та зобов'язань України, зокрема: рекомендації № 1416 (1999), резолюції № 1194 (1999), рекомендації № 1513 (2001), резолюції № 1364 (2004) [112], резолюції № 1262 (2001), резолюції № 1346 (2003), резолюції № 1466 (2005) неодноразово звертала увагу на необхідності прийняття Україною якісно нового КПК [8; 9; 10; 11; 12; 13; 125].

Проект КПК України було підготовлено робочою групою з питань реформування кримінального судочинства, яку було створено Указом Президента України від 17 серпня 2010 року № 820 [145].

З висновку спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України» (TEJSU project) стосовно КПК вбачається, що запропонований проєкт КПК України містив як позитивні зміни, так і низку концептуальних недоліків [147, с. 12].

Законом України від 13 квітня 2012 р. було ухвалено КПК України, який набрав чинності 19 листопада 2012 р.

Положення ст.ст. 193, 280, 281 КПК 2012 року аналогічно як приписи ст.ст. 139, 165², 206 КПК України 1960 року визначали, що у разі, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, тоді слідчий, прокурор оголошує його розшук, а досудове розслідування внаслідок переховування підозрюваного від органів слідства та суду, з метою ухилення від кримінальної відповідальності зупиняється. До того ж, на стадії досудового розслідування передбачалося можливість лише розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у разі відсутності підозрюваного.

Отже, КПК 2012 року до 2014 року незважаючи на наявність окремих правових норм, які встановлювали можливість обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного, обвинуваченого фактично не передбачав порядку здійснення досудового розслідування та судового розгляду за відсутності підозрюваного, у зв'язку з відсутністю процедури притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які ухиляються від прибуття до органів досудового розслідування чи суду.

А відтак, законодавцем не була приділена належна увага тій обставині, що саме захист особи від кримінального правопорушення, згідно зі ст. 2 КПК 2012 року, є одним з основних завдань кримінального провадження [43, с. 90].

Назважаючи на те, що на той час інститут кримінального провадження за відсутності підозрюваного був не тільки у кримінальному процесі низки країн Європи [307, с. 578], а й активно використовувався органами міжнародного кримінального судочинства [317, с. 181].

Попри це, до 16 січня 2014 р. у КПК України ефективної процедури досудового розслідування за відсутності підозрюваного для осіб, які ухиляються від прибуття до органів досудового розслідування чи суду, не було передбачено, що призводило до недотримання принципу невідворотності покарання осіб, які ухилялися від слідства та суду [43, с. 90; 47 с. 126].

Цей висновок узгоджується з позицією О.О.Нагорнюка-Данилюка, який вважає, що наявність такої прогалини призводила на практиці до неможливості забезпечити реалізацію принципу невідворотності кримінального покарання та належно захистити публічні інтереси держави та права осіб, які потерпіли від кримінального правопорушення [96, с.184].

Наступним кроком розвитку кримінального процесуального законодавства України стосовно кримінального провадження за відсутності підозрюваного було прийняття Верховною Радою України 16 січня 2014 р. Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочного кримінального провадження» №725-VII, яким було доповнено КПК України главою 41¹ «Заочне кримінальне провадження» та встановлено підстави й порядок здійснення заочного кримінального провадження» [128].

Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого дістало назву «заочне кримінальне провадження» [128].

Відповідно до ч.1 ст. 523¹ КПК України підставою здійснення заочного кримінального провадження є ухилення підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення від прибуття на виклик до органу досудового розслідування або суду, а здійснення кримінального провадження визнано можливим за його відсутності [128].

Підозрюваний, обвинувачений вважався таким, що ухиляється від прибуття на виклик, якщо він, будучи належно повідомлений про дату, час і місце вчинення процесуальних дій чи проведення судового засідання, повторно не прибув до органу досудового розслідування чи суду без

поважних причин або не повідомив про такі причини, або повідомлені ним причини визнано неповажними (ч. 1 ст. 523¹ КПК України) [128].

Згідно зі ч. 2 ст. 523¹ КПК України рішення про здійснення заочного кримінального провадження приймається слідчим за погодженням з прокурором чи прокурором під час досудового розслідування або судом під час судового провадження. Рішення слідчого, прокурора або суду приймається у формі постанови чи ухвали відповідно та вручається підозрюваному чи обвинуваченому в установленому порядку [128].

Водночас ч. 2 ст. 523³ КПК України було визначено, що кримінальне провадження починають здійснювати у формі заочного кримінального провадження лише після належного підтвердження отримання особою постанови або ухвали про здійснення заочного кримінального провадження, яку було вручено в чітко визначеному порядку, передбаченому ст. 523² КПК України [128].

Вказана правова норма визначає, що слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд здійснюють вручення повісток, процесуальних рішень й інших документів особі, стосовно якої здійснюють заочне кримінальне провадження, згідно із загальними правилами цього Кодексу, а в разі необхідності – у порядку міжнародного співробітництва [128].

У заочному кримінальному провадженні було визначено, що участь захисника є обов'язковою (ч. 4 ст. 523⁴ КПК України) [128].

Приписи ч. 5 ст. 523⁴ КПК України передбачали, що підозрюваний чи обвинувачений має право надіслати слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або передати захиснику свої письмові пояснення, підпис на яких підтверджений нотаріусом, а в разі якщо підозрюваний чи обвинувачений мешкає або перебуває за кордоном – дипломатичним представництвом чи консульською установою України за кордоном. Такі пояснення, подані суду, підлягають оголошенню під час судового провадження [128].

Також передбачалося, що під час здійснення заочного кримінального провадження слідчі (розшукові) й інші процесуальні дії можуть здійснюватися в порядку міжнародного співробітництва [128].

Відповідно до ч. 3 ст. 523³ КПК України, під час здійснення заочного кримінального провадження слідчий за погодженням із прокурором, прокурор під час досудового розслідування або суд під час судового провадження приймає рішення про продовження кримінального провадження в загальному порядку в разі, якщо:

- 1) підозрюваний, обвинувачений прибув до органу досудового розслідування чи суду для участі в кримінальному провадженні;
- 2) слідчий, прокурор або суд дійшов висновку про неможливість подальшого здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого [128].

Водночас, під час запровадження заочного кримінального провадження до ст. 232 КПК України 2012 року було внесено зміни, згідно з якими в режимі відеоконференції під час досудового розслідування може бути проведено будь-які процесуальні дії.

Отже, запроваджена Законом України № 725-VII від 16 січня 2014 року процедура заочного кримінального провадження не передбачала суттєвих особливостей здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного, оскільки було визначено, що досудове розслідування в такому разі здійснюється згідно із загальними правилами з урахуванням того, що процесуальні дії здійснюються за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

Зміни до КПК України 2012 року в частині запровадження заочного кримінального провадження набули чинності 22 січня 2014 року, а вже 2 лютого 2014 року втратили чинність на підставі Закону України від 28 січня 2014 року № 732-VII, унаслідок чого відсутня практика їх застосування.

Незважаючи на нетривалість існування інституту заочного кримінального провадження, запровадженого Законом України № 725-VII від

16 січня 2014 року та відсутність практики його застосування його положення підлягають дослідженню, оскільки це було першим реальним кроком у запровадженні в Україні кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

З підготовленого під егідою проєкту Ради Європи «Підтримка реформи кримінального правосуддя в Україні», Коментаря до Закону України № 725-VII від 16 січня 2014 року про зміни до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочних кримінальних проваджень бачимо, що багато запроваджених правових норм стосовно процедури *in absentia* в принципі відповідають вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Проте було звернуто увагу на те, що ці зміни, прийняті з незрозумілим поспіхом, а тому належним чином не враховують всі необхідні аспекти конкретних заходів без дотримання яких заочне кримінальне провадження може призвести до відмови щодо справедливого судового розгляду та до судової помилки. Так, частина положень є занадто неточними, особливо стосовно процедури повідомлення, передбаченої новою ст. 523² КПК України та причин, які можуть виправдовувати відсутність підозрюваного для цілей ст.ст. 523¹, 523⁶ КПК України. Передбачена процедура скасування судового рішення, ухваленого за результатами заочного кримінального провадження не дозволяє засудженим з достатньою впевненістю отримати можливість нового судового розгляду. Також звернута увага на те, що запроваджені правові норми на практиці можуть призвести до формального надання підозрюваному правової допомоги з боку призначеного захисника [58, с.3].

Системний аналіз запровадженого Законом України від 16 січня 2014 року № 725-VII інституту заочного кримінального провадження надає можливість виокремити як позитивні, так і негативні аспекти.

До позитивних аспектів може бути віднесено таке:

- уперше після набуття Україною незалежності було здійснено спробу підвищити ефективність кримінального провадження, вдосконалити

законодавчі засади притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які ухиляються від участі у кримінальному провадженні, а також практично забезпечити реалізацію принципу невідворотності кримінального покарання шляхом імплементації певних міжнародних стандартів [43, с. 91];

- правові норми, які визначають порядок проведення заочного досудового розслідування та заочного судового провадження, знаходяться в одній главі КПК України, і спрямовані на найкраще розуміння відповідних положень закону [43, с. 91];

- рішення про здійснення заочного кримінального провадження приймає слідчий за погодженням із прокурором, чи прокурор під час досудового розслідування, або суд під час судового провадження. Таке положення сприяє оперативності й ефективності досудового розслідування [43, с. 91];

- у ч. 1 ст. 523¹ КПК України надано визначення поняття ухилення підозрюваного, обвинуваченого від прибуття на виклик, що свідчить про дотримання принципу верховенства права, складовою якого є юридична визначеність, відповідно до якої всі юридичні норми мають бути чіткими, точними та спрямованими на забезпечення передбачуваності ситуацій та правовідносин [43, с. 91];

- відповідно до ч. 1 ст. 523¹, ч. 5, 6 ст. 523⁴ КПК України, заочне кримінальне провадження можливе лише щодо особи, якій вручено повідомлення про підозру; підозрюваний має право надіслати слідчому, прокуророві, слідчому судді чи суду або передати захисникові свої письмові пояснення; під час здійснення заочного кримінального провадження слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії можуть здійснюватися в порядку міжнародного співробітництва; передбачено певні шляхи реалізації підозрюваним прав, регламентованих ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, зокрема бути негайно й детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього, захищати себе особисто чи

використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд [43, с. 91];

– можливість проведення під час досудового розслідування в режимі відеоконференції будь-яких процесуальних дій сприяє досягненню завдань кримінального провадження [43, с. 91].

З-поміж негативних аспектів слід виокремити такі:

- законодавцем не визначено поняття «заочне кримінальне провадження», що не сприяє належному розумінню такої правової категорії, зокрема, ускладнює розуміння моменту, коли може (має) бути прийнято рішення про його здійснення. Проте саме з цим моментом пропонується пов'язати забезпечення обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. Такий законодавчий недолік суперечить концепції «якості закону», сформульованої ЄСПЛ [43, с. 91-92];

- запроваджений інститут заочного кримінального провадження суперечить іншим нормам КПК України 2012 року, зокрема ст. 280, у якій передбачено одну з підстав зупинення досудового слідства – переховування підозрюваного від органів слідства та суду, з метою ухилення від кримінальної відповідальності, місцезнаходження якого невідоме [43, с. 92];

- закріплення вимоги щодо обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні щодо осіб, стосовно яких здійснюють заочне кримінальне провадження, спрямоване на забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист. Проте реалізацію цього права може бути ускладнено за відсутності захисника за договором, унаслідок неможливості спілкування захисника з Центру безоплатної правової допомоги з підозрюваним, які навіть не знайомі, що виключає можливість узгодження між цими особами правової позиції [43, с. 92];

- згідно з вимогами ч. 1 ст. 523² КПК України, вручення повісток особі, стосовно якої здійснюють заочне кримінальне провадження, відбувається за загальними правилами цього Кодексу, зокрема, у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістку для передачі їй вручають під розписку

дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи. У разі якщо підозрюваний не спілкується із зазначеними вище особами, яким може бути вручено повістку, то у разі прийняття рішення про здійснення заочного кримінального провадження стає очевидним порушення прав такої особи [43, с. 92];

- положення щодо вручення повідомлення про підозру не зазнали змін, а тому заочне кримінальне провадження можливе лише в разі, коли особа на початковому етапі досудового розслідування не переховувалася й отримала повідомлення про підозру, а потім почала ухилятися від прибуття на виклик до слідчого, прокурора [43, с. 92];

- запроваджене заочне кримінальне провадження фактично не може бути застосовано до особи, що переховується, оскільки немає можливості вручити їй особисто повідомлення про підозру [43, с. 92];

- у заочному кримінальному провадженні не передбачено права підозрюваного, обвинуваченого на оскарження слідчому судді рішення про здійснення заочного кримінального провадження під час досудового розслідування, що суперечить конституційним засадам і призводить до порушення прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого [43, с. 92].

Отже, запровадження Законом України від 16 січня 2014 року № 725-VII заочного кримінального провадження попри його скасування загалом є позитивним кроком у розбудові кримінального процесуального законодавства України, водночас певні його положення лишаються актуальними для подальшої розбудови інституту кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*) [38, с. 44; 43, с. 92].

Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та

корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII запровадив новий порядок кримінального провадження за відсутністю підозрюваного, обвинуваченого в Україні, який з певними змінами діє досі [43, с. 92; 44, с. 175; 51, с. 62].

Цим законодавчим актом були внесені зміни в КПК України, а саме: доповнено ст. 7 частиною 2, ст. 139 – ч. 5 та главою 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень», а внесені зміни до ст. 42 «Підозрюваний, обвинувачений», ст. 323 «Наслідки неприбуття обвинуваченого» [66].

Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного у КПК України дістало назву «спеціальне досудове розслідування (in absentia)» [43, с. 92].

Так, згідно зі статтею 297¹ КПК України спеціальне досудове розслідування (in absentia) здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів проти основ національної безпеки України (статі 109, 110, 110², 111, 112, 113, 114, 114¹ КК України), умисних вбивств (статті 115, 116, 118, 348, 379, 400 КК України), злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю (статті 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵ КК України), та корупційних злочинів (статті 191, 364, 364¹, 365, 365², 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369², 370 КК України), та злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (статті 436, 436¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447 КК України) стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, якщо він перебуває поза межами України [66].

Слід погодитися з Р.Р. Трагнюком, О.В. Бауліним та О.С. Мазур, які вважають, що однією з найбільш значних новацій у кримінальному процесі є запровадження спеціального досудового розслідування (in absentia) та спеціального судового провадження [219, с. 76], які стали наслідком

нейтралізації негативних явищ, що з'явилися через невідповідність первинної редакції КПК України 2012 року вимогам сучасності [4, с. 4; 5, с. 2].

Результати соціологічного опитування показують, що більшість опитаних респондентів вважають позитивним кроком запровадження в КПК України інституту спеціального досудового розслідування (*in absentia*).

Згодом законодавець неодноразово вносив певні зміни до КПК України щодо спеціального досудового розслідування (*in absentia*) [47, с. 127].

Законами України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 15 квітня 2014 р., та «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» № 1632-VII від 12 серпня 2014 р. було визначено певні особливості спеціального досудового розслідування щодо підозрюваного, обвинуваченого, які перебувають на тимчасово окупованій території України та в районі проведення антитерористичної операції [133; 136].

Так, згідно зі ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» та ст. 5 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який перебуває на тимчасово окупованій території України чи в районі проведення антитерористичної операції, та оголошення його у розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження в порядку, передбаченому чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, з особливостями, встановленими цими законодавчими актами. Вимога про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук не поширюється на випадки, якщо вирішується питання про застосування стосовно цих осіб спеціального кримінального провадження [133, 135].

Унаслідок подій в Україні Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» № 119-VIII від 15 січня 2015 р. було замінено таку підставу здійснення спеціального досудового розслідування як перебування підозрюваного за межами України на оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Надалі Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні» від 10 листопада 2015 року № 769-VIII доповнив ст. 297¹ КПК України, унаслідок чого передбачено, що здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності або оголошені в міждержавний та/або міжнародний розшук; їх розслідують в одному кримінальному провадженні зі злочинами, зазначеними в цій частині, а виокремлення матеріалів щодо них може негативно позначитися на повноті досудового розслідування та судового розгляду [43, с. 93; 129].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України» від 12 травня 2016 року № 1355-VIII доповнив розділ XI Перехідних положень КПК України п. 20¹, у якому визначено тимчасові особливості здійснення спеціального досудового розслідування. Законодавцем неодноразово змінювався період тимчасової дії зазначеного пункту в бік його збільшення [127].

Згідно із п. 20¹ Розділу XI Перехідних положень КПК України встановлювалися тимчасово, але не пізніше від дня початку діяльності Державного бюро розслідувань (опублікування в газеті "Урядовий кур'єр" відповідного повідомлення його керівником) особливості застосування

положення глави 24¹ КПК України, які зводилися до спрощення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень [66].

Відповідно до п. 20¹ Перехідних положень КПК України спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук, чи який понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції [18].

На думку Г. В. Мудрецької зміни, внесені до КПК України щодо спеціального досудового розслідування є необхідними, проте безсистемними, оскільки вони спрямовані не на вдосконалення чинної процедури проведення слідчих розшукових дій, а на усунення штучно створених проблем, які виникли в результаті запровадження відповідного інституту [95, с. 106].

Погоджуючи із вказаним твердженням науковця, слід також звернути увагу на те, що така зміна спрямована лише на спрощення процедури спеціального досудового розслідування за рахунок прав і законних інтересів підозрюваного, оскільки відбулося зменшення гарантій прав підозрюваного.

23 листопада 2018 р. у газеті «Урядовий кур'єр» розміщено повідомлення директора ДБР про початок діяльності Бюро як центрального органу виконавчої влади, що провадить правоохоронну діяльність із метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції з 27 листопада 2018 р. [110].

Отже, саме з цієї дати втратили чинність положення п. 20-1 Розділу XI Перехідних положень КПК України.

А тому, з 27 листопада 2018 року до теперішнього часу порядок спеціального досудового розслідування визначається статтями 297¹ – 297⁵ КПК України.

З метою дослідження практичного правозастосування кримінального процесуального законодавства, стосовно спеціального досудового розслідування, залежно від розвитку наведеного інституту була проаналізована судова практика.

Так, в Єдиному реєстрі судових рішень під час здійснення пошуку ухвал слідчих суддів із питань розгляду клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування за ключовими словами «клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування» за період з жовтня 2014 р. до 1 квітня 2021 р. встановлено 2629 ухвал слідчих суддів, з них по рокам: 2014 – 0; 2015 – 99; 2016 – 744; 2017 – 769; 2018 – 541; 2019 – 180; 2020 – 241; 2021 – 55.

За результатами аналізу статистичних даних ухвал із питань розгляду клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування вбачається, що цей інститут почав активно використовуватися після доповнення п. 20¹ Розділу XI Перехідні положення КПК України положеннями щодо тимчасового розширення підстав здійснення спеціального досудового розслідування, проте внаслідок втрати в листопаді 2018 р. чинності п. 20¹ Розділу XI Перехідні положення КПК України кількість ухвал значно скоротилася.

1.3. Генезис законодавства в країнах Європи щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого

Для вирішення питання законодавства яких країн необхідно дослідити на предмет його розвитку в частині досудового розслідування за відсутності

підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного і обвинуваченого, необхідно встановити в яких країнах Європи діє інститут *in absentia*.

Одним із небагатьох джерел офіційної інформації щодо наявності процедури кримінального провадження за відсутності підозрюваного (обвинуваченого) в європейських країнах є дослідження такої авторитетної міжнародної інституції як РС (*Problèmes Criminels*) – ОС (*Operation of Conventions*) – комітету експертів Ради Європи у сфері міжнародного співробітництва у кримінальних справах, підпорядкований Європейському комітету з проблем злочинності (CD-PC), який проводить моніторинг застосування конвенцій Ради Європи, які стосуються міжнародного співробітництва у кримінальних справах, а також вносить пропозиції щодо нових інструментів у цій сфері [14]. До складу комітету входять представники центральних органів 47 держав-членів Ради Європи та держав зі статусом спостерігачів [41, с. 238].

Відповідно до резюме та добірки відгуків CD-PC від 28 квітня 2014 року, на питання щодо можливості кримінального провадження за відсутності обвинуваченої особи, з 36 учасників Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про видачу правопорушників, позитивно відповіли 22 респонденти: Албанія, Бельгія, Хорватія, Чехія, Данія, Франція, Грузія, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Італія, Латвія, Монако, Чорногорія, Норвегія, Польща, Румунія, Сербія, Швеція, Швейцарія, Великобританія (деякі держави з певними зауваженнями). Серед чотирьох відповідей, отриманих державами, які не ратифікували Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про екстрадицію, три вказують, що вони мають можливість виносити вирoki в заочному порядку. Чотирнадцять держав відповіли негативно серед яких: Австрія, Вірменія, Боснія і Герцеговина, Кіпр, Фінляндія, Ірландія, Мальта, Португалія, Словенія, Іспанія, Україна [149].

Законодавство деяких вищезазначених країни з 2014 року зазнало змін, унаслідок яких у кримінальному провадженні було запроваджено певні процедури досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*), серед таких країн, зокрема, Україна та Литовська Республіка.

Після відновлення незалежності 11 березня 1990 р. Литовською Республікою, до 1 травня 2003 р. діяв КПК Литовської Республіки 1961 р., в який неодноразово вносилися зміни, який фактично як і КПК України 1960 р. не містив процедури досудового розслідування за відсутності підозрюваного [102, 103].

Сейм Литовської Республіки Законом № IX-785 від 14 березня 2002 р. схвалив КПК Литовської Республіки, який набрав чинності з 1 травня 2003 р.

У первинній редакції КПК Литовської Республіки не містив правових норм щодо особливостей здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного, що свідчить про відсутність процедури *in absentia* на стадії досудового розслідування. При цьому, судовий розгляд за відсутності допускався лише якщо обвинувачений не знаходиться на території Литовської Республіки та уникає явки в суд [285].

Законом № XI-1496 від 10 квітня 2003 р. ст. 21 КПК Литовської Республіки, яка визначає поняття «підозрюваний» доповнено ч. 3, яка передбачила порядок визнання особою підозрюваною в випадку коли вона переховується або місце її перебування невідоме. Водночас ст. 142 КПК Литовської Республіки доповнена положенням, що якщо місцеперебування підозрюваного або обвинуваченого невідоме, розшук підозрюваного або обвинуваченого оголошується постановою прокурора або ухвалою суду [284].

Надалі Законом IX-2170 КПК Литовської Республіки було доповнено ст. 17¹ щодо положеннями про Європейський ордер на арешт, зокрема у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного [282].

Черговим кроком реформування законодавства Литовської Республіки став Закон від XI-1269 від 23 грудня 2010 р., яким КПК Литовської

Республіки було доповнено особливостями здійснення досудового розслідування стосовно іноземного громадянина, який не перебуває на території Литовської Республіки та підозрюється у скоєнні злочину, відповідальність за який передбачена на підставі міжнародних договорів Литовської Республіки та статті 7 Кримінального кодексу. Так, у разі якщо іноземний громадянин, не може бути виданий або переданий до Литовська Республіка у випадках, передбачених міжнародними договорами він визнається підозрюваним за рішенням судді досудового розслідування. Рішення судді досудового розслідування про визнання іноземного громадянина направляється до центральних служб зв'язку в іноземні держави. Підозрюваний іноземний громадянин не може бути допитаний під час досудового розслідування злочину, лише якщо він знаходиться за межами території Литовська Республіка та не може бути переданий Литовській Республіці. Підозрюваний іноземний громадянин, який не перебуває на території Литовської Республіки, реалізує своє право на отримання доступу до даних досудового розслідування через свого адвоката. Прокурор надсилає повідомлення про завершення досудового розслідування та копію обвинувального акту підозрюваному іноземному громадянину, який не перебуває на території Литовської Республіки до центральної бюро зв'язку в іноземних державах [283].

Останнім кроком законодавця Литовської Республіки став Закон XIII-696 від 19 жовтня 2017 р., який набув чинності 26 жовтня 2017 р.. Шляхомнесення змін до КПК Литовської Республіки, були встановлені особливості здійснення досудового розслідування стосовно підозрюваного, який не знаходиться на території Литовської Республіки за підозрою у вчиненні злочину, відповідальність за який передбачена на підставі міжнародних договорів Литовської Республіки та статті 7 Кримінального кодексу України. Цим нововведенням були змінені норми встановлені Законом від XI-1269 від 23 грудня 2010 р. щодо порядку здійснення досудового розслідування стосовно іноземного громадянина, який не перебуває на території Литовської

Республіки. Вказаним законом було визначено порядок визнання підозрюваним особи, яка перебуває за межами території Литовської Республіки і не може бути видана та передана до Литовської Республіки, на вимогу прокурора. Крім того, був визначений порядок реалізації підозрюваним, який не перебуває на території Литовської Республіки права на доступ до даних досудового розслідування. До того ж, також було встановлено гарантії реалізації на стадії досудового розслідування підозрюваним, який не перебуває на території Литовської Республіки, права на допит свідків, що передбачене п. d) ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Також, було регламентовано порядок повідомлення підозрюваного, який не перебуває на території Литовської Республіки про завершення досудового розслідування, направлення обвинувального акта [259].

Отже, на теперішній час процесуальний порядок здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного *in absentia* врегульований КПК Литовської Республіки в редакції Закону XIII-696 від 19 жовтня 2017 р.

Шлях розвитку законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного у Литовській Республіці може бути класифікована на такі етапи: 1) відсутність будь-якого порядку досудового розслідування *in absentia*; 2) здійснення досудового розслідування *in absentia* лише стосовно іноземного громадянина, який не перебуває на території Литовської Республіки та підозрюється у скоєнні певних злочинів; 3) здійснення досудового розслідування *in absentia* стосовно будь-якого підозрюваного, який не знаходиться на території Литовської Республіки та підозрюється у вчиненні певного злочину.

Розвиток кримінального процесуального законодавства Литовської Республіки з моменту відновлення незалежності держави має спільні риси з генезою законодавства України, оскільки країни мають не тільки сумісну історію розвитку законодавства за часів СРСР, а й ідентичні вихідні позиції.

Проте в законодавстві Литовської Республіки на відміну від українського був започаткований інститут досудового розслідування за відсутності підозрюваного майже на 11 років раніше і вже пройшов певний шлях його становлення.

На реформування КПК Литовської Республіки стосовно кримінального провадження за відсутності підозрюваного мало суттєвий вплив розслідування резонансної кримінальної справи щодо подій, які мали місце 11-13 січня 1990 р. у Вільнюсі, кульмінацію яких став штурм радянськими військами і спецпризначенцями вільнюського телецентру, внаслідок яких загинуло 15 чоловік та було поранено більше 500 осіб.

У листопаді 2014 р. було завершено досудове розслідування та учасникам провадження надано для ознайомлення 700 томів справи, а надалі справу передано до суду для її розгляду. 27 березня 2019 р. судова колегія Вільнюського окружного суду Литовської Республіки у складі головуючого Айнорі Мацявичене, суддів Віргінії Пакальніте-Тамошюнайте і Артураса Шумскаса було ухвалено заочний вирок – 67 громадян Російської Федерації, Білорусі і України визнані винними і засуджені до позбавлення волі від 4 до 14 років [36].

Наступним прикладом розвитку кримінального процесуального законодавства стосовно *in absentia* є Швейцарія.

У Швейцарській Конфедерації століттями формувався унікальний кримінально-процесуальний феномен. Він полягає в тому, що в одній, відносно невеликій, федеративній (конфедеративній) державі історично склалися 4 абсолютно різні системи досудового провадження, що відображають правові та соціокультурні особливості кантонів [221, с. 361].

Водночас, існувало декілька законодавчих актів, що регулювали кримінальний процес, зокрема, Закон про військові кримінальні суди 1889 р. та Ювенальний КПК Швейцарії.

Закон про військові кримінальні суди 1889 р. до прийняття Військового КПК Швейцарії (Militärstrafprozess) від 23 березня 1979 р. визначав порядок здійснення кримінального провадження щодо військових злочинів.

Цей закон передбачав, що попереднє слідство та розгляд справи по суті здійснюється судом. При цьому, заочне провадження (Verfahren gegen Abwesende) було можливим, якщо обвинувачений не міг бути доставлений до суду і в наявності були докази його вини.

Принципова відмінність Закону про військові кримінальні суди 1889 р. від теперішнього Військового КПК 1979 р. полягає в тому, що згідно з першим, з цих актів, у заочному провадженні є неможливим винесення виправдувального вироку. Логіка проста – умовою заочного провадження була наявність доказів провини відсутнього обвинуваченого. Водночас, чинний Військовий КПК Швейцарії не встановлює прямої заборони для виправдання особи в заочному провадженні [222, с. 82].

До прийняття 05 жовтня 2007 р. КПК Швейцарії, який набрав чинності 01 січня 2011 р. і став першим історично єдиним у межах держави законом, унаслідок чого сталася внутрішня уніфікація кримінально-процесуального права, оскільки існувало 26 кантональних кримінальних процесуальних кодексів [231, с. 41]

Розвиток кримінального процесуального законодавства в різних кантонах Швейцарії можливо дослідити на прикладі кантонів Ааргау та Берн.

До прийняття 11 листопада 1958 р. КПК у кантоні Ааргау Швейцарії був чинний Закон про провадження у кримінальних справах від 3 березня 1858 р.

Відповідно до §§ 2, 27, 126 КПК кантону Ааргау Швейцарії від 11 листопада 1958 р., який був чинний до 01 січня 2011 р., на слідчого суддю покладалася функція збору доказів для вирішення питання про те, чи повинна особа бути передана до суду, який виносить вирок, у зв'язку із вчиненням інкримінованого діяння, а також заслуховування обвинуваченого.

Голова суду зобов'язаний призначити захисника обвинуваченому, який самостійного його не залучив, якщо прокурор порушує клопотання про призначення обвинуваченому покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше ніж на 12 місяців чи іншої міри покарання, пов'язаної з позбавленням волі (§ 59 КПК Ааргау).

Слідчий суддя на підставі §136 КПК Ааргау під час слідства може прийняти рішення про тимчасове припинення слідства, якщо обвинувачений відсутній або втік, або якщо особа, яка вчинила діяння не встановлена. Перед припиненням необхідно зібрати докази, які можуть бути втрачені.

При цьому, розгляд справи за відсутності обвинуваченого згідно з §170 КПК Ааргау може здійснюватися: 1) якщо обвинувачений відмовляється від прийняття повістки, оскільки вид правопорушення не виправдовує його привід; 2) якщо кримінальну справу на підставі матеріалів є можливим розглянути та прокурор вимагає покарання не більше 1 місяця позбавлення волі або грошовий штраф до 30 добових ставок, обвинувачений погоджується з обвинуваченням і суд не вважає за необхідне присутність обвинуваченого на слуханнях [222, с. 633]

Натомість, КПК кантону Берн від 1995 р. в цілому передбачав аналогічні загальні правила здійснення слідства слідчим суддею як у кантоні Ааргау за виключенням підстав розгляду справи за відсутності обвинуваченого. Суд міг відмовитися від виклику, приводу або припинення провадження і розглянути справу за відсутності обвинуваченого, якщо одна або обидві сторони, незважаючи на спрямовану в установленому законом порядку, не з'являється без достатніх підстав і їх участь не є необхідною. Участь обвинуваченого є необхідною, якщо в більш ранніх процесуальних стадіях не проводився судовий допит. Представництво допустимо також і в заочному провадженні (§ 286 КПК кантону Берна).

Спільність порядків кримінального провадження *in absentia* в кантонах Ааргау та Берн полягала в тому, що їх законодавство передбачало здійснення попереднього розслідування судом та можливість проведення розгляду

справи за відсутності обвинуваченого, а відмінність в тому, що в кантоні Берн обвинувачений повинен бути хоча б раз заслуханий слідчим суддею, а за відсутністю такого факту розслідування тимчасово призупинялося.

Отже, приклад Швейцарської Конфедерації свідчить про вплив уніфікації на розвиток кримінального процесуального законодавства щодо попереднього розслідування за відсутності обвинуваченого.

Унаслідок трагічних подій – збиття літака рейсу МН17 Малайзійських авіаліній 17 липня 2014 року кримінальне законодавство Королівства Нідерландів щодо здійснення розслідування за відсутності підозрюваного зазнало суттєвих змін, зокрема, шляхом укладення між Україною та Королівством Нідерландів міжнародного договору. Ці зміни зумовлені потребою нового унікального процесуального законодавства, бо Радою Безпеки ООН не було прийнято резолюцію стосовно створення міжнародного кримінального трибуналу *ad hoc* із переслідування осіб, винних у вчиненні зазначеного злочину, а кожна із країн, що створили Спільну Слідчу Групу (Австралія, Королівство Бельгії, Малайзія, Королівство Нідерландів, Україна) мали правові підстави здійснювати кримінальну юрисдикцію щодо розслідування цього злочину.

Законом України 12 липня 2018 року № 2506-VIII ратифіковано Угоду між Україною та Королівством Нідерландів про міжнародне правове співробітництво щодо злочинів, пов'язаних зі збиттям літака рейсу МН17 Малайзійських авіаліній 17 липня 2014 року, яка врегулює питання, що стосуються або виникають у зв'язку з переслідуванням та засудженням у Королівстві Нідерландів за злочини, пов'язані зі збиттям в Україні літака рейсу МН17 Малайзійських авіаліній 17 липня 2014 року (ч. 1 ст. 2) [143].

Відповідно до вказаної міжнародної угоди визначено такі особливості кримінального провадження:

- за Королівством Нідерландів визначено юрисдикцію здійснювати кримінальне переслідування після передачі провадження Україною

внаслідок отримання відповідного запиту про передачу провадження (ст.ст. 5, 6);

- можливості прийняття обвинуваченим участі в судовому розгляді, який здійснюється за його відсутності, у режимі відеоконференції та здійснення допиту в такий спосіб (ст. 8);

- виконання покарання щодо особи з українським громадянством, яка перебуває на території України передається Королівству Нідерландів за відповідним запитом компетентного органу (ст.ст. 11, 12);

- встановлено умови за якими судові рішення не вважаються заочними (*in absentia*) (ст. 14), серед яких, участь у процесі захисника, залученого обвинуваченим [228].

Наслідком ухвалення нового процесуального законодавства став розгляд Окружним судом Гааги у складі 4 суддів: 3 засідаючих та 1 резервного судді. Головою судової палати визначений Н. Steenhuis LLM. Іншими суддями є DAC Koster LLM, СІН Kerstens-Fockens LLM та DR Glass LLM (резервний суддя) [270].

Під час досудового етапу прокуратурою, особи, які були відсутні, були повідомлені про підозру шляхом вручення повісток із роз'ясненням правопорушення, у вчиненні яких вони підозрюються, із зазначенням часу розгляду справи. Одному підозрюваному повістка була вручена в порядку міжнародного співробітництва. З іншим підозрюваним зв'язалися телефоном, проте він повідомив, що помилися номером, і надалі більше не брав слухавку. Проте експерти встановили, що це голос підозрюваного, використавши інші записи його розмов. Третій підозрюваний був повідомлений за допомогою різних месенджерів та через мережу «Вконтакте». Четвертий підозрюваний підтвердив отримання повістки в інтерв'ю журналістам [226].

Відповідно до проміжного рішення суду досудовий етап завершено, а справу призначено до судового розгляду .

Як вважає К.П. Задоя не можна не визнати, що відправлення судами Нідерландів правосуддя з використанням механізму міжнародного співробітництва, передбаченого Угодою між Україною та Королівством Нідерландів, швидше за все виллється в небачений досі в історії судовий процес, який, утім, з високою ймовірністю не в усіх своїх складових буде відповідати положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [207].

Певні положення нового кримінального процесуального законодавства Королівства Нідерландів, дійсно, можуть викликати певні занепокоєння порушення вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, проте, відповідь на поставлене питання зможе тільки ЄСПЛ, який буде враховувати всі існуючі обставини справи та досліджувати відповідність усього кримінального провадження на відповідність Конвенції в цілому.

На відношення країн Європи до кримінального провадження за відсутності підозрюваного у XX столітті та його подальший розвиток впливало неоднозначне відношення до інституту *in absentia* на міжнародному рівні.

Обидва Міжнародні військові трибунали в Нюрнберзі і Токіо визнали заочний процес. Так, у Нюрнберзі один обвинувачений Мартін Борман був фактично засуджений за його відсутності, незважаючи на те, що він помер ще до моменту засудження [275].

Однак ідеї проведення судових процесів за відсутності обвинувачених із часом змінювалися, оскільки вважалося, що заочне провадження є таким, що не відповідає правам обвинуваченого на справедливий судовий розгляд [317, с. 181].

Проте Спеціальний трибунал у Лівані, що був заснований на підставі угоди між Організацією Об'єднаних Націй і Ліванською Республікою на виконання резолюції 1664 (2006) Ради Безпеки від 29 березня 2006 року для притягнення до відповідальності всіх осіб, які будуть визнані винними у

скоєнні нападу 14 лютого 2005 року, в результаті якого загинув колишній прем'єр-міністр Лівану Рафік Харірі, знову ввів поняття заочного провадження як засобу притягнення до відповідальності підозрюваних у міжнародних злочинах, які уникають правосуддя [210].

Так, під час спеціального трибуналу у Лівані, обвинувачена особа спочатку брала участь за допомогою відеозв'язку, а згодом відмовилася продовжувати участь [275].

Згідно зі статтею 22 Статуту спеціального трибуналу у Лівані, розгляд за відсутності обвинуваченого проводиться, якщо він: а) прямо в письмовій формі відмовився від свого права бути присутнім на процесі; б) не був переданий в розпорядження Трибуналу відповідними державними органами влади; с) переховується від правосуддя або не може бути встановлений, а також вжиті всі необхідні заходи для забезпечення його присутності у суді і повідомлення про його обвинувачення [210].

Діяльність Спеціального трибуналу у Лівані свідчить, що провадження за відсутності обвинуваченого є припустимим, якщо обвинувачений брав участь на початкових стадіях провадження, а надалі ухилився від трибуналу.

Комітет міністрів Ради Європи шляхом прийняття резолюцій та рекомендацій, визначив орієнтир для національних законодавців із подальшого розвитку законодавства щодо *in absentia*.

У Резолюції (75) 11 «Про критерії, які регламентують розгляд, що здійснюється за відсутності обвинуваченого» від 19 січня 1973 року в якій підкреслено, що ухилення від обов'язкової присутності обвинуваченого під час розгляду його справи допустимий тільки у виняткових випадках, оскільки присутність обвинуваченого має велике значення не тільки для дотримання права обвинуваченого бути заслуханим, а й для встановлення відповідних фактів та винесення вироку [136].

Як зазначає Lorena Bachmaier Winter, визначені Резолюцією (75) 11 критеріїв до теперішнього часу є цілком доречними, оскільки вони визначають: спосіб виклику будь-якого обвинуваченого; інформацію щодо

наслідків неявки обвинуваченого; диференціацію між особою, якій було належним чином вручено повістку та особою, якій не було вручено в належний спосіб; встановлення засобу правового захисту для скасування вироку обвинуваченим, якій був відсутній; випадки, коли обвинуваченому має бути надано право на повторний розгляд справи [286, с. 647].

У Рекомендаціях «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» №6R(87)18 від 17 вересня 1987 р. не обмежуються гарантії справедливого судового розгляду під час заочного розгляду справи, акцентується на одній із них – це обов’язок повідомити обвинуваченого про заочний розгляд кримінальної справи у випадку його неявки [108, с. 143]

Окремою рушійною силою в розвитку національного кримінального процесуального законодавства у країнах Європи став такий чинник як прецедентна практика ЄСПЛ, що особливо видно на прикладі Франції та Італії.

З боку ЄСПЛ до кримінального процесуального законодавства Франції щодо кримінального провадження за відсутності особи (заочна процедура) була приділена особлива увага, оскільки часто виявлялося, що це законодавство порушує Конвенцію. Серед основних питань було, представництво адвокатом та перегляд заочного вироку.

До 2004 року процедура кримінального провадження за відсутності особи у кримінальному процесуальному законодавстві Франції мала назву «*procedure par contumace*» [69] та визначалася переважно ст.ст. 627 - 639 КПК Франції (рішення ЄСПЛ у справі «*Affaire Mariani C. France*» § 28) [164].

Заочна процедура кримінального провадження застосовувалася коли особа, обвинувачена у вчиненні злочину, ухилялася від правосуддя до того, як суд присяжних виносив рішення про його долю. Відповідно до ст. 630 КПК Франції обвинувачений, який відсутній в жодному разі не міг бути представлений адвокатом у такому кримінальному провадженні. Водночас, ст. 636 КПК Франції визначала, що заочний вирок особою, яка відсутня, не може бути оскаржений до касаційного суду, оскільки вважалось, що якщо

обвинувачена особа зникла або не могла бути встановлена до відкриття слухання або під час його проведення, закон вважав, що така обвинувачена особа неявно відмовилася від свого права на оскарження [69; 263].

ЄСПЛ в рішенні у справі «Poitrimol C. France» від 23 листопада 1993 р. встановив, що відсутність обвинуваченого не може свідчити, про те, що його не може представляти адвокат (§ 34) [193].

ЄСПЛ під час розгляду справи «Van Pelt v. France» від 23 травня 2000 р. зазначив, що адвокат повинен бути заслуханий судом, навіть якщо обвинувачений був відсутній [200].

За результатами розгляду справи «Krombach v. France» ЄСПЛ постановив, що заочне провадження за КПК Франції не відповідає вимогам статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції, пунктів 1 та 3 статті 6 Конвенції. Оскільки згідно зі статтями 630 та 639 КПК Франції, які взяті разом, заявник, з одного боку, не міг бути і не був представлений в суді адвокатом, а з іншого боку, не зміг подати апеляцію до Касаційного суду, оскільки він був заочно обвинуваченим. А тому, він не мав реальної можливості бути захищеним у першій інстанції або у вищому суді (§ 91) [184].

Як наслідок, у 2001 році французький Касаційний суд змінив свою прецедентну практику на виконання рішень ЄСПЛ і встановив, що право на справедливий судовий розгляд та право на юридичну допомогу додають для того, щоб обвинуваченого представляв адвокат, навіть за його відсутності в суді [268, с. 117].

Згодом у кримінальному процесуальному законодавстві Франції нарешті відбулася реформа заочної процедури. Відтак, Законом № 2004-204 від 9 березня 2004 р. (Official Journal від 10 березня 2004), який набув чинності з 1 жовтня 2004 р., були скасовані правові норми ст.ст. 627 - 639 та КПК Франції доповнено новою главою VIII під назвою «Невиконання зобов'язань у кримінальних справах» (ст.ст. 379-2 – 379-6). До того ж, цим законом до законодавства були додані положення про Європейський ордер

на арешт, які доповнили французьке законодавство новими положеннями стосовно регулювання кримінального провадження за відсутності особи [69].

Відповідно до внесених змін до КПК Франції обвинувачений, який відсутній без поважних приводів на відкритті засідання або коли відсутність обвинуваченого встановлюється під час провадження у справі і неможливо зупинити її до його повернення, «судяться за замовчуванням». До того ж, суд має право, але незобов'язаний здійснювати розгляд за відсутності особи в такому порядку, оскільки суд також може прийняти рішення про перенесення справи. Якщо для захисту інтересів обвинуваченого присутній адвокат, процедура проходить відповідно до загальних положень, за винятком положень, що стосуються допиту або присутності обвинуваченого. Якщо обвинувачений з'явиться або засудженого заарештують до того, як вирок буде погашений, рішення присяжного суду автоматично скасовується у всіх випадках, незалежно від злочину та здійснюється новий розгляд. Але можливість апеляції у процедурі за замовчуванням не передбачена.

Як вважає Barbara Drevet, заочні правила французького кримінального процесу є продуктом численних рішень як на національних, так і ЄСПЛ. Порядок кримінального провадження змінювався, щоб поступитися представництву адвоката та правовим засобам захисту – двом запобіжним заходам проти несправедливого судового розгляду [268, с. 119-120].

Отже, генеза законодавства Франції свідчить, що участь адвоката у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного та наявність ефективного способу перегляду заочного вироку є обов'язками елементами процедури *in absentia*.

Італійське кримінальне процесуальне законодавство за відсутності обвинуваченого *in absentia* також перебуває під постійною пильною увагою ЄСПЛ починаючи з 1985 року (ухвалення рішення у справі «Colozza v. Italy») [174], який до теперішнього часу встановив велику

кількість невідповідностей положень національного законодавства Італії вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

ЄСПЛ у справі «Colozza v. Italy» виходив з того, що неможливість проведення судового розгляду за відсутності обвинуваченого може паралізувати ведення кримінального провадження, оскільки може призвести, наприклад, до втрати доказів, закінчення строку притягнення до відповідальності або судової помилки. А тому кримінальне провадження, яке здійснюється за відсутності обвинуваченого, саме по собі не буде несумісним з Конвенцією, якщо згодом обвинувачений може отримати від суду, який його заслухав, нове визначення суті обвинувачення. До того ж, ЄСПЛ визнав порушення пункту 1 статті 6 Конвенції лише через те, що пан Колоцца, який не був обізнаний про судові засідання, зазнав повної та непоправної втрати права брати участь у судовому засіданні, оскільки італійське законодавство не дозволяло йому отримати нове визначення по суті обвинувачення судом. Окрім того, італійські органи влади, спираючись тільки на презумпцію ..., вивели зі статусу особи, «що переховується від правосуддя» (*latitante*), якого вони надали панові Колоцці, що така відмова була. З погляду ЄСПЛ, така презумпція недостатня. Аналіз фактів показує: у заявника не було підстав припускати, що проти нього розпочато судовий розгляд у кримінальній справі; просто вважалося, що він знає про це через повідомлення на його ім'я, які спочатку реєстрували в секретаріаті слідчого судді, а відтак – у канцелярії суду. Наявні судові матеріали не свідчать про відмову заявника від здійснення свого права постати перед судом і захищати себе, так само як і про його спроби ухилятися від правосуддя [174, 21 с. 421-422].

10 листопада 2004 року Перша палата ЄСПЛ у справі «Sejdovic v. Italy» (Application № 56581/00) визначила, що допущені у цій справі порушення створюють системну проблему, пов'язану з порушенням функціонування національного законодавства та практики, спричиненою відсутністю ефективного механізму забезпечення права осіб, засуджених за процедурою *in absentia* там, де вони не були ефективно проінформовані про

провадження у справі проти них і неоднозначно відмовилися від їхнього права з'являтися на судові засідання – отримати нове визначення суті звинувачення проти них судом. Водночас, ЄСПЛ встановив, що держава-відповідач Італія повинна шляхом відповідних заходів забезпечити це право заявникові та іншим особам, які перебувають у подібному становищі [197].

Після прийняття ЄСПЛ рішення у справі «Sejdovic v. Italy» в Італійське кримінальне процесуальне законодавство були внесені зміни Законом № 60/2005 від 22 квітня 2005 року, який було опубліковано в Офіційному віснику (*Gazzetta ufficiale*) №94 від 23 квітня 2005 р. і набрав чинності наступного дня.

Так, були внесені зміни, згідно з якими у разі заочного засудження час, передбачений для оскарження рішення, відновлюється за заявою особи, якщо вона не мала ефективних знань [*effettiva conoscenza*] про провадження проти неї або про рішення [*provvedimento*] та навмисно відмовилася з'являтися або оскаржувати рішення. Така заява повинна бути подана протягом тридцяти днів з дати, коли особа дізналася про рішення суду, в іншому разі воно буде визнане неприйнятним. У разі екстрадиції з іншої країни, час, дозволений для подання такої заяви, починається з моменту передачі особи італійській владі.

Як зазначає Nicola Canestrini проблема після реформи полягає в тому, що це запроваджені положення не встановлюють жодних спеціальних правил щодо повторного слухання справи. Стосовно права на отримання нового розгляду по суті обвинувачень, як за законом, так і за фактом, навіть в апеляційному порядку це ст. 603 КПК Італії [288].

Згідно зі ст. 603 КПК Італії тягар доказування у процесі перегляду справи аналогічно до попередньої редакції ст. 175, зміненої в 2005 році, покладається на обвинуваченого, суд не зобов'язаний призначати нове слухання доказів. Тобто, заочно засуджений, який подав клопотання про повторний розгляд справи, не отримує автоматично можливості ефективно захищатися.

Навіть якщо деякі рішення Верховного Суду Італії, вводять право обвинуваченого збирати докази на стадії апеляції (Cass. 51041/16), все ще існують рішення, в яких зазначено, що суддя апеляційної інстанції має право на розсуд дозволяти такі докази (рішення у справі «Corte di Cassazione», 6 квітня 2020 р., № 11364) [264].

У судовій практиці відсутня єдність, так окремі суди після внесення до КПК Італії змін у 2014 році, перегляд заочних вироків, які були винесені з 2005 до 2014 року, здійснюють за правилами згідно із Законом № 60/2005 від 22 квітня 2005 р. [288].

Федеральний конституційний суд Німеччини рішенням від 15 грудня 2015 р. – 2 BvR 2735/14 у справі щодо розгляду конституційної скарги на постанову Дюссельдорфського вищого регіонального суду від 7 листопада 2014 р. – III – 3 Ausl 108/14 стосовно екстрадиції до Італії встановив, що італійські заочні правила судового розгляду порушують «людську гідність», оскільки засуджена особа не має ефективних можливостей захищатися, оскільки на апеляційний суд положеннями КПК Італії не покладено обов'язок загалом заслуховувати докази на вимогу обвинуваченого, що не сприяє встановленню істини у кримінальному провадженні [274].

Наведена позиція щодо недосконалості законодавства Італії підтверджується окрім юридичної доктрини також тим, що раніше кілька вищих регіональних судів Німеччини відмовляли у видачі Італії у випадках, коли запитувані особи були засуджені за їх відсутності, аргументуючи це тим, що відповідно до італійського законодавства, на стадії апеляції, відсутня жодна нова всебічна судова перевірка рішення по суті [310].

Відтак, Nicola Canestrini аналізуючи нові правила, введені в дію у квітні 2014 року, приходить до висновку, що вони також не дають права на ефективне знання заочного судового процесу (адже італійський законодавець, на жаль, досі не спростував презумпції знань про триваючий судовий процес). Проте на шляху вирішення наведеної

проблеми є знаковим рішенням Вищого Суду Італії, прийняте у серпні 2020 року, в якому визначено, що поінформованість обвинуваченого про судовий процес має бути ефективним, без будь-яких презумпцій [288].

Проте незважаючи на наявність постійних питань до Італійської процедури кримінального провадження за відсутності обвинуваченого, цей інститут активно використовується у судовій системі і в резонансних справах. Так, у вересні 2012 року Верховний касаційний суд Італії підтвердив раніше винесений заочний вирок 23 співробітникам ЦРУ США, визнаних причетними до викрадення у 2003 році імама міланської мечеті Абу Омара (Abu Omar).

З однієї сторони на кримінальне процесуальне законодавство європейських країн право ЄС мало суттєвий вплив, а з іншої – право ЄС є нормами прямої дії для держав-членів, які є членами ЄС. Оскільки при співвідношенні права ЄС та національними законодавствами держав-членів ЄС пріоритет займає право ЄС [273].

Розкриваючи цей принцип Європейський Суд Справедливості, дотримується моністичної концепції співвідношення права ЄС та права держав-членів ЄС. Його позиція є однозначною: абсолютний пріоритет права ЄС над усіма без винятку національними нормами для забезпечення єдності та ефективності права ЄС. Такий підхід зумовив навіть необхідність внесення змін до законодавства держав-членів ЄС [22].

Одним із видів нормативно-правових актів, що передбачені статтею 288 Договору про функціонування Європейського Союзу, є директиви. Передусім, вони є юридично обов'язковими стосовно цілей, що повинні бути досягнуті, та завжди вимагають транспозиції до національного законодавства. Директиви не є прямо застосовними, а є засобами для гармонізації (а не уніфікації) національного законодавства держав-членів. Їхні положення, зазвичай більш загальні, а отже, залишають державам-членам певну свободу дій. Як правило, директиви ЄС адресуються всім державам-членам [150, с. 34].

Рамкові рішення, що в період між Амстердамським договором та Лісабонським договором були основним правовим інструментом, який використовувався у співпраці поліцейських та судових органів у кримінальних справах. Хоча їх вилучено з переліку джерел вторинного права на підставі Лісабонського договору, деякі з них усе ще залишаються чинними, поки їх не буде змінено, скасовано або замінено директивами. Рамкові рішення дуже подібні до директив, вони мають обов'язковий характер і завжди потребують транспозиції в національне законодавство. Однак головна відмінність полягає в тому, що на відміну від директив рамкові рішення не можуть мати прямої дії [150, с. 34].

Рамкове рішення Ради ЄС від 13 червня 2002 року щодо європейського ордера на арешт та процедур здачі між державами-членами (2002/584 / ПВР), встановило умови виконання європейського ордера на арешт, який видано з метою виконання вироку або наказу про затримання, накладеного заочним рішенням. Видача особи на виконання європейського ордеру на арешт, виданого за відсутності особи, яка не повідомлена про це, можливо лише за умови, якщо орган, що його видав, надасть гарантію, яка вважається адекватною, щоб гарантувати особі, яка є суб'єктом європейського ордера на арешт, що він або вона матиме змогу подати заяву про повторний розгляд справи у державі, яка його постановила, та присутність під час такого розгляду [258].

За ініціативою Республіки Словенія, Французької Республіки, Чехії, Королівства Швеція, Словацької Республіки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та Федеративної Республіки Німеччина рамковим рішенням 2009/299/ПВР від 26 лютого 2009 року посилено процесуальні права осіб та сприяючи застосуванню принципу взаємного визнання до рішень, винесених за відсутності відповідної особи на судовому розгляді [265].

Директивою ЄС 2016/343 від 9 березня 2016 року щодо посилення деяких аспектів презумпції невинуватості та права бути присутніми на

судовому розгляді у кримінальному провадженні встановлені загальні мінімальні правила захисту прав підозрюваних та обвинувачених у кримінальному провадженні, які застосовують на всіх етапах кримінального процесу [286, с. 665-666].

Ці мінімальні правила визначені з огляду на те, що право на справедливий суд є одним з основних принципів демократичного суспільства. Це основа права підозрюваних та обвинувачених бути присутніми на суді, що має бути гарантоване на всій території Європейського Союзу. До того ж, право підозрюваних та обвинувачених бути присутніми на судовому розгляді не є абсолютним. За певних умов підозрювані та обвинувачені особи повинні мати можливість прямо чи мовчки, але однозначно відмовитися від цього права. А тому за певних обставин, має бути можливим винесення рішення про вину чи невинуватість підозрюваного чи обвинуваченого, навіть якщо ця особа не присутня на судовому розгляді. Це може бути у тому випадку, коли підозрюваний або обвинувачений був своєчасно поінформований про судовий розгляд та наслідки неявки, і, проте, він не з'являється.

Положення Директиви встановлюють нижчий стандарт ніж Рамкове рішення, оскільки в першій не згадується рівень захисту, встановлений ЄСПЛ, що вимагає, аби право на правову допомогу було ефективним, а не лише формальним [286, с. 659].

Європейські науковці згодні, що не кожна держава-член контролює якість правової допомоги, яка надається адвокатом підозрюваному, обвинуваченому, що відсутні. Здебільшого держави контролюють явне порушення адвокатами своїх зобов'язань, таких як безпідставна неявка на слухання, в таких випадках такий адвокат відсторонюється і призначається інший адвокат [293, с. 660].

До того ж, представлення адвокатом підозрюваного, обвинуваченого, який відсутній під час судового розгляду однозначно не доводить, що особа

відмовляється від свого права бути присутнім, і це також не гарантує, що право на захист повністю дотримується [307, с. 597-598].

Оскільки положення директиви встановлюють мінімальні правила, держави-члени мають можливість розширити права, встановлені цією Директивою, з метою забезпечення вищого рівня захисту. Рівень захисту, передбачений державами-членами, ніколи не повинен падати нижче стандартів, передбачених Хартією чи Конвенцією, як тлумачать ЄСПЛ. А тому, ЄСПЛ є основною базою для будь-якої оцінки ефективності стандартів ЄС.

Утім, Lorena Bachmaier Winter прийшла до висновку, що правила, прийняті в ЄС у Директиві щодо посилення цього захисту викликають сум, оскільки вони насправді лише забезпечують нижчий захист, навіть нижче ніж ті, що були затверджені і прийняті 19 січня 1973 року в Резолюції (75) 11 Комітету міністрів Ради Європи «Про критерії, які регламентують розгляд, що здійснюється за відсутності обвинуваченого» [286, с. 664].

Прикладом існування такого чиннику розвитку кримінального процесуального законодавства як подолання наслідків військових дій на території держави є реформування Республікою Косово свого кримінального процесуального законодавства, внаслідок необхідності притягнення осіб, винних у військових злочинах під час збройного конфлікту, що є цікавим з огляду на ситуацію в Україні.

Європейською комісією за демократію через право (Венеційською комісією) надано висновок, затверджений 19 червня 2020 р. стосовно проєкту змін до КПК щодо заочного кримінального провадження, яке пропонується здійснювати під час існування таких підстав як: 1) докладення розумних зусиль для пошуку обвинуваченого; 2) наявності труднощів перенесення судового розгляду, особливо в судових процесах за участю інших обвинувачених; 3) наявності складнощів у державного прокурора у зв'язку з необхідністю проведення двох судових процесів; 4) якщо затримка призведе до значної загрози або до незручностей свідкам обвинувачення. За

результатами дослідження Венеційською комісією констатовано відповідність значною мірою запропонованих змін Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та надано певні пропозиції щодо необхідності подальшого технічного вдосконалення правових норм, зокрема розкриття поняття «докладення розумних зусиль для пошуку обвинуваченого» [290].

Висновки до розділу 1

1. Усі національні наукові дослідження стосовно спеціального досудового розслідування (*in absentia*) можуть бути класифіковані на такі категорії, відповідно до об'єкта вивчення:

- поняття і правова природа спеціального досудового розслідування;
- історичний генезис законодавства *in absentia* на теренах України;
- порівняння порядку спеціального судового провадження, запровадженого в Україні та зарубіжних країнах;
- підстави та процесуальний порядок спеціального досудового розслідування;
- теоретичні та практичні проблеми спеціального досудового розслідування та шляхи їх розв'язання;
- відповідність національного законодавства стосовно спеціального досудового розслідування критеріям визначеними міжнародними документами;
- гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування.

2. Європейські науковці досліджували різні аспекти кримінального провадження за відсутності особи *in absentia*, при цьому здебільшого акцентуючи увагу саме на судовому розгляді.

3. Розвиток кримінального процесуального законодавства в період незалежності України з 24 серпня 1991 року й дотепер є одним з історичних

етапів становлення інституту кримінального процесу *in absentia* на теренах України.

4. Визначено періодизації розвитку кримінального процесуального законодавства України щодо здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) з 1991 року й дотепер за критеріями: 1) можливості застосування процедури *in absentia*; 2) чинності відповідного законодавчого акта, що дозволило з'ясувати передумови формування та охарактеризувати розвиток цього інституту в Україні. А саме: 1) з 24 серпня 1991 р. до 19 листопада 2012 р. – чинність КПК України 1960 р. – відсутність окремого порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного; 2) з 19 листопада 2012 р. до 22 січня 2014 р. – чинність КПК України в первинній редакції, яка не передбачала порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного *in absentia*; 3) з 22 січня 2014 р. до 2 лютого 2014 р. – чинність Закону України № 725-VII від 16 січня 2014 р., яким запроваджено порядок заочного кримінального провадження; 4) з 2 лютого 2014 р. до 31 жовтня 2014 р. – повернення до первинної редакції КПК України; 5) з 31 жовтня 2014 р. й дотепер – існування інституту спеціального досудового розслідування (*in absentia*).

5. Положення КПК України 1960 року та КПК України до запровадження в жовтні 2014 р. порядку спеціального досудового розслідування (*in absentia*) не передбачали окремого порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного, що призводило до недосягнення завдань кримінального провадження.

6. Прийняття законодавцем у січні 2014 року змін до КПК України щодо заочного кримінального провадження, незважаючи на наявність неоднозначних оцінок як факту його прийняття, так і його змісту, було суттєвим кроком у розбудові кримінального процесуального законодавства України.

7. Запровадження інституту спеціального досудового розслідування (*in absentia*) було історичним кроком на шляху реформування законодавства

України з метою узгодження його з міжнародними договорами та європейськими стандартами.

8. На відношення європейських національних законодавців до інституту *in absentia* впливала практика міжнародної кримінальної юстиції.

9. На розвиток законодавства європейських країн щодо кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого впливали такі чинники як: 1) міжнародні правові акти; 2) практика ЄСПЛ стосовно визнання положень національного законодавства країн Європи такими, що не відповідають Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; 3) розвиток права Європейського Союзу; 4) внутрішня соціально-політична ситуація в країні, що зумовлена криміногенною ситуацією в країні, правовими традиціями та суспільними запитами.

РОЗДІЛ 2.

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОГО ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ

2.1. Процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного за законодавством України

Попри введення в дію інституту спеціального досудового розслідування з 31 жовтня 2014 р. фактично таку процедуру вперше було розпочато в середині 2015 р. Загалом у період із 1 січня 2015 р. до 1 вересня 2016 р. досудове розслідування здійснювалося у 338 кримінальних провадженнях стосовно 597 осіб (з них органами Національної поліції – у 37 щодо 41 особи, Служби безпеки України – у 156 щодо 168 осіб, прокуратурами регіонів – у 64 щодо 78 осіб, Генеральною прокуратурою України – у 16 щодо 240 осіб, військовими прокуратурами – у 51 щодо 53 осіб, з ознаками організованої злочинності – у 14 стосовно 17 осіб) [156, с. 402-403].

Зі звіту судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2019 рік вбачається, що у 2019 році на розгляді судів першої інстанції перебувало 105 клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування (в т.ч. надійшло в звітному періоді 78), розглянуто 82, з яких повернуто – 9, задоволено – 56 та відмовлено в задоволенні – 10, залишалося у провадженні на кінець звітного періоду – 23 [30].

Натомість зі звіту судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2020 рік вбачається, що в 2020 році на розгляді судів першої інстанції перебувало 215 клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування (зокрема, надійшло у звітному періоді 193), розглянуто 186, з яких повернуто – 29, задоволено – 139 та

відмовлено в задоволенні – 9, залишалося у провадженні на кінець звітнього періоду – 29 [31].

Наведені статистичні дані свідчать про актуальність питання процесуального порядку спеціального досудового розслідування.

Дослідженню підстав здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) присвячували такі вчені: О. В. Баулін, І. В. Гловюк, Г. В. Матвієвська, О. О. Нагорнюк-Данилюк, А.В. Лапкін, О. С. Мазур, Р. Г. Пєсцов, В. О. Попелюшко, О. Ю. Татаров, В. М. Трофименко, Л. Д. Удалова, О. Г. Шило, С. Л. Шаренко, Д. М. Шишман та інші.

Відповідно до ч. 2 ст. 297¹ КПК України спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110², 111, 112, 113, 114, 114¹, 115, 116, 118, частинами другою - п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵, 348, 364, 364¹, 365, 365², 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369², 370, 379, 400, 436, 436¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук Здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності або оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук, та вони розслідуються в одному кримінальному провадженні зі злочинами, зазначеними у цій частині, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду [66].

Згідно з ч. 5 ст. 139 КПК України ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на

виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження [66].

Положення статей 297¹-297⁵ глави 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» КПК України свідчать про наявність сукупності таких обов'язкових підстав здійснення спеціального досудового розслідування *in absentia*): 1) набуття особою статусу підозрюваного, в порядку визначеному КПК України; 2) переховування підозрюваного, обвинуваченого від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 3) оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук.

У той же час, пунктом 20¹ Перехідних положень КПК України (в редакції Закону України № 1950-VIII від 16.03.2017) тимчасово до дня початку діяльності Державного бюро розслідувань (опублікування у газеті «Урядовий кур'єр» відповідного повідомлення його керівником) передбачалися додаткові, порівняно з положеннями ч. 2 ст. 297¹ КПК України, підстави здійснення спеціального досудового розслідування, а саме: 1) переховування підозрюваного понад шість місяців від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 2) наявність фактичних даних, що підозрюваний перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції [39, с.299-300].

Проте правозастосовна практика, насамперед судова, свідчить про відсутність єдиного підходу до розуміння питання втрати чинності з 27.11.2018 п. 20¹ Розділу XI Перехідних положень КПК України [39].

Згідно з ухвалою Вищого антикорупційного суду у справі № 60/9748/17 від 05 червня 2020 року, суд вирішуючи питання про здійснення процедури *in absentia* виходячи зі змісту ч. 1 ст. 5 КПК України, керується положеннями п. 20¹ розділу XI «Перехідні положення» КПК України в редакції Закону

України № 1950-VIII від 16.03.2017, який зважаючи на відомості, що містяться на офіційному веб-сайті Верховної Ради України є чинним на час винесення ухвали [237].

Водночас, відповідно до ухвали Київського апеляційного суду у справі № 11-сс/824/2639/2019 від 13 травня 2019 року у газеті «Урядовий кур'єр» 23 листопада 2018 року розміщено повідомлення директора Державного бюро розслідувань про початок діяльності Бюро як центрального органу виконавчої влади, що провадить правоохоронну діяльність із метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції з 27 листопада 2018 року. Отже, з цієї дати втратили чинність положення п. 20¹ Розділу XI Перехідних положень КПК України [240].

З пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо вдосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження)» № 1950-VIII від 16.03.2017, яким вносилися зміни до п. 20¹ Перехідних положень КПК України, вбачається, що ця правова норма носить виключно тимчасовий характер, оскільки вона буде діяти не пізніше дня початку діяльності Державного бюро розслідувань (опублікування у газеті «Урядовий кур'єр» відповідного повідомлення його керівником) [124].

З огляду на вимоги ст. 5 КПК України стосовно дії кримінального процесуального закону в часі, положення п. 20¹ Розділу XI Перехідних положень КПК України та пояснювальної записки до проекту закону, яким вносилися зміни до вказаної правової норми слід погодитися з позицією, що п. 20¹ Розділу XI Перехідних положень КПК України втратив чинність з 27 листопада 2018 року і з цього часу порядок здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного врегульовано ст.ст. 297¹ - 297⁵ КПК України.

На погляд А.В. Лапкіна, підстави для здійснення спеціального досудового розслідування можна поділити на дві групи: матеріальні та

процесуальні. Перша з них передбачає, що таке розслідування може здійснюватися лише: 1) у кримінальних провадженнях стосовно визначеної у ч. 2 ст. 297¹ КПК України категорії злочинів; 2) стосовно особи, яка досягла повноліття. До процесуальних підстав належать: 1) наявність підозри особи у вчиненні якогось із цих злочинів; 2) переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 3) оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук [73, с. 109].

Д.О. Шумейко класифікував нормативні вимоги до змісту клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування на обов'язкові, незалежно від обставин провадження (набуття особою статусу підозрюваного; умисного й активного характеру дій підозрюваного щодо переховування; мети – ухилення від кримінальної відповідальності; оголошення в міжнародний та/або міждержавний розшук) та такі, що залежать від обставин кримінального провадження (короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Закону України про кримінальну відповідальність; перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання) [253, с. 304].

При цьому всі вимоги кримінального процесуального законодавства України щодо здійснення спеціального досудового розслідування можуть також бути розподілені на підстави та умови.

Так, підставами здійснення спеціального досудового розслідування є сукупність обставин, передбачених ст.ст. 297¹ - 297⁵ КПК України:

- наявність у повнолітньої особи процесуального статусу підозрюваного;
- кримінальне провадження здійснюється щодо злочинів, передбачених статтями КК України, які перелічені у ч. 2 ст. 297¹ КПК України чи щодо злочинів які розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у ч. 2 ст. 297¹ КПК України, а виділення

матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування;

- підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- підозрюваний оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук;
- підозрюваний ухилився від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді без поважної причини з метою ухилення від кримінальної відповідальності більш як два рази;
- наявність достатніх доказів для підозри особи, щодо якої подано клопотання про спеціальне досудове розслідування, у вчиненні нею кримінального правопорушення та обґрунтованість підозри [40 с. 197-198].

Відповідно до ч. 2 ст. 297¹ КПК України спеціальне досудове розслідування здійснюється виключно стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього [66].

Згідно із п.п. 4, 5 ч. 2 ст. 297² КПК України в клопотанні слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування серед інших обов'язкових вимог повинні міститися відомості про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності [66].

У разі, якщо слідчим суддею буде встановлено, що клопотання подано без додержання вимог статті 297² КПК України він повертає його прокуророві, слідчому, про що постановляє ухвалу (ч. 2 ст. 297³ КПК України) [66].

Згідно із ч. 1 ст. 297⁴ КПК України слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від

кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук [18].

Дослідниками виокремлені певні ознаки спеціального досудового розслідування (*in absentia*): 1) являє собою особливу форму кримінального провадження, під час якої у випадках, визначених законом, досудове розслідування здійснюються за відсутності підозрюваного щодо чітко визначених категорій кримінальних правопорушень [2, с. 37]; 2) здійснюється лише щодо особи, яка набула статусу підозрюваного за наявності достатніх доказів щодо забезпечення обізнаності особи про наявне кримінальне провадження, зокрема шляхом вручення їй повідомлення про підозру та повісток про виклик [250 с. 180, 182]; 3) можливе лише у разі переховування підозрюваного, обвинуваченого від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук [105, с. 183]; 4) здійснюється за обов'язковою участю захисника, зокрема, шляхом забезпечення його участі слідчим, прокурором [73 с. 110]; 5) здійснюється за умови дотримання додаткових порівняно із загальним порядком кримінального провадження гарантій забезпечення права підозрюваного [219, с. 81].

Наведені положення КПК України та позиції науковців свідчать про те, що на теперішній час набуття статусу підозрюваного поряд з оголошення підозрюваного є обов'язковою підставою здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*).

Повідомлення про підозру – один із найважливіших етапів стадії досудового розслідування, що становить систему процесуальних дій та рішень слідчого або прокурора, спрямованих на формування законної та обґрунтованої підозри за умови забезпечення особі, яка стала підозрюваним, можливості захищатися усіма дозволеними законом засобами і способами. Цим актом у кримінальному провадженні вперше формується та обґрунтовується підозра конкретної особи у вчиненні кримінального

правопорушення. Від законності зазначеної процесуальної дії залежить правомірність набуття особою статусу підозрюваного і вчинення всіх подальших слідчих дій за її участю у відповідному статусі, а також наявність правових підстав для пред'явлення особі обвинувачення згідно з обвинувальним актом [48, с. 250; 141].

Порушення процесуального порядку повідомлення особі про підозру має наслідком не набуття такою особою процесуального статусу підозрюваного.

З огляду на положення статей 111, 133, 135, 136, 276-279 Кримінального процесуального кодексу України, належним підтвердженням отримання особою письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим шляхом може вважатися лише:

- 1) розпис особи безпосередньо в письмовому повідомленні про підозру в день його складення;
- 2) розпис особи про отримання письмового повідомлення про підозру, зокрема, на поштовому повідомленні;
- 3) відеозапис вручення особі письмового повідомлення про підозру;
- 4) будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом;
- 5) надіслання письмового повідомлення про підозру на електронну пошту особи, у випадку передбаченому частиною 2 статті 136 Кримінального процесуального кодексу України;
- 6) вручення особі, яка проживає за кордоном, повідомлення про підозру згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва [48, с. 250; 66].

Право знати та розуміти, в чому особа підозрюється (обвинувачується), є одним зі складових елементів визначеного у статті 6 Конвенції права на справедливий суд.

Крім того, ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визнає за обвинуваченим право бути поінформованим не лише про «причину» обвинувачення, тобто про висунені проти нього матеріальні факти, на яких ґрунтується обвинувачення, а й про «характер» обвинувачення, тобто про юридичну кваліфікацію цих фактів (рішення у справах «*Mattoccia v. Italy*», § 59; «*Peev v. Bulgaria*», §§ 33 і 42) [189; 191]. Обов'язок повідомити обвинуваченого про зміст пред'явленого обвинувачення повністю покладається на сторону обвинувачення, і він не може бути дотриманий у пасивний спосіб, шляхом створення інформації без повідомлення про неї стороні захисту (рішення у справі «*Mattoccia v. Italy*», § 65) [189].

Згідно з опитуванням, 69 % адвокатів, 33 % прокурорів, 41 % суддів, 35 % слідчих) вказали, що при доведенні факту набуття особою статусу підозрюваного для здійснення спеціального досудового провадження виникають труднощі.

Отже, доведення набуття особою статусу підозрюваного та її поінформованість про здійснення щодо нього кримінального провадження є проблемним моментом у кожному кримінальному провадженні за відсутності особи.

Другою обов'язковою умовою здійснення спеціального досудового розслідування є оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Нормативне регулювання такої підстави спеціального досудового розслідування як оголошення підозрюваного у міждержавний або міжнародний розшук є суперечливим.

Згідно з ч. 3 ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 15 квітня 2014 року [133] та ч. 1 ст. 5 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» № 1632-VII від 12 серпня 2014

року [135] вимога про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук не поширюється на випадки, якщо вирішується питання про застосування спеціального кримінального провадження стосовно підозрюваного, обвинуваченого, які перебувають на тимчасово окупованій території України чи в районі проведення антитерористичної операції.

Відтак, наведені правові норми Законів України № 1207-VII від 15 квітня 2014 року та № 1632-VII від 12 серпня 2014 року прямо суперечать вимогам ч. 5 ст. 139, ч. 2 ст. 297¹, п. 4 ч. 2 ст. 297², ч. 1 ст. 297⁴ КПК України [45, с. 117].

При цьому, ст. 9 КПК України визначено законність, яка розглядається як «принцип, метод та режим суворого, неухильного дотримання, виконання норм права всіма учасниками суспільних відносин» [104, с. 111] та є невід'ємною складовою засад кримінального провадження, що гарантують досягнення завдань такого провадження, визначаючи механізм процесуальної діяльності, її зміст, форми процесуальних, у тому числі слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій [99, с. 77].

Згідно з такою засадою кримінального провадження як законність закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати цьому Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу (ч. 3 ст. 9 КПК України) [66].

Отже, законодавець чітко встановлює, що у випадку виникнення конкуренції правових норм, що регулюють кримінальне провадження, пріоритет мають саме норми КПК України [45, с. 117].

Отож, зважаючи на змістовні положення ч. 3 ст. 9 КПК України, не підлягають застосуванню положення ч. 3 ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 15 квітня 2014 року та ч. 1 ст. 5 «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» № 1632-VII від 12 серпня 2014

року стосовно непоширення вимоги про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук під час вирішення питання про застосування спеціального кримінального провадження стосовно підозрюваного, обвинуваченого, які перебувають на тимчасово окупованій території України, чи в районі проведення антитерористичної операції [45, с. 117].

Дійсно, кримінальне провадження щодо таких підозрюваних не може здійснюватися за загальними правилами, оскільки в такому разі не буде можливим досягнути завдань кримінального провадження, передбачені ст. 2 КПК України, а тому повинні бути завбачені певні особливості, до яких необхідно віднести порядок повідомлень зазначених осіб, як до звернення із клопотанням про здійснення спеціального досудового провадження (зокрема, повідомлення про підозру, виклики до слідчого, прокурора), так і після отримання ухвали слідчого судді (зокрема, про зміну повідомлення про підозру, про завершення досудового розслідування).

При цьому, згідно з ч. 3 ст. 1 КПК України зміни до кримінального процесуального законодавства України можуть вноситися виключно законами про внесення змін до цього Кодексу та/або до законодавства про кримінальну відповідальність, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення [66].

Відтак, правові норми, які визначають тимчасові до припинення існування підстав таких особливостей особливості здійснення кримінального провадження стосовно підозрюваного, які перебувають на тимчасово окупованій території України повинні бути передбаченні безпосередньо положеннями КПК України, зокрема, в Розділі XI Перехідні положення, зокрема, стосовно повідомлення як до, так і під час спеціального досудового розслідування зважаючи на норми міжнародного права та практику ЄСПЛ (зокрема, рішення у справі «Ukraine v. Russia (re Crimea)» від 14 січня 2021 р. [199].

Отже, міжнародний та міждержавний розшуки посідають одне із провідних місць у спеціальному досудовому розслідуванні, оскільки вони є

обов'язковою умовою для здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*), а не доведення стороною обвинувачення факту оголошення підозрюваного в міждержавний та/або міжнародний розшук є підставою для відмови слідчим суддею в задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування. Набуття особою статусу підозрюваного в порядку, визначеному КПК України є однією з основних умов спеціального досудового розслідування [45, с. 117].

Під «розшуком» К. К. Горяінов, В. С. Овчинський, А. Ю. Шумилов, з якими погоджуються І. В. Басиста, В. І. Галаган, О. М. Калачова, Л. В. Максимів розуміють засновану на оперативно-розшуковому законодавстві і окремих підзаконних нормативно-правових актах комплексну систему оперативно-розшукових, кримінально-процесуальних, адміністративно-правових та інших заходів, здійснюваних в рамках особливого діловодства (стадії оперативно-розшукового процесу) уповноваженими на те законом суб'єктами і направлених на виявлення місцезнаходження зниклих злочинців, безвісти зниклих осіб та іншій категорій розшукуваних, виявлення та усунення умов, які сприяють тривалому переховуванню розшукуваних і безвісному зникненню [92, с. 37].

О. Н. Карпов, О. В. Калиновський, І. І. Йовенко вважають, що розшук, відповідно до вітчизняного кримінального процесуального законодавства України, здійснюється у трьох формах: державній, міждержавній, міжнародній [19, с. 489].

Під час дослідження такої правової категорії як міждержавний розшук слід звернути увагу на те, що 10 грудня 2010 р. між державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав було укладено Договір про міждержавний розшук осіб, який визначав міждержавний розшук осіб як комплекс оперативно-розшукових, пошукових, інформаційно-аналітичних та інших заходів, спрямованих, зокрема, на виявлення, затримання і взяття під варту з метою видачі або здійснення кримінального переслідування осіб, які

переховуються від органів дізнання, слідства або суду і ухиляються від відбування кримінального покарання [24].

Україна вживала заходів щодо приєднання до зазначеного Договору, про що свідчить відповідний проект Закону України «Про приєднання України до Договору держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав про міждержавний розшук осіб» від 27 вересня 2013 року № 0042, однак, цей законопроект 22 лютого 2014 року було відкликано, а тому Україна не стала учасником зазначеного міжнародного договору [140].

У той же час, Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 року № 823 було затверджено Угоду про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю, якою було визначено, що інформаційне забезпечення взаємодії правоохоронних органів здійснюється шляхом використання масиву централізованих оперативно-довідкових, криміналістичних та розшукових обліків, а також статистичної й архівної інформації Міждержавного інформаційного банку, власником якого є МВС Російської Федерації, яке здійснює за допомогою розшукових обліків інформаційне забезпечення діяльності з розшуку осіб, оголошених компетентними органами Сторін у міждержавний розшук [229].

Міждержавний розшук здійснювався на території країн Співдружності Незалежних Держав на підставі Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю.

З зазначеною позицією погоджуються науковці, зокрема, Р. В. Бараннік та Д. О. Компанієць [19, с. 489] та Міністерство внутрішніх справ України [89], які під міждержавним розшуком розуміють комплекс розшукових та оперативно-розшукових заходів, що здійснюються на території країн-учасниць СНД за ініціативою правоохоронних органів однієї із зазначених країн.

Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 04.02.2015 р. визначено про вихід з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю, учиненої 22 травня 2009 року в м. Астані. Міністерство

закордонних справ України на виконання означеної постанови Кабінету Міністрів України направило виконавчому комітету Співдружності Незалежних держав відповідне повідомлення. За умовами Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю, учиненої 22 травня 2009 р. в м.Астані цей договір припинив свою дію 24 серпня 2015 р. [126].

Відсутність поняття міждержавного розшуку в кримінальному процесуальному законодавстві України призводить до того, що вказаний вид розшуку асоціювався лише з розшуком на території країн Співдружності Незалежних Держав, а у зв'язку з виходом з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю для України було фактично припинено здійснення міждержавного розшуку [37, с. 170].

Отже, з серпня 2015 року міждержавний розшук, який здійснювався на території держав Співдружності Незалежних Держав фактично перестав існувати, проте положення КПК України не були врегульовані відповідно до вказаної обставини.

Взагалі, поділ розшуку на «міждержавний» та «міжнародний» є сумнівним, оскільки «міждержавний» стосується певного кола держав, а термін «міжнародний» використовують для відображення зв'язку між країнами, народами, синонімом якого може бути «інтернаціональний», тобто поняття «міждержавний» набагато вужче, ніж «міжнародний», а тому поняття «міждержавний розшук» охоплюється поняттям «міжнародний розшук». На практиці розмежування розшуку на такі види як «міждержавний» та «міжнародний» призводить до затягування процедури розшуку й відсутності єдиного обліку розшукуваних осіб. З метою уникнення вказаних проблем І. В. Басиста, В. І. Галаган, О. М. Калачова, Л. В. Максимів пропонують об'єднати їх під загальною назвою «міжнародний розшук» з єдиним центром обміну інформацією МОКП – Інтерпол [92, с. 41-42].

Відтак, існування у КПК України міждержавного розшуку як підстави здійснення спеціального досудового розслідування є невиправданим,

оскільки з 2015 року він не здійснюється і взагалі, міждержавний розшук є складовою поняття міжнародного розшуку.

Натомість, постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу» встановлено, що взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, здійснюється лише через Національне центральне бюро Інтерполу.

Інтерпол як міжнародна організація кримінальної поліції була заснована у 1923 році для забезпечення якомога ширшої взаємодопомоги між усіма поліцейськими органами в різних країнах [292, с. 53] і дотепер є другою після Організації Об'єднаних Націй найбільшою міжнародною організацією [289], яка володіє унікальними інструментами і правовими механізмами [72, с. 137], що дозволяють оперативно обмінюватися поліцейською інформацією і координувати спільні дії [218, с. 123].

У листопаді 1992 року на 61 Генеральній Асамблеї Інтерполу в Дакарі (Сенегал), Україна прийнята членом цієї організації [45, с. 118].

Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, що затверджена наказом від 09 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2 до 18 вересня 2020 р. був визначений порядок використання правоохоронними органами України можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні (НЦБ) для співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу та правоохоронними органами зарубіжних держав під час здійснення діяльності, пов'язаної із попередженням, розкриттям та розслідуванням злочинів, які мають транснаціональний характер або виходять за межі України [134].

Міжнародному розшукові з ініціативи правоохоронних органів України підлягають, зокрема, особи, які виїхали за межі України і ухиляються від кримінальної відповідальності та відбуття покарання за злочини, за які згідно

з чинним законодавством або судовим вироком, що набув законної сили, передбачене (призначене) покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше шести місяців (п. 4.3.1). Запити правоохоронних органів зарубіжних країн, що надійшли у правоохоронні органи України по каналах Інтерполу, є правомірною підставою для здійснення міжнародного розшуку на території України (п. 4.19) [134].

Слід зауважити, що Інструкцію прийнято 1997 року, коли був чинним Кримінально-процесуальний кодекс України, а тому її положення не відповідають вимогам сучасності, зокрема, серед визначених правоохоронних органів України, запити яких виконують, немає Державного бюро розслідувань і Національного антикорупційного бюро України [45, с. 118].

Попри невідповідність Інструкції від 09 січня 1997 року N3/1/2/5/2/2 усім реаліям її приписи до 18 вересня 2020 р. були єдиним нормативним актом, який визначав міжнародний розшук, оскільки будь-які інші нормативно-правові акти, які б визначали міжнародний розшук іншими каналами відсутні. А тому, міжнародний розшук міг здійснюватися лише каналами Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу [45, с. 118].

22 вересня 2020 р. набрала чинності Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затверджена 17 серпня 2020 р. наказом №613/380/93/228/414/510/2801/5 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 04 вересня 2020 р. за № 849/35132, яка визначає порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол з метою міжнародного співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу, Комісією з контролю файлів Інтерполу, національними центральними бюро Інтерполу іноземних держав, органами та

підрозділами правоохоронних органів іноземних держав та міжнародними установами, з якими Інтерпол уклав договори щодо обміну даними [35].

Інструкція від 17 серпня 2020 р. не містить, на відміну від Інструкції від 09 січня 1997 року N 3/1/2/5/2/2, як посилань на те, що саме каналами Інтерполу здійснюється міжнародних розшук, так і взагалі поняття міжнародний розшук [35, 134].

Отже, на теперішній час після втрати чинності Інструкції 09 січня 1997 року N 3/1/2/5/2/2 можна констатувати, що будь-який нормативний акт, який містить посилання на поняття міжнародний розшук та порядок його здійснення – відсутній.

Для вирішення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування дуже важливим є момент оголошення підозрюваного в міжнародний розшук та доведення слідчим, прокурором цього факту [45, с. 118].

КПК України не дає відповіді на поставлені питання. Судова практика не має єдності в визначенні як моменту оголошення підозрюваного в розшук так і в доведеності факту оголошення особи у міжнародний розшук, а тому в судовій практиці існує дві протилежні позиції [45, с. 118].

Так, за першою позицією моментом оголошення особи у міжнародний розшук є дата винесення слідчим, прокурором постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук та внесення відомостей про це до Єдиного реєстру досудових розслідувань, оскільки у КПК України не визначено, якими саме доказами має бути доведено, що особа перебуває у розшуку тому таким підтвердженням є постанова про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук [23; 54, с. 132].

До того ж, фактично ж дата винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук, її скерування з відповідними матеріалами до Робочого апарату Національного центрального бюро Інтерполу і є початком перебування особи в міжнародному розшуку в розумінні вимог ст. 281 КПК України. При цьому,

скерування цієї постанови Робочого апарату Національного центрального бюро Інтерполу є одним із можливих шляхів міжнародного розшуку, тобто є лише засобом фактичного виконання (реалізації) постанови слідчого (детектива) про оголошення особи у міжнародний розшук [236].

За другою позицією моментом оголошення міжнародного розшуку є внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про оголошення міжнародного розшуку підозрюваного, оскільки відповідно до положень ст. 281 КПК України, відомості про оголошення особи в міжнародний розшук мають бути внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань [239].

Третя позиція ґрунтується на недостатності лише наявності постанови слідчого, прокурора про оголошення особи в міжнародний розшук та/або листа про направлення до НЦБ Інтерполу. Оскільки фактично діяльність із координації розшуку підозрюваних здійснюються лише в рамках міжнародної системи Інтерпол, тобто міжнародного розшуку А тому, в обов'язковому порядку мають бути надані відомості про прийняття саме Генеральним секретаріатом Інтерполу відповідного рішення про оголошення особи в розшук із відповідними реквізитами такого розшукового повідомлення [241].

Проведене опитування показало, що 74 % адвокатів, 45 % прокурорів, 58 % суддів, 52 % слідчих вважають, що під час доведення факту оголошення підозрюваного в міжнародний розшук для здійснення спеціального досудового провадження виникають труднощі.

На нашу думку позиції, за якою моментом міжнародного розшуку є дата винесення постанови про оголошення міжнародного розшуку підозрюваного, чи дата внесення відомостей про оголошення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань є помилковими та такими, що не ґрунтуються на вимогах законодавства, з огляду на таке:

- винесення постанови про оголошення підозрюваного у міжнародний розшук є першим етапом, за яким обов'язково повинен слідувати етап її виконання, без якого така постанова є лише формальною;

- єдиним документом, який визначав механізм міжнародного розшуку є Інструкція від 09 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2, положення якої до її скасування передбачали, що міжнародний розшук здійснюється каналами Інтерполу;

- міжнародний розшук має дворівневий механізм регулювання: міжнародно-правовий та внутрішньо національний та в жодному разі не може обмежуватися лише національними кримінальними процесуальними нормами держави – ініціатора розшуку, ключову роль в ньому відіграють правила діяльності Інтерполу;

- за відсутності відповідного рішення Інтерполу, або іншого компетентного органу не може вважатися, що підозрюваного оголошено в міжнародний розшук;

- Генеральний Секретаріат Інтерполу за результатами вивчення запиту про оголошення розшуку підозрюваного, може дійти висновку про відмову в такому розшуку, зокрема, на підставі статті 3 Статуту Інтерполу, яка забороняє організації втручатися у справи військового, політичного, расового чи релігійного характеру;

- Генеральний секретаріат Інтерполу здійснює перевірку відповідності запиту, спрямованого від НЦБ Інтерполу в Україні вимогам та принципам діяльності Інтерполу;

- подання запиту про публікацію інформації щодо оголошення особи у міжнародний розшук може бути оскаржено особою, якої він стосується (до Комісії по контролю за файлами Інтерполу).

Підтвердженням наведеної позиції може слугувати лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 511-550/0/4-13 від 04 квітня 2013 року «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та

судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України», відповідно до якого обов'язок доведення факту перебування підозрюваного, обвинуваченого у міжнародному розшуку покладається на слідчого, прокурора, який подав клопотання про застосування запобіжного заходу, та підтверджується відповідними відомостями (довідка, витяг із бази даних Інтерполу) [53, с. 178; 132].

За наведених обставин, моментом оголошення особи до вересня 2020 року в міжнародний розшук було саме прийняття Генеральним секретаріатом Інтерполу рішення – циркулярного повідомлення, що відображається в інформаційній базі Інтерполу. Початком міжнародного розшуку є направлення відповідного повідомлення до РА Укрбюро Інтерполу усіх країн-учасниць. Також особа вважалася оголошеною в міжнародний розшук лише за наявності відповідних підтверджуючих документів (довідка, витяг із бази даних Інтерполу; надіслання запиту про розшук та прийняття його до виконання іншою державою, яка не є членом Інтерполу; надіслання запиту про розшук до іншої держави на підставі двосторонньої угоди тощо) [111, р. 264].

Про необхідність законодавчого вдосконалення процесуальних норм, які регулюють інститут спеціального досудового розслідування зазначили: 84% адвокатів, 90 % прокурорів, 82 % суддів, 64 % слідчих.

Певною спробою подолати прогалину відсутності поняття міжнародного розшуку як підстави здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) може вважатися зареєстрований 20 вересня 2019 року у Верховній Раді України за № 2164 проєкт закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку зі здійсненням спеціального досудового розслідування [130].

Цей законопроект передбачає зміну підстав здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) з міждержавного та/або міжнародного розшуку на «розшук з підстав, передбачених пунктом 2 частини першої

статті 281 цього Кодексу». При цьому в ч. 1 ст. 281 КПК України пропонується передбачити 2 підстави для оголошення розшуку: 1) коли місцезнаходження підозрюваного невідоме; 2) коли підозрюваний ухиляється від явки до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду за умови його належного повідомлення про такий виклик та існують обґрунтовані підстави вважати, що він виїхав та/або перебуває в іншій країні або на тимчасово окупованих територіях України [45, с. 119-120].

Як вважає Л. В. Омельчук, передбачення такого механізму є доцільним за умови вчинення кримінального правопорушення особою, яка переховується на тимчасово невідконтрольних територіях України, ухиляючись від органів досудового розслідування, прокуратури та суду, оскільки дозволить заповнити прогалину у правозастосуванні, що виникла із втратою чинності пункту 20-1 розділу XI КПК України, а питання залишається невирішеним [105, с.183-184].

Із вказаною позицією не можна погодитися, оскільки спеціальне досудове розслідування повинно містити додаткові порівняно із загальним кримінальним провадженням гарантії прав підозрюваного, до яких, зокрема, відноситься й оголошення підозрюваного у міжнародний розшук, який здійснюється Інтерполом після вивчення підстав для оголошення підозрюваного в розшук каналами Інтерполу, зокрема, відповідності такого розшуку статті 3 Статуту Інтерполу, яка забороняє організації втручатися у справи військового, політичного, расового чи релігійного характеру.

Згідно з інформацією з веб-сайту Верховної Ради України 17 лютого 2021 р. законопроект прийнято в першому читанні, при цьому у висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України від 07 жовтня 2019 р. зазначається, що запропоновані зміни містять значні корупційні ризики, адже запропонований у ньому підхід дозволить у будь-якому «потрібному» кримінальному провадженні провести спеціальне досудове розслідування чи спеціальне судове провадження без участі і навіть без відома підозрюваного, обвинуваченого (наприклад, шляхом його

оголошення у державний розшук) за відсутності реальних підстав для цього [130].

Отже, законопроект № 2164 від 20.09.2019 не може вважатися вдалою спробою законодавця усунути прогалину відсутності поняття міжнародного розшуку як підстави здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*), а тому КПК України потребує внесення системних змін для чіткого визначення поняття міжнародного розшуку та моменту оголошення особи в міжнародних розшук [45, с. 120].

Відтак, В. В. Михайленко слушно звертає увагу на те, що в сучасних умовах міжнародно-правового регулювання постає логічне питання чому лише запит до Інтерполу свідчить про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук. Адже Інтерпол – це не єдина міжнародна організація, в рамках якої здійснюється міжнародне співробітництво (існує, наприклад, Європол, Євроюст, а окремі процесуальні дії можуть здійснюватися в рамках двосторонніх і багатосторонніх договорів про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах) [90, с. 143].

Так, Законом України № 2129-VIII від 12 липня 2017 року було ратифіковано Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європолом) про оперативне та стратегічне співробітництво [142].

Відповідно до статті 1 вказаної Угоди метою цієї Угоди є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолом з метою підтримки України та держав-членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності у сферах злочинності, зокрема шляхом обміну інформацією між Україною та Європолом [142].

Європол можна визначити як організацію, яка працює у сфері безпеки та призначена для підтримки служб поліції держав-членів. Спочатку Європейська поліцейська служба була міжурядовим органом, центральним елементом європейської поліцейської співпраці. Нині Європол це Європейська організація поліцейського співробітництва. З часу свого

заснування в 1999 р. він перейшов від багатостороннього співробітництва для обміну інформацією до того, що сьогодні є органом Європейського Союзу. Європол не є органом виконавчої влади, але має координаційну функцію для здійснення офіційних повноважень у державах-членах [45, с. 120].

Законом України № 1839-VIII від 08 лютого 2017 р. було ратифіковано Угоду про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції (Євроюстом), метою якої є посилення співробітництва між Україною і Євроюстом у боротьбі з тяжкими злочинами, зокрема організованою злочинністю і тероризмом [144].

Євроюст є постійним відділом співпраці національних органів прокуратури в Європейському союзі. Євроюст базується в Гаазі в Нідерландах і був створений у 2002 році. Ряд країн за межами Європейського союзу приєднався до Євроюсту через власну угоду про співпрацю, і кожна країна може направити представника національного прокурора до Євроюсту (такі угоди підписали, зокрема, Норвегія, США, Швейцарія, Україна, Чорногорія та Північна Македонія) [45, с. 120].

Європол та Євроюст на постійній основі співпрацюють із зовнішніми партнерами у боротьбі зі злочинністю. Обидва відомства беруть участь у зусиллях ЄС щодо сприяння та зміцнення співпраці у кримінальних справах із третіми країнами та міжнародними організаціями. Розроблені ними інструменти роблять їх цінними партнерами, з якими співпрацювати, а їх зовнішня діяльність має важливе значення для підтримки транскордонних розслідувань та переслідування [262, р. 59-77].

Відповідно до ч.ч. 1, 3 ст. 22 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, сторони співпрацюють у боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю, а також з метою її попередження. Сторони посилюють двостороннє, регіональне та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема

співробітництво із залученням Європолу. Сторони і надалі розвивають співробітництво, *inter alia* щодо: а) обміну найкращими практиками, зокрема з методик розслідування та криміналістичних досліджень; б) обміну інформацією відповідно до чинних правил; с) посилення потенціалу, зокрема навчання та, у разі необхідності, обмін персоналом; d) питань, пов'язаних із захистом свідків та жертв) [227].

Отже, міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні повинно здійснюватися також каналами Європолу та Євроюсту та на підставі інших двосторонніх і багатосторонніх договорів про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах. А тому на теперішній час моментом оголошення підозрюваного в міжнародний розшук є дата прийняття відповідним органом (установою), зокрема, Інтерполом, Європолем та Євроюстом, на підставі двосторонніх і багатосторонніх договорів про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах, рішення про розшук підозрюваного [45, с. 121].

Отже, положення КПК України, які визначають міждержавний та/або міжнародний розшук як підставу для здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) підлягають надалі реформуванню, а відтак, ч. 2 ст. 297¹ КПК України необхідно викласти в такій редакції: «Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110⁻², 111, 112, 113, 114, 114⁻¹, 115, 116, 118, частинами другою - п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258⁻¹, 258⁻², 258⁻³, 258⁻⁴, 258⁻⁵, 348, 364, 364⁻¹, 365, 365⁻², 368, 368⁻², 368⁻³, 368⁻⁴, 369, 369⁻², 370, 379, 400, 436, 436⁻¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук, який здійснюється

різними каналами на підставі відповідних угод та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України».

Позицію про необхідність реформування порядку спеціального досудового розслідування підтримує суддя ВАКСу Євген Крук, який вважає, що інститут спеціальної процедури за відсутності підозрюваного, обвинуваченого потребує значного законодавчого вдосконалення. Оскільки без формування чітких і юридично зрозумілих правових норм, які регламентують процедуру «*in absentia*» і механізму її реалізації, неможливо дотримання принципу верховенства права, формування довіри до судових та правоохоронних органів, неухильного дотримання прав людини і громадянина, а також укріплення іміджу «правової держави» [71].

Наступною підставою здійснення спеціального досудового розслідування є переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Питання переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності вивчалися такими науковцями: А. В. Дунаєвою, О. В. Захарченко, І. С. Кривонос, О. В. Лисенко, Л. В. Омельчук, Є.В. Расчотновим, А.С. Шагинян.

Зауважимо, що КПК України не містить визначення «переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності».

При цьому, ч. 5 ст. 139 КПК України визначає, що ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування [66].

Системний аналіз КПК України не свідчить про тотожність понять «переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності» та «ухилення від явки на виклик слідчого,

прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду», яке визначається як неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази [49, с. 228].

Незважаючи на відсутність поняття «переховування підозрюваного від органів слідства та суду», враховуючи вимоги КПК України, слідчому і прокуророві під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування необхідно обов'язково довести слідчому судді, як сам факт переховування підозрюваного від органів слідства та суду, так і мету переховування – ухилення від кримінальної відповідальності [49, с. 228].

Науковці визначають поняття «ухилення від слідства та суду» як: умисна, довгострокова відсутність підозрюваного за місцем мешкання чи роботи без поважних причин, приховування [29, с. 73; 148]; будь-які умисні дії/бездіяльність підозрюваного чи інших осіб за його дорученням, здійснювані з метою уникнення відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення [28, с.79].

Певною спробою подолати зазначену прогалину відсутності поняття переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності як підстави здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) може вважатися зареєстрований 20 вересня 2019 року у Верховній Раді України за № 2164 проєкт закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування, який передбачає зміну підстав здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) з «переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук» на «наявність постанови про оголошення підозрюваного у розшук» .

Як вважає Л. В. Омельчук, передбачення такого механізму є доцільним за умови вчинення кримінального правопорушення особою, яка переховується на тимчасово непідконтрольних територіях України,

ухиляючись від органів досудового розслідування, прокуратури та суду, оскільки дозволить заповнити прогалину у правозастосуванні, що виникла із втратою чинності пунктом 20-1 розділу XI КПК України, а питання залишається невирішеним [105, с.183-184].

Із вказаною позицією не можна погодитися, оскільки спеціальне досудове розслідування повинно містити додаткові, порівняно із загальним кримінальним провадженням гарантії прав підозрюваного [307], яким виступає також обов'язок слідчого, прокурора довести наявність факту переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності

Велика Палата Верховного суду у постанові від 17.06.2020 у справі №598/1781/17 (провадження № 13-47кс20) зазначила, що під ухиленням від слідства або суду варто розуміти будь-які умисні дії, вчинені певною особою з метою уникнення кримінальної відповідальності за скоєний злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходи, спрямовані на розшук і затримання правопорушника (постанова Верховного Суду України від 19 березня 2015 року у справі № 5-1кс15) [120, 122].

Верховний Суд України у постанові від 19 березня 2015 року у справі №5-1кс15 визначив, що під ухиленням від слідства або суду слід розуміти будь-які умисні дії, вчинені певною особою з метою уникнення кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходи, спрямовані на розшук і затримання правопорушника (нез'явлення без поважних причин за викликом до слідчого або суду, недотримання умов запобіжного заходу, зміна документів, які посвідчують особу, зміна зовнішності, перехід на нелегальне становище, перебування в потайнику, імітація своєї смерті тощо). Під час з'ясування, які дії особи мають визнаватися юридично значущими (а не просто фактичними) ухиленням від слідства або суду, треба враховувати, крім усього іншого, кримінально-процесуальний статус особи, яка вчинила злочин. Це має бути особа, яка в установленому порядку визнана підозрюваним або

обвинуваченим та яка зобов'язана з'являтися до правозастосовних органів за викликом, перебувати в межах їх досяжності. Зазначена особа усвідомлює, що в неї вже виник юридичний обов'язок постати перед слідством або судом, однак, вона ухиляється від виконання такого обов'язку. Разом із тим на особу, яка вчинила злочин, законодавством не покладається обов'язок самовикриття, а тому, якщо вона до моменту виникнення вказаного обов'язку, в порядку реалізації конституційного права на свободу пересування, змінила місце свого проживання (навіть і з метою уникнення кримінальної відповідальності), про юридично значуще ухилення від слідства говорити не можна [122].

Така правова позиція визначена Верховним Судом у справі щодо застосування норми кримінального права – ст. 49 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності». [49, с. 229].

Незважаючи на факт того, що судом наведено позицію щодо розуміння правової категорії «ухиленням від слідства або суду» в аспекті кримінального права, вона може бути застосована у кримінальному процесі, оскільки: по-перше, існує законодавча прогалина поняття «переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності» [49, с. 229], а по-друге, судова практика свідчить про можливість такого правозастосування під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування, спеціального судового провадження (*in absentia*) [238], а втретє, відповідно до ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права [146].

Отже, враховуючи позиції науковців та зважаючи на судову практику, можна дійти висновку, що переховування підозрюваного від органів слідства та суду це виключно умисні дії особи, яка в установленому порядку набула

статусу підозрюваного, що спрямовані на уникнення кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходів, спрямованих на розшук і затримання підозрюваного. Не може вважатися переховуванням підозрюваного від органів слідства та суду, вчинені будь-які дії особи, до моменту набуття нею статусу підозрюваного, яка в порядку реалізації конституційного права на свободу пересування, змінила місце свого проживання (навіть, з метою уникнення кримінальної відповідальності) [49, с. 230].

Факти переховування підозрюваного від органів слідства та суду саме з метою ухилення від кримінальної відповідальності повинні бути в обов'язковому порядку підтверджені стороною обвинувачення відповідними доказами [49, с. 230].

Як зазначають дослідники, доказами ухилення особи від слідства можуть бути: підтверджена інформація про отримання повістки про виклик і постанова про привід підозрюваного та результати її виконання [64, с. 170]; довідки з місця проживання, роботи, навчання, про тривалу відсутність; показаннями свідків [245, с. 9]; довідки про відсутність інформації про надходження особи до травматологічних пунктів, моргів, відсутність її на стаціонарному лікуванні в лікувальних закладах [75, с. 192, 76].

Проте правозастосовна діяльність свідчить про те, що слідчий, прокурор не завжди надають слідчому судді, яким вирішується питання про здійснення спеціального досудового розслідування, доказів доведення факту переховування підозрюваного від органів слідства та суду, саме з метою ухилення від кримінальної відповідальності, а обмежується лише відомостями про відсутність місцезнаходження підозрюваного. Це пов'язано передусім із тим, що отримати такі докази на практиці є досить складним, а в деяких випадках взагалі неможливим [49, с. 230].

Згідно з опитуванням 74 % адвокатів, 48 % прокурорів, 54 % суддів, 39 % слідчих зазначили, що при доведенні факту переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від

кримінальної відповідальності для здійснення спеціального досудового провадження стикалися з труднощами.

Отже, переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності на теперішній час є обов'язковою умовою спеціального досудового розслідування (*in absentia*), яка повинна доводитися відповідними доказами, а тому вкрай необхідним є внесення відповідних змін, які усунуть наведені недоліки правового регулювання.

Статтями 297¹ - 297⁵ КПК України на відміну від підстав не відокремлені умови здійснення спеціального досудового розслідування.

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11 грудня 2019 р. у справі № 536/2475/14-к (провадження № 13-34кс19) виходила з того, що під час застосування правових норм КПК України слід здійснювати їх тлумачення, проте способи тлумачення норм права не можна використовувати ізольовано один від одного. Колегія суддів Великої Палати Верховного Суду наголосила на тому, що надання переваги словесно-граматичному (буквальному) трактуванню норм законодавства без одночасного цільового (телеологічного) їх тлумачення не дозволить встановити зміст, а також мету та практичне значення тієї чи іншої норми у законодавстві. Це може призвести до значних та невиправданих ускладнень у правозастосовній практиці. Тому задля досягнення мети тлумачення правових норм доцільно використовувати способи тлумачення в їхній сукупності та комплексному взаємозв'язку. Наслідком ігнорування певних способів тлумачення норм, зокрема, функціонального, системного, порівняльного, може стати також превалювання формального підходу (форми) до розуміння над змістом (суттю) обставин кримінального провадження, які мають бути досліджені всебічно, повно та неупереджено для дотримання засади законності, передбаченої статтею 9 КПК України [119].

Використання способів тлумачення норм КПК України в їх сукупності без превалювання формального підходу (форми) до розуміння над змістом (суттю) свідчить, що до обставин, які роблять можливим, тобто умов здійснення спеціального досудового розслідування відносяться:

- використання міжнародного співробітництва перед зверненням до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування, в разі наявності інформації про перебування підозрюваного за межами України;
- відновлення досудового розслідування для звернення слідчого, прокурора до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування;
- дотримання правил підсудності подання клопотання;
- дотримання вимог до змісту клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Різні аспекти співвідношення екстрадиції та спеціального досудового розслідування досліджували, зокрема О. В. Маленко [81], В.В Зуєв. [34], О. В. Сачко [157, 158], А.В. Шевчишен [248], І.І. Сливич [159], Шумейко Д.О. [254].

О.В. Маленко вказує, заочна кримінально процесуальна форма застосовується у тих випадках, коли розгляд кримінального провадження у загальному порядку є неможливим з огляду на дію різних чинників, наприклад, неможливість її видачі у межах міжнародного співробітництва, внаслідок відсутності необхідних міжнародних договорів або ж відмови зарубіжної країни від її кримінального переслідування [81, с. 79-80].

В.В. Зуєв зазначає, що спеціальне досудове розслідування має розглядатися як альтернатива екстрадиції у разі, якщо держава фактично вичерпала можливості залучити особу, яка переховується за кордоном, до участі у кримінальному провадженні [34, с.143].

О. В. Сачко вважає, що інститут заочного провадження часто кореспондується, а нерідко вступає в конкуренцію з інститутом екстрадиції [157, с. 214].

Ми погоджуємося з цими науковцями, але водночас, постає питання: до, чи під час спеціального досудового розслідування слідчий, прокурор повинні ініціювати питання екстрадиції підозрюваного в разі наявності інформації про його перебування на території іншої держави.

Глава 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» КПК України не містять відповіді на вказане питання.

Відтак, доцільним є звернення з міжнародним запитом щодо екстрадиції підозрюваного до ініціювання питання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Системний аналіз КПК України, насамперед ст. 9 та Розділу IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» свідчить, що звернення до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування в разі наявності інформації про перебування підозрюваного за межами України слідчий, прокурор зобов'язані в порядку міжнародного співробітництва звернутися із запитом про екстрадицію підозрюваного.

Цей висновок ґрунтується на приписі ч.1 ст. 297¹ КПК України, згідно з яким, спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних, відповідно до загальних правил досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень глави 24¹ КПК України.

Крім того, він узгоджується з положеннями Резолюції 75 (11) «Про критерії регламентації розгляду, який проводиться за відсутності обвинуваченого», прийнятій 19 січня 1973 року, згідно з якою справа обвинуваченого не повинна розглядатися за його відсутності, якщо можливо

і бажано перенести розгляд на територію іншої держави або звернутися із запитом про видачу [136].

А тому лише, якщо вимога щодо екстрадиції підозрюваного не виконується чи не може бути виконана державою, де виявлено місцезнаходження підозрюваного (обвинуваченого) слідчий, прокурор звертаються до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування. Ця позиція на практиці буде сприяти найшвидшому завершенню досудового розслідування після отримання ухвали слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування, що сприяє виконанню завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України.

Отже, зважаючи на наведене варто доповнити ч. 2 ст. 297¹ КПК таким положенням: «У разі якщо підозрюваний перебуває за межами України і про це відомо слідчому, прокуророві спеціальне досудове розслідування може здійснюватися лише якщо вичерпані можливості міжнародного співробітництва під час кримінального провадження щодо видачі (екстрадиції) підозрюваного».

Стосовно умови здійснення спеціального досудового розслідування слід звернути увагу, що відповідно до ч. 2 та ч. 5 ст. 280 КПК України до зупинення досудового розслідування слідчий, дізнавач зобов'язаний виконати всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких є необхідним та можливим, а також всі дії для здійснення розшуку підозрюваного, якщо зупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з обставинами, передбаченими цієї статті. Після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 282 КПК України зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій.

Зі змісту ст. 282 КПК України слідує, що законодавець встановив співвідношення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, як категорії окремих дій.

У зв'язку з цим слід дійти висновку, що ст. 282 КПК України є спеціальною правовою нормою щодо ст. 280 КПК України, яка встановлює порядок проведення процесуальних дій, за винятком слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Відповідно до глави 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» КПК України метою отримання дозволу на проведення спеціального досудового розслідування є проведення та завершення досудового розслідування за відсутності підозрюваного, а не встановлення місцезнаходження підозрюваного, який переховується.

Відтак, подання слідчим, прокурором клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування відповідно до ст. 297² КПК України є процесуальною дією, яка не спрямована на встановлення місцезнаходження підозрюваного, а тому вчинення такої дії вимагає відновлення досудового розслідування.

Зважаючи на різноманітність судової практики з метою її уніфікації, вважаємо за необхідне викласти ч. 1 ст. 282 КПК України в такій редакції:

«Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо підстави для його зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва), а також у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, зокрема зверненні до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia)».

Установлення правил підсудності має важливе значення для правильного функціонування судової системи, а також для виконання судами покладених на них завдань і визначення суду, компетентного здійснювати

кримінальне провадження щодо конкретного кримінального правопорушення [68].

Водночас, згідно із ч. 1 ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом [146].

За допомогою правил про підсудність забезпечується також рівність всіх громадян перед законом і судом (ст. 24 Конституції України [61] та ст. 10 КПК України [66]). Будучи одним із проявів цієї конституційної засади, чітко встановлена законом підсудність набуває ознак суб'єктивного права людини знати наперед, який саме суд, відповідно до закону правомочний здійснювати судові провадження, у необхідності.

Важливість суворого дотримання правил про підсудність доводиться і практикою ЄСПЛ. ЄСПЛ розглядає як порушення вимог пункту 1 ст. 6 Конвенції порушення правил територіальної підсудності внаслідок передання справи з одного суду до іншого без належного законного обґрунтування (пункт 98 рішення ЄСПЛ у справі «Фельдман проти України») [202].

КПК України не містить норми правових норм, які визначають підсудність клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування.

Правозастосовна практика свідчить, що клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування подається слідчому судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, за виключенням таких клопотань у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, які подаються до Вищого антикорупційного суду.

У зв'язку з чим необхідно доповнити ч. 1 ст. 297² КПК України таким реченням: «Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування подається до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового

розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчому судді Вищого антикорупційного суду.».

Згідно зі ч. 2 ст. 297¹ та ч. 1 ст. 297² КПК України спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) здійснюється на підставі ухвали слідчого судді за результатами розгляду прокурора або слідчого за погодженням із прокурором.

Одним із концептуальних шляхів удосконалення процедури спеціального досудового розслідування в кримінальному процесуальному законодавстві України є пропозиція національних дослідників позбавити слідчого суддю повноважень приймати рішення про проведення спеціального досудового розслідування та наділити таким повноваженням прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час розслідування у формі процесуального керівництва, із встановленням судового контролю за законністю та обґрунтованістю винесення прокурором постанови про проведення спеціального досудового розслідування. Ця пропозиція обґрунтовується тим, що надання законодавцем слідчому судді повноваження приймати рішення про проведення спеціального досудового розслідування не узгоджується із функціональним призначенням попереднього судового контролю у кримінальному провадженні [109, с. 105-106; 233, с. 57].

Погоджуємося з тим, що надання слідчому судді повноваження приймати рішення про проведення спеціального досудового розслідування не повною мірою узгоджується із функціональним призначенням чинного попереднього судового контролю у кримінальному провадженні, відтак, вбачається, що прийняття слідчим суддею рішення про здійснення спеціального досудового розслідування відповідає завданням кримінального провадження, з огляду на це, а також з метою належного захисту прав та інтересів підозрюваного, необхідно залишити такі повноваження слідчому судді [41, с. 239].

Порядок спеціального досудового розслідування – це передбачені ст.ст. 297¹ - 297⁵ КПК України процесуальні заходи примусового характеру, що застосовуються слідчим суддею за клопотанням прокурора, слідчого за погодженням із прокурором до підозрюваного, крім неповнолітнього, який переходується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук, з метою припинення їхніх неправомірних дій, дієвості провадження та досягнення такого завдання кримінального судочинства як забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Заходи забезпечення кримінального провадження – це передбачені кримінальним процесуальним законодавством процесуальні засоби примусового характеру, що застосовуються у сфері кримінального судочинства уповноваженими на те посадовими особами та державними органами за наявності підстав і в порядку, передбаченому законом, щодо обвинувачених, підозрюваних та інших осіб для попередження і припинення їхніх неправомірних дій, з метою успішного розслідування і вирішення завдань кримінального судочинства [67, с. 289–292].

Беручи до уваги визначені науковцями поняття та аналіз процедури спеціального досудового розслідування свідчить про те, що цей інститут за своєю суттю та призначенням відноситься до заходів забезпечення кримінального провадження. А тому, з огляду на припис ч. 1 ст. 132 КПК України, який визначає, що заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, рішення про здійснення спеціального досудового розслідування повинно прийматися слідчим суддею.

При цьому, розширення здійснення судового контролю на стадії досудового розслідування відповідає практиці ЄСПЛ.

Наступною умовою здійснення спеціального досудового розслідування є дотримання вимог щодо форми і змісту клопотання.

Відповідно до ч. 2 ст. 297² КПК України у клопотанні про здійснення спеціального досудового розслідування повинні бути зазначені:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;
- 4) відомості щодо оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук;
- 5) виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- 6) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання [48, с. 249-250; 66].

І. В. Рогатюк зауважує, що погоджуючи відповідне клопотання прокурор повинен пересвідчитись, що в документі дотримані всі необхідні вимоги, передбачені КПК України. Йдеться про усі формальні реквізити і, звичайно, сутність справи, фабулу злочину з детальним викладенням обставин його вчинення, кваліфікацію, місце та орган розслідування, обґрунтованість підозри та докази, що її підтверджують, повні дані підозрюваного і підстави оголошення його в розшук, перелік осіб, яких, на думку сторони обвинувачення, необхідно допитати [156, с. 384].

Ураховуючи вимоги ч. 3 ст. 297⁴ КПК України стосовно заборони повторного звернення із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді в одному кримінальному провадженні, крім випадків наявності нових обставин, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або

міжнародний розшук слідчий та прокурор повинні звертати особливу увагу на дотримання приписів ст. 297² КПК України щодо форми та змісту клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування для запобігання отримання рішення про відмову з формальних причин, що фактично призведе до порушення принципу невідворотності покарання.

Отже, беручи до уваги вищевикладене варто доповнити ч. 2 ст. 297² КПК України п. 7 вимогою до клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування такого змісту: «Відомості щодо міжнародного співробітництва, спрямованого на встановлення місцезнаходження підозрюваного та його видачі (екстрадиції)».

Слідчий суддя після отримання клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування насамперед вирішує питання щодо відповідності змісту клопотання вимога ст. 297² КПК України, і у разі їх недотримання повертає його прокуророві, слідчому, про що постановляє ухвалу.

Натомість, КПК України містить прогалину правового регулювання щодо питання яке повинен слідчий суддя ухвалити рішення, якщо слідчий та прокурор звернулися із клопотанням до неналежного суду, тобто з порушенням правил підсудності. На практиці такі питання вирішуються по-різному, ухвалюються рішення, як про повернення клопотання, так і про відмову в його задоволенні.

Ця проблема може бути вирішена шляхом доповнення до ст. 297² КПК України таким положенням: «Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування подається до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчому судді Вищого антикорупційного суду». Ця стаття визначає вимоги до клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування,

недотримання яких, призведе до повернення клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

За позицією А.В. Лапкіна [73, с. 110-111], з яким погоджується Д.М. Шишман [251, с. 146], прокурор відіграє ключову роль у здійсненні спеціального досудового розслідування, яке виявляється у таких аспектах: ініціювання спеціального досудового розслідування шляхом звернення до слідчого судді з відповідним клопотанням або погодження клопотання слідчого); процесуальне керівництво таким досудовим розслідуванням (яке покладає на прокурора додаткові зобов'язання щодо забезпечення прав підозрюваного, зокрема на захист та на інформування про хід досудового розслідування); прийняття рішення про закінчення спеціального досудового розслідування (передбачає направлення прокурором до суду разом із обвинувальним актом клопотання про здійснення стосовно обвинуваченого спеціального судового провадження)

Підтримуючи в цілому таку позицію, слід доповнити аспекти діяльності прокурора у кримінальних провадженнях *in absentia* такими положеннями: 1) участь під час розгляду слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; 2) забезпечення підозрюваного права на захист з боку обраного ним або призначеного захисника.

Зважаючи на правове регулювання інституту спеціального досудового розслідування, варто зауважити, що крім прокурора, головну роль в такому провадженні відіграє захисник, який здійснює захист підозрюваного, що відповідає завданням кримінального провадження.

З огляду на припис ч. 2 ст. 7 КПК України щодо відповідності загальним засадам кримінального провадження змісту та форми кримінального провадження за відсутності підозрюваного, забезпечення права на захист підозрюваного є одним із важливих елементів під час досудового розслідування у кримінальному провадженні (*in absentia*) [66].

Згідно зі ст. 20 КПК України, яка розкриває таку основну засаду кримінального провадження як забезпечення права на захист, право на захист полягає, зокрема, у наданні підозрюваному права користуватися правовою допомогою захисника, яке забезпечується зобов'язанням слідчого, прокурора, слідчого суддю забезпечити підозрюваному право на кваліфіковану правову допомогу обраного ним або призначеного захисника [66].

З огляду на ч. 1 ст. 297³ КПК України клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядається слідчим суддею не пізніше десяти днів з дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника. Якщо підозрюваний самостійно не залучив захисника, слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для залучення захисника [66].

Цілком погоджуємося з думкою Черняка Н.П. та Рец В.В., що успішність перебігу спеціального досудового розслідування залежить саме від рівня компетентності і обізнаності самого захисника [244, с. 244].

На думку М.О. Лисенкова забезпечення права підозрюваного на захист є одним із проблемних аспектів проведення спеціального досудового розслідування, який складається з таких проблемних аспектів: 1) захисник призначається як правило за державні кошти від Центру вторинної правової допомоги. Це означає, що такий адвокат позбавлений реальних способів захисту свого клієнта через такі моменти: він не спілкувався з ним та не знає його позиції у справі; всю інформацію про місце, час, обставини вчинення злочину, всі докази адвокат може отримати тільки від сторони обвинувачення; 2) позиція клієнта, коли він з'явиться, може кардинально розходитися з позицією захисника, вже оприлюдненої у справі, що унеможливить подальший ефективний захист особи; 3) чинне кримінальне процесуальне законодавство не окреслює права захисника у заочному провадженні, що не сприяє ефективному захисту прав і свобод підозрюваного [77, с. 372-373].

Додатково до вказаних проблем забезпечення права підозрюваного на захист можливо віднести:

- 1) Відсутність у слідчого, прокурора обов'язку вручити захисникові копію клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування з відповідними додатками.
- 2) Неузгодженість положень КПК України та п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в частині припинення повноважень призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги захисника, в разі якщо підозрюваний користується захистом іншого захисника або залучив іншого захисника у справі. Зазначена прогалина на практиці, наприклад, призводить до ситуації коли повноваження захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги під час розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування не припиняються навіть за наявності у підозрюваного захисника за договором, оскільки таке рішення може буде прийнято лише після судового засідання органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги;
- 3) Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України 21.12.2017 № 4125/5 не враховують факту надання захисником безоплатної правової допомоги у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, а тому не встановлюють основних характеристик моделі гарантованого державою захисту під час спеціального досудового розслідування, передбачених міжнародними правовими актами, законодавством України, у межах та з урахуванням узгодженої правової позиції із підозрюваним як суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу. В зв'язку з тим, що в більшості

кримінальних проваджень захисники, призначені органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги не мають можливості спілкуватися підозрюваним та узгоджувати правову позицію [209].

- 4) Фактична неможливість підозрюваному відмовитися від захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги.
- 5) Відсутність у КПК України способів реалізації підозрюваним таких аспектів права на захист як надання усних або письмових пояснень із приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні.
- 6) Відсутність порядку розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Так, положення глави 24¹ КПК України, на відміну від вимог законодавства щодо вручення стороні захисту копії клопотання про обрання запобіжного заходу, не встановлюють прямого обов'язку слідчого, прокурора надати захисникові копії клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування та матеріалів, якими обґрунтовується клопотання.

Водночас, з огляду на такі основні засади кримінального провадження як забезпечення права на захист і змагальність сторін та свобода в поданні суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості та повноваження захисника, визначені ч. 4 ст. 46, п.п. 14, 15 ст. 42 КПК України, захисник має право ознайомитися із вказаним клопотанням та отримати його копію.

На практиці слідчий, прокурор вважаючи, що це не передбачено законодавством, здебільшого не вручають захисникові копії клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, що призводить до відкладення слідчим суддею розгляду клопотання для реалізації захисником права на ознайомлення з таким клопотаннями та додатками до нього, що

нерідко призводить до недотримання слідчим суддею 10-денного строку розгляду з об'єктивних причин.

Проведене опитуванням показало, що 90 % адвокатів, 71 % прокурорів, 89 % суддів, 51 % слідчих вважають доцільним запровадити у КПК України положення щодо вручення захиснику клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування та матеріалів, якими воно обґрунтовується до початку розгляду клопотання за аналогією з клопотанням про застосування запобіжних заходів.

Погоджуючись з О.В. Маленко, який вказує, на необхідність у кримінальному процесуальному законі закріпити механізми, які сприятимуть підвищенню ефективності захисту шляхом застосування різноманітних компенсаторних інструментів, спрямованих на практичну реалізацію змагальності при заочному кримінальному провадженні [83, с. 84-87] слід доповнити ч. 3 ст. 297² КПК України такого змісту: «Копія клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність здійснення спеціального досудового розслідування, надається захиснику не пізніше ніж за 5 днів до початку розгляду клопотання».

Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України 21.12.2017 №4125/5, а саме п. IV Окремі стандарти здійснення представництва суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу у кримінальному процесі необхідно доповнити положеннями щодо здійснення правової допомоги підозрюваного як при розгляді слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, так і під час здійснення спеціального досудового розслідування [209].

Зважаючи на теперішнє правове регулювання вся процедура розгляду слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування складається з таких аспектів:

- після отримання клопотання, ознайомлення з його змістом та вирішення питання про його повернення у випадку невідповідності його змісту вимогам ст. 297² КПК України;
- слідчий суддя вживає необхідних заходів для залучення захисника, якщо підозрюваний самотійно не залучив захисника;
- слідчий суддя заслуховує доводи особи, яка подала клопотання, захисника;
- слідчий суддя має право заслухати будь-якого свідка та дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Водночас, детальний порядок судового розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування КПК України не визначений, що на практиці іноді призводить до формального судового розгляду.

З метою усунення зазначеної прогалини варто доповнити ч. 4 ст. 297 КПК України таким реченням: «Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядаються слідчим суддею місцевого суду, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 цього Кодексу, з урахуванням положень цієї глави».

Під час розгляду клопотання про спеціальне досудове розслідування встановлює:

- чи передбачає КПК України спеціальне досудове розслідування щодо злочину, який розслідується у межах кримінального провадження;
- чи набула особа, щодо якої подано клопотання про спеціальне досудове розслідування, статусу підозрюваного у кримінальному провадженні;

- чи наявні достатні докази для підозри особи, щодо якої подано клопотання про спеціальне досудове розслідування, у вчиненні нею кримінального правопорушення;
- чи переховується особа від органів слідства з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- чи оголошена особа у міждержавний та/або міжнародний розшук [141].

Щодо обов'язку слідчого судді під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування, враховувати наявність достатніх доказів для підозри особи щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення, слід звернути увагу на те, що на практиці слідчі судді такий обов'язок фактично зводять до перевірки обґрунтованості підозри.

ЄСПЛ, зокрема, в рішеннях «Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom», «Нечипорук і Йонкало проти України» виходить з того, що наявність «обґрунтованої підозри» передбачає існування як фактів, так і інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача в тому, що ця особа могла вчинити злочин. До того ж, факти, які дають підставу для підозри, не мають бути такого ж рівня, як такі, що обґрунтовують засудження особи, тобто мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування або висунення звинувачення [171; 179; 201].

Окрім того, ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово зазначав, що факти, які є причиною виникнення підозри, не повинні бути такими ж переконливими, як ті, що є необхідними для обґрунтування обвинувального вироку чи висунення обвинувачення особі [79].

Отже, вимога розумної підозри передбачає наявність доказів, які об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним злочином, та які не повинні бути переконливими в тій мірі, щоб звинуватити особу у його вчиненні, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування.

Спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, з урахуванням положень

цієї глави 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» КПК України.

Вказана глава КПК України не регулює питання допиту підозрюваного під час спеціального досудового розслідування у режимі відеоконференції.

У зв'язку з чим на практиці це призводить до обмеження права підозрюваного на захист.

У той же час, А. В. Шевчишен відстоює думку, що під час спеціального досудового розслідування в порядку ст. 232 КПК України можуть бути допитані будь-які учасники кримінального провадження, які можуть бути піддані допиту, окрім підозрюваного. Неможливість здійснення допиту підозрюваного у режимі відеоконференції під час досудового розслідування зумовлена несумісністю умов спеціального досудового розслідування, з яких однією з ключових є відсутність підозрюваного, з фактичною, хоча й дистанційною, участю підозрюваного у досудовому розслідуванні, яка відбувається під час проведення допиту в порядку, передбаченому у статті 232 КПК України [246, с. 114]. А. В. Шевчишен також вказує, що якщо підозрюваний має бажання взяти участь у досудовому розслідуванні, він повинен добровільно з'явитися до органу досудового розслідування, після чого на підставі положень частини 5 статті 297⁴ КПК України спеціальне досудове розслідування щодо нього припиняється і подальше досудове розслідування продовжується згідно з його загальними правилами, визначеними у КПК України [246, с. 112].

Вважаємо, що така позиція є порушенням права на захист підозрюваного та не відповідає публічним інтересам правосуддя.

Відповідно до ч. 2 ст. 7 КПК України сторона обвинувачення зобов'язана використати всі передбачені законом можливості для дотримання прав підозрюваного (зокрема, прав на захист) у разі здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного (*in absentia*) [66].

Згідно із ч. 1 ст. 20 та п. 5 ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний має право на захист, яке полягає у наданні усних або письмових пояснень,

показання з приводу підозри чи обвинувачення. Ці норми підлягають застосуванню під час здійснення спеціального досудового розслідування відповідно до ч. 1 ст. 297¹ КПК України.

Окрім того, реалізація підозрюваним права давати пояснення чи показання в режимі відеоконференції буде відповідати інтересам правосуддя, бо відповідно до ч. 3 ст. 323 КПК України поінформованість обвинуваченого про розпочате кримінальне провадження є підставою для проведення спеціального судового провадження. Допит підозрюваного в режимі відеоконференції однозначно, є підтвердженням поінформованості особи про її кримінальне переслідування, що в цілому, сприяє досягненню завдань кримінального провадження.

У зв'язку з цим необхідно доповнити ч. 1 ст. 232 КПК України, яка визначає випадки проведення допиту осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) п. 5-1 такого змісту: «за клопотанням підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (in absentia)».

Ще одним проблемним питанням під час здійснення спеціального досудового розслідування є питання зупинення досудового розслідування у зв'язку з розшуком підозрюваного.

У разі задоволення слідчим суддею клопотання та надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування надалі, досудове розслідування здійснюється за відсутності підозрюваного, а його відсутність не впливає на можливість закінчити досудове розслідування. Слідчим суддею надається дозвіл на здійснення спеціального досудового розслідування саме з підстав оголошення підозрюваного у розшук, а тому це мимохіть виключає зупинення досудового розслідування на підставі п. 2 ч. 1 ст. 280 Кримінального процесуального кодексу України, у зв'язку з розшуком підозрюваних.

Ця правова позиція повною мірою ґрунтується на Методичних рекомендаціях щодо процесуального керівництва спеціальним досудовим розслідуванням, схвалених протоколом засідання науково-методичної ради Генеральної прокуратури України від 25.05.2017, згідно з якими зупинення досудового розслідування допускається лише на підставі вимог п. 3 ч. 1 ст. 280 КПК України, коли існує необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Проте правозастосовна практика свідчить про відсутність єдиного підходу до вирішення цієї проблеми, в зв'язку з неналежним правовим регулюванням питання.

У зв'язку з цим необхідно ч. 1 ст. 282 КПК України викласти в такій редакції: «Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора якщо підстави для його зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва), а також у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, зокрема, зверненні до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*).».

Застосування порядку спеціального досудового розслідування може бути припинено.

Так, згідно зі ч. 5 ст. 297⁴ КПК України якщо підозрюваний, щодо якого слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, затриманий або добровільно з'явився до органу досудового розслідування, подальше досудове розслідування щодо нього здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом.

Утім, Дроздов О., Нагорнюк-Данилюк О.О., Шевчишен А.В. вказують на неприйнятність відсутності у КПК України нормативного врегулювання процедури припинення спеціального досудового розслідування та продовження досудового розслідування у кримінальному провадженні на

загальних засадах, і що для цього повинно бути передбачене ухвалення відповідного рішення слідчим суддею [26, с. 69; 97, с. 94–95; 247, с. 130].

Цілком погоджуємося із цими науковцями щодо необхідності врегулювання процедури припинення спеціального досудового розслідування, а також зацікавлює факт необхідності розширення правових підстав припинення зазначеної процедури.

Відтак, Шевчишен А.В. запропонував корегування положень ч. 3 ст. 297⁴ КПК України, у якій передбачити обов'язок слідчого судді в ухвалі про здійснення спеціального досудового розслідування зазначати, що ця ухвала припиняє свою дію у випадках затримання уповноваженою службовою особою підозрюваного, який був оголошений у розшук, або його добровільної явки до органу досудового розслідування, а прокурора, який здійснює нагляд у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, – внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань про припинення у кримінальному провадженні спеціального досудового розслідування [247, с. 130, 131].

Така позиція не враховує того, що під час спеціального досудового розслідування можуть зникнути правові підстави, з якими КПК пов'язує надання слідчим суддею дозволу на проведення спеціального досудового розслідування (зокрема, повідомлення про підозру може бути змінено на склад злочину, по якому не може здійснюватися спеціальне досудове розслідування; міжнародний розшук підозрюваного був скасований; слідчим суддею встановлено, що підозрюваний припинив переховування тощо).

Разом з тим опитані респонденти (84 % адвокатів, 55 % прокурорів, 54 % суддів, 46 % слідчих) вказали про необхідність запровадження окремого порядку припинення здійснення спеціального досудового розслідування за ухвалою слідчого судді, якщо перестали існувати підстави для здійснення спеціального досудового розслідування.

Для вирішення цих проблем п. 5 ст. 297⁴ КПК України можливо викласти в такій редакції: «Якщо підстави для постановлення слідчим

суддею ухвали про спеціальне досудове розслідування перестали існувати, подальше досудове розслідування за ухвалою слідчого судді здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом. Із клопотанням про припинення здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді може звернутися прокурор, слідчий за погодженням із прокурором, підозрюваний, його захисник. За наслідками розгляду клопотання, слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про припинення здійснення спеціального досудового розслідування».

Пропонуємо п. 6 ст. 297⁴ КПК України викласти в такій редакції: «Відомості про здійснення та припинення спеціального досудового розслідування вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань».

З метою подолання зазначеної проблеми доцільно також внести зміни та доповнення до Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затверджений наказом Генерального прокурора від 30 червня 2020 р. № 298 [Положення], а саме:

- до абзацу 14 п. 2 Порядок внесення відомостей до Реєстру замість «дату та підставу здійснення (скасування) спеціального досудового розслідування (частина шоста статті 297⁴ КПК України)» викласти в такій редакції: «дату та підставу здійснення (припинення) спеціального досудового розслідування (частина шоста статті 297⁴ КПК України);

- до абзацу 6 п. 3 п. 4 Надання відомостей з Реєстру замість «прізвище, ім'я, по батькові та дату народження особи, якій повідомлено про підозру, наслідки розслідування щодо особи та відомості про здійснення спеціального досудового розслідування щодо неї» викласти в такій редакції: «прізвище, ім'я, по батькові та дату народження особи, якій повідомлено про підозру, наслідки розслідування щодо особи та відомості про здійснення (припинення) спеціального досудового розслідування щодо неї»;

- до абзацу 8 додатку 6 до Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення (пункт 1 глави 4 розділу І) замість «Прізвище, ім'я, по батькові, дата народження особи, якій повідомлено про підозру, наслідки розслідування щодо особи та відомості про здійснення спеціального досудового розслідування щодо неї» викласти в такій редакції: «Прізвище, ім'я, по батькові, дата народження особи, якій повідомлено про підозру, наслідки розслідування щодо особи та відомості про здійснення (припинення) спеціального досудового розслідування щодо неї».

Відповідно до ч. 1 ст. 297⁵ КПК України повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом. Друкований орган, у якому публікуються протягом наступного року повістки про виклик підозрюваного, визначається не пізніше 1 грудня поточного року в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Згідно із ч. 2 ст. 297⁵ КПК України копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захисникові.

З аналізу змісту вказаної правової норми випливає, що після задоволення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування стосовно підозрюваного, його подальший виклик повинен здійснюватися такими способами: 1) повісткою, яка надсилається за останнім відомим місцем його проживання чи перебування; б) обов'язковим опублікуванням надісланої повістки в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження; в) обов'язковим опублікуванням надісланої повістки на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють

досудове розслідування. Вказані способи виклику підозрюваного під час здійснення спеціального досудового розслідування обов'язково повинні вживатися разом, а не якісь окремих(мі) з них. Окремого порядку виклику підозрюваного для прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування гл. 24¹ КПК України не передбачає [219, с. 80].

Порядок, передбачений ст. 297⁵ КПК України, при зміні повідомлення про підозру під час спеціального досудового розслідування, у спосіб обов'язкового публікування в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, не відповідає завданням та суперечить загальним засадам кримінального провадження.

Так, результати соціологічних опитувань показують, що 75 % адвокатів, 28 % прокурорів, 29 % суддів, 45 % слідчих вважають, що наявний порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування не забезпечує дотримання права підозрюваного на захист.

Як зазначає О.М. Атаманов по-перше, публікування повідомлення про підозру в засобах масової інформації та на офіційних вебсайтах органів, призведе до розголошення інформації про фізичну особу (персональні дані), інших відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, відомостей досудового розслідування та порушуватиме презумпцію невинуватості. По-друге, чинне законодавство України не зобов'язує фізичних осіб оглядати офіційні вебсайти всіх органів, що здійснюють досудове розслідування, яких до речі близько сотні, щоб дізнатися про можливе повідомлення їй про підозру. Тому, повістки про виклик підозрюваних опубліковані в газеті «Урядовий кур'єр» та розміщені на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, не можуть вважатися належним врученням повідомлення особі про підозру в спосіб, передбачений законом [1, с. 224].

Щодо розголошення персональних даних слід звернути увагу, що мета використання персональних даних правоохоронними органами має бути чітко визначена. Це впливає на повідомлення поліцейських даних третім особам: передача або повідомлення таких даних у сфері діяльності поліції повинні визначатися тим, чи існує легітимний інтерес в обміні цією інформацією. Передача або повідомлення таких даних за межі сфери діяльності поліції мають допускатися лише за наявності чіткого правового зобов'язання або дозволу законом [118, с. 302].

Підтримуючи в цілому позицію О.М. Атаманова, доречно звернути увагу на такі аспекти суперечностей практичного застосування правової норми щодо публікування повісток про виклик в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, а саме, ця суперечність полягає у тому, що фактично унеможлиблює отримати паперові видання засобів масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження за межами України та обмеження доступу як до вебсайту засобів масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, так і до офіційних вебсайтів органів в Україні, що здійснюють досудове в мережі Інтернет, з боку відповідних державних органів іноземних держав, у разі перебування підозрюваного за межами України чи на тимчасово окупованій території України.

Водночас обов'язок слідчого і прокурора, під час здійснення спеціального досудового розслідування, надіслати захисникові копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, в тому числі повідомлення про зміну підозру, також спрямований на забезпечення його права на захист.

При цьому, в разі наявності захисника за договором ця правова норма є певною гарантією дотримання конвенційного права підозрюваного бути негайно і детально поінформованим про характер і причини обвинувачення, однак, під час здійснення захисту підозрюваного адвокатом за призначенням

з відповідного органу (установи), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги при відсутності будь-яких контактів з підозрюваним ця норма не може в жодному разі гарантувати реалізацію права на захист.

Результати опитувань показують, що 95 % адвокатів, 86 % прокурорів, 68 % суддів, 100 % слідчих погоджуються з твердженням, що слідчий, прокурор зобов'язані вживати всіх можливих і розумних заходів щодо забезпечення офіційного повідомлення особі про підозру, виклик, вчинення певних процесуальних дій як до, так і під час спеціального досудового розслідування.

Отже, ця проблема може бути подолана шляхом викладення ч. 1 ст. 297⁵ КПК України в такій редакції: «1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя у разі здійснення спеціального досудового розслідування для вручення повістки про виклик підозрюваному та процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному зобов'язані вжити всіх можливих і розумних заходів, серед яких:

- 1) направлення за останнім відомим місцем його проживання чи перебування з публікацією в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування;
- 2) направлення в порядку електронного провадження;
- 3) направлення в порядку міжнародного співробітництва;
- 4) направлення електронною поштою, в порядку, визначеному ч. 2 ст. 136 цього Кодексу)».

Отже, спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) це порядок здійснення досудового розслідування, який застосовується після використання всіх інших правових заходів забезпечення участі підозрюваного, за ухвалою слідчого судді до підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний

та/або міжнародний розшук та характеризується наявністю додаткових гарантій прав підозрюваного, з метою дієвості провадження та досягнення завдань кримінального судочинства, зокрема, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування, передбачений ст.ст. 297¹ - 297⁵ КПК України передбачає наявність підстав і умов для звернення прокурора чи слідчого до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування, порядок розгляд слідчим суддею такого клопотання, а також процедуру здійснення спеціального досудового розслідування, яке завершується переданням обвинувального акта до суду.

2.2. Процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного за законодавством країн Європи

Кримінально-процесуальне право держав Європи носить національний характер і відображає багатовікову історію різного уявлення про цінності і правові традиції. Особливістю кримінального процесу є також те, що стадії в рамках кримінального провадження в різних кримінально-процесуальних кодексах можуть мати різноманітне значення [231, с. 42].

Для здійснення дослідження порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) було обрано європейські країни з різними системами кримінального процесу, які передбачають:

- 1) досудове провадження, яке має певні спільні риси з кримінальним провадженням за КПК України (Республіка Болгарія, Литовська Республіка, Чеська Республіка, Латвійська Республіка);
- 2) досудове провадження, що має окремі особливості (Федеративна Республіка Німеччина);

- 3) «досудове розслідування», яке здійснюється судами (Князівство Ліхтенштейн);
- 4) змішаний порядок – наявність як досудового розслідування, яке проводиться органами досудового розслідування, так і попереднього слідства, яке здійснюється судами (Швейцарська Конфедерація).

Для системного аналізу порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного (обвинуваченого) в європейських країнах та встановлення всіх його особливостей досліджується весь процес кримінального провадження за відсутності таких осіб, зокрема, основні аспекти судового розгляду.

Серед європейських держав, в яких передбачено досудове розслідування за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, яке має спільні риси з кримінальним провадженням за КПК України можливо відокремити – Республіку Болгарії, Литовську Республіку, Чеську Республіку.

КПК Республіки Болгарії (Наказателно-процесуален кодекс) був прийнятий Народними зборами Болгарії 14 жовтня 2005 р. і вступив в силу з 29 квітня 2006 р. [78, с.162].

Досудове провадження за КПК Болгарії складається з двох стадій: попереднє слідство та дії прокурора після закінчення слідства. Водночас, окремі дослідники в якості окремої стадії виділяють також відкриття досудового провадження [17].

Відповідно до ст. 213 КПК Болгарії відкриття досудового провадження (образуване на досъдебно производство) є початком кримінального процесу, яке здійснюється шляхом прийняття прокурором постанови. При цьому, воно може бути також відкрито слідчим органом шляхом складанням протоколу першої слідчої дії, якщо така дія є невідкладною [100].

Негайно після відкриття досудового провадження або прийняття відкритого прокурором провадження орган досудового розслідування повинен вживати заходів для розслідування. При наявності достатніх доказів винності певної особи у вчиненні злочину воно залучається в якості

обвинуваченого. Це рішення оформляється постановою прокурора чи слідчого або дізнавача, які до притягнення особи як обвинуваченого повинні доповісти про це прокуророві. У той же час особа, може бути притягнута в якості обвинуваченого шляхом складання протоколу першої слідчої дії щодо неї [231, с. 681-682].

Відповідно до ст. 235 КПК Болгарії після остаточно завершення розслідування, слідчий орган негайно направляє справу прокуророві з письмовим висновком, у якому викладаються висновки за фактичними і юридичними питаннями справи, що базуються на внутрішньому переконанні посадової особи [100].

За наявності процесуальних перешкод прокурор своєю постановою зупиняє кримінальне провадження. Такою перешкодою, згідно із ч. 1 ст. 244 КПК Болгарії, може бути випадок коли розгляд справи за відсутності обвинуваченого перешкоджає встановленню об'єктивної істини. У разі, якщо прокурор встановить, що обвинувачення доведено та відсутні правові підстави для зупинення або припинення кримінального провадження, а під час розслідування не допущені істотні процесуальні порушення, він складає обвинувальний акт [231, с. 686].

Передача обвинувального акта до суду є висуненням обвинувачення перед судом і початком судової фази у кримінальному провадженні. Обвинувальний акт визначає межі судового розгляду і предмет доведення в суді. Болгарськими дослідниками обвинувальний акт розглядається як кримінальний позов прокурора, визнаючи його стороною, разом із обвинуваченим у змагальному судовому процесі [85].

Статтею 206 КПК Болгарії визначено, що якщо відсутність обвинуваченого не є перешкодою у встановленні об'єктивної істини, досудове розслідування може проводитися за його відсутності за обов'язковою участю захисника та за наявності підстав, передбачених пунктами 1, 2 та 4 ч. 3 ст. 269, а саме:

- він не був знайдений за вказаною ним адресою або змінив її без повідомлення відповідного органу;
- місце його проживання в країні невідоме і після ретельних заходів розшуку не встановлено;
- знаходиться за межами Республіки Болгарія або:
 - (а) місце його проживання невідоме;
 - (b) не може бути викликаний з інших причин;
 - (с) був належним чином викликаний та не вказав поважних причин своєї відсутності [100].

Відповідно до ст. 269 КПК Болгарії у справах про тяжкі злочини присутність у судовому засіданні підсудного є обов'язковим. В інших випадках підсудний може бути викликаний судом, якщо його присутність є необхідною для встановлення об'єктивної істини. У разі, якщо це не заважає встановленню об'єктивної істини справа може бути розглянута за відсутності підсудного, окрім вищевказаних випадків, а також, якщо обвинувачений не з'явився на неодноразові виклики та не повідомив про наявність поважних причин своєї відсутності, якщо виконана процедура передбачена ч. 1 ст. 247 у КПК Болгарії, зокрема, за розпорядженням судді доповідача копія обвинувального акта вручена обвинуваченому або його захисникові [100].

Особа, яка знаходиться за кордоном, може бути допитана компетентним болгарським органом або під його керівництвом за допомогою відеоконференції або телефонної конференції, коли законодавство іншої держави допускає це. Допит проводиться відповідно до болгарського законодавства і положень міжнародних договорів, які регламентують зазначені способи допиту (п. 6 ст. 474 КПК Болгарії). Допит за допомогою відео-конференції за участю обвинуваченого, може бути проведений тільки за його згодою і після того, як болгарські судові органи і судові органи іншої держави домовилися про спосіб проведення відеоконференції (п. 1 ст. 474 КПК Болгарії). У заяві про допит повинні бути вказані: причина, через яку особиста явка особи неможлива; найменування судових органів іншої держа-

ви; дані про осіб, які проведуть допит; згода обвинуваченого, який братиме участь у допиті (п. 2 ст. 474 КПК Болгарії). Допит здійснюється безпосередньо судовим органом держави, що надає запит або під його керівництвом, відповідно до законодавства (п. 3 ст. 474 КПК Болгарії). Допит за допомогою відеоконференції або телефонної конференції в досудовому розслідуванні здійснюється слідчим Національної слідчої служби, а в судовому провадженні – судом (п. 7 ст. 474 КПК Болгарії). Засуджена заочно особа має право на перегляд справи протягом 6-ти місяців у тому разі, якщо вона надасть докази щодо наявності поважних причин із приводу її відсутності на розгляді справи (ст. 423 КПК Болгарії) [252, с. 111]

Підставами для поновлення кримінальної справи є випадок, якщо заочно засуджений не знав про кримінальне переслідування відносно нього, яке встановлюється у порядку відновлювального провадження Верховним касаційним судом [231, с. 700].

Отже, кримінальні процеси Болгарії та України незважаючи на наявність особливостей мають спільні риси – наявність порядку досудового розслідування *in absentia* та обов'язкову участь захисника в такому провадженні, що надає можливість їх порівняти шляхом дослідження їх відмінностей.

Серед суттєвих відмінностей порядку здійснення досудового розслідування *in absentia* слід визначити таке:

- КПК Болгарії визначаючи лише підстави для проведення досудового розслідування за відсутності обвинуваченого, не передбачає прийняття окремого процесуального рішення для здійснення такого досудового розслідування. До того ж, КПК України встановлює, що спеціальне досудове розслідування проводиться лише на підставі ухвали слідчого судді, який здійснюючи судовий контроль на стадії досудового розслідування, перевіряє наявність усіх необхідних правових підстав. Ця вимога КПК України виступає певною гарантією дотримання прав і законних інтересів підозрюваного, що позитивно впливає на рівень захисту прав усіх учасників

кримінального провадження. А тому запозичення наведеного положення КПК Болгарії до КПК України є недоцільним, оскільки положення КПК України забезпечують більш високий рівень захисту прав підозрюваного.

- Підстави здійснення досудового розслідування *in absentia* в цілому є схожими. Усі наведені у КПК Болгарії умови здійснення досудового розслідування за відсутності особи відповідають такій підставі здійснення спеціального досудового розслідування як – переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Натомість, КПК України містить ще одну підставу – оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук, яка виступає гарантією прав підозрюваного, що також позитивно впливає на рівень захисту прав підозрюваного.

- За КПК Болгарії під час досудового провадження обвинувачена особа, яка знаходиться за кордоном може бути допитана за допомогою відеоконференції або телефонної конференції, натомість, КПК України таку процесуальну дію не передбачає, що внеможливиює реалізацію підозрюваним своїх прав, передбачених ст. 42 КПК України, зокрема, давати пояснення, показання з приводу підозри обвинувачення, чи в будь-який момент відмовитися їх давати. А тому, наведене положення КПК Болгарії повинно бути запозичене до кримінального процесуального закону України.

- після проведення досудового розслідування за відсутності обвинуваченого, суд згідно із КПК Болгарії може здійснити розгляд обвинувального акта, за умови, якщо особа обвинувачується у скоєнні не тяжкого злочину. Утім, за КПК України спеціальне досудове розслідування і спеціальне судове провадження в основному можливе лише щодо тяжкого та особливо тяжкого злочину;

- на відміну від КПК Болгарії, кримінальний процесуальний закон України не передбачає окремої процедури повторного розгляду справи після постановлення вироку за відсутності обвинуваченого, що з огляду на практику ЄСПЛ є суттєвим недоліком КПК України.

Наразі, звернемося до законодавства Литовської Республіки, відтак, КПК Литовської Республіки, було схвалено Законом № IX-785 від 14 березня 2002 р. [260, 285].

У КПК Литовської Республіки використовується поняття «досудове розслідування», яке, як вважають дослідники, охоплює собою відразу три поняття, властиві доктрині кримінального процесу, а саме «досудове провадження», «кримінальне переслідування», «попереднє розслідування». [231, с. 416].

Досудове розслідування згідно із КПК Литовської Республіки розпочинається під час отримання скарги, заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення або якщо прокурор або співробітник досудового слідства встановили ознаки кримінального правопорушення. Особа, яка подала скаргу, заяву чи повідомлення, повідомляється про порушення досудового розслідування (ст. 166 КПК Литовської Республіки) [281].

Згідно із ч. 1 ст. 164 КПК Литовської Республіки досудове розслідування проводиться посадовими особами органів досудового слідства, якими відповідно до ст. 165 КПК Литовської Республіки є: поліція; Служба охорони державних кордонів; Служба спеціального розслідування; Військова поліція; Служба розслідування фінансових злочинів; Митний департамент; Департамент протипожежної та рятувальної служби; капітани морських суден; Департамент в'язнів. Досудове розслідування організовує та очолює прокурор (ч. 1 ст. 164 КПК Литовської Республіки). У випадках, визначених у КПК Литовської Республіки, певні дії досудового слідства здійснюються суддею досудового слідства (ч. 2 ст. 164 КПК Литовської Республіки) [281].

Статтею 21 КПК Литовської Республіки визначено, що підозрюваним є особа, затримана за підозрою у скоєнні кримінального правопорушення або особа, допитана щодо діяння, у вчиненні якого вона підозрюється або особа, яка викликається на допит у порядку статті 187 цього Кодексу. У разі, якщо особа переховується або місце її перебування невідоме, таку особу визнають

підозрюваною постановою прокурора або ухвалою судді досудового слідства, а у невідкладних випадках, постановою співробітника досудового розслідування [281].

Перед першим допитом підозрюваному має бути вручено підписане повідомлення про підозру або рішення прокурора про визнання підозрюваним. У разі, якщо особа, підозрювана у злочині, відповідальність за який передбачена на підставі міжнародних договорів Литовської Республіки та статті 7 Кримінального кодексу Литовської Республіки (зокрема, злочини проти людства та військові злочини; торгівля людьми; виготовлення, зберігання або продаж підроблених грошей або цінних паперів; легалізація майна, отриманого злочинним шляхом; піратство; теракти та злочини, пов'язані з тероризмом; незаконне поводження з ядерними або радіоактивними матеріалами; злочини, пов'язані зі зберіганням наркотичних засобів або психотропних речовин, отрут чи сильнодіючих речовин; злочини проти навколишнього середовища), або злочинів, що заподіює значну шкоду [280], перебуває за межами території Литовської Республіки і не може бути видана або передана Литовській Республіці, на вимогу прокурора, він визначається підозрюваним за рішенням судді досудового слідства. Це рішення надсилається до центральних органів іноземної держави, передбачених міжнародними угодами Литовської Республіки. У повідомленні про підозру, рішенні прокурора або наказі судді досудового розслідування про визнання підозрюваного зазначаються відомості про кримінальне правопорушення (місце, час, інші обставини) та норму кримінального закону, яка передбачає це кримінальне правопорушення, а також права підозрюваного (ст. 187 КПК Литовської Республіки) [281].

Прокурор, визнаючи необхідність призначення експертизи, інформує підозрюваного, його захисника та інших учасників провадження, зацікавлених у результатах експертизи, у письмовій формі та вказує строк, протягом якого ці особи можуть подавати запити експертові. Якщо підозрюваний не перебуває на території Литовської Республіки повідомлення

йому надсилається, а потім прокурор звертається до судді досудового слідства із заявою про експертизу. До заяви додаються заяви учасників провадження або зазначається, що такі заяви не надходили. Якщо суддя досудового розгляду вирішить, що необхідно призначити експертизу, він видає розпорядження про призначення експертизи, а якщо вирішує, що призначення експертизи не є необхідним, він або вона відмовляє у призначенні експертизи.

Щодо реалізації підозрюваним права на ознайомлення з матеріалами досудового слідства слід звернути увагу, що КПК Литовської Республіки визначає, що в разі, якщо підозрюваний не знаходиться на території Литовської Республіки, право на доступ до даних досудового розслідування за злочин, відповідальність за який передбачена на підставі міжнародних договорів Литовської Республіки та статті 7 Кримінального кодексу має адвокат (ч. 4 ст. 181 КПК Литовської Республіки) [281].

Орган досудового розслідування, прокурор під час досудового розслідування вручає процесуальні документи адвокатам, помічникам адвокатів та іншим особам за допомогою засобів електронного зв'язку, якщо вони надали письмову згоду на отримання документів судочинства за допомогою засобів електронного зв'язку і вказали необхідні контактні дані (ст. 8-1 КПК Литовської Республіки) [281].

Відповідно до Рекомендацій Генеральної прокуратури Литовської Республіки щодо доступу учасників до провадження та матеріалів досудового розслідування, затверджених наказом № I-57 від 14 лютого 2018 р., матеріали досудового розслідування надаються учасникові провадження у паперовій або електронній формі. Копії матеріалів надаються на папері або на електронних носіях (п. 37) [269].

При цьому, згідно зі ст. 8-1 КПК Литовської Республіки під час досудового розслідування відомості кримінальної справи обробляються в електронній формі [281]. У своїй праці А.В. Столітній зазначає [211, с. 63], що безпосередньо це здійснюється за допомогою електронної системи

Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos (IBPS) i reguluojasi
Описом порядку ведення даних кримінальної справи під час досудового
розслідування в електронній формі (Baudžiamosios bylos duomenų tvarkymo
elektronine forma ikiteisminio tyrimo metu tvarkos aprašas) [261]. Ця система
Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos (IBPS) є аналогічною до
Єдиного реєстру досудових розслідувань, що діє в Україні [211, с. 64, 65].

Про допит свідка на стадії досудового розслідування суддею
досудового слідства, який здійснюється на підставі ст. 184 КПК Литовської
Республіки за наявності поважних причин (під час судового розгляду свідка
неможливо буде допитати; свідок може змінити показання під час судового
засідання або скористатися правом відмовитися від дачі показань; свідок
дасть більш детальні свідчення судді досудового розгляду) повідомляється
підозрюваний. У разі, якщо підозрюваний не перебуває на території
Литовської Республіки, він повідомляється про місце та час допиту
досудового судді через компетентні органи іноземної країни, передбачені
відповідними договорами [281].

Прокурор, переконавшись у тому, що під час досудового розслідування
було зібрано достатньо даних для підтвердження вини підозрюваного,
оголошує підозрюваному та інформує його адвоката про те, що досудове
розслідування завершено, і вони мають доступ до матеріалів досудового
розслідування та подання клопотань про доповнення досудового
розслідування. У разі, якщо підозрюваний не знаходиться на території
Литовської Республіки, прокурор направляє повідомлення до відділення
зв'язку іноземної країни про завершення досудового розслідування щодо
злочину, за який відповідальність передбачена на підставі міжнародних
договорів та статті 7 Кримінального кодексу або інше серйозне
правопорушення. Після вчинення дій, передбачених цією статтею, прокурор
складає обвинувальний висновок (ч.ч. 7, 9 ст. 218 КПК Литовської
Республіки) [281].

Якщо обвинувачений не перебуває на території Литовської Республіки, прокурор копію обвинувального акта про злочин, за який передбачена відповідальність на підставі міжнародних договорів Литовської Республіки та статті 7 Кримінального Кодексу, надсилає до іноземної держави [281].

Окрім того, ст. 17¹ КПК Литовської Республіки визначено порядок виконання Європейського ордеру на арешт, визначеного рамковим рішенням 2002/584 / ПВР, зокрема, підозрюваного у кримінальному провадженні за його відсутності [281].

Порядок провадження за відсутності обвинуваченого, врегульовано Главою XXXII КПК Литовської Республіки. Так, справа за відсутності обвинуваченого може розглядатися за наявності таких умов: обвинувачений не знаходиться на території Литовської Республіки та уникає явки до суду. До того ж, питання про те, чи можна розглядати справу за відсутності обвинуваченого, вирішується суддею під час підготовки справи до судового розгляду. Якщо під час судового розгляду з'ясується, що неможливо правильно вирішити справу за відсутності обвинуваченого, судовий розгляд зупиняється [281].

Під час судового розгляду інтереси обвинуваченого захищає призначений судом захисник, якщо обвинувачений не обрав попередньо захисника або захисника не запросили близькі родичі обвинуваченого або члени його родини (п. 6 ч. 1 ст. 51 та ст. 435 КПК Литовської Республіки) [281].

Порівняно із загальним судовим розглядом провадження за відсутності обвинуваченого має такі особливості: 1) на початку дослідження доказів у суді, після того, як прокурор прочитав обвинувальний акт, захисник має можливість висловити свою думку щодо обвинувального акта, а учасники провадження можуть попросити захисника пояснити свою позицію; 2) скорочена процедура дослідження доказів не може бути застосовано, навіть якщо справа містить зізнання обвинуваченого, яке не заперечується

захисником; 3) захисник отримує можливість висловити останнє слово після дебатів, після чого суд негайно виходить для винесення вироку [281].

Після судового розгляду рішення, винесене за відсутності обвинуваченого, вручається захисникові. З моменту вручення рішення захисникові починається період, протягом якого рішення набирає законної сили. Чинний вирок до арешту чи з'явлення засудженої особи виконується лише на підставі екстрадиції або відповідного європейського ордера на арешт лише в тій мірі, настільки це можливо виконати без засудженої особи (ст. 437 КПК Литовської Республіки) [281].

Засуджена особа, справа якої розглядалася за його відсутності, має право подати апеляційну скаргу після закінчення строків подання такої апеляційної скарги, а також заявити про участь у слуханні справи. Якщо виконання вироку вже розпочато, суд, який має право розглядати цю справу в апеляційному порядку, може за власною ініціативою або на вимогу засудженого або його адвоката прийняти рішення про зупинення виконання вироку. За апеляційною скаргою засудженого, який не брав участі у провадженні в суді першої інстанції, апеляційний суд повинен повторно дослідити докази, на яких ґрунтувався вирок, якщо засуджений не погоджується з оцінкою цих доказів. Повторне дослідження доказів повинно бути здійснене, незалежно від того, чи справа вже переглядалася на підставі апеляційних скарг інших учасників процесу (ст.438 КПК Литовської Республіки) [281].

Аналіз КПК Литовської Республіки свідчить, що процедура досудового розслідування за відсутності підозрюваного є досить регламентованою, яка передбачає певні особливості проведення всіх суттєвих процесуальних дій, які здійснюються за відсутності підозрюваного.

Системний порівняльний аналіз кримінального процесуального законодавства Литовської Республіки та України надає можливість сформулювати такі висновки:

- злочини по яким, згідно із КПК Литовської Республіки та КПК України може здійснюватися досудове розслідування *in absentia* не є ідентичними, проте, є схожими в окремій частині (зокрема, злочини проти людства, військові злочини та злочини, пов'язані з тероризмом);

- слідчий суддя згідно із КПК Литовської Республіки на відміну від КПК України не приймає окремого процесуального рішення про проведення досудового розслідування за відсутності підозрюваного, проте, у певних випадках ухвалює рішення про визнання особи підозрюваним;

- захисник бере участь під час досудового розслідування *in absentia* як за КПК Литовської Республіки, так і КПК України;

- підставою згідно із КПК Литовської Республіки досудового розслідування за відсутності підозрюваного є перебування особи за межами території Литовської Республіки, яка не може бути видана або передана Литовській Республіці. Тобто, досудове розслідування *in absentia* відповідно до КПК Литовської Республіки на відміну від КПК України, не може здійснюватися якщо підозрюваний перебуває на території держави або місцезнаходження підозрюваного взагалі невідомо;

- порядок повідомлення про підозру особу, яка переховується або місце її перебування невідоме за КПК Литовської Республіки має суттєві відмінності від порядку за КПК України;

- під час досудового розслідування *in absentia* підозрюваний за КПК Литовської Республіки на відміну від КПК України, повідомляється про призначення експертизи, про допит свідка, про завершення досудового розслідування та йому направляється обвинувальний акт, зокрема поштовим зв'язком та в порядку міжнародного співробітництва;

- згідно із КПК Литовської Республіки після проведення досудового розслідування за відсутності підозрюваного, наступним етапом кримінального провадження є судовий розгляд за відсутності обвинуваченого, який на відміну від КПК України здійснюється із суттєвими відмінностями, зокрема щодо його перегляду;

- за КПК Литовської Республіки вручення процесуальних документів та ознайомлення з матеріалами досудового розслідування здійснюється захисником підозрюваного в електронній формі за допомогою електронної системи IBPS, яка є аналогічною до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що діє в Україні.

Закон Чеської Республіки (*Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)*) № 141/1961 «Про кримінальне судочинство» (Кримінально-процесуальний кодекс Чеської Республіки) прийнятий 29 листопада 1961 р. є чинним дотепер [318].

Аналіз розвитку чеського кримінально-процесуального законодавства за понад сорок років, дозволяє зробити висновок, що це законодавство зберегло характерні національні риси і, цілком закономірно, сприйняло сучасні демократичні інститути [230, с. 13].

У кримінальному процесі Чеської Республіки виділяють дві стадії: досудова (стадія перевірки відомостей про злочин та попереднє розслідування) та судова. Під час встановлення відомостей, які можуть свідчити, що було вчинено злочин, поліція передає зібрані матеріали до слідчого органу, який вживає всіх необхідних заходів для встановлення винної особи. Після чого, для пред'явлення обвинувачення підготовлений слідчим органом матеріал направляється прокуророві, який приймає рішення про передачі справи до суду [225, с. 106-107].

КПК Чеської Республіки порядок кримінального провадження за відсутності особи визначено Розділом 2 «Провадження проти втікача» §§ 302-306 а [318].

Відповідно до § 302 КПК Чеської Республіки провадження проти втікача може бути порушено проти кожного, хто уникає кримінального провадження, проживаючи за кордоном або переховуючись [318].

У процесі провадження у справі проти втікача, кримінальне переслідування розпочинається шляхом винесення постанови про початок кримінального переслідування обвинуваченого. Якщо для нього не обрано

адвоката, він повинен бути призначений. У разі, якщо підстави для провадження у справі втікача виникли лише після вручення обвинуваченому постанови про порушення кримінального провадження до пред'явлення обвинувачення, прокурор робить про це запис із зазначенням, з якої дати почалося провадження проти обвинуваченого, а відповідний протокол передається адвокату [318].

Згідно зі § 304 КПК Чеської Республіки під час провадження проти втікача, обвинувачений повинен завжди мати адвоката, який має ті самі права, що і обвинувачений. Проте адвокат не може домовитися про провину та покарання із прокурором, а також не може заявити про вину обвинуваченого [318].

Суд приймає рішення про ведення провадження проти втікача після пред'явлення обвинувального акта за поданням прокурора або навіть без такого подання. Усі документи, призначені для обвинуваченого, повинні передаватися лише адвокату. Виклик до основного слухання також публікується у відповідному порядку. У такому випадку, основний судовий розгляд або публічне слухання, відбудеться за відсутності обвинуваченого, незалежно від того, чи дізнався про це обвинувачений, чи ні (§ 306 КПК Чеської Республіки) [318].

У Чеській Республіці функціонує електронне кримінальне провадження на основі E-Case Management System [212, с. 258]. Електронний документообіг між E-Case Management System та іншими суб'єктами реалізовано за допомогою віртуальних поштових скриньок – data box. На підставі Закону Чеської Республіки про електронні дії та авторизоване перетворення (конверсію) документів (Zakon o elektronickych ukonech a autorizovane konverzi dokumentu) від 1 липня 2009 р. № 300/2008 органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні або юридичні особи, наділені повноваженнями в галузі державного управління, адвокати, нотаріуси, ліквідатори, приватні судові виконавці, юридичні особи, фізичні особи-підприємці тощо зобов'язані створити віртуальні поштові скриньки –

data box (чеськ. datových schranek) через пошту, яка є оператором електронної пошти і власником відповідної поштової ліцензії, та використовувати їх у спілкуванні. Закон № 300/2008 зобов'язує правоохоронні органи Чеської Республіки спілкуватися в електронному вигляді та прирівнює вручення документа через data box до вручення «в руки». Data box функціонує за таким алгоритмом: правоохоронний орган надсилає лист (запит, виклик, повідомлення про підозру тощо), після його надходження до адресата та відкриття останнім, система автоматично формує відповідне повідомлення відправникові, яке є офіційним документом. У разі невідкриття отримувачем електронного листа протягом 10 діб, система автоматично формує повідомлення про сплив 10-денного терміну на ознайомлення. За Чеським законодавством така особа вважається належним чином повідомленою [212, с. 261-262].

Якщо підстави провадження проти втікача припиняться, кримінальне провадження продовжується відповідно до загальних положень. За клопотанням обвинуваченого під час провадження у суді, докази надані під час попереднього судового розгляду підлягають повторному дослідженню, якщо їх характер дозволяє це зробити або повторному дослідженню не перешкоджає інший серйозний факт. В іншому випадку, обвинуваченому надаються протоколи збору таких доказів, або відео- та аудіозаписи дій, здійснених за допомогою пристроїв відеоконференції, що повинні бути прочитані або відтворені та надана можливість їх коментувати [318].

У разі, якщо провадження проти втікача закінчилося з остаточним засудженням, а причини провадження проти втікача припинили своє існування, суд першої інстанції скасовує таке рішення за клопотанням засудженого, поданим протягом восьми днів після винесення рішення. Засуджена особа повинна бути поінформована про право пропонувати скасування остаточного вироку після винесення рішення. Період із моменту набрання законної сили вироком до його скасування не включається до

строку давності. Під час нового провадження заочне рішення не може бути змінено на шкоду обвинуваченому (§ 306а КПК Чеської Республіки) [318].

Отже, у КПК Чеської Республіки на відміну від КПК України, всі правові норми щодо кримінального провадження *in absentia* містяться в єдиному розділі, який має назву «Провадження проти втікача», що сприяє найкращому розумінню відповідних положень закону, проте, це не впливає на правозастосування зазначеного інституту.

Спільною рисою кримінальних процесів Чеської Республіки та України є обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні *in absentia*.

Як КПК Чеської Республіки, так і КПК України передбачають, що всі процесуальні документи, призначені для обвинуваченого у провадженні *in absentia*, яке здійснюється після прийняття відповідної постанови, передаються адвокату. Поінформованість підозрюваного (обвинуваченого) про кримінальне переслідування не є обов'язковою умовою як «провадження проти втікача», так і «спеціального досудового розслідування».

Провадження *in absentia* за КПК Чеської Республіки на відміну від КПК України щодо особи може здійснюватися незважаючи на злочин, у вчиненні якого вона підозрюється (обвинувачується).

Кримінальне процесуальне законодавство України на відміну від законодавства Чеської Республіки не передбачає «електронного кримінального провадження», завдяки якому здійснюється не тільки обмін між сторонами кримінального провадження процесуальними документами, а й забезпечується поінформованість підозрюваного та його захисника про кримінального провадження, зокрема про характер і причини обвинувачення, висунутого проти підозрюваного (обвинуваченого).

За даними Єврокомісії, близько 30 % жителів Європейського Союзу володіють достатніми навичками користування Інтернетом. Відмінними навичками володіють ще близько 20 % людей. За даними EGAP, станом на кінець 2019 року Україна трохи відставала від середнього показника по ЄС у цьому плані. Так, проведені дослідження показали, що 53 % українців не

досягають базового рівня у володінні цифровими навичками. З них 15 % взагалі не володіють такими навичками. Отже, Україна за цим показником знаходиться десь на рівні Литви, це середній показник цифрової обізнаності українського суспільства, але ще є до чого прагнути та підвищувати рівень володіння цими навичками [257].

Отже, рівень цифрової грамотності населення України в умовах сьогодення надає можливість впроваджувати «електронне кримінальне провадження».

Проведене опитування показало, що 79 % адвокатів, 57 % прокурорів, 65 % суддів, 60 % слідчих вважають доцільним запровадження «Електронного кримінального провадження».

З 2012 р. і дотепер в Україні діє Єдиний реєстр досудових розслідувань, це створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення певних даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом [113, 114].

Відтак, Столітній А.В. на підставі досвіду зарубіжних країн запропонував створення на базі ЄРДР корпоративної інформаційно-аналітичної автоматизованої (електронної) системи кримінальної юстиції, що охоплює всі стадії кримінального провадження та всіх суб'єктів кримінального переслідування [212, с. 11].

Разом із тим, під час соціологічного опитування 52 % адвокатів, 46 % прокурорів, 51 % суддів, 39 % слідчих висловились про доцільність запровадження «Електронного кримінального провадження» на базі існуючого Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Підтримуючи зазначену позицію вважаємо, що внаслідок запозичення певних положень законодавства Литовської Республіки та Чеської

Республіки, в частині існування певних електронних систем, завдяки яким підозрюваному та його захисникові вручаються процесуальні документи і здійснюється ознайомлення з матеріалами досудового розслідування на базі чинного ЄРДР, своєчасним та необхідним може бути запроваджено систему «електронного кримінального провадження», що обґрунтовується такими позиціями:

- як зазначають дослідники, зокрема Столітній А.В., є технічна можливість створити на базі ЄРДР корпоративну інформаційно-аналітичну автоматизовану (електронну) систему;

- ЄРДР як база даних існує з 2012 р., що свідчить про її апробування тривалою правозастосовною практикою, а тому створення нової системи на основі якої може бути запроваджене «електронне кримінальне провадження» є суперечливим;

- існуючи відомчі бази даних на тому ж рівні як і ЄРДР не використовуються у кримінальному провадженні, а тому запровадження «електронного кримінального провадження» на їх основі без докорінної зміни КПК України та правозастосування є дуже складним питанням;

- одночасне існування ЄРДР та створення будь-якої нової системи є недоцільним;

- надання певного доступу підозрюваному та його захисникові до ЄРДР не тільки відповідає завданням кримінального провадження, а також таким засадам кримінального провадження як забезпечення права на захист (ст. 20 КПК України), змагальність сторін (ст. 22 КПК України), а й забезпечує дотримання балансу як приватного інтересу сторони захисту (дотримання права підозрюваного бути детально проінформованим про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього), так і публічного (забезпечення обізнаності підозрюваного про його кримінальне переслідування).

У зв'язку з чим, до КПК України слід внести такі зміни:

- частину першу статті 3 доповнити пунктами такого змісту:

10¹⁾ Електронне кримінальне провадження – режим кримінальної процесуальної діяльності, що здійснюється суб'єктами кримінального провадження в електронному форматі в Єдиному реєстрі досудових розслідувань.

10²⁾ Єдиний реєстр досудових розслідувань – створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються створення, збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, а також оброблення і передача матеріалів та інформації (відомостей) у кримінальному провадженні з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом.

- доповнити ст. 214¹ такого змісту:

Стаття 214¹. Електронне кримінальне провадження

1. Сторони кримінального провадження, слідчий суддя, інші учасники кримінального провадження фіксують в Єдиному реєстрі досудових розслідувань хід кримінального провадження та отримані під час досудового розслідування відомості.

2. Слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, захисник використовують, а інші учасники кримінального провадження можуть використовувати Єдиний реєстр досудових розслідувань під час реалізації своїх повноважень, прав та інтересів, передбачених цим Кодексом.

3. Доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань у порядку електронного кримінального провадження надається відповідно до передбачених законом процесуальних повноважень.

4. Процесуальне рішення є прийнятим, а процесуальна дія – вчиненою з моменту внесення даних про них до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

5. Вручення процесуальних документів сторонам кримінального провадження може здійснюватися за допомогою Єдиного реєстру досудових розслідувань»;

- статтю 221 доповнити частиною третьою такого змісту: «3. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування здійснюється шляхом надання доступу до них в Єдиному реєстрі досудових розслідувань»;

- доповнити частину третю статті 290 абзацом другим такого змісту: «Відкриття матеріалів досудового розслідування здійснюється шляхом надання доступу до них в Єдиному реєстрі досудових розслідувань».

Кримінально-процесуальний закон Латвійської Республіки (*Kriminālprocesa likums*) був прийнятий Парламентом 21 квітня 2005 р. та набрав чинності 01 жовтня 2005 р. [276, 277]. Прийнявши цей законодавчий акт, відбулася концептуальна зміна правового регулювання кримінального процесу.

Стадія досудового кримінального процесу (попереднього процесу) включає в себе дві складові частини: слідство (спрямоване на збирання доказів) і кримінальне переслідування (діяльність прокурора, що включає залучення особи в якості обвинуваченого і пред'явлення звинувачення) [231, с. 433].

Для початку кримінального процесу необхідна наявність приводів (ст. 369 КПК Латвійської Республіки) і підстав (ст. 370 КПК Латвійської Республіки) [277].

Приводами є надання слідчій установі, прокуратурі чи суду, які визначені як органи, відповідальні за кримінальний процес, інформації, що вказує на вчинення можливого кримінального правопорушення або отримання такої інформації органом, відповідальним за кримінальний процес. Підставами є існування реальної ймовірності вчинення кримінального правопорушення [277].

Згідно зі ст. 372 КПК Латвійської Республіки для початку кримінального процесу уповноважена посадова особа приймає рішення

шляхом винесення постанови. При цьому, таке рішення також може бути прийнято у вигляді резолюції [277].

Після винесення рішення про початок кримінального процесу особа, яка веде провадження, здійснює процесуальну діяльність до моменту коли особа, яка підлягає притягненню до відповідальності, не буде встановлена та не буде зібрано достатньо доказів для передачі прокуророві для кримінального переслідування [277].

Досудовий кримінальний процес у Латвійській Республіці здійснює: Державна поліція; Державна служба безпеки; Управління внутрішньої безпеки Державної служби доходів; Військова поліція; Адміністрація в'язниць; Бюро з питань запобігання корупції та боротьби з нею; податкова та митна поліція Державної служби доходів; Державна прикордонна служба; командири морських кораблів, що здійснюють далекі плавання; командир підрозділу Латвійських національних збройних сил, що знаходиться на іноземній території; Управління внутрішньої безпеки (ст. 386 КПК Латвійської Республіки) [277].

Після отримання вдосталь доказів, злочин кваліфікується відповідно до конкретної норми Кримінального закону та приймається рішення про визнання підозрюваним у формі постанови, в якій зазначається необхідні відомості, визначені ст. 398 КПК Латвійської Республіки [277].

Така стадія досудового кримінального процесу як кримінальне переслідування здійснюється прокурором, якщо зібрані під час слідства докази вказують на вину особи у кримінальному правопорушенні, яке розслідується, і прокурор переконаний, що докази це підтверджують. Прокурор починає кримінальне переслідування шляхом прийняття постанови про притягнення особи до кримінальної відповідальності протягом 10 днів після отримання матеріалів зі слідчої установи (ст. 403 КПК Латвійської Республіки) [277].

Після прийняття постанови про притягнення особи до кримінальної відповідальності, прокурор негайно переконавшись в ідентичності

особистості обвинуваченого, вручає йому копію обвинувачення, письмову інформацію про права обвинуваченого, роз'яснює суть обвинувачення, а також з'ясовує чи є у обвинуваченого адвокат, а за його відсутності встановлює чи є підстави для обов'язкової участі адвоката [277].

Згідно зі ст. 83 КПЗ Латвійської Республіки участь захисника є обов'язковою у кримінальному процесі Латвії, зокрема, у випадку розгляду справи в заочному порядку без участі обвинуваченого або в процесі про застосування примусового заходу впливу без участі представника юридичної особи [277].

Статтею 406 КПЗ Латвійської Республіки визначені певні особливості повідомлення про обвинувачення обвинуваченого, який переховується. Так, у випадку, якщо місцезнаходження обвинуваченого відомо, але особа уникає явки на запрошення прокурора, копія обвинувачення видається обвинуваченому після його вимушеного прибуття або надсилається поштою на адресу для отримання кореспонденції, про яку він повідомив. У разі, якщо оголошено розшук обвинуваченого, копія обвинувачення та письмова інформація щодо прав обвинуваченого видається негайно після отримання письмового повідомлення про затримання або безпосереднього обвинуваченого. У випадку коли обвинувачений переховується в іншій країні, і оголошено його розшук, копія обвинувачення видається одночасно з повідомленням про офіційний запит про екстрадицію [277].

До того ж, відповідно до ст. 378 КПЗ Латвійської Республіки досудовий кримінальний процес зупиняється, якщо були здійснені всі процесуальні дії, які можливі без підозрюваного чи обвинуваченого, і якщо: підозрюваний або обвинувачений переховується, а його місцезнаходження невідоме; місцезнаходження підозрюваного або обвинуваченого відомо, але він знаходиться за межами території Латвії. Прокурор зупиняючи кримінальний процес, негайно приймає рішення щодо розшуку зазначеної особи та передає таке рішення для виконання суб'єктові оперативної діяльності в межах його компетентності [277].

Досудовий кримінальний процес завершується, зокрема, під час прийняття рішення щодо передачі кримінальної справи до суду відповідно до юрисдикції. До справи, яка передається до суду, прокурор включає матеріали, які відносяться до конкретного кримінального правопорушення і будуть використовуватися в суді як докази, водночас матеріали, які не можуть бути використані в якості доказів, переміщаються до архівного файлу [277].

КПЗ Латвійської Республіки передбачає два окремих порядки кримінального процесу, який здійснюється судом: без участі обвинуваченого (ст. 464) та за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) (ст. 465) [277].

Верховний суд Латвійської Республіки у своєму узагальненні судової практики щодо застосування ст. 464 та ст. 465 КПЗ Латвійської Республіки в 2017 році на підставі аналізу 116 судових рішень (постанов Верховного суду і рішень латвійських судів, що набрали чинності (за певними винятками), які були прийняті під час розгляду кримінальних справ у суді першої та апеляційної інстанцій) зауважив, що правові підстави розгляду справи без участі обвинуваченого та за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) є різними та незалежними одна від одної, а тому необхідно розмежовувати ці інститути. Недотримання зазначених вимог є широко розповсюдженою системною проблемою судової практики [314].

Підставами здійснення судового розгляду без участі обвинуваченого згідно зі ст. 464 КПЗ Латвійської Республіки є такі обставини: 1) обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, що карається позбавленням волі на строк до п'яти років; 2) неявка обвинуваченого до суду без поважних причин; 3) подача обвинуваченим клопотання про судовий розгляд за його відсутності (ст. 464 КПЗ Латвійської Республіки). Судовий розгляд справи без участі обвинуваченого базується на волевиявленні обвинуваченого, яке може бути прямо виражене шляхом подання відповідного клопотання, внаслідок поведінки, що демонструє своє ставлення (невиправдана відсутність) [277].

Судовий розгляд за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) здійснюється за наявності однієї з таких підстав: 1) місцезнаходження обвинуваченого невідоме і це підтверджується інформацією стосовно результатів розшуку; 2) обвинувачений перебуває за кордоном, і неможливо забезпечити його присутність у суді (ст. 465 КПЗ Латвійської Республіки) [277].

Натомість, КПЗ Латвійської Республіки з метою дотримання справедливості судового розгляду, встановлює вимогу щодо обов'язкового оголошення обвинуваченого у розшук і отримання судом від компетентних органів інформації щодо невстановлення місцезнаходження обвинуваченого за результатами розшуку. За наявності першої правової підстави, суд перед прийняттям рішення про розгляд справи у відсутності обвинуваченого в обов'язковому порядку, досліджує питання, чи вживали компетентні органи всіх «розумних заходів» для розшуку обвинуваченого. Наявність формального розшуку не розглядається як достатня підстава для дотримання міжнародних гарантій розгляду справи за відсутності обвинуваченого [314].

Для другої правової підстави необхідно довести наявність таких обставин: 1) обвинувачений перебуває за кордоном і 2) неможливо забезпечити його присутність у суді. Неможливість забезпечити явку обвинуваченого пов'язана із висновком про те, що були використані всі можливі обґрунтовані правові рішення, включаючи заходи міжнародного співробітництва, використання технічних засобів тощо, але всі вони не призвели до забезпечення явки обвинуваченого. Прикладом ситуації, коли прибуття обвинуваченого не може бути забезпечене, що пов'язане з об'єктивно існуючими нездоланими перешкодами є відмова іноземної держави в екстрадиції обвинуваченого [314].

Відмінність підстав, передбачених ст. ст. 464, 465 КПЗ Латвійської Республіки полягає в тому, що під час судового розгляду без участі обвинуваченого (ст. 464), він інформується про факт судового розгляду і сам вирішує не брати в ньому участі, а суд визнає допустимість такої можливості,

а тому обвинувачений позбавляється додаткових процесуальних гарантій. Натомість, за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) (ст. 465), застосовується порядок судового розгляду, у разі, якщо неможливо юридичними засобами забезпечити участь особи на основі об'єктивно наявних перешкод. Відтак, на момент, коли обвинувачений дізнається, що є заочно засудженим, він отримує додаткові процесуальні гарантії, зокрема, право на повторний розгляд у його присутності.

Аналіз КПЗ Латвійської Республіки свідчить, що процедура досудового кримінального процесу, як складової частини кримінального процесу, що включає судовий розгляд, врегульована досить обмеженою кількістю правових норм, а тому Верховним Судом Латвійської Республіки, напрацьовані такі позиції, що враховуються судами:

- у випадку якщо суду відомо, що обвинувачений перебуває за кордоном у лікарні, суд не має підстав вважати, що місцеперебування обвинуваченого невідоме, а тому правові підстави для розгляду справи відсутності обвинуваченого (*in absentia*) відсутні (рішення від 24 травня 2019 р. у справі № 11370042010, SKK-22/2019 ECLI:LV:AT:2019:0524.11370042010.2.L [153];

- у суду відсутні законні підстави для вирішення справи за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), якщо йому відомо, що на обвинуваченого видано європейський ордер на арешт і готується екстрадиція обвинуваченого до Латвії (рішення від 13 червня 2017 р. № 11095170614 SKK-J-444/2017) [152];

- якщо під час судового розгляду суд отримує інформацію про місцезнаходження обвинуваченого та про вирішення питання щодо його екстрадиції до Латвійської Республіки, він не має підстав розглядати справу за відсутності обвинуваченого (*in absentia*). За відсутності підстав, визначених ст. 465 КПЗ, участь обвинуваченого у розгляді кримінальної справи є обов'язковою (рішення від 28 квітня 2016 р. у справі № 11517023607 SKK-189/2016) [154];

- обвинувачений фактично позбавлений права на справедливий судовий розгляд, якщо суд першої інстанції розглядав справу без участі обвинуваченого за відсутності законних підстав (рішення від 31 жовтня 2019 р. у справі № 11905011514, SKK-266/2019 ECLI: LV: AT: 2019: 1031.11905011514.2.L) [155].

КПЗ Латвійської Республіки на відміну від КПК України відокремлює порядки здійснення кримінального провадження за відсутності обвинуваченого (підозрюваного), залежно від обізнаності такої особи про переслідування. Якщо обвинувачений поінформований про кримінальне переслідування і свідомо відмовляється від явки до органів слідства і суду, тоді застосовується окремий порядок, якій не містить особливих, порівняно із загальним, гарантій прав такої особи. У разі, якщо неможливо юридичними засобами забезпечити участь особи на основі об'єктивно існуючих перешкод застосовується порядок, який має порівняно із загальним, суттєві додаткові гарантії, зокрема, на повторний розгляд за його присутності.

Незважаючи на те, що в КПЗ Латвійської Республіки існує фактично лише декілька правових норм, що регулюють кримінальне провадження за відсутності обвинуваченого, судова практика є суперечливою. Відтоді, Верховним судом Латвійської Республіки напрацьовані певні обов'язкові орієнтири, які зокрема містяться у відповідних узагальненнях, які використовуються судами. Натомість, в Україні зважаючи на нетривалий строк існування інституту спеціального досудового розслідування Верховним Судом, ще не напрацьовано суттєвої практики з цього питання, а тому відсутність єдності у правозастосовній практиці, особливо практика слідчих суддів, дотепер є проблемою.

Дослідження порядку досудового розслідування у Федеративній Республіці Німеччина, який має суттєві відмінності із кримінальним провадженням за КПК України викликало зацікавленість тим, що окремі дослідники, зокрема О.В. Сачко, В. О. Попелюшко, вважають процедуру *in absentia*, яка передбачена КПК Німеччини найбільш виваженою [157, с. 207].

Окрім того, позицію щодо високого рівня в цілому кримінального процесу Німеччини підтримують адвокати, які практикують у цій галузі [27].

Певні аспекти кримінального процесуального законодавства ФРН, у різні періоди досліджували такі науковці як Л. В. Головка, К. Ф. Гуценко, В. О. Попелюшко, Ю. Піх, В. А. Савченко, Я. І. Соловій, Б. А. Филимонов, В. І. Фелик, В. Д. Юрчишин та ін.

Основним джерелом німецького кримінально-процесуального права є КПК Федеративної Республіки Німеччина (нім. *Strafprozessordnung für die Bundesrepublik Deutschland*), прийнятий ще 1 лютого 1877 р. [316].

Загалом німецьке кримінально-процесуальне законодавство є стабільним і динамічним, оскільки його постійно вдосконалювали й доповнювали положеннями, яких вимагало сьогодення [106, с. 18].

В умовах сьогодення в німецькому законодавстві участь обвинувачених у кримінальному судочинстві пов'язана з конституційним зобов'язанням держави поважати людську гідність і, з огляду на це, правом на справедливе слухання та принципом винуватості [50, с. 113].

Важливе значення в німецькій кримінальній процедурі має присутність обвинуваченого [267, с. 37], і це засвідчує, що незаконна відсутність обвинуваченого у значній частині судового розгляду є «абсолютною підставою для апеляції» [302, с. 355].

Відповідно до рішень Федерального конституційного суду, особиста участь обвинуваченого у кримінальному провадженні за процесуальним законодавством ФРН слугує не лише забезпеченню прав на захист, а й надійнішому встановленню фактів, відображає конституційну думку про те, що позиція обвинуваченого є суттєвою частиною судового провадження [267, с. 37].

У КПК ФРН для позначення кримінального процесу за відсутності особи використовують поняття «*abwesenheit*». Водночас, дослідниками поряд із вказаним поняттям під час дослідження кримінального процесу ФРН використовується також термін «*in absentia*» [50, с. 113].

На стадії досудового розслідування до пред'явлення публічного обвинувачення, яким є момент передачі прокуратурою обвинувального висновку до суду (абзац 1 § 170 КПК ФРН), у разі відсутності особи з вищенаведених причин прокуратурі надано право тимчасово закрити провадження, але лише після того, як фактичні обставини справи досліджені, наскільки це можливо, і докази процесуально забезпечені, наскільки це необхідно (§ 154f КПК ФРН) [296, с. 39-40].

Отже, КПК ФРН фактично не передбачає можливості проведення досудового розслідування за відсутності особи, що суттєво відрізняє його від КПК України, який визначає порядок спеціального досудового розслідування (*in absentia*) [50, с. 114].

При цьому, випадки коли обвинувачений ухиляється від слідства чи суду перебуванням за кордоном, незалежно від того, вирішується чи не вирішується питання про його видачу іноземною державою, а також коли місце перебування його невідоме, у німецькому праві розглядаються як тимчасові переборні процесуальні перешкоди, для подолання яких у КПК ФРН передбачене окреме провадження (книга друга, розділ VIII, §§ 276–295 КПК ФРН) [296, с. 39].

На підставі аналізу §§ 276, 285 КПК ФРН вбачається, що окреме провадження застосовують із метою збереження доказів, коли місце знаходження обвинуваченого невідоме або обвинувачений за інших обставин не доступний для німецької влади [50, с. 115].

В усіх випадках, окрім, коли особа обвинувачується у злочинному діянні за яке передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до шести місяців або грошовий штраф розміром до ста вісімдесяти денних ставок, згідно з постановою (ухвалою) суду може бути призначена тимчасова конфіскація його майна, що знаходиться у сфері дії КПК ФРН (§ 290 КПК) [295, с. 141].

Метою тимчасової конфіскації майна «*Vermögensbeschlagnahme*» є примушення відсутнього обвинуваченого до явки в суд шляхом вилучення у

нього майна та фінансових засобів і забезпечення таким чином основного судового розгляду. Цей захід може бути застосований незалежно від можливості видачі обвинуваченого іноземною державою чи відмови обвинуваченого від повернення до Німеччини, навіть у разі втрати майна. Однак його не може бути застосовано, якщо забезпечення присутності обвинуваченого не може бути досягнуто шляхом застосування цього заходу. Прикладом цьому може бути відсутність через причини, незалежні від обвинуваченого (хвороби, утримання проти його волі тощо) [272, с. 287].

На підставі аналізу §§ 291, 292 КПК ФРН робимо висновок, що постанова (ухвала) про тимчасову конфіскацію майна оприлюднюється у Федеральному віснику та, на розсуд суду, публікується іншим належним способом, і саме з цього моменту обвинувачений втрачає право розпоряджатися конфіскованим майном шляхом укладання угод [295, с. 142].

Окрім спеціальної конфіскації майна в межах провадження щодо відсутніх осіб, суд згідно з § 295 КПК ФРН має право видати відсутньому обвинуваченому письмову гарантію недоторканності, яка може пов'язуватися з виконанням певних умов. Така гарантія забезпечує звільнення від попереднього ув'язнення як запобіжного заходу, однак, відповідно до того злочинного діяння, через яке вона була надана [50, с. 116].

Гарантія втрачає свою дію у разі винесення обвинувального вироку з призначенням покарання у виді позбавлення волі або якщо обвинувачений вчиняє приготування до втечі або якщо він не виконує умов, від виконання яких залежало надання йому гарантії недоторканності [20, с. 442].

Отже, завданням окремого провадження за КПК ФРН, який розглядається деякими дослідниками як альтернатива процедури *in absentia*, є спонукання обвинуваченого з'явитися до суду, шляхом як тимчасової конфіскації його майна, так і застосування заохочувального заходу у вигляді гарантії недоторканності.

Альтернативні правові механізми у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (обвинуваченого), крім спеціального досудового

розслідування чи спеціального судового провадження, не передбачені у КПК України. Що є виправданим, оскільки по-перше, наявний інститут спеціального досудового розслідування за своєю суттю здатний забезпечити досягнення завдань кримінального провадження, а по-друге, подальше вдосконалення чинного порядку, який вже апробований практикою, є більш доцільним чим створення нового. Проте наявний порядок спеціального досудового розслідування, може бути доповнений таким механізмом спонукання підозрюваного як явка до слідчого, прокурора чи суду та надання відсутньому обвинуваченому письмової гарантії недоторканності.

Проведене опитування засвідчило, що 74 % адвокатів, 55 % прокурорів, 81 % суддів, 39 % слідчих вважають доцільним запровадити у КПК України механізм спонукання підозрюваного до припинення переховування від органу слідства та суду.

З цією метою пропонується доповнити КПК України статтею 297⁶ Гарантія недоторканості підозрюваного, такого змісту: «1. Прокурор під час здійснення спеціального досудового розслідування з метою спонукання підозрюваного до припинення переховування від органу слідства та суду, може видати підозрюваному в конкретному кримінальному провадженні письмову гарантію, яка може пов'язуватися з виконанням підозрюваним певних умов, що після добровільної явки підозрюваного до органу досудового розслідування і клопотання слідчого, погоджене із прокурором, прокурора про обрання, застосування запобіжного заходу не буде пов'язано з триманням під вартою.

2. Гарантія недоторканості підозрюваного є обов'язковою для виконання сторонами кримінального провадження.

3. Гарантія недоторканості підозрюваного втрачає свою силу під час закінчення досудового розслідування, відповідно до статті 283 цього Кодексу, у зв'язку з невиконанням підозрюваним умов, визначених у письмовій гарантії».

Водночас, запозичення до законодавства України тимчасової конфіскації є недоцільним, оскільки чинний інститут арешту майна, зважаючи на положення Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [137] здатний не тільки тимчасово правомірно обмежити права підозрюваного як власника майна з метою спонукати не протидіяти органу слідства, а й ефективно зберегти майно, яке надалі може бути конфісковано за судовим вироком, винесеним в порядку спеціального судового розгляду, на користь держави, і виконати завдання кримінального провадження.

За кримінальним процесуальним законодавством ФРН заочне судове провадження дозволено за певних обставин.

Після пред'явлення публічного обвинувачення, яким є момент передачі прокуратурою обвинувального висновку до суду, суд *ex officio* зобов'язаний перевірити наявність процесуальних передумов процесу. У випадку встановлення тимчасової процесуальної перешкоди, якою є відсутність обвинуваченого з наведених вище причин, суд вправі на підставі § 205 КПК ФРН прийняти рішення про тимчасове закриття (призупинення) судового розгляду [296, р. 40].

КПК ФРН, а саме § 276, надає визначення тимчасово відсутньої особи. Так, обвинувачений вважається відсутнім, якщо місце його перебування невідоме або якщо він перебуває за кордоном і доставлення його до суду, у якому буде йти розгляд справи, є неможливим [316].

На відміну від КПК ФРН, кримінальне процесуальне законодавство України не висвітлює поняття «переховування підозрюваного від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності», що створює проблеми у правозастосуванні інституту *in absentia* [51, с. 69].

Водночас, згідно з § 287 КПК ФРН у разі, якщо місцеперебування обвинуваченого відоме, суддя суду, якому підсудна справа, відкриває

«провадження стосовно відсутньої особи», надсилає відсутньому відповідне сповіщення про хід судочинства, проти якого обвинувачений не може висувати претензій. У випадку, якщо ж проти відсутнього порушено публічне обвинувачення, а місцеперебування його невідоме, суддя, відкривши відповідне провадження, здійснює так звану вимогу явки шляхом сповіщення в одному або кількох публічних засобах масової інформації (в газетах, по радіо, телебаченню, або навіть шляхом спроби вступити в контакт із відсутнім через інші придатні для цього засоби з вимогою з'явитися до суду або повідомити місце свого перебування (§ 288 КПК ФРН) [272, с. 286].

Коли ж відсутність підсудного з'ясовується лише після відкриття основного судового провадження, суд приймає рішення про його призупинення (§ 205 КПК ФРН), але з метою процесуального забезпечення доказів через уповноваженого суддю суду, що проводить судовий розгляд або за його запитом через уповноваженого суддю іншого суду (одночасно з порушенням «провадження стосовно відсутньої особи»), здійснює їх необхідне дослідження (§ 289 КПК ФРН, § 157 Закону про судову систему) [295, с. 141].

Основний судовий розгляд може проводитися без підсудного, якщо він був належним чином викликаний і у повістці (але не на підставі виклику через публічне повідомлення) було зазначено, що судовий розгляд може проводитися за відсутності підсудного, і що за результатами судового розгляду окремо або в сукупності очікується тільки призначення покарання у вигляді грошового штрафу розміром до ста вісімдесяти денних ставок, попередження із застереженням про покарання, заборона управління транспортним засобом, конфіскація того, що було набуто злочинним шляхом, вилучення, знищення або приведення у непридатність предметів і засобів вчинення діяння. Призначення більш суворого покарання чи заходу виправлення та безпеки в такому провадженні неможливе, а позбавлення прав водія допускається, якщо ця можливість була зазначена у повістці (абзаци 1, 2 § 232 КПК ФРН) [Popeliushko, 2015, с. 38].

При цьому, суд повинен бути впевнений, що особа свідомо нехтує обов'язком бути присутнім за відсутності поважних причин. Навіть якщо зазначені вище умови заочного слухання виконані, суд може встановити обов'язковість явки особи, особливо якщо суд вважає, що її присутність необхідна для встановлення істини [287].

У будь-якому разі, суд не може застосувати вищий штраф або міру покарання, ніж вищезазначене, зокрема, покарання у вигляді позбавлення волі [287].

Наявність усіх цих умов не дозволяє особі не з'являтися, а лише уповноважує суд проводити основне слухання за відсутності обвинуваченого [271].

Отже, за кримінальним процесуальним законодавством ФРН проведення повного основного слухання за відсутності обвинувачених допустиме в інтересах захисту функціонування системи кримінального правосуддя, якщо їх було належно викликано, для цього місцеперебування підсудних має бути відоме суду, тим самим їх повинні попередити, що слухання може відбуватися за їх відсутності у справах, за результатами судового розгляду яких може бути призначено покарання у вигляді переважно грошового стягнення [50, с.117].

Щодо участі захисника у кримінальному провадженні за відсутності обвинуваченого (підсудного) у КПК ФРН приділено особливу увагу.

Так, згідно з § 286 КПК ФРН за відсутнього обвинуваченого (підсудного) може діяти захисник, а його родичі допускаються в якості представників навіть без доручення. В усіх випадках заочного судового розгляду в тому обсязі, в якому основний судовий розгляд може проводитися за відсутності підсудного, він вправі доручити своє представництво в суді захисникові, видавши йому для цього письмове доручення, а якщо захисник у нього є – дати на це згоду. Якщо ж захист здійснювався за призначенням, згоди на це підсудного не вимагається (§ 234, 234а КПК ФРН) [295, с.140].

Якщо таке представництво можливо, тобто коли головне слухання може проводитися за відсутності обвинуваченого, а захисник отримав від такої особи довіреність, перший має право виконувати всі процесуальні права підсудного, зокрема робити заяву про звинувачення від імені такої особи [267].

Водночас, присутність захисника на слуханні, в принципі, не є заміною присутності підсудного. Безперечно, відсутній підсудний втрачає можливість сприяти з'ясуванню фактів на головному слуханні [271].

Проте згідно з §§ 240, 257, захисник може скористатися більшістю цих прав, незалежно від того, чи присутній підсудний, зокрема, правом ставити свідкам й експертам запитання та коментувати докази [50, с.118].

Згідно із КПК ФРН в разі, коли дозволено проведення основного слухання у (постійній чи тимчасовій) відсутності підсудного, наступні судові засоби захисту такі ж, як і застосовані до судових рішень після звичайного основного слухання: перегляд (тобто оскарження лише з питань закону), а в деяких випадках апеляційне оскарження (тобто, звернення з питань факту та права) [287].

У той же час, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 392 КПК України, в апеляційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції та не набрали законної сили, а саме вирoki, ухвалені за результатами спеціального судового провадження. Згідно з ч. 3 ст. 400 КПК України, якщо апеляційну скаргу подає обвинувачений, щодо якого суд ухвалив вирок за результатами спеціального судового провадження, суд поновлює строк за умови надання обвинуваченим підтвердження наявності поважних причин і надсилає апеляційну скаргу разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції, дотримуючись відповідних правил. Зміст цієї правової норми засвідчує, що строк на апеляційне оскарження має поновлювати суд, який ухвалював такий вирок, що суперечить засадам провадження в суді апеляційної інстанції, визначеним главою 31 КПК України [50, с.118].

При цьому КПК України, крім апеляційного оскарження вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження з певними обмеженнями, не передбачає окремого процесуального механізму повторного розгляду в разі, якщо обвинувачений не був належно повідомлений про судовий розгляд.

У зв'язку з цим необхідно КПК України доповнити Розділом IV¹ «ПЕРЕГЛЯД ВИРОКУ, УХВАЛЕНОГО ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СПЕЦІАЛЬНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ» такого змісту:

«Стаття 391¹. Розгляд заяви про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження

1. Заява про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження, розглядається в судовому засіданні згідно із загальними правилами цього Кодексу. Неприбуття осіб, належним чином повідомлених про дату, час і місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

2. За результатами розгляду заяви про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження, суд постановляє ухвалу, якою:

1) залишає заяву без задоволення;

2) скасовує вирок, ухвалений за результатами спеціального судового провадження, і призначає судовий розгляд з початку, зі стадії підготовчого засідання.

3. Вирок, ухвалений за результатами спеціального судового провадження, підлягає скасуванню, якщо судом буде встановлено, що обвинувачений не був обізнаний про його кримінальне переслідування. Доведення факту обізнаності обвинуваченого про його кримінальне переслідування покладається на прокурора.

4. У разі залишення заяви про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження без задоволення, вирок,

ухвалений за результатами спеціального судового провадження, може бути оскаржений в апеляційному порядку».

ЄСПЛ неодноразово аналізувалося кримінальне процесуальне законодавство Німеччини, яке стосується певних аспектів кримінального провадження за відсутності обвинуваченого. Враховуючи суворі вимоги щодо заочного кримінального провадження, німецьке законодавство, як бачимо, здебільшого відповідає стандартам Європейського суду з прав людини [279, с. 297], проте є певні проблемні аспекти. Так, ЄСПЛ у справі «Schatschaschwili v. Germany» встановив, порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у зв'язку з непроведенням допиту під час судового розгляду, відсутніх ключових свідків обвинувачення, чиї показання мали значний вплив на визнання заявника винним, і які допитувалися слідчим суддею на стадії досудового розслідування за відсутності обвинуваченого та його захисника, оскільки ні обвинувачений, ні захисник не мали можливості ставити запитання свідкам, що зробило судовий розгляд у цілому несправедливим [298, с. 156].

Отже, наявне у кримінальному процесі ФРН провадження за відсутності обвинуваченого щодо кримінальних проваджень за вчинення яких може бути призначене покарання не пов'язане з позбавленням волі є балансом як публічного інтересу, так і інтересів обвинуваченого. При цьому, щодо кримінальних правопорушень за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі в цьому випадку законодавство ФРН пропонує лише окреме провадження, яке не вирішує питання винуватості обвинуваченого, а лише створює умови забезпечення його явки до суду, що свідчить про те, що у вказаній категорії проваджень, на відміну від кримінального процесуального законодавства України, постановлення вироку за відсутності обвинуваченого для притягнення його до кримінальної відповідальності не відбувається.

В окремих європейських країнах всі етапи кримінального провадження (розслідування та розгляд по суті) здійснюються судом, а тому для

позначення такої стадії кримінального процесу як розслідування використовується термін

попереднє слідство. Дослідження такої правової моделі кримінального провадження здійснюється на прикладі Князівства Ліхтенштейн.

Чинний Кримінально-процесуальний кодекс Ліхтенштейну був прийнятий 8 жовтня 1988 р. [315].

Цей кодекс хоч і розширив права сторони захисту, але не змінив змішаного типу кримінального процесу, який передбачає таємне, незмагальне попереднє провадження і гласний змагальний розгляд справи по суті [220, с. 113; 223, с. 113].

Відповідно до КПК Ліхтенштейна практично весь кримінальний процес, виключаючи дізнання, являє собою кримінальне судочинство, оскільки справа знаходиться у провадженні суду [223, с. 134].

Відповідно до § 157 КПК Ліхтенштейну як тільки слідчий суддя завершив слідство, він повинен передати матеріали справи прокуророві. Прокурор після отримання матеріалів, повинен точно кваліфікувати діяння та згідно зі § 165 КПК Ліхтенштейну скласти обвинувальний висновок та направити слідчому судді. Слідчий суддя повідомляє обвинуваченому про обвинувальний висновок та додатках до нього, а також інформує його про належні йому права, пов'язані із захистом [315].

Заочне провадження за відсутності обвинуваченого, у кримінальному процесі Ліхтенштейну допускається з певними обмеженнями. У разі, якщо в кінці розслідування прокурор висуває звинувачення у злочині або проступку проти обвинуваченого, місцезнаходження якого невідоме або який не знаходиться у Князівстві Ліхтенштейн, обвинувальний акт повинен бути вручений захисникові, призначеному для цього. Обвинувальний акт, який набрав законної сили, повинен бути опублікований у формі профілю, якщо діяння є злочином, а обвинувачений знаходиться або в невідомому місці, або в державі, з якою не існує конвенція про екстрадицію (§ 293 КПК Ліхтенштейну) [315].

Згідно зі § 294 КПК Ліхтенштейну кримінальне провадження проти тих, кому не може бути вручена повістка на остаточне слухання, повинно бути зупинено [315].

Відповідно до § 295 КПК Ліхтенштейну в разі, якщо обвинувачений не з'явився на останнє слухання, може бути проведене і винесене за його відсутності судове рішення, якщо злочин, за який він обвинувачується, підпадає під юрисдикцію судді (§ 15 Abs. 3) або кримінального суду за злочини, зазначені у (§ 15 Abs. 2 Ziff. 2), або за злочини, пов'язані з відмиванням грошей (§ 165 Abs. 4 StGB), якщо обвинувачений вже був допитаний під час слідства, а повістка на остаточне слухання вручена йому особисто [315].

Особа щодо вироку, який винесений за її відсутності, має право направити до Суду землі не тільки апеляцію, але і заперечення протягом 14 діб із моменту ухвалення заочного вироку. Заперечення підлягає задоволенню, у разі, якщо буде доведено, що підсудний був відсутній через непереборну перешкоду, у зв'язку з цим, не зміг з'явитися на розгляд справи по суті. У цьому випадку необхідно призначити новий розгляд справи по суті. Якщо підсудний не з'явився також і на це засідання, то оскаржуваний запереченням вирок вважається таким, що набрав чинності [223, с. 931].

Водночас, ювенальне законодавство Ліхтенштейну встановлює абсолютну заборону заочного провадження (§ 27 Закону про ювенальні суди). Оскільки, вважається, що заочне ювенальне судочинство буде аргіогі неефективним і не досягне своїх виховних цілей, оскільки важливий «ефект присутності» неповнолітнього обвинуваченого [223, с. 272].

Проведений аналіз КПК Ліхтенштейна свідчить, що передбачена ним система кримінального процесу, яка докорінно відрізняється від української моделі. До того ж, спільною рисою обох процесів є абсолютна заборона застосування процедури *in absentia* до неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого), що є виправданим і відповідає міжнародним договорам, зокрема, Конвенції ООН про права дитини [59] та Мінімальними

стандартними правилами ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх [93].

Відмінною рисою кримінальних процесів *in absentia* Ліхтенштейна і України є те, що судовий розгляд за КПК Ліхтенштейна щодо обвинуваченого, який відсутній, можливий лише якщо обвинувачений брав участь на попередньому етапі, що виключає можливість заочно притягнути до кримінальної відповідальності особи, місцезнаходження якої невідомо з початкової стадії кримінального провадження. У КПК України такий недолік відсутній.

Певним феноменом регламентації кримінального процесу є Швейцарська конфедерація, в якій одночасно діють три кримінальних процесуальних кодекси, які передбачають як різні порядки розслідування справи до моменту їх передачі до суду для розгляду по суті так і підстави здійснення провадження за відсутності обвинуваченого.

Серед джерел кримінального процесуального права в Швейцарії (Швейцарській конфедерації), окрім Конституції Швейцарії (*Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft*) від 18 квітня 1999 р., відокремлюють такі основні як: Кримінально-процесуальний кодекс, Військовий КПК та Ювенальний КПК.

КПК Швейцарії прийнятий 05 жовтня 2007 року, який набрав чинності 01 січня 2011 року, регулює порядок кримінального переслідування та розгляду федеральними і кантональними органами кримінального судочинства злочинів, передбачених федеральним законом [312].

Військовий КПК Швейцарії (*Schweizerisches Militärstrafprozess*) від 23 березня 1979 року є спеціальним актом по відношенню до УПК Швейцарії, та відповідно до ст. ст. 26-27 застосовується якщо обвинувачений є військовослужбовцем або проходить військові збори, на які поширюється юрисдикція військових судів [313].

Ювенальний КПК (*Schweizerische Jugendstrafprozessordnung*) від 20 березня 2009 року, який набув чинності 1 січня 2011 року, відповідно до ст.

1, регламентує кримінальне переслідування і розгляд справ про злочинні діяння, які вчинені неповнолітніми – особами від 10 до 18 років [311].

У «загальному» кримінальному процесі Швейцарії досудове провадження складається з дізнання і попереднього слідства. Дізнання здійснює поліція під керівництвом прокуратури, а досудове слідство – прокуратура із залученням поліції. Незважаючи на те, що обидва етапи досудового провадження багато в чому схожі один на одного, законодавець вважав за необхідне зберегти традиційну диференціацію цих форм [222, с. 61-62].

Швейцарський законодавець дотримується насамперед, матеріального, а не формального розуміння статусу обвинуваченого. Якщо відносно особи є підозри, то вона вже стає обвинуваченою з усіма правовими наслідками, а також наділяється правом на захист. Обвинувачення пред'являється безпосередньо до суду [221, с. 244].

Так, у швейцарській доктрині стверджується, що обвинувальний висновок виконує найважливішу функцію – визначає межі провадження у справі під час розгляду її в суді першої інстанції. Крім того, воно пов'язане з інформаційними правами сторони захисту – документ містить відомості, які обвинувачений буде спростовувати перед судом в разі відмови визнати провину. Нарешті, цей документ підтверджує серйозність намірів прокуратури [278].

У «загальному» досудовому провадженні Швейцарії згідно з прямою вказівкою закону (п. «з» ч. 1 ст. 104 КПК) немає сторін і не діє принцип змагальності. У зв'язку з цим О. А. Трефілов вважає, що *de jure* в швейцарському кримінальному процесі сторона захисту з'являється тільки в судових стадіях процесу у справі [221, с. 258].

Відповідно до ст. 314 КПК Швейцарії прокурор може зупинити попереднє слідство, зокрема, якщо винна особа чи її місцеперебування невідоме, або існують інші тимчасові процесуальні перешкоди. Перед тим, як зупинити провадження, прокурор збирає будь-які докази, які можуть бути

втрачені. Якщо особа «злочинця» або його місцеперебування невідомо, він зобов'язаний вжити заходів до його розшуку. Прокурор поновлює зупинене розслідування, якщо підстави для зупинення більше не застосовуються [312].

КПК Швейцарії визначає заочне кримінальне провадження як особливе провадження у відношенні відсутнього обвинуваченого *das Verfahren bei Abwesenheit der beschuldigten Person (das Verfahren gegen Abwesende)*, яке врегульоване ст. ст. 366 – 371 Глави 4 [312].

Здійснення провадження за відсутності обвинуваченого згідно із ч. 4 ст. 366 КПК Швейцарії може бути тільки якщо: 1) під час попереднього провадження обвинувачений мав достатню можливість висловити своє ставлення до інкримінованих йому злочинних діянь; та 2) стан доказової бази дозволяє ухвалити вирок за його відсутності [312].

А тому, на відміну від КПК України «загальний» КПК Швейцарії не передбачає можливості винесення виправдувального вироку за результатами кримінального провадження *in absentia*. Підстава кримінального провадження *in absentia* за «загальним» КПК Швейцарії є аналогічною до КПК Ліхтенштейна в частині можливості винесення вироку лише щодо обвинуваченого, який брав участь на попередньому етапі, що виключає можливість заочно притягнути до кримінальної відповідальності особу, яка переховується з початкової стадії кримінального провадження.

Відповідно до ч. ч. 2-3 ст. 366 КПК Швейцарії якщо обвинувачений, викликаний в передбаченому законом порядку, не з'явився на розгляд справи по суті, то суд призначає нові слухання і викликає для цього обвинуваченого знову або видає наказ про його привід. Суд отримує докази, відстрочка в збиранні яких недопустима. Якщо обвинувачений не з'явився на новопризначене слухання і щодо нього неможливий привід, розгляд справи по суті може бути здійснено за його відсутності. Суд також має право зупинити провадження [312].

Під час здійснення провадження за відсутності обвинуваченого, сторонам і захисникові дозволяється висловлювати заяви. У заочному

провадженні суд ухвалює вирок, ґрунтуючись на доказах, зібраних у попередньому провадженні та під час розгляду справи по суті. Після закінчення дебатів сторін, суд вправі ухвалити вирок або призупинити провадження до моменту особистої явки обвинуваченого до суду. Під час вирішення інших питань при провадженні за відсутності обвинуваченого, необхідно керуватися загальними приписами про розгляд справи у першій інстанції (ст. 367 КПК Швейцарії) [312].

Відповідно до ст. ст. 368-371 КПК Швейцарії, вирок, що ухвалений за відсутності обвинуваченого, може бути вручений йому особисто, натомість, увагу засудженого потрібно звернути на те, що він має право протягом 10 діб у письмовій або усній формі вимагати нового розгляду справи в суді, який ухвалив вирок. У клопотанні засуджений повинен коротко обґрунтувати, чому він не міг взяти участь у розгляді справи по суті. Суд відхиляє це клопотання, якщо засуджений викликаний в передбаченому законом порядку, але не з'явився на розгляд справи по суті без поважних причин. Якщо передумови для проведення нового вирішення справи імовірно виконані, орган, що веде провадження, призначає новий розгляд справи по суті. У його рамках, суд ухвалює новий вирок. Відносно нього, можна використовувати засіб юридичного захисту в загальному порядку. Зі вступом в силу нового вироку скасовуються постановлений за відсутності обвинуваченого вирок [312].

На відміну від КПК Швейцарії кримінальний процесуальний закон України не містить окремого порядку перегляду вироку, винесеного за відсутності обвинуваченого за процедурою спеціального судового провадження, що є суттєвим недоліком, який законодавцю неодмінно потрібно усунути.

У той же час зважаючи на те, що у військовому кримінальному процесі найважливішим учасником є слідчий суддя термін «досудове провадження» є некоректним та використовується поняття «попереднє розслідування». Бо до передачі справи до суду першої інстанції для розгляду по суті розслідування

здійснює слідчий суддя, а все кримінальне провадження є судовим [222, с. 62].

Військовий КПК диференціює попереднє розслідування, розмежовуючи дві його форми: попереднє збирання доказів (*die vorläufigen Beweisaufnahme*) і попереднє слідство (*die Voruntersuchung*) [313].

Попереднє збирання доказів (*die vorläufigen Beweisaufnahme*) має факультативний характер. Інакше кажучи, в разі вчинення кримінально-караного діяння може відразу розпочатися попереднє слідство. Крім того, Військовий КПК допускає попереднє збирання доказів слідчим суддею з власної ініціативи, тобто попереднє збирання доказів може мати судовий характер [222, с. 65].

О.А. Трефілов дійшов висновку, що Військовий КПК Швейцарії передбачає класичне судове попереднє слідство, яке здійснюється незалежним слідчим суддею компетентного гарнізонного суду – носій судової влади. [222, с. 70].

Військовий КПК Швейцарії наділяє суддю досить широким розсудом під час вирішення питання про те, чи припустимий розгляд справи у відсутності обвинуваченого. Якщо цього учасника не можна доставити приводом, якщо від приводу вирішено відмовитися або якщо він став процесуально недієздатним, тоді слухання відбуваються без нього. Одночасно з цим, суд відкладає розгляд справи по суті, якщо присутність обвинуваченого є необхідною. У цьому випадку суд вживає заходів до невідкладного збирання доказів [222, с. 81-82].

Порівняльний аналіз КПК Швейцарії та Військового КПК свідчить, що підстави застосування заочного провадження у Військовому КПК ширші, оскільки провадження за відсутності обвинуваченого відповідно до ч. 4 ст. 366 КПК Швейцарії може бути здійснене за наявності сукупності підстав, якщо обвинувачений під час попереднього провадження мав достатню можливість висловити своє ставлення до інкримінованих йому злочинних діянь та стан доказової бази дозволяє ухвалити вирок за його відсутності.

Якщо відсутній засуджений затримується, йому вручається заочний вирок через поліцію або слідчого суддю. Засуджений має право протягом 10 діб вимагати скасування заочного вироку. Вимога може бути без обґрунтування заявлена письмово або усно із занесенням до протоколу. Скасування заочного вироку допустимо, якщо не минув термін давності для виконання призначеного покарання. Голова гарнізонного суду вправі віддати наказ щодо доповнення попереднього слідства, що виконується слідчим суддею, який у свою чергу, передає матеріали справи аудиторю. Після скасування судом заочного вироку призначається новий розгляд справи у загальному порядку [222, с. 82-83].

Відсутність у Військовому КПК Швейцарії чітких підстав кримінального провадження *in absentia*, не сприяє дотримання принципу верховенства права, складовою частиною якого є правова визначеність та концепція якості закону, сформульована ЄСПЛ. А тому запозичення таких положень у КПК України буде порушувати конституційні принципи та може призвести до зловживання та «свавілля».

Відповідно до ст. ст. 30-31 Ювенальної КПК єдиною можливою формою досудового провадження є попереднє слідство (*die Untersuchung*), яке здійснюється спеціально уповноваженими органами. До них відносяться прокурори у справах для неповнолітніх (*der Jugendanwalt*) і судді у справах для неповнолітніх (*der Jugendrichter*) [231, с. 237].

Згідно зі ст. 36 Ювенальним КПК заочне провадження допускається, у разі: 1) якщо неповнолітній обвинувачений, незважаючи на двічі направлене повідомлення, не з'являється на розгляд справи по суті; 2) якщо він допитувався слідчим органом; 3) якщо стан доказової бази дозволяє ухвалити вирок за його відсутності; 4) якщо береться до уваги покарання [222 с. 145]. Це положення Ювенального КПК є суперечливим, оскільки по-перше воно не повною мірою узгоджується з Конвенцією ООН про права дитини [59] та Мінімальними стандартними правилами ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх [93], а по-друге, не досягає виховних цілей,

що є вкрай важливим у кримінальному провадженні за участю неповнолітньої особи.

Проведене соціологічне опитування засвідчило, що 53 % адвокатів, 60 % прокурорів, 92 % суддів, 40 % слідчих вважають недоцільним застосування порядку здійснення спеціального досудового розслідування на неповнолітніх підозрюваних.

Отже, КПК України встановлює абсолютну заборону здійснення спеціального досудового розслідування, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, щодо неповнолітнього підозрюваного (ч. 2 ст. 297¹ КПК України), що є цілком виправданим.

Висновки до розділу 2

1. Положення п. 20¹ Розділу XI Перехідних положень КПК України, які передбачали такі додаткові, порівняно з положеннями ч. 2 ст. 297¹ КПК України підстави здійснення спеціального досудового розслідування як переховування підозрюваного понад шість місяців від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та наявність фактичних даних, які свідчать, що підозрюваний перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції втратили чинність із 27 листопада 2018 р..

2. Зважаючи на змістовні положення такої засади кримінального провадження як законність, не підлягають застосуванню положення ч. 3 ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 15 квітня 2014 року та ч. 1 ст. 5 «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» № 1632-VII від 12 серпня 2014 р. щодо непоширення вимоги про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук під час вирішення питання про

застосування спеціального кримінального провадження стосовно підозрюваного, обвинуваченого, які перебувають на тимчасово окупованій території України чи в районі проведення антитерористичної операції.

3. З 27 листопада 2018 року і дотепер процесуальний порядок спеціального досудового розслідування визначається ст. ст. 297¹ – 297⁵ КПК України.

4. Усі вимоги КПК щодо здійснення спеціального досудового розслідування може бути поділені на підстави та умови.

5. Підставами здійснення спеціального досудового розслідування є одночасна сукупність обставин:

- наявність у повнолітньої особи процесуального статусу підозрюваного;
- кримінальне провадження здійснюється щодо злочинів, передбачених статтями КК України, які перелічені у ч. 2 ст. 297¹ КПК України чи щодо злочинів, які розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у ч. 2 ст. 297¹ КПК України, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування;
- підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- підозрюваний оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук;
- підозрюваний ухилився від явки на виклик слідчого, прокурора, чи проігнорував два рази поспіль судовий виклик слідчого судді без поважної причини, з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- наявність достатніх доказів для підозри особи, щодо якої подано клопотання про спеціальне досудове розслідування, у вчиненні нею кримінального правопорушення та обґрунтованість підозри.

6. До умов здійснення спеціального досудового розслідування відносяться:

- використання міжнародного співробітництва щодо звернення до слідчого судді із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування в разі наявності інформації про перебування підозрюваного за межами України;
- відновлення досудового розслідування для звернення слідчого, прокурора до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування;
- дотримання правил підсудності подання клопотання;
- дотримання вимог до змісту клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

7. Спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) запропоновано розглядати як порядок здійснення досудового розслідування, який застосовуються під час вичерпання всіх інших правових заходів забезпечення участі підозрюваного, за ухвалою слідчого судді до підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук і характеризується наявністю додаткових гарантій прав підозрюваного, з метою дієвості провадження та досягнення завдань кримінального судочинства, зокрема, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в межах своєї вини.

8. Існування у КПК України міждержавного розшуку як підстави здійснення спеціального досудового розслідування є невиправданим, оскільки з 24 серпня 2015 року він не здійснюється, і взагалі, поняття міждержавний розшук охоплюється поняттям міжнародний розшук.

9. Інструкція від 17 серпня 2020 р. не містить, на відміну від Інструкції від 09 січня 1997 року N 3/1/2/5/2/2, посилань на поняття міжнародний розшук та те, що міжнародний розшук здійснюється каналами Інтерполу.

10. Моментом оголошення підозрюваного в міжнародний розшук є дата прийняття відповідним органом (установою), зокрема, Інтерполом, Європолем та Євроюстом, на підставі двосторонніх і багатосторонніх договорів про міжнародно-правову допомогу у кримінальних справах, рішення про розшук підозрюваного.

11. Зміна цієї підстави здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) як міжнародний розшук на «наявність постанови про розшук» на сьогодні є недоцільною, оскільки це суперечить завданням кримінального провадження.

12. Слідчий, прокурор повинні звертатися до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування у разі, якщо вимога щодо екстрадиції підозрюваного не виконується чи не може бути виконана державою, де виявлено місцезнаходження підозрюваного (обвинуваченого).

13. Прокурор у кримінальному провадженні згідно зі ст. ст. 297¹ – 297⁵ КПК України:

- ініціює спеціальне досудове розслідування шляхом звернення до слідчого судді з відповідним клопотанням або погодження клопотання слідчого);
- бере участь під час розгляду слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування;
- здійснює процесуальне керівництво таким досудовим розслідуванням;
- забезпечує право підозрюваного на захист із боку обраного ним або призначеного захисника у такому провадженні;
- приймає рішення про закінчення спеціального досудового розслідування;

14. Важливу роль у кримінальному провадженні як до прийняття процесуального рішення про здійснення спеціального досудового розслідування, так і під час його здійснення відіграє захисник, який здійснює

захист підозрюваного, що є також, безпосереднім виконанням завдань кримінального провадження.

15. Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування має повноваження, ухвалити одне з таких рішень: 1) повернути клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; 2) задовольнити клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; 3) відмовити у задоволенні клопотання.

16. До проблем забезпечення права підозрюваного на захист відносяться:

- відсутність у слідчого, прокурора обов'язку вручити захисникові копію клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування з відповідними додатками;

- неузгодженість положень КПК України та п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в частині припинення повноважень призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги захисника в разі, якщо підозрюваний користується захистом іншого захисника або залучив іншого захисника у справі;

- стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України 21.12.2017 № 4125/5 не враховують факту надання захисником безоплатної правової допомоги у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного;

- відсутність у КПК України способів реалізації підозрюваним таких аспектів права на захист як наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні.

- відсутність детального порядку розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

17. Порядок, передбачений ст. 297⁵ КПК України, під час зміни повідомлення про підозру впродовж спеціального досудового розслідування, у спосіб обов'язкового публікування в засобах масової інформації загальнодержавної сфери поширення та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, не відповідає завданням та суперечить загальним засадам кримінального провадження.

18. Правові норми КПК України, що регулюють спеціальне досудове розслідування, а також Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі, потребують змін та доповнень, зазначених у цьому дослідженні.

19. В усіх проаналізованих країнах участь захисника під час провадження *in absentia* є обов'язковою та передбачена окрема процедура повторного розгляду справи після ухвалення вироку за відсутності обвинуваченого.

20. В Україні порівняно із проаналізованими країнами, рішення про здійснення спеціального досудового розслідування приймається слідчим суддею, який здійснює судовий контроль на стадії досудового розслідування, що свідчить про високий рівень забезпечення прав всіх учасників кримінального провадження згідно з КПК України в цій частині.

21. Основними відмінностями порядку здійснення досудового розслідування *in absentia* у Болгарії порівняно з Україною є: відсутність окремого процесуального рішення для здійснення такого досудового розслідування; усі визначені умови здійснення досудового розслідування за відсутності особи у КПК Болгарії відповідають такій підставі здійснення спеціального досудового розслідування як, зокрема переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; за КПК Болгарії під час досудового провадження обвинувачена особа, яка знаходиться за кордоном може бути

допитана за допомогою відеоконференції або телефонної конференції; судовий розгляд може здійснюватися у разі, якщо особа обвинувачується у скоєнні не тяжкого злочину.

22. До кримінального процесу України в частині спеціального досудового розслідування з КПК Болгарії можуть бути запозичені лише окремі положення щодо допиту підозрюваного у режимі відеоконференції та процедури повторного розгляду справи після ухвалення вироку за відсутності обвинуваченого.

23. Суттєвими відмінностями порядку здійснення досудового розслідування *in absentia* у Литовській Республіці порівняно з Україною є: відмінність складу злочинів за підозрою у вчиненні, що може здійснюватися досудове розслідування *in absentia*; слідчий суддя за КПК Литовської Республіки у певних випадках ухвалює рішення про визнання особи підозрюваним; відмінність правових підстав здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного; під час досудового розслідування *in absentia* підозрюваний за КПК Литовської Республіки повідомляється про всі суттєві процесуальні дії поштовим зв'язком та в порядку міжнародного співробітництва; вручення процесуальних документів та ознайомлення з матеріалами досудового розслідування здійснюється захисником підозрюваного в електронній формі за допомогою електронної системи.

24. До КПК України в частині спеціального досудового розслідування з КПК Литовської Республіки можуть бути запозичені лише такі окремі положення як: широке використання міжнародного співробітництва під час спеціального досудового розслідування для забезпечення обізнаності підозрюваного про його кримінальне переслідування; запровадження електронної системи документообігу між сторонами кримінального провадження, що може бути здійснено на підставі вже чинного Єдиного реєстру досудових розслідувань.

23. Спільними рисами КПК Чеської Республіки та КПК України є: всі процесуальні документи, призначені для обвинуваченого у провадженні *in absentia* вручаються лише адвокатові; поінформованість підозрюваного (обвинуваченого) про кримінальне переслідування не вимагається. Основною відмінністю є можливість здійснювати процедуру *in absentia* незважаючи на злочин, у вчиненні якого особа підозрюється (обвинувачується).

25. КПК Латвійської Республіки на відміну від КПК України відокремлює порядки здійснення кримінального провадження за відсутності обвинуваченого (підозрюваного) залежно від обізнаності такої особи про переслідування, що впливає на наявність додаткових, порівняно із загальним порядком, гарантій. До кримінального процесу України може бути запозичено – встановлення судами певних орієнтирів для єдності судової практики.

26. КПК ФРН зважаючи, зокрема на специфіку кримінального процесу, обмежує можливості проведення досудового розслідування за відсутності особи, але натомість, має так зване окреме провадження. Запозичення всіх положень окремого провадження до КПК України є недоцільним. Проте КПК України може бути доповнено нормою, яка спрямована на спонукання обвинуваченого з'явитися до суду, шляхом застосування заохочувального заходу у вигляді гарантії недоторканності.

27. Кримінальні процеси Швейцарії та Ліхтенштейну мають дуже суттєві відмінності, зокрема здійснення судами як попереднього розслідування, так і розгляду по суті, а тому запозичення положень, окрім окремих аспектів перегляду заочних вироків, є недоцільним.

РОЗДІЛ 3.

ГАРАНТІЇ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЙОГО ВІДСУТНОСТІ

3.1. Гарантії прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності за законодавством України

Дослідженню кримінальних процесуальних гарантій прав осіб у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого присвятили свої праці такі науковці: В.В. Афанасьєв, О.В. Баулін, І.В. Гловюк, В.В. Зуєв, О.С. Мазур, Г.В. Матвієвська, О.О. Нагорнюк-Данилюк, Р.Г. Пєсцов, В.О. Попелюшко, О.Ю. Татаров, В.М. Трофименко, Л.Д. Удалова, С.Л. Шаренко, О.Г. Шило, Д.М. Шишман та ін. [42, с. 128].

Переважає більшість науковців вважає, що основоположним у кримінальному провадженні *in absentia* має бути наявність гарантій, які забезпечують права підозрюваного [2, с. 36-37; 307; 219, с. 81].

При цьому, практика ЄСПЛ виходить з того, що кримінальне провадження за відсутності обвинуваченого *in absentia* відповідає вимогам Конвенції про захист прав та основоположних свобод лише за умови дотримання додаткових гарантій прав особи та суворих умов для забезпечення загальної справедливості провадження [307, с. 586].

Зважаючи на напрацювання українських та європейських дослідників та практику ЄСПЛ, можливо визначити спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) як форму кримінального провадження, що застосовується за визначених КПК України підстав і умов за відсутності підозрюваного, яка повинна характеризуватися особливим процесуальним порядком при якому дотримуються додаткові гарантії порівняно з загальним порядком досудового розслідування, що забезпечують права всіх учасників кримінального

провадження для реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та досягнення загальної справедливості провадження.

Науковці досі не можуть дійти однозначної позиції щодо дефініції понять «юридичні гарантії» та «кримінальні процесуальні гарантії».

Юридичними (правовими) гарантіями А.В. Борейко вважає загальнообов'язкові, визначені державою або міжнародною організацією та закріплені в міжнародних договорах і національному законодавстві принципи й норми, які забезпечують реалізацію прав та свобод шляхом регламентації належного порядку їх здійснення, охорони й захисту [7, с.61-62].

Із цього приводу Л.Д. Удалова зазначає, що кримінальні процесуальні гарантії є передбаченими кримінальним процесуальним законом засобами забезпечення завдань кримінального судочинства й охорони прав і законних інтересів осіб, які беруть у ньому участь [232, с. 23].

Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій та В.П. Пшонка визначають кримінально-процесуальні гарантії як спеціальні правові засоби, що забезпечують реалізацію прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також виконання ними своїх обов'язків [65, с. 15].

Водночас В.М.Т рофименко стверджує, що кримінальні процесуальні гарантії є складовою правового статусу особи, оскільки лише за допомогою системи гарантій можна реалізувати права, свободи й обов'язки людини та громадянина [256, с. 452].

У той же час деякі науковці схильні до «одноеlementного» визначення поняття процесуальні гарантії, спираючись при цьому, на термін «умови» [242, с.177].

Щодо функціонального призначення кримінальних процесуальних гарантій вчені-правознавці обстоюють думку, що вони забезпечують законність, правильне застосування правових норм, реалізацію суб'єктивних прав і норм права у кримінальному судочинстві з метою встановлення істини у кримінальному провадженні [33, с. 36; 56; 87, с. 275].

Дослідник О.В. Білоус, характеризуючи нормативно-правові акти, що встановлюють гарантії дотримання прав людини та громадянина у процесі кримінального судочинства, поділяє їх на три категорії: а) міжнародно-правові; б) конституційні (конституції чи основні закони); в) законодавчі (насамперед деякі закони та кодекси) [6, с. 36].

Гарантіями прав підозрюваного під час здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) науковці О. Баулін та О. Мазур вважають закріплені в міжнародних документах і чинному законодавстві України засоби охорони прав зазначеного учасника кримінального провадження, які додатково застосовують під час досудового розслідування за його відсутності з метою дотримання його прав (на захист, доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання в приватне життя) [5, с. 8].

Отже, кримінальні процесуальні гарантії прав підозрюваного під час здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) можна класифікувати за джерелами закріплення:

а) гарантії, що закріплені в нормах вітчизняного законодавства, зокрема: у Конституції України, КПК України й інших нормативно-правових актах;

б) закріплені у багатосторонніх і двосторонніх договорах, серед яких основним міжнародним багатостороннім актом є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року;

в) закріплені в міжнародних правових актах, що діють у межах Організації Об'єднаних Націй або на регіональному рівні [42, с. 134].

Основним законодавчим актом в Україні, у якому закріплено кримінальні процесуальні гарантії, є КПК України [42, с. 129].

Системний аналіз КПК України дає підстави для виокремлення таких гарантій прав підозрюваного у кримінальному провадженні за його відсутності (*in absentia*).

У ст. 7 КПК України визначено основні засади кримінального провадження, яким мають відповідати зміст і форма кримінального провадження [42, с. 129].

Проте погляди вітчизняних учених-процесуалістів і системний аналіз кримінального процесуального законодавства України доводять, що в Україні немає чіткого та єдиного уявлення про систему засад кримінального провадження. Причиною цього є положення ст. 129 Конституції України [61], де засади судочинства визначено як «основні», а ч. 1 ст. 7 КПК України засади кримінального провадження визначено як «загальні», адже це не виключає можливість пропонувати та стверджувати про існування у кримінальному процесі України ще й низки інших засад, окрім передбачених ст. 129 Конституції та ст. 7 КПК України [99, с. 77].

Відповідно до ч. 2 ст. 7 КПК України, зміст і форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) мають відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч.1 ст.7 КПК України, з огляду на особливості, встановлені законом. Сторона обвинувачення зобов'язана використати всі передбачені законом можливості для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого (зокрема, прав на захист, на доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання в приватне життя) у разі здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) [42, с. 129].

Права на захист і доступ до правосуддя, які сторона обвинувачення повинна дотримати, використовуючи всі передбачені законом можливості, законодавець виокремив не випадково [42, с. 129].

Ці права є одними із фундаментальних прав підозрюваного у кримінальному провадженні, що передбачено не тільки у ст. 20, 21 КПК України поміж основних засад кримінального провадження, а й у ст. 55, 63 Конституції України як права людини, які не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [42, с. 129].

Право на захист підозрюваного становить сукупність наданих йому законом повноважень з метою спростовування підозри, пом'якшення покарання, а також захисту своїх особистих інтересів [80, с.82].

Право на захист є важливою гарантією об'єктивного розгляду справи та запобігання притягнення до кримінальної відповідальності невинуватих осіб, а тому на державу покладено обов'язки забезпечити можливість здійснення ефективного захисту, адже без покладання на державу та її органи певних вимог є неможливим здійснення захисту, а закріплені гарантії ефективного захисту перетворюються на декларацію [94, с. 153].

Забезпечення права на захист відповідно до ст. 20 КПК України полягає, зокрема, у наявності можливості підозрюваного надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, права збирати й подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України [42, с. 129].

Водночас доступ до правосуддя в контексті кримінального провадження, згідно зі ст. 21 КПК України, означає гарантування кожному права на справедливий розгляд і вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону, та на участь у розгляді в суді будь-якої інстанції справи, що стосується його прав і обов'язків[42, с. 130].

Право на доступ до правосуддя посідає одне з визначальних місць у правовій системі, оскільки правосуддя є важливим чинником суспільного розвитку, а також головним елементом становлення та формування громадянського суспільства й правової держави [57, с. 20].

Водночас особа має можливість реалізувати свої права на захист і доступ до правосуддя лише у випадку, коли вона обізнана про наявне щодо неї кримінальне провадження та в чому саме її підозрюють [42, с. 130].

Поінформованість особи про розпочате кримінальне провадження і те, в чому саме її підозрюють, надає можливість захищати свої права й інтереси,

обстоювати власну позицію в суді та забезпечити реалізацію засади змагальності, а тому його належна реалізація є принципово важливою для забезпечення справедливого кримінального провадження [250, с.180].

Це надзвичайно важливо, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 42 КПК України, підозрюваним також є особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак, його не вручено їй унаслідок невстановлення місцеперебування, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень [42, с. 130].

Набуття особою процесуального статусу підозрюваного на підставі ст. 297¹ КПК України є найголовнішою підставою здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) [42, с. 129].

У більшості кримінальних проваджень *in absentia* особа набуває процесуального статусу підозрюваного згідно з ч. 1 ст. 42 КПК України, отже підозрюваним є особа щодо якої складено повідомлення про підозру, однак, його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте, вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [66].

ЄСПЛ керується тим, що обов'язок повідомити особу про обвинувачення (підозру) в учиненні кримінального провадження цілком покладено на сторону обвинувачення, його не може бути дотримано в пасивний спосіб без повідомлення про це сторони захисту (справи «Mattoccia v. Italy», § 65 [189]; «Chichlian and Ekindjian v. France», § 71 [173]). Обвинувачений має справді отримати таку інформацію; правова презумпція отримання не є достатньою (справа «С. проти Італії») [23].

У випадку повідомлення особи про підозру за її фактичної відсутності, докази отримання цієї особою, повідомлення про підозру є принципово важливими [42, с. 130].

Такими доказами Д. Шишман вважає показання свідків, що бачили, як особа отримувала повідомлення про підозру; публічні коментарі особи із цього приводу, зокрема в інтерв'ю із журналістами, у соціальних мережах,

мережі Інтернет, оформлені відповідним протоколом огляду; вилучені документи внаслідок обшуку житла чи іншого приміщення, яке належить підозрюваному чи знаходилося в його користуванні тощо [250, с. 180].

З аналізу положень КПК України та позиції Європейського суду з прав людини вбачаємо, що право особи знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення її підозрюють, може бути дотримано не в усіх випадках відсутності особи [42, с. 130].

Такий підхід поділяє Л.В. Омельчук, який вважає проблемним питанням у слідчо-судовій практиці доведення поінформованості підозрюваного, обвинуваченого про здійснення щодо нього кримінального провадження [105, с. 185].

Із цього приводу Д. В. Коперсак вважає, що на органи досудового розслідування та суд має бути покладено обов'язок довести факт поінформованості підозрюваного, обвинуваченого про проведення щодо нього кримінального провадження з метою підтвердження факту умисного ухилення підозрюваного, обвинуваченого від правосуддя, а саме реальне підтвердження, ефективне повідомлення з метою дотримання принципу справедливості й недопущення порушень прав людини [63, с.164].

Р.Р. Трагнюк вважає важливою гарантією прав підозрюваного, обвинуваченого під час здійснення заочного кримінального провадження його належне повідомлення про існування провадження щодо нього [219, с. 79].

Обмеженням права на доступ до правосуддя є вимоги п. 12 ч. 1 ст. 309 КПК України, згідно з якими ухвалу слідчого судді про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування може бути оскаржено в апеляційному порядку, водночас, означена правова норма не передбачає право підозрюваного та його захисника на оскарження ухвали про задоволення клопотання про здійснення спеціального досудового провадження [38 с. 45; 42, с. 130-131].

Таке правове регулювання не цілком враховує принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом [42, с. 131].

Рівність фактично означає рівноправність: учасники відповідних правових відносин як рівні члени однієї спільноти мають однакові матеріальні, процедурні та процесуальні права, які захищені від дискримінаційних виявів у діяльності громадських і державних інститутів стосовно них [88, с. 57].

Конституційний Суд України в рішеннях від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 та від 17 березня 2020 року № 5-р/20 сформулював юридичну позицію, згідно з якою в разі обмеження права на оскарження судових рішень, законодавець зобов'язаний запровадити таке нормативне регулювання, яке надасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію права на судовий захист і не порушувати сутнісний зміст такого права [42, с. 131; 205; 206].

Законодавчу прогалину щодо відсутності в підозрюваного та його захисника права на оскарження рішення про здійснення спеціального досудового розслідування, за наявності такого права в прокурора, з метою забезпечення рівної можливості сторонам обвинувачення та захисту довести свою позицію, якомога ефективніше реалізувати свої процесуальні права й обов'язки у кримінальному провадженні має бути усунуто, і тим самим буде забезпечено реалізацію права на доступ до правосуддя [42, с. 131].

При цьому згідно з опитуванням 95 % адвокатів, 57 % прокурорів, 63 % суддів, 44 % слідчих погоджуються з пропозицією, передбачати у КПК України право підозрюваного та його захисника на оскарження ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування, зважаючи на те, що прокурор має право на оскарження ухвали про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування.

Крім того, важливою складовою права на захист у кримінальному провадженні є також забезпечення права на захист через захисника, оскільки особливість заочного кримінального провадження полягає в

можливості підозрюваного реалізувати своє право на захист тільки опосередковано, дистанційно, через свого захисника. Прокурор має забезпечити виконання вимог п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України, згідно з якими обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні щодо осіб, яких здійснюють спеціальне досудове розслідування, забезпечується з моменту прийняття відповідного процесуального рішення, і в разі, якщо захисник не бере участі у відповідному кримінальному провадженні, прокурор згідно із положеннями ст. 49 КПК України повинен забезпечити його участь шляхом прийняття відповідної постанови [73, с. 110].

Проте сам по собі факт залучення захисника в таких справах не може забезпечити право підозрюваного на захист [42, с. 131].

ЄСПЛ акцентує увагу на тому, що призначення національними органами захисника не гарантує ефективну правову допомогу, оскільки призначений адвокат може ухилятися від виконання своїх обов'язків (рішення у справах «Kamasinski v. Austria», «Artico v. Italy», «Imbrioscia v. Switzerland», «Daud v. Portugal» [16, с. 227-228; 169; 177; 182; 183].

Проте КПК України не враховує зазначені позиції ЄСПЛ й не містить засобів забезпечення права підозрюваного на ефективну правову допомогу, що на практиці призводить до випадків порушення права підозрюваного на захист у кримінальному провадженні *in absentia* [42, с. 131].

Так, Верховний Суд у постанові від 13 червня 2019 р. у справі №607/9498/16-к (провадження № 51-2422 км18), скасовуючи рішення судів першої та другої інстанцій, які прийняті за відсутності обвинуваченого в порядку *in absentia*, зазначив, зокрема таке: «Зі звукозапису судових засідань випливає, що захисник лише формально був присутній в судових засіданнях. Він не заявляв жодних заяв чи клопотань, спрямованих на захист Особа_1, погоджувався зі всіма клопотаннями сторони обвинувачення, у зв'язку з чим судовий розгляд був неповним, однобічним та упередженим, що призвело до порушення принципу змагальності. Зазначене є істотним порушенням кримінального процесуального закону, порушенням права на захист, що

перешкодило суду ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення» [42, с. 131; 121].

Отже, способи забезпечення прав підозрюваного на захист і доступ до правосуддя є основними гарантіями прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia*, які реалізуються через механізми захисту прав особи. [42, с. 131].

Натомість, глава 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» КПК України не передбачає окремих засобів забезпечення поінформованості особи про наявне щодо неї кримінальне провадження та в чому саме її підозрюють, що може призвести до неможливості реалізації особою прав на захист і доступ до правосуддя та будь-яких механізмів реалізації підозрюваним у кримінальному провадженні *in absentia* складових зазначених прав, а саме: надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; бути чітко та своєчасно повідомленим про свої права, а також отримати їх роз'яснення; збирати й подавати докази; брати особисту участь у кримінальному провадженні [42, с. 131, 132].

Гарантією прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування можна вважати вимогу ч. 2 ст. 297 КПК України, яка встановлює заборону здійснення спеціального досудового розслідування стосовно підозрюваного неповнолітнього [42, с. 132].

Це положення цілком узгоджується з вимогами міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема Конвенцією ООН про права дитини [59], Мінімальними стандартними правилами ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») [93], практикою Європейського суду з прав людини й ст. 484 КПК України, яка встановлює, що порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх (осіб, які не досягли віку 18-ти років) визначають з огляду на певні особливості (слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані

здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим і психологічним особливостям, а також уживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього) [42, с. 132].

Ще одну гарантію прав підозрюваного у кримінальному провадженні законодавець намагався встановити в ч. 1 ст. 297¹ КПК України, з якої випливає, що однією з обов'язкових підстав для здійснення спеціального досудового розслідування є факт оголошення підозрюваного в міждержавний та/або міжнародний розшук. Згідно зі ст. 297² КПК України, у клопотанні про здійснення спеціального досудового розслідування серед іншого зазначають відомості щодо оголошення особи міждержавний та/або міжнародний розшук [42, с. 132].

Зважаючи на наявність у КПК України прогалини щодо визначення моменту оголошення підозрюваного в розшук і правозастосовну практику, положення ч. 1 ст. 297¹ КПК України щодо такої обов'язкової підстави для здійснення спеціального досудового розслідування, як міжнародний розшук, не можна вважати дієвою гарантією прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia* [42, с. 132].

Також слід акцентувати увагу на ч. 2 ст. 297⁴ КПК України, яка встановлює, що під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування слідчий суддя зобов'язаний урахувати наявність достатніх доказів для підозри особи, щодо якої подано клопотання в учиненні кримінального правопорушення [66].

Ця норма за логікою законодавця також є гарантією прав підозрюваного в кримінальному провадженні [42, с. 132].

Однак поняття «наявність достатніх доказів для підозри особи» не визначено, його не використовують в інших положеннях КПК України. Водночас положення КПК України щодо підстав застосування заходів забезпечення кримінального провадження містить термін «наявність обґрунтованої підозри» [42, с. 132].

Отже, у зв'язку з наявністю відповідної прогалини, покладений на слідчого суддю обов'язок під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування врахувати наявність достатніх доказів для підозри особи, щодо якої подано клопотання в учиненні кримінального правопорушення, не можна вважати ефективною гарантією прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia* [42, с. 132].

Також гарантією прав підозрюваного під час *in absentia* є ч. 1 ст. 297¹ КПК України, яка встановлює, що другою обов'язковою підставою здійснення спеціального досудового розслідування є переховування підозрюваного від органів слідства та суду [42, с. 132, 133].

Системний аналіз КПК України надає можливість дійти висновку, що переховування від органів слідства та суду можливе лише за умови набуття особою статусу підозрюваного й належного повідомлення підозрюваного про виклик, що є безумовною гарантією прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia*, в разі дотримання зазначених умов [42, с. 133].

Положення КПК України не містять визначення переховування підозрюваного від органів слідства та суду. Оскільки поняття «переховування підозрюваного від органів слідства та суду» не має чіткого нормативного закріплення, практика застосування цієї правової категорії є різноманітною, що засвідчує необхідність розв'язання цієї проблеми [42, с. 130].

Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 297⁴ КПК України, повторне звернення із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді в одному кримінальному провадженні не допускається, крім випадків наявності нових обставин, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений в міждержавний та/або міжнародний розшук.

Зазначене положення є певною гарантією прав підозрюваного, однак, сторона обвинувачення в будь-який час може надати нові відомості щодо

переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Такими документами можуть бути, приміром, це доручення слідчого про встановлення місцеперебування підозрюваного та рапорти оперативних працівників щодо виконання такого доручення слідчого [42, с. 130].

Деякі науковці, зокрема О.В. Баулін та О.С. Мазур, з-поміж гарантій прав підозрюваного у спеціальному досудовому розслідуванні виокремлюють закріплення наявності вмотивованої ухвали слідчого судді про здійснення спеціального досудового розслідування (ч. 2 ст. 297¹, ч.3 ст. 297⁴ КПК України) і невідкладне внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей щодо підозрюваних, щодо яких слідчий суддя постановив ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування [5, с. 7].

Ми не поділяємо таку позицію, бо зазначені норми додатково не забезпечують прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia*, оскільки будь-яка ухвала, згідно зі ст. 370 КПК України, має бути вмотивованою, тобто такою, у якій окреслено належні й достатні мотиви та підстави її ухвалення, а внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань безпосередньо не позначається на правах і законних інтересах підозрюваного [42, с. 133].

Також складно вважати гарантією прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування положення ст. 297⁵ КПК України, згідно з яким повістку про виклик підозрюваного в разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилають за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікують у засобах масової інформації загальнодержавної сфери поширення, на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери поширення, підозрюваного вважають належно ознайомленим зі змістом повістки. Оскільки такий порядок не в кожному

випадку може забезпечити поінформованість особи про необхідність явки до органу досудового розслідування, бо ймовірність того, що особа, яка фактично перебуває за кордоном, не має очевидного доступу до засобів масової інформації загальнодержавної сфери України з об'єктивних причин [42, с. 133].

Вручення захисникові процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному також не завжди може забезпечити реалізацію права підозрюваного, бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини підозри, висунутого проти нього. Особливо це актуально стосовно захисника, що здійснює захист за призначенням відповідного органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Оскільки, в такому випадку захисник та підозрюваний не спілкуються, оскільки навіть не знайомі.

Відповідно до положень ст. 542 КПК України, однією з форм міжнародної правової допомоги визначено вручення документів. Натомість, ст. 297⁵ КПК України не враховує положень ст. 542 КПК України, а тому ця прогалина підлягає усуненню. У разі, якщо особа (підозрюваний) перебуває за межами України саме в порядку міжнародної правової допомоги, доцільно направляти особі, зокрема під час спеціального досудового розслідування, відповідні процесуальні документи: повідомлення про підозру, пам'ятка про процесуальні права й обов'язки, повістка про виклик [42, с. 133].

Зазначене надасть можливість забезпечити права підозрюваного під час спеціального досудового розслідування шляхом обізнаності про кримінальне провадження та зміст підозри [42, с. 133].

Результати соціологічних опитувань свідчать 74 % адвокатів, 48 % прокурорів, 73 % суддів, 36 % слідчих вважають, що інститут спеціального досудового розслідування за КПК України не повною мірою відповідає вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та практиці ЄСПЛ.

Отже, КПК України встановлює відповідні гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування, водночас передбачено певні положення, які цілком не можна вважати гарантіями прав підозрюваного у кримінальному провадженні за його відсутності [42, с. 133].

3.2. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності

Незважаючи на певні особливості законодавчого регулювання кримінального провадження *in absentia*, в кожній національній правовій системі країн Європи гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого закріплені у відповідних міжнародних документах, які застосовуються в цих країнах.

Основним міжнародним багатостороннім договором, у якому закріплено міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні *in absentia*, є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до ч. 1 ст. 6 кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [60].

Згідно із ч. 3 ст. 6 Конвенції кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

- а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;
- б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;
- с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів

для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

д) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

е) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, - одержувати безоплатну допомогу перекладача [60].

З огляду на положення ст. 32 Конвенції, тлумачення положень зазначеного договору здійснює ЄСПЛ у своїх рішеннях [46, с. 135].

Рішеннями ЄСПЛ доповнені положення Конвенції та нарівні з нею розглядаються державами-учасницями як джерела права, що встановлюють стандарти прав людини [74, с. 21].

Практика ЄСПЛ свідчить про можливість застосування гарантій, визначених статтею 6 Конвенції, на досудовій стадії провадження (дізнання, слідство). Так ЄСПЛ розглядає кримінальне провадження в цілому, а тому певні вимоги статті 6 Конвенції, такі як право на захист, можуть застосовуватись і до цієї стадії провадження тією мірою, якою нехтування цими обов'язковими вимогами на початку процесу може згубно вплинути на законність судового розгляду (рішення по справі «Imbrioscia v. Switzerland», § 36) [182].

Хоча слідчий під час досудового розслідування не має постановляти рішення про обґрунтованість «кримінального обвинувачення», вчинені ним дії безпосередньо впливають на перебіг і законність наступних стадій провадження, включно з самим судовим розглядом. Тому ч. 1 ст. 6 Конвенції може бути визнана такою, що застосовується до стадії досудового слідства, яке провадить слідчий чи слідчий суддя, незважаючи на те, що деякі процесуальні гарантії, передбачені цією правовою нормою можуть не застосовуватися (рішення по справі «Affaire Vera Fernández-Huidobro c. Espagne», §§ 108-114) [167].

ЄСПЛ у своїх рішеннях сформулював загальні принципи розгляду справ за відсутності підозрюваного, обвинуваченого *in absentia*, до яких належать:

- право брати участь у розгляді справи;
- право на новий судовий розгляд;
- відмова від права бути присутнім під час розгляду справи судом;
- право особи, обвинуваченої в учиненні кримінального злочину, бути поінформованою про пред'явлене їй обвинувачення;
- представництво захисниками інтересів осіб, чиї справи розглядають *in absentia* – право на ефективну правову допомогу [46, с. 135].

Європейські науковці не дійшли згоди щодо усвідомлення особистої участі обвинуваченої особи у кримінальному провадженні як частини права на захист, яким особи можуть скористатися або відмовитися, й альтернативної позиції, відповідно до якої особиста участь – це обов'язок особи, необхідний для справедливості судових процедур [291; 294, с. 528].

Стосовно права особи брати участь у розгляді справи ЄСПЛ зважає на те, що без присутності складно зрозуміти, як цій особі може бути забезпечено певні права, викладені в п.п. с, d, e п. 3 ст. 6 Конвенції, тобто право «захищати себе особисто», «допитувати свідків» або «мати безкоштовну допомогу перекладача, якщо вона не розуміє або не спілкується мовою, яку використовують у суді». Тому обов'язок гарантувати право обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення бути присутнім у залі суду є однією з основних вимог ст. 6 Конвенції (рішення по справі «Hermi v. Italy», §58-59 [181]; «Sejdovic v. Italy», §81, 84 [196]; «Arps v. Croatia», § 28 [168]).

Також право бути присутнім на слуханні надає обвинуваченому можливість перевірити правильність його або її тверджень і порівняти з показаннями потерпілих та свідків (рішення у справі «Medenica v. Switzerland», §54) [190].

Водночас, ЄСПЛ зважає на те, що право на особисту участь може бути обмежено [294, с. 531].

Позиція ЄСПЛ ґрунтується на тому, що неможливість проведення судового розгляду справи в разі неявки сторони може паралізувати здійснення кримінального провадження, оскільки це може спричинити, зокрема, знищення доказів, закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або судової помилки (рішення у справі «Colozza v. Italy», §29) [174]. Національні суди мають виявляти уважне ставлення задля забезпечення присутності обвинуваченого шляхом належного його або її виклику (рішення у справі «Colozza v. Italy», §32 [174]; «M.T.B. v. Turkey», §49-53 [116, 117], а також повинні вживати заходів для запобігання його невинуватій відсутності під час слухання («Medenica v. Switzerland», §54) [190].

Отже, право особи брати участь у розгляді справи гарантоване Конвенцією, водночас, таке право не є цілковитим і для забезпечення загальної справедливості провадження може бути обмежене під час розгляду справ *in absentia* за умов дотримання певних гарантій [46, с. 135].

Коли національне законодавство регламентує проведення судового розгляду попри відсутність особи, якій пред'явлено «обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення», що має статус заявника, то така особа, дізнавшись про кримінальне провадження, повинна мати можливість вимагати від суду, який розглядав її справу, знову повернутися до її розгляду (рішення по справі «Sanader v. Croatia», §77-78) [194].

ЄСПЛ у справі «Sanader v. Croatia» дійшов до висновку, що вимога того, що особа, засуджена *in absentia*, якій не було відомо про переслідування в судовому порядку і висунуте проти нього обвинувачення, або намагалася уникнути судового розгляду чи однозначно відмовилася від права постати перед судом, повинна була з'явитися перед національними органами влади і надати адресу проживання під час кримінального провадження для того, щоб мати можливість вимагати повторного розгляду, була непропорційною. Особливо це відбувалося тому, що, відразу ж як підсудний потрапив би під юрисдикцією національних органів влади, він був би позбавлений волі на

підставі засудження *in absentia*. У зв'язку з цим Суд наголосив, що не може поставити питання обов'язку обвинуваченого здатися під варту для того, щоб забезпечити право на повторний судовий розгляд за умов, які відповідають вимогам статті 6 Конвенції (§§ 87-88) [194].

З огляду на те, що власне провадження, які здійснюються за відсутності обвинуваченого, не є несумісними зі ст. 6 Конвенції, відмова в правосудді відбувається тоді, коли засуджений *in absentia* не може згодом отримати від суду, що розглядав його справу, повторний розгляд по суті обвинувачення як стосовно права, так і факту, якщо не було встановлено, що він відмовився від свого права постати перед судом і захищати себе або мав намір уникнути суду (рішення у справах «*Sejdovic v. Italy*», §82 [196]; «*Affaire Gestur Jónsson et Ragnar Halldór Hall c. Islande*», §62 [162]). Це передбачено в одній із основних вимог ст.6 Конвенції (рішення у справі «*Stoichkov v. Bulgaria*», § 56) [198].

У переважній більшості європейських держав передбачена можливість повторного судового розгляду, в разі винесення заочного вироку за відсутності обвинуваченої особи [149].

Отже, право на новий судовий розгляд є однією з обов'язкових умов відповідності вимогам Конвенції процесу за відсутності особи, якій не було відомо про переслідування в судовому порядку й висунуте проти неї обвинувачення [46, с. 135].

Разом із тим, проведене опитування свідчить, що 90 % адвокатів, 51 % прокурорів, 54 % суддів, 31 % слідчих вважають за доцільне запровадити окремий механізм скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження з призначенням повторного судового розгляду за клопотання обвинуваченого, якщо він не був обізнаний про його кримінальне переслідування.

А тому, зазначений механізм в обов'язковому порядку повинен бути запроваджений у КПК України, в редакції запропонованій в підрозділі 2.2. цього дослідження.

У процесі дослідження такого принципу, як відмова від права бути присутнім під час розгляду справи судом, ЄСПЛ зазначив, що слухання може бути проведено за відсутності обвинуваченого, якщо він або вона відмовилися від права бути присутнім на слуханні [308, с. 582].

Така відмова може бути очевидною або передбачуваною, з огляду на поведінку, наприклад, коли він або вона намагається ухилитися від судового розгляду (рішення у справі «Affaire Lena Atanasova c. Bulgarie», §52) [163]. Проте будь-яка відмова від гарантій, згідно зі ст. 6 Конвенції, має виконувати тест «поінформованої та усвідомленої» відмови, як встановлено в прецедентному праві суду (рішення у справі «Sejdovic v. Italy», §86-87) [196].

Однак для того, щоб бути ефективною, за змістом Конвенції, така відмова від права брати участь у судовому розгляді має бути встановлена в недвозначній формі («Poitrimol c. France», §31) [193].

Якщо особу, обвинувачену в кримінальному правопорушенні, не було повідомлено особисто, лише через статус «втікача», який ґрунтувався на презумпції з недостатньою фактичною підставою, підсудний не міг відмовитися від права з'явитися в суді й захищати себе (рішення у справі «Sejdovic v. Italy», §87) [196].

Попри те, що ст. 6 Конвенції неможливо тлумачити як таку, що надає заявникові право на отримання специфічної форми вручення судових документів, наприклад, зареєстрованою поштою, в інтересах здійснення правосуддя заявника слід повідомляти про судові слухання так, щоб йому не лише стало відомо про дату, час і місце слухання, а й він мав достатньо часу для підготовки справи та був присутнім під час судового слухання (В'ячеслав Корчагін проти Росії, § 65) [116, 117].

Водночас, навіть дотримання формальних вимог закону, що регламентує порядок виклику до суду, не може засвідчити поінформованість обвинуваченого про дату й місце судового засідання, а отже, навмисне ухиляння від явки до суду (рішення у справі «Colozza v. Italy» [174].

Відмова особи, яку обвинувачують в учиненні кримінального правопорушення, від права на особисту участь у розгляді кримінальної справи не повинна суперечити жодному громадському інтересу та має супроводжуватися забезпеченням мінімумом гарантій [115, с.201].

Отже, обов'язковою умовою для розгляду справи без участі підозрюваного, обвинуваченого *in absentia* є відмова такої особи від права бути присутньою на слуханні після належного повідомлення про такий розгляд [46, с. 136].

ЄСПЛ у своїх рішеннях зазначає, що, згідно з п.п. а п. 3 ст. 6 Конвенції, кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право «бути негайно й детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення проти нього». Цим положенням передбачена необхідність акцентувати увагу на факт повідомлення обвинуваченого про «пред'явлене йому обвинувачення» (рішення у справах «*Sejdovic v. Italy*», §89 [196]; «*Kamasinski v. Austria*», § 79 [183]).

Стаття 6 Конвенції не передбачає жодної специфічної форми та способу, у який обвинувачений має бути повідомлений про характер і причину висунутого проти нього обвинувачення (рішення у справі «*Pélissier and Sassi v. France*», § 53[192]; «*Causa Drassich c. Italia*», § 34 [172]).

Обов'язок повідомити обвинуваченого покладено на сторону обвинувачення, і його не може бути дотримано в пасивний спосіб, надаючи інформацію та не повідомляючи про це сторону захисту (рішення у справах «*Mattoccia v. Italy*», §65 [189]; «*Chichlian and Ekindjian v. France*», §71 [173]). Обвинувачений має реально отримати таку інформацію; правова презумпція отримання не є достатньою (рішення у справі «*C. v. Italy*») [170]. Якщо недотримання цього обов'язку сталося з вини обвинуваченого, то він не може стверджувати про порушення прав сторони захисту (рішення у справах «*Affaire Erdogan c. Turquie*» [161]; «*Fox, Campbell And Hartley v. The United Kingdom*», § 96 [179]).

Отже, право особи бути детально поінформованою про характер і причину обвинувачення проти неї є однією з основних гарантій дотримання її прав та законних інтересів під час здійснення кримінального переслідування за відсутності особи.

Стосовно принципу «представництво захисниками інтересів осіб, чий справи розглядають *in absentia*» ЄСПЛ зазначає, що право кожного обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення на отримання ефективного захисту з боку захисника, хоча не є цілковитим, однак є одним з основних елементів справедливого судового розгляду («*Poitrimol c. France*», §34) [193].

Особу, обвинувачену в учиненні кримінального злочину, не позбавлено цього права лише у зв'язку з відсутністю на судовому засіданні (рішення у справі «*Affaire Mariani c. France*», § 40) [164]. Суди мають забезпечити справедливість судового розгляду, зокрема, щоб адвокат, присутній на судовому засіданні з метою захисту інтересів обвинуваченого за його відсутності, мав таку можливість (рішення у справах «*Sejdovic v. Italy*» [196]; «*Affaire van Geyseghem c. Belgique*», §33 [166]; «*Lala v. the Netherlands*», § 34 [187]; «*Pelladoah v. the Netherlands*», § 41 [117]).

Право кожного обвинуваченого у кримінальному правопорушенні на ефективний захист за допомогою адвоката, якого за необхідності призначають в офіційному порядку, є одним із основоположних елементів справедливого судового розгляду (рішення у справі «*Demebukov v. Bulgaria*» [178]).

Відповідно до резюме та добірки відзивів [PC-OC/Docs 2013/ PC-OC(2013)01 Rev.3 Bil.] м. Стразбург, 28 квітня 2014 року відповіді держав стосовно участі захисника у кримінальному провадженні за відсутності обвинуваченої особи можна поділити на три категорії: 1) у більшості країн, а саме 22, участь захисника є обов'язковою для всіх кримінальних справ щодо тяжких злочинів. У разі, якщо обвинувачений відсутній не залучив захисника, держава призначає його; 2) у 10 країнах присутність захисника

при заочному розгляді не є обов'язковою, проте в будь-якому разі обвинувачений завжди має самотійно його залучити; 3) у 4 державах заочні рішення ухвалені не будуть [149].

У рішеннях у справах «Яременко проти України» [204], Шабельник проти України [203], «Krombach v. France» [184] ЄСПЛ відзначено, що хоча право кожної особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвоката, офіційно призначеного в разі такої необхідності, не є абсолютним, воно становить одну із головних засад справедливого судового розгляду.

Хоча п.п. «3» п. 3 ст. 6 Конвенції надає кожному, обвинуваченому в скоєнні кримінального злочину, право «захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника ...», цей пункт не уточнює спосіб здійснення цього права, тим самим, надаючи Договірним сторонам вибір засобів забезпечення цього права в їх судових системах, при цьому завданням Суду є визначення того, чи відповідає обраний ними метод вимогам справедливого судового розгляду (рішення у справі «Quaranta v. Switzerland» § 30 [23, 116, 117].

Водночас ЄСПЛ неодноразово нагадував, що Конвенція має гарантувати не теоретичні або ілюзорні права, а їх практичне й ефективне забезпечення, і що власне призначення захисника не гарантує ефективної допомоги, яку той може надати обвинуваченому (рішення у справах «Imbrioscia v. Switzerland», § 38 [182], «Artico v. Italy», § 33 [169]).

У цьому контексті під час дослідження прав обвинуваченого в міжнародному кримінальному процесі ЄСПЛ виокремив групу прав, спрямованих не лише на забезпечення захисту, а й на ефективність такого захисту [46, с. 137].

У справі «Czekalla v. Portugal» ЄСПЛ визнав обов'язок держави вживати заходів, необхідних для забезпечення обвинуваченому права на кваліфікований захист, зокрема вразі призначення захисника [175].

У міжнародній практиці для позначення такої діяльності використовується термін «ефективна юридична допомога». Згідно з Рекомендацією Комітету міністрів Ради Європи №R2000(21) «Про свободу здійснення професії адвоката» (прийнята Комітетом міністрів Ради Європи на 727-му засіданні на рівні заступників міністрів 25 жовтня 2000 р.), обов'язки адвоката перед своїми клієнтами не повинні змінюватись у тому випадку, коли гонорар повністю або частково сплачується через громадські джерела фінансування. Проте у випадку призначення захисника, особливо якщо він надається безоплатно, підзахисний обмежений у можливостях самостійно контролювати якість та ефективність роботи юриста в порівнянні з особою, яка самостійно уклала угоду з юристом і оплачує його послуги. Ця обставина вимагає від державних органів докладати зусиль щодо забезпечення належної роботи призначених адвокатів [151].

До того ж, Європейським судом з прав людини визначено різницю між захистом де-юре і де-факто. Зокрема, Суд підкреслює, що пункт 3 с) ст. 6 Конвенції вимагає не просто «призначення» захисника, який би виступав від імені обвинуваченого, а, щоб право на юридичну допомогу здійснювалося практично та ефективно, щоб забезпечити достатній захист («Artico v. Italy» [169], «Imbrioscia v. Switzerland» [182], «Daud v. Portugal» [177]). Саме призначення ще не забезпечує ефективної допомоги, оскільки призначений адвокат може ухилятися від виконання своїх обов'язків. Якщо органам влади відомо про ці обставини, вони повинні або замінити такого адвоката, або змусити його виконувати свої обов'язки («Artico v. Italy» [169]).

Оцінити, чи було це юридичне представництво практичним та ефективним, можна лише на основі конкретних обставин справи, розглядаючи процес в цілому («Kulikowski v. Poland»). Для цього необхідно збалансовано підходити до таких моментів, як обов'язки і незалежність адвоката та зобов'язання компетентних державних органів. У всіх випадках, коли інтереси правосуддя вимагають призначення адвоката, обвинувачений має право на допомогу юриста, досвід та компетентність якого відповідають

характеру правопорушення, щоб він міг надати ефективну правову допомогу [185].

Попри те, що ведення захисту фактично є справою обвинуваченого та його адвоката, національні суди не мають пасивно спостерігати за неефективним юридичним представництвом (рішення у справі «Sannino v. Italy» [195]). Адвокат може бути незалежним у своїй діяльності, проте має бути певний рівень контролю за його роботою, щоб гарантувати, що право обвинуваченого на допомогу адвоката є виправданим. Суд керує провадженням і має змогу безпосередньо спостерігати за діяльністю адвоката, тому може швидко реагувати в разі надання неефективної допомоги [46, с. 137].

Компетентні державні органи мають втручатися, коли факт незабезпечення адвокатом ефективного представництва є очевидним (рішення у справах «Kamasinski v. Austria» [183], «Lagerblom v. Sweden» [186]). Водночас, відповідальність держави є можливою, якщо адвокат узагалі не захищає інтереси обвинуваченого («Artico v. Italy» [169] або не дотримується основної процесуальної вимоги, коли таке недотримання вимог не можна вважати необдуманим захистом або недоліком аргументації (рішення у справі «Czekalla v. Portugal») [175]. Якщо державним органам стає відомо про ситуацію, за якої призначений адвокат не може виконувати свої обов'язки протягом тривалого періоду, у зв'язку з хворобою чи з інших причин або ухиляється від виконання своїх обов'язків, влада має замінити його або примусити виконувати свої обов'язки згідно з вимогами, висунутими до компетентного й ефективного юридичного представництва (рішення у справах «Artico v. Italy» [169]; «Goddi v. Italy» [183]; «Kamasinski v. Austria» [183]; «Daud v. Portugal» [177]).

Щодо адвокатів, призначених компетентними органами, позиція ЄСПЛ ще суворіша: суди мають уважніше спостерігати за діями таких захисників. Так, у справі «Sannino v. Italy» ЄСПЛ вказав, що той факт, що заявник не повідомив державні органи про труднощі, з якими він зіткнувся під час

підготовки свого захисту, сам по собі не звільняє владу від обов'язку вживати заходів, які гарантують обвинуваченому ефективність захисту [195]. Компетентні національні органи зобов'язані втручатися не лише у випадку «очевидної» нездатності призначеного для надання правової допомоги адвоката забезпечити ефективне представництво обвинуваченого, але і якщо вони достатньо поінформовані про це будь-яким іншим чином («Sannino v. Italy» [195], «Kamasinski v. Austria» [183], «Daud v. Portugal» [177]). Вони можуть зробити це, замінивши адвоката, змусивши його виконувати свої обов'язки або вживаючи інших заходів, приміром, зупинивши судовий процес, щоб надати адвокату можливість виконувати свої обов'язки ефективно «Artico v. Italy» [169].

Отже, забезпечення права особи на захист з боку захисника, який здійснює ефективну юридичну допомогу, притаманно всім складовим кримінального переслідування, зокрема за відсутності підозрюваного, обвинуваченого *in absentia* [46, с. 137].

Відповідно до позицій ЄСПЛ, порушення, принаймні одного з окреслених принципів розгляду справ за відсутності підозрюваного або обвинуваченого, спричиняє недодержання гарантій справедливого кримінального судочинства *in absentia*, що не можна поєднати з вимогами Конвенції [46, с. 137].

Основний міжнародний правовий акт Організації Об'єднаних Націй, підґрунтям якого є Загальна декларація прав людини, що містить відповідні міжнародні кримінально-процесуальні гарантії, – це Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [91].

Згідно із ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – Пакт), який ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N2148-VIII від 19.10.1973 кожен має право під час розгляду будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності:

- а) бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення;
- б) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і спілкуватися з обраним самим ним захисником;
- с) бути судженим без невиправданої затримки;
- д) бути судженим в його присутності і захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безоплатно для нього в усякому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника;
- е) допитувати свідків, які дають проти нього показання, або мати право на те, щоб цих свідків було допитано, і мати право на виклик і допит його свідків на тих самих умовах, які існують для свідків, що дають показання проти нього;
- ф) користуватися безоплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою;
- г) не бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним [91].

На підставі Міжнародного пакту про громадянські і політичні права з 1977 року функціонує Комітет з прав людини ООН, правонаступником якого є Рада ООН з прав людини – організація, яка контролює виконання цього Пакту й відповідає за трактування його положень у державах-учасниках.

Комітет із прав людини ООН обстоює думку, що проведення судового розгляду за відсутності обвинуваченого в принципі вступає у протиріччя з загальними вимогами належного процесу і, більш конкретно, з правом на участь у власному захисті. Водночас, ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права не можна тлумачити як таку, що виключає проведення судового процесу *in absentia* за всіх умов, незалежно від причин відсутності обвинуваченого. За певних обставин кримінальний розгляд *in*

absentia стає можливим в інтересах здійснення правосуддя на належному рівні (коли обвинувачений відмовляється від права бути присутнім на слуханнях попри те, що його завчасно сповіщають про їх проведення). З огляду на це, у п. 3 (а) ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначено, що незалежно від відсутності обвинуваченого слід уживати необхідних заходів для того, щоб повідомити обвинуваченого про звинувачення та проведення розгляду [208].

Комітет із прав людини ООН у справі «Daniel Monguya Mbengev» встановив, що заочний судовий розгляд не був незаконним через вимогу до держав уживати необхідних заходів, щоб повідомити обвинуваченого про суд: «Заочне рішення потребує, щоб, попри відсутність обвинуваченого, було зроблено належне повідомлення, щоб поінформувати про дату й місце судового розгляду та запросити його взяти участь» [176].

Комітет із прав людини ООН у справі «Maleki v. Italy» визначив, що держава відповідає за те, що обвинуваченому «було своєчасно передано повістку» та «надано інформацію про судову справу проти нього». Також недостатньо лише вжити формальних заходів стосовно інформування обвинуваченого та припустити, що такий обвинувачений був повідомлений адвокатом про судовий розгляд проти нього [188].

Згідно з Першим факультативним протоколом до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, на підставі результатів розгляду скарг Комітет із прав людини ООН формулює свої рішення у вигляді міркувань, які не є юридично обов'язковими, а становлять адресовані державі рекомендації.

Про наявність проблеми щодо статусу рішень Комітету з прав людини ООН і потреби у проведенні реформ щодо подолання окресленої проблеми зауважують науковці й експерти [123, с. 11].

Попри те, що Комітет із прав людини ООН не є судовою установою, його міркування за формою та змістом для держав є необов'язковими, а позиції на підставі результатів розгляду індивідуальних скарг висвітлюють

зміст положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [46, с. 138].

Ще одним з міжнародних документів, у якому визначені певні вимоги до кримінального провадження за відсутності підозрюваного (*in absentia*), які виступають певними гарантіями прав підозрюваного та обвинуваченого в такому провадженні, є Резолюція (75) 11 Комітету міністрів Ради Європи «Про критерії, які регламентують розгляд, що здійснюється за відсутності обвинуваченого», прийнята 19 січня 1973 р., згідно з якою:

- відступ від обов'язкової присутності обвинуваченого під час розгляду у суді його справи допустимий тільки у виняткових випадках;
- не повинна виключатися можливість спрощення розгляду без слухання по деяких злочинах невеликої тяжкості;
- повинні бути знайдені шляхи і засоби забезпечення прав обвинуваченого на розгляд, як це закріплено в Конвенції про захист прав людини і основних свобод і його права на присутність під час розгляду його справи, як це визнано міжнародним Пактом про громадянські і політичні права;
- справа жодної особи не може бути розглянута, якщо до цього вона ефективно протягом часу, що дозволяє їй з'явитися в суд і підготувати свій захист, не була оповіщена повістками, якщо тільки не буде встановлено, що вона навмисно прагнула уникнути правосуддя;
- справа обвинуваченого не повинна розглядатися за його відсутності, якщо можливо і бажано перенести розгляд на територію іншої держави або звернутися із запитом про видачу;
- коли справа обвинуваченого розглядається за його відсутності, докази повинні збиратися звичайними способами, а захист повинен мати право втручатися в цей процес;

- кожен, чия справа розглядалася за його відсутності, повинен мати можливість оскаржити це судове рішення будь-якими доступними йому засобами;
- особа, справа якої була розглянута за його відсутності і якій не було вручено повістку в належній формі, повинна мати правовий засіб захисту, що дозволяє їй анулювати судове рішення [136].

Певні кримінально-процесуальні гарантії кримінального провадження *in absentia* також містяться в Рекомендаціях від 17 вересня 1987 р.у №R(87)18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» [213].

У п.п. 9 п. а розділу III згаданого документа зазначено, що держави-члени мають розглянути й надати змогу судам першої інстанції заслуховувати справи та приймати щодо них рішення за відсутності обвинуваченого, принаймні стосовно дрібних правопорушень, і враховувати покарання, яке може бути накладено за умов, що обвинуваченого на належному рівні поінформовано про дату слухань і право на законне чи інше представництво [213].

За результатами опитувань 53 % адвокатів, 74 % прокурорів, 51 % суддів, 63 % слідчих висловилися про недоцільність зміни злочинів, по яким здійснюється спеціальне досудове розслідування, які переважно відносяться до тяжких та особливо тяжких на кримінальні проступки та нетяжкі злочини. При цьому, 38 % адвокатів, 36 % прокурорів, 48 % суддів, 22 % слідчих вказали про відсутність потреби розширення переліку злочинів, по яким може здійснюватися досудове розслідування.

Окрему групу міжнародних документів, які містять певні гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні *in absentia* регіонального рівня складають акти Європейського Союзу.

Окремі аспекти функціонування Європейського ордеру на арешт досліджували українські і зарубіжні науковці: Jan Wouters, Frederik Naert,

Mathisen Gjermund, John R W D Jones, Rosemary Davidson, Susie Alegre and Marisa Leaf, Ірінеєва В.І., Гончарук О.В. та інші.

Рамковим рішенням визначено, що судовий орган може відмовити у виконанні європейського ордеру, виданого з метою виконання покарання або заходів безпеки, пов'язаних із позбавленням волі, якщо зацікавлена особа не з'явилася особисто на розгляд, що призвело до винесення рішення, крім випадків, коли європейський ордер на арешт вказує, що зацікавлена особа:

а) своєчасно:

i) було особисто викликано повісткою до суду і, тим самим, було поінформовано про дату і місце, встановлених для процесу, який призвів до винесення рішення, або було офіційно і реально поінформовано іншими засобами про дату і місце, встановлених для цього процесу, внаслідок чого недвозначно було встановлено, що особа поінформована про призначений процес; та

ii) було проінформовано про те, що в разі неявки може бути винесено рішення; або

b) знаючи про призначений процес, надала повноваження представнику, який був призначений зацікавленою особою або державою, для захисту його в процесі, і реально захищалася цим представником упродовж процесу; або

c) після сповіщення про рішення і прямого інформування про її право на нове судочинство або апеляційне провадження, в якому зацікавлена особа має право брати участь і яке дозволяє повторно розглянути справу по суті з урахуванням нових доказів і може привести до скасування початкового рішення:

i) прямо вказала, що вона не погоджується з рішенням; або

ii) не потребуватиме нового судочинства або апеляційного провадження в призначений термін; або

d) особисто не отримувало повідомлення про рішення, але:

i) особисто отримає його невідкладно після передачі і буде прямо поінформовано про її право на нове судочинство або апеляційне провадження, в якому зацікавлена особа має право брати участь і яке дозволяє повторно розглянути справу по суті з урахуванням нових доказів і може привести до скасування початкового рішення; та

ii) буде поінформовано про термін, протягом якого воно має вимагати нового судочинства або апеляційного провадження, як це вказує відповідний європейський ордер на арешт [265].

Крім того, Директивою ЄС 2016/343 від 9 березня 2016 р. щодо посилення деяких аспектів презумпції невинуватості та права бути присутніми на судовому розгляді у кримінальному провадженні, встановлені загальні мінімальні правила щодо певних аспектів презумпції невинуватості у кримінальному провадженні і права бути присутнім на судовому розгляді у кримінальному провадженні, які поширюються на фізичних осіб, які є підозрюваними або обвинуваченими у кримінальному провадженні. Ці правила застосовується на всіх стадіях кримінального провадження, починаючи з моменту, коли особа підозрюється або звинувачується у вчиненні кримінального правопорушення або передбачуваного кримінального правопорушення, до прийняття рішення про остаточне визначення, чи вчинила ця особа відповідне кримінальне правопорушення стало остаточним [138].

Відповідно до ст. 8 Директиви 2016/343 від 9 березня 2016 р. держави-члени забезпечують, щоб підозрювані та обвинувачені особи мали право бути присутніми на суді. Держави-члени можуть передбачити, що судовий розгляд, який може призвести до рішення про вину або невинуватість підозрюваного або обвинуваченого, може проводитися за його відсутності за умови, якщо:

(а) підозрюваний або обвинувачений був своєчасно проінформований про судовий розгляд та наслідки неявки; або

(b) підозрюваний або обвинувачений, проінформований про судовий розгляд, представляється уповноваженим адвокатом, який призначається або підозрюваним, або обвинуваченим, або державою [138].

Серед науковців існують різні думки щодо можливості застосування вказаних умов на інші стадії кримінального провадження, окрім судового розгляду, зокрема на стадію досудового розслідування.

Lorena Bachmaier Winter та Ruggeri зазначають про відсутність єдиного підходу до вирішення питання щодо застосування умов зазначених в Директиві, за яких може проводитися судовий розгляд за відсутності підозрюваного, обвинуваченого не тільки на основний судовий розгляд, в якому має бути прийнято рішення щодо вини особи у вчиненні певного кримінального правопорушення, а й на всі слухання, що проходять на досудовому етапі через різноманітність поняття, що використовуються в різних національних системах [286, с. 653; 304].

Повідомлення підозрюваного або обвинуваченого про судовий розгляд слід розуміти як виклик його особисто або, іншими способами, надання цій особі офіційної інформації про дату та місце судового розгляду таким чином, щоб особа була поінформована про судовий розгляд. Повідомлення підозрюваного або обвинуваченого про наслідки неявки слід, зокрема, розуміти як інформування цієї особи про те, що рішення може бути винесене, якщо вона не з'явиться на розгляд справи.

Це надає широку свободу дій національному законодавству для встановлення, яким чином має бути здійснено повідомлення про розгляд справи для забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права бути присутнім, що може бути предметом до критики [303 с. 657].

Розглядаючи, чи достатньо засобів надання інформації для того, щоб особа була проінформована про судовий розгляд, ЄС вважає, що слід особливо враховувати зусилля, докладені державними органами для інформування відповідної особи та зусилля, докладені зацікавленою особою для отримання інформації, призначеної для неї.

При цьому, Директива підкреслює, що якщо держави-члени передбачають можливість проведення судових процесів за відсутності підозрюваних або обвинувачених, але неможливо виконати наведені вище умови за яких може проводитися судовий розгляд за їх відсутності, у зв'язку з неможливістю встановити місцезнаходження підозрюваного або обвинуваченого, незважаючи на розумні прийняті зусилля, держави-члени можуть передбачити, що рішення однак, може бути прийняте і виконане [138].

У такому випадку держави-члени забезпечують, щоб підозрювані або обвинувачені особи були проінформовані про рішення, зокрема, коли вони затримані, і про можливість оскарження рішення та про право на новий судовий розгляд або на інший законний засіб правового захисту за наступними правилами. Ця інформація повинна надаватися в письмовій формі [138].

Згідно із Директивою держави-члени забезпечують, якщо підозрювані або обвинувачені особи не були присутніми на судовому розгляді та не були дотримані вищенаведені умови, за яких може проводитися судових розгляд за їх відсутності, вони мали право на новий судовий розгляд або на інший правовий засіб, що дозволяє повторне визначення суті справи, включаючи дослідження нових доказів, що може призвести до скасування заочного рішення. У зв'язку з цим держави-члени забезпечують, щоб ці підозрювані та обвинувачені особи мали право бути присутніми, ефективно брати участь, відповідно до процедур, передбачених національним законодавством, та реалізовувати права на захист [138].

Зазначені в Рамковому рішенні та Директиві інструменти ЄС щодо захисту прав підозрюваних та обвинувачених у кримінальних провадженнях *in absentia* є адекватними та обґрунтованими, однак ці елементи не можуть бути беззаперечною презумпцією того, що не було порушення права на справедливий судовий розгляд. Оскільки, практика свідчить, що навіть ретельне дотримання розумних гарантій, викладених у документах ЄС, не

виключає ризик порушення прав відсутнього підозрюваного, обвинуваченого на захист. Ось чому правила щодо права на новий судовий розгляд повинні бути розроблені так, щоб вони охоплювали також новий судовий розгляд, коли буде доведено наявність достатніх причин, що право на участь могло бути порушено, незважаючи на презумпцію відмови від нього [286, с. 666].

Отже, зазначені вище вимоги щодо проведення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), сформульовані в міжнародних договорах, практиці міжнародних організацій, в позиціях органів Ради Європи, становлять міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), що спрямовані на реалізацію принципу невідворотності покарання та забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження.

Висновки до розділу 3

1. Наявність ефективних додаткових гарантій прав підозрюваного, порівняно із загальним порядком здійснення кримінального провадження, є обов'язковою ознакою кримінального провадження за відсутності підозрюваного (*in absentia*).

2. Кримінальними процесуальними гарантіями прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (*in absentia*), з огляду на предмет дослідження, є визначені КПК України додаткові засоби та способи забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного для реалізації його прав, досягнення завдань кримінального провадження та загальної справедливості провадження.

3. КПК України встановлює такі гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування, які полягають в тому, що спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді щодо повнолітньої особи, яка набула процесуального статусу підозрюваного за

наявності достатніх доказів для підозри її у вчиненні кримінального правопорушення та за умови обов'язкового доведення належними і допустимими доказами факту переховування підозрюваного від органів слідства і суду, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук.

4. Аналіз кримінального процесуального законодавства України свідчить про те, що КПК України містить окремі положення, які в цілому в повною мірою не можуть вважатися гарантіями прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування та взагалі про недостатність гарантій прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування за КПК України, порівняно з міжнародно-правовими гарантіями в частині забезпечення обізнаності підозрюваного про його кримінальне переслідування, зокрема, про характер і причини обвинувачення та перегляду вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження.

5. Положення КПК України, що регулюють спеціальне досудове розслідування, потребують внесення змін, що наведені в дослідженні, які забезпечать усунення прогалин і суперечностей та запровадження ефективних гарантій прав підозрюваного у кримінальному провадженні *in absentia*.

6. Незважаючи на певні особливості законодавчого регулювання кримінального провадження *in absentia* в кожній національній правовій системі країн Європи гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого закріплені у відповідних міжнародних документах, які застосовуються в таких країнах, які можуть бути класифіковані на такі групи:

- міжнародні договори: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;
 - акти Європейського Союзу (рамкові рішення, директиви);
 - акти Комітету міністрів Ради Європи (резолюції та рекомендації);
- прецедентна практика ЄСПЛ;

- рішення ЄСПЛ;
- рішення Комітету з прав людини ООН, правонаступником якого є Рада ООН.

8. Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*) відповідає вимогам законності та справедливості лише в разі дотримання гарантій, визначених міжнародними договорами.

9. ЄСПЛ вважає, що в будь-якій європейській національній правовій системі слід дотримуватися міжнародно-правових гарантій прав підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні (*in absentia*) з метою віднайдення компромісу між санкціями, що запроваджені законодавцем щодо особи, яка не з'явилася до суду, і її процесуальними правами, що гарантують справедливість судового розгляду.

10. До міжнародно-правових гарантій прав підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні *in absentia* належать такі:

- процедуру *in absentia* слід застосовувати щодо злочинів невеликої тяжкості, з огляду на можливе покарання;
- розгляд справ за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) має бути здійснено лише за умови суворого дотримання гарантій, визначених Конвенцією та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права;
- справу обвинуваченого не можна розглядати за його відсутності (*in absentia*), якщо є змога призначити розгляд на території іншої держави або звернутися із запитом про його повернення;
- справу обвинуваченого не мають розглядати за його відсутності, крім випадків очевидної відмови особи від права на участь у розгляді справи, здійсненій у недвозначній формі після належного повідомлення особи про такий розгляд;
- національні державні органи мають уживати необхідних заходів для забезпечення прав обвинуваченого на розгляд і присутність під час розгляду його справи;

- лише на національні державні органи покладено обов'язок інформувати на належному рівні обвинуваченого про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього, дату розгляду справи та право на законне чи інше представництво;

- підозрюваний, обвинувачений у кримінальному провадженні *in absentia* має право захищати себе особисто та використовувати юридичну допомогу захисника;

- національні суди мають уживати необхідних заходів щодо забезпечення надання захисниками обвинуваченим ефективної юридичної допомоги, насамперед – з боку адвокатів, що призначені компетентними органами;

- особа, справу якої було розглянуто за її відсутності та якій не було вручено повістку в належній формі, повинна мати правовий засіб захисту, що надає їй змогу скасувати судові рішення.

ВИСНОВКИ

На основі комплексного дослідження науково-теоретичних підходів, а також аналізу кримінального процесуального законодавства України та країн Європи і практики його застосування, здійснено порівняльно-правове дослідження досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*, наслідком якого є отримання нових обґрунтованих та достовірних наукових результатів, основними серед яких є такі:

1. Українськими національними науковцями ретельно досліджено різні аспекти спеціального досудового розслідування, водночас, питання порівняльно-правового дослідження досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) за законодавством України та країн Європи не є вивченим. Європейські науковці досліджували різні аспекти кримінального провадження *in absentia*, але переважно з акцентуванням уваги на порядок і умови судового розгляду, без зосередження уваги на проведенні досудового розслідування за відсутності підозрюваного, що зумовлено зокрема, особливостями національних систем кримінального процесу, окремі з яких не передбачають окремої стадії кримінального провадження як досудове розслідування. Отже, дослідження питання порівняльно-правового дослідження досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) за законодавством України та країн Європи є надзвичайно актуальним, зважаючи на конституційне положення щодо незворотності європейського та євроатлантичного курсу України.

2. У період розвитку кримінального процесуального законодавства з моменту здобуття незалежності України, тривалий час був відсутній окремий порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*), а саме до 31 жовтня 2014 р., який став історичним моментом у кримінальному процесі України. Запропоновано періодизацію кримінального процесуального законодавства України щодо здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) з 1991 року й

дотепер за критеріями чинності відповідного законодавчого акта та можливості застосування процедури *in absentia*, що дозволило з'ясувати передумови формування та охарактеризувати розвиток цього інституту в Україні, а саме: 1) з 24 серпня 1991 р. до 19 листопада 2012 р. – чинність КПК України 1960 р. – відсутність окремого порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного; 2) з 19 листопада 2012 р. до 22 січня 2014 р. – чинність КПК України в первинній редакції, яка не передбачала порядку досудового розслідування за відсутності підозрюваного *in absentia*; 3) з 22 січня 2014 р. до 2 лютого 2014 р. – чинність Закону України №725-VII від 16 січня 2014 р., яким запроваджено порядок заочного кримінального провадження; 4) з 2 лютого 2014 р. до 31 жовтня 2014 р. – повернення до первинної редакції КПК України; 5) з 31 жовтня 2014 р. і дотепер – існування інституту спеціального досудового розслідування (*in absentia*).

3. Інститут кримінального провадження за відсутності підозрюваного (*in absentia*) широко використовується в країнах Європи упродовж тривалого часу. На відношення європейських національних законодавців до інституту *in absentia* основний вплив мали історичні події та практика міжнародної кримінальної юстиції. Розвиток законодавства європейських країн щодо кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого *in absentia* в основному зумовили такі чинники: 1) міжнародні правові акти; 2) практика ЄСПЛ; 3) право Європейського Союзу); 4) внутрішня соціально-політична ситуація в країні та запити суспільства.

4. За результатами системного аналізу кримінального процесуального законодавства України, практики правозастосування визначено процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування, який включає: 1) здійснення досудового розслідування до ініціювання спеціального досудового розслідування, яке здійснюється за наявності підстав та умов; 2) звернення прокурора або слідчого за погодженням із прокурором з клопотанням про здійснення спеціального досудового

розслідування до слідчого судді; 3) вжиття слідчим суддею заходів щодо залучення адвоката з органу (установи), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги для здійснення захисту за призначенням, в разі якщо захисник не був залучений підозрюваним самостійно та не була забезпечена участь захисника за призначенням у кримінальному провадженні раніше; 4) розгляд слідчим суддею клопотання та постановлення ухвали: про повернення клопотання, відмову у задоволенні клопотання, задоволення клопотання; 5) апеляційне оскарження прокурором ухвали про відмову в задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; 6) здійснення спеціального досудового розслідування; 7) припинення здійснення спеціального досудового розслідування за наявності певних обставин; 8) закінчення досудового розслідування, яке здійснюється у порядку спеціального досудового розслідування.

5. У кримінальному процесуальному законодавстві України, порівняно із країнами Європи, запроваджена система досудового розслідування за відсутності підозрюваного, за якою рішення про здійснення спеціального досудового розслідування приймається слідчим суддею, який здійснює судовий контроль на стадії досудового розслідування, що свідчить про високий рівень забезпечення прав усіх учасників кримінального провадження в цій частині.

6. Усі вимоги КПК України щодо спеціального досудового розслідування залежно від їх правової регламентації, систематизовано на такі: підстави (прямо передбачені ст.ст. 297¹ - 297⁵ КПК України) та умови (вбачаються із системного тлумачення всіх норм КПК України). До підстав віднесено одночасну сукупність обставин: наявність у повнолітньої особи процесуального статусу підозрюваного; здійснення кримінального провадження щодо злочинів, передбачених статтями КК України, які перелічені у ч. 2 ст. 297¹ КПК України; переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук;

ухилення підозрюваного від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді без поважної причини; наявність достатніх доказів для підозри особи. Умовами здійснення спеціального досудового розслідування визначено: обов'язкове використання міжнародного співробітництва до моменту звернення до слідчого судді із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування в разі наявності інформації про перебування підозрюваного за межами України; необхідність відновлення досудового розслідування до слідчого судді із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування; дотримання правил підсудності подання клопотання; дотримання вимог до змісту клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

7. Вимоги спеціального досудового розслідування не потребують концептуальних змін, а лише усунення прогалин і недоліків. До проблемних аспектів забезпечення права підозрюваного під час здійснення спеціального досудового розслідування віднесено: відсутність обов'язку у слідчого, прокурора вручення захисникові копії клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування перед зверненням до слідчого судді з таким клопотанням; відсутність у сторони захисту права на оскарження ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування; відсутність у КПК України способів реалізації підозрюваним таких аспектів права на захист як надання усних або письмових пояснень із приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні; відсутність детального порядку розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування. До інших прогалин та суперечностей правового регулювання інституту спеціального досудового розслідування віднесено: невизначеність поняття «міжнародний розшук» та каналів його здійснення; відсутність детальної регламентації підстав і порядку припинення здійснення спеціального досудового розслідування, а також правил підсудності клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування.

8. За результатами системного порівняльно-правового аналізу кримінального процесуального законодавства України та країн Європи відокремлені спільні риси інституту досудового розслідування за відсутності підозрюваного: наявність певного порядку здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного *in absentia*; обов'язкова участь захисника під час такого провадження; визначення окремого порядку повідомлення підозрюваного (вручення процесуальних документів) під час *in absentia*; наявність додаткових, порівняно із загальним порядком, гарантій прав підозрюваного; існування певних процедур перегляду вироку за результатами спеціального судового провадження.

9. Кримінальним процесуальним законодавством України встановлені певні гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування, які є додатковими засобами та способами забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного для реалізації його прав, досягнення завдань кримінального провадження та загальної справедливості кримінального провадження, а саме: здійснення спеціального досудового розслідування на підставі ухвали слідчого судді щодо повнолітньої особи, яка набула процесуального статусу підозрюваного за наявності достатніх доказів для підозри її у вчиненні кримінального правопорушення та за умови обов'язкового доведення належними і допустимими доказами факту переховування підозрюваного від органів слідства і суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук.

10. Незважаючи на певні особливості національних правових систем в країнах Європи під час кримінального провадження *in absentia*, з метою віднайдення компромісу між санкціями, що запроваджені законодавцем стосовно особи, яка ухиляється від органів слідства і суду, та її процесуальними правами, що гарантують справедливість судового розгляду, повинні бути дотриманні відповідні міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, що закріплені у відповідних міжнародних документах, які

систематизовано на: 1) міжнародні договори (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права); 2) акти Європейського Союзу (директиви, рамкові рішення), 3) акти Комітету міністрів Ради Європи (резолюції та рекомендації); 4) практика ЄСПЛ; 5) практика Комітету з прав людини ООН, правонаступником якого є Рада ООН.

11. Системний аналіз кримінального процесуального законодавства України, свідчить про недостатність гарантій прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування за КПК України, порівняно з міжнародно-правовими гарантіями в частині забезпечення поінформованості підозрюваного про його кримінальне переслідування, зокрема, про характер і причини обвинувачення та перегляду вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження.

12. Унаслідок узагальнення стандартів та досвіду країн Європи виокремлено напрямки удосконалення інституту (*in absentia*): запровадження «Електронного кримінального провадження» на базі чинного Єдиного реєстру досудових розслідувань; запровадження можливості проведення допиту підозрюваного у режимі відеоконференції; широке використання міжнародного співробітництва під час спеціального досудового розслідування; зміна порядку вручення підозрюваному процесуальних документів під час здійснення спеціального досудового розслідування; запровадження механізму заохочування підозрюваного щодо явки до суду, до слідчого, прокурора під час спеціального досудового розслідування у вигляді гарантії недоторканності; запровадження ефективної системи повторного розгляду справи після ухвалення вироку за відсутності обвинуваченого, в разі непоінформованості особи про її кримінальне переслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science : VIII International Scientific and Practical Conference (November 09–12, 2020 Prague, Czech Republic)*. Prague, 2020. P. 222–226.
2. Афанасьєв В. В. Проблеми відповідності спеціального кримінального провадження (in absentia) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Юрист України*. 2018. № 1. С. 35–42. DOI: 10.31359/2222-5544-2018-36-1-35.
3. Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 292 с.
4. Баулін О. В. Спеціальне кримінальне провадження у контексті верховенства права. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3 (15). С. 1–7.
5. Баулін О., Мазур О. Гарантії прав підозрюваного під час здійснення спеціального досудового розслідування. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 1 (17). С. 1–11. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2018/baulin_mazur.pdf.
6. Білоус О. В. Процесуальні гарантії дотримання прав людини і громадянина в діяльності органів судової влади. *Journal ScienceRise: Juridical Science*. 2019. № 2 (8). P. 34–38. doi: 10.15587/2523-4153.2019.173450.
7. Борецько А. В. Конституційно-правовий механізм захисту прав особи: поняття та сутність. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. Серія : Правознавство. 2019. Т. 24, вип. 2 (35). С. 58–66. doi: 10.18524/2304-1587.2019.2(35).185958.
8. Виконання обов'язків і зобов'язань, взятих Україною при вступі до Організації : рекомендація 1513 (2001) Парламентської Асамблеї Ради

Європи від 26 квіт. 2001 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_606#Text

9. Виконання обов'язків та зобов'язань Україною : резолюція 1262 (2001) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 26 квіт. 2001 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_607#Text

10. Виконання обов'язків та зобов'язань Україною : резолюція 1346 (2003) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 29 верес. 2003 р. . *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_608#Text

11. Виконання Україною зобов'язань : резолюція 1194 (1999) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 27 січ. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_597#Text

12. Виконання Україною зобов'язань : рекомендація 1416 (1999) Парламентської Асамблеї Ради Європи : прийнято 22 черв. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_599#Text

13. Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи : прийнято в Страсбурзі, 26 верес. 1995 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590#Text

14. Відділ кримінального права. Генеральна дирекція I. Права людини та верховенство права. *Council of Europe* : [сайт]. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168047695e>

15. Власова Г. П. Спрощення кримінального судочинства України: історія, теорія, практика: монографія. Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2014. 422 с.

16. Волошина В. К. Щодо права на ефективний захист у кримінальному провадженні та практики ЄСПЛ. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 225–228.

17. Вучков В., Маринова Г. Наказателен процес: схеми и таблици. София : Сиби, 2016. 148 с.

18. Гольдарб К. Очима адвоката: здійснення спеціального досудового розслідування (частина 1). URL: <http://goldarb-advice.com/%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%B0%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD/>

19. Гузела М. В. Проблема розшуку підозрюваного у процесі кримінального провадження: деякі аспекти міжнародного співробітництва. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 855. С. 487–493.

20. Гуценко К. Ф., Головки Л. В., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств : учеб. пособие. / под ред. К. Ф. Гуценко. [2-е изд., доп. и испр.]. М. : Зерцало-М, 2002. 528 с.

21. Джеремі Макбрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ : К.І.С., 2010 576 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/documents/ECHR%20and%20Criminal%20procedure%20M%20Bride%20ukr.pdf>

22. Довгань Г. Доктрина верховенства права Європейського Союзу: національний аспект (позиція конституційних судів окремих держав – членів ЄС). *Право України*. 2019. № 11. С. 98–107. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2019-11-098>

23. Довідник із застосування статті 6 Конвенції – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект) / Рада Європи. Страсбург : Європейський суд з прав людини, 2014. 72 с. URL: https://www.echr.coe.int/ Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf.

24. Договор государств-участников Содружества Независимых Государств о межгосударственном розыске лиц : подписан 10 дек. 2010 г.

Верховна Рада України : [сайт]. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_n30#Text

25. Дрозд В. Г. Спеціальне досудове розслідування (in absentia) як диференційована форма кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 333–337. DOI:
<https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.57>

26. Дроздов О. Про перспективи перегляду в екстраординарних судових провадженнях окремих судових рішень, ухвалених у заочному кримінальному провадженні. *Право України*. 2015. № 7. С. 66–74

27. Дульський А. глава комитету НААУ: «Когда мы переступаем порог ВАКС, то попадаем в еще одно подразделение НАБУ». *Закон и Бизнес*. 2021. № 8 (1514). 20–26 февраля. URL:
https://zib.com.ua/ru/146752-kogda_mi_perestupaem_porog_vaks_to_popadaem_v_esche_odno_pod.html

28. Дунаєва А. В. Діяльність слідчого щодо розшуку підозрюваного : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 200 с.

29. Захарченко О. В. Діяльність слідчого щодо розшуку обвинуваченого : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. 203 с.

30. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2019 рік № 1-к. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. 2021. 25 лютого. URL: https://data.gov.ua/dataset/6a0b2c61-81d2-4c8a-8746-3ec21608bff6/resource/b1f95f7c-5334-4aaf-a047-00e447b0fde0/download/1k_2019.xlsx

31. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2020 рік №1-к. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020

32. Зразки процесуальних документів у кримінальному судочинстві / С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова, В. М. Стратонов. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 92 с.

33. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 220 с.

34. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження : монографія. Харків : Оберіг, 2017. 204 с.

35. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : затв. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 17 серп. 2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20#Text>

36. Как в Литве судили обвиняемых в штурме вильнюсского телецентра в 1991 году. *FaceNews.ua* : [сайт]. URL: <https://www.facenews.ua/news/2019/442488/>

37. Калганова О. А., Недбайло В. В. Процесуальні особливості розшуку підозрюваного під час досудового розслідування. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 4–5 (8–9). С. 167–172.

38. Калінніков О. В. Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства* : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 14 листоп. 2020 р.). Харків : Нац. юрид. універ. ім. Ярослава Мудрого, 2020. С. 44–46.

39. Калінніков О. В. Актуальні питання спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.

(Київ, 9-10 груд. 2020 р.) : у 2 / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 298–300.

40. Калінніков О. В. Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2020. С. 197–199.

41. Калінніков О. В. Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought* : V International scientific and practical conference (February 16 – 19, 2021). Rome, Italy. С. 237–242.

42. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (*in absentia*) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 128–137.

43. Калінніков О. В. Генеза законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного (*in absentia*) у період незалежності України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 88–99.

44. Калінніков О. В. Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2019. С. 175–178.

45. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 115–127.

46. Калінніков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні *in absentia*. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 133–142.

47. Калінніков О. В. Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 125–129.

48. Калінніков О. В. Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Modern problems in science: Legal sciences* : VIII International scientific and practical conference. November 09-12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 249–255.

49. Калінніков О. В. Переховування підозрюваного від органів слідства та суду як умова здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020 № 3 (31) , vol. 1. С. 226–232.

50. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження *in absentia* в законодавстві ФРН та України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 112–123.

51. Калінніков О. В. Спеціальне досудове розслідування (*in absentia*): теоретичні та практичні проблеми законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 62–78.

52. Калінніков О. В. Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Science and practice of today*: IX International scientific and practical conference. November 16-19, 2020. Ankara, Turkey. С. 261–266.

53. Калька І.З. Підстави й умови здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, зарахованих до підслідності

Національного антикорупційного бюро України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. №43. С. 176-179. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.43.39>.

54. Калька І.З. Підстави та умови проведення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України. *Імплементація європейських стандартів запобігання корупції в Україні* : матеріали круглого столу на тему (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2019. С. 54–58.

55. Канюка І. М. Принцип процесуальної економії в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2015. 238 с.

56. Капинус Н. И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. М., 2001. 56 с.

57. Козакевич О. М. Генезис ідеї права на доступ до правосуддя у загальній концепції прав людини. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-4>.

58. Коментар до Закону України № 725-VII від 16 січня 2014 року про зміни до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочних кримінальних проваджень. 27 January 2014. 23 с. URL: <https://rm.coe.int/0900001680684173>

59. Конвенція ООН про права дитини : підписана 20 листоп. 1989 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

60. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підписана в Римі 4 листоп. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

61. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

62. Коперсак Д. В. Генезис використання спеціального досудового (заочного) розслідування кримінальних правопорушень на теренах України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 142–146.

63. Коперсак Д. В. Спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень та практика Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 4, т. 2. С. 160–165.

64. Кривонос І. С. Здійснення розшуку підозрюваного за новим кримінальним процесуальним кодексом України. *Право і безпека*. 2012. № 4 (46). С. 169–173.

65. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

66. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

67. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова ; Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» ; Нац. акад. правових наук України. Харків : Право, 2012. 844 с.

68. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. URL: https://pidru4niki.com/1506091358339/pravo/sud_storoni_inshi_uchasniki_kriminalnogo_provadzhennya

69. Кримінально-процесуальний кодекс : Закон Франції від 9 берез. 2004 р. № 2004-204. *Official Journal*. 2010. 10 березня. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006121328/2020-09-16/#LEGISCTA000006121328.

70. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28 груд. 1960 р. № 1000-05. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

71. Крук Є. В. Міркування щодо "належного повідомлення" під час провадження за "in absentia". Ліга Блоги. 2021. 25 лютого. URL: <https://blog.liga.net/user/ekruk/article/39224>.

72. Курило В. І., Кравчук М. Ю. Роль Інтерполу у сфері боротьби з біотероризмом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 134–138. DOI: 10.31733/2078-3566-2019-3-134-138.

73. Лапкін А. В. Прокурор у спеціальному досудовому розслідуванні (in absentia). *Правові горизонти*. 2018. Вип. 13 (26). С. 107–111. DOI: doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i13.p107.

74. Лапкін А. В. Судове право України : навч. посіб. у схемах. [2-ге вид., змін. та допов.]. Харків : Право, 2017. 150 с.

75. Лисенко О. В. Організація розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. Серія : Економіка, право. 2013. № 4 (63). С. 189–195.

76. Лисенко О. В. Сучасний стан та проблеми організації міждержавного розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 324–334. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1359>

77. Лисенков М. О. Проблеми здійснення спеціального досудового розслідування в особливих умовах України. *Протидія злочинності: теорія та практика* : матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 жовт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 372–374.

78. Лукичев Б. А., Алексеев С. Г. Сведущие лица в уголовном процессе Болгарии и России. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2012. № 6. С. 162–166

79. Мазалов А.М. Обрання запобіжного заходу з урахуванням практики ЄСПЛ. 2018. 25 серпня. URL: <https://blog.liga.net/user/amazalov/article/30836>

80. Маланчук П. М. Актуальні проблеми участі захисника у кримінальному провадженні. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 3 (16). С. 82–85.
81. Маленко О. В. Інститут заочного провадження в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.0.09. Київ, 2019. 247 с. URL: https://myaau.sharepoint.com/:w:/g/disser/ERdgm73f_UBCrVwW2gODYIkB--8qj6vhn8cDb6yR1IVlSg?e=av47AV
82. Маленко О. В. Поняття та ознаки заочного кримінального судочинства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2016 № 19. С. 148–153.
83. Маленко О. В. Проблемні питання участі захисника у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного або обвинуваченого. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т. 13, № 1 (35). С. 84–87.
84. Малярєнко В. Т. Про заочне провадження у кримінальному судочинстві. *Право України*. 2004. № 9. С. 3–12.
85. Манев Н. Теория на наказателното правораздаване. София : Сиела Норма АД, 2015. 375 с.
86. Матвієвська Г. В. Заочне провадження у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2013. 226 с.
87. Матузова Н. И., Малько А. В. Теория государства и права : курс лекций. М. : Юристъ, 2001. 776 с.
88. Мельник-Томенко Ж. М. Принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом: теоретико-правовий аналіз. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 56–60. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-6473-2019-4-56-60>
89. Методичні рекомендації щодо порядку та умов екстрадиції до України обвинувачених на стадії досудового слідства : станом на 01 трав. 2011 р. / МВС України ; Голов. слідче упр. Київ, 2011. 25 с.
90. Михайленко В. В. Проблемні питання обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного в провадженнях щодо корупційних і пов'язаних з ними злочинів. *Реалізація державної антикорупційної політики в*

міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. С. 140–144. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/16386>.

91. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : підписаний 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

92. Міжнародний розшук та видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення : навч. посіб. / І. В. Басиста, В. І. Галаган, О. М. Калачова, Л. В. Максимів. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 277 с.

93. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) : прийняті резолюцією 40/33 ГА ООН від 29 листоп. 1985 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text

94. Моторигіна М. Г. Щодо ролі держави в забезпеченні ефективного захисту у кримінальному провадженні в контексті практики Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 152–157. DOI: <https://doi.org/10.15421/3919116>

95. Мудрецька Г. В. Правове регулювання застосування інституту спеціального досудового розслідування в межах кримінального провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 103–107.

96. Нагорнюк-Данилюк О. О. Історія та розвиток інституту спеціального кримінального провадження в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 181–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_3_56.

97. Нагорнюк-Данилюк О. О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 239 с.

98. Нагорнюк-Данилюк О. О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 19 с.

99. Назаров В. В. Засади кримінального провадження та проблеми їх реалізації під час досудового розслідування. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 76–82. DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2411-2054.2019.34.169539>.

100. Наказателно- процесуален кодекс на Република България : в сила от 29.04.2006 г. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135512224>

101. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні / за заг. ред. В. В. Чернея та С. С. Чернявського. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 976 с.

102. О внесении изменений и дополнений в Уголовно-процессуальный кодекс Литовской Республики : Закон Литовской Республики от 17 ноября 1994 г. № I-662. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.62220/>

103. О внесении изменений и дополнений в Уголовный, Уголовно-процессуальный, Гражданский процессуальный кодексы Литовской Республики и в Кодекс Литовской Республики об административных правонарушениях : Закон Литовской Республики от 20 декабря 1995 г. № I-1141. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.45470/>

104. Олійник О. С. Сутність принципу законності за кримінальним законодавством зарубіжних країн. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2019. № 12, т. 1. С. 108–121. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2019.12.189507>

105. Омельчук Л. В. Проблемні положення інституту спеціального кримінального провадження в Україні. *Міжнародний юридичний вісник : актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 15. С. 182–191. DOI: 10.33244/2521-1196.15.2019.182-191.

106. Основи кримінального процесу Федеративної Республіки Німеччина : навч. посіб. / А. В. Савченко, Я. І. Соловій, В. І. Фелик, В. Д. Юрчишин. Харків : Право, 2017. 372 с.

107. Песцов Р. Г. Заочне провадження в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2012. 191 с.

108. Песцов Р. Г. Інститут заочного провадження кримінальних справ в рішеннях Європейського суду з прав людини та Ради Європи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 18 : Економіка і право. 2015. Вип. 29. С. 142–146.

109. Пеший Д. А. Засада законності та її забезпечення у досудовому кримінальному провадженні» : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 210 с.

110. Повідомлення директора ДБР про початок діяльності Бюро. *Урядовий кур'єр*. 2018. 23 листопада.

111. Погорецький М. А., Старенький О. С. Науковий висновок щодо оголошення особи в міжнародний розшук. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 3. С. 249–265. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/249-265>.

112. Політична криза в Україні : резолюція 1364 (2004) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 29 січ. 2004 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_603#Text

113. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : затв. наказом Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

114. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань : затв. наказом Генерального прокурора України від 17 серпн. 2012 р. № 69. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0069900-12#Text>

115. Попова И. П., Смирнова И. Г. Заочное судебное разбирательство по уголовным делам: проблемы реализации в контексте сравнительно-правового исследования. *Вестник Томского государственного университета*. 2018. № 431. С. 195–202. URL: <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000632264>.

116. Посібник зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право на справедливий суд (кримінальний

процесуальний аспект) : станом на 31 квіт. 2019 р. / Рада Європи. Страсбург : Європейський Суд з прав людини, 2019. 65 с. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/96a0f2399c11b6f75587_file.pdf

117. Посібник зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право на справедливий суд (кримінальний процесуальний аспект) : станом на 31 груд. 2019 р. / Рада Європи. Страсбург : Європейський Суд з прав людини, 2019. 65 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf

118. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. / Агенція Європейського Союзу з питань основоположних прав та Рада Європи, 2018. 432 с. URL: <https://rm.coe.int/data-protection-handbook-ukr-2020-block-web/1680a1f65e>

119. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 груд. 2019 р. у справі № 536/2475/14-к, провадження № 13-34кc19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86365236>

120. Постанова Великої Палати Верховного суду від 17 червня 2020 р. у справі № 598/1781/17 (провадження № 13-47кc20). *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89977787>

121. Постанова Верховного Суду від 13 черв. 2019 р. по справі № 607/9498/16-к, провадження № 51-2422 км18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82492181>

122. Постанова Верховного Суду України від 19 берез. 2015 р. по справі № 5-1кc15. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43555549>.

123. Похил О. Л. Міжнародно-правові засоби захисту людиною своїх прав і свобод. *Теорія і практика правознавства*. 2019. № 1 (15). С. 1–18. DOI: 10.21564/2225-6555.2019.15.160561.

124. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження)» реєстр. № 1950-VIII від 16 берез. 2017 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1950-19>

125. Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною : резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 жовт. 2005 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_611#Text

126. Про вихід з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю : постанова Кабінету Міністрів України від 04 лют. 2015 р. № 44. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2015-%D0%BF#Text>

127. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України : Закон України від 12 трав. 2016 р. № 1355-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1355-19#Text>

128. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочного кримінального провадження : Закон України від 16 січ. 2014 р. № 725-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-18#Text>

129. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні : Закон України від 10 листоп. 2015 р. № 769-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769-19#Text>

130. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування : проект Закону України реєстр. № 2164 від 20 верес. 2019 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66916

131. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : Закон України від 07 жовт. 2014 р. № 1689-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text>.

132. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 511-550/0/4-13 від 04 квіт. 2013 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13#Text>

133. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

134. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів : наказ МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9 січ. 1997 р. № 3/1/2/5/2/2. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97>

135. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції : Закон України № 1632-VII від 12 серп. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1632-18#Text>

136. Про критерії, які регламентують розгляд, що здійснюється за відсутності обвинуваченого : резолюція 75 (11) Комітету міністрів Ради

Європи від 19 січ. 1973 р. *Информационная система по документам по правам человека* : [сайт]. URL: http://echr-base.ru/res75_11.jsp.

137. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листоп. 2015 р. № 772-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>

138. Про посилення деяких аспектів презумпції невинуватості та права бути присутніми на судовому розгляді у кримінальному провадженні : Директива (ЄС) 2016/343 Європейського Парламенту та Ради від 9 берез. 2016 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343>

139. Про правонаступництво України : Закон України від 12 верес. 1991 р. № 1543-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>

140. Про приєднання України до Договору держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав про міждержавний розшук осіб : проект Закону України реєстр. № 0042 від 27 верес. 2013 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48516

141. Про притягнення судді Вищого антикорупційного суду Михайленко В. В. до дисциплінарної відповідальності : рішення Вищої Ради правосуддя від 16 листоп. 2020 р. № 3109/2дп/15-20. *Вища рада правосуддя* : [сайт]. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/4871>

142. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво : Закон України від 12 лип. 2017 р. № 2129-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2129-19>.

143. Про ратифікацію Угоди між Україною та Королівством Нідерландів про міжнародне правове співробітництво щодо злочинів, пов'язаних зі збиттям літака рейсу MH17 Малайзійських авіаліній 17 липня 2014 року :

Закон України 12 лип. 2018 р. № 2506-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2506-19#Text>

144. Про ратифікацію Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції : Закон України від 8 лют. 2017 р. № 1839-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1839-19>.

145. Про Робочу групу з питань реформування кримінального судочинства : указ Президента України від 17 серп. 2010 р. № 820. Президент України : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8202010-11814>

146. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

147. Прозорість та ефективність судової системи України (TEJSU project). Висновок щодо проекту Кримінально-процесуального кодексу України / Радою Європи ; ЄС. Страсбург, 2011. 90 с. URL: <https://rm.coe.int/16802e707c>.

148. Расчотнов Є. В. Зупинення досудового розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 237 с.

149. Резюме та добірки відзивів щодо анкетування стосовно кримінальних справ за відсутності обвинуваченої особи та перегляду заочних судових рішень [PC-OC/Docs 2013/ PC-OC(2013)01 Rev.3 Bil.]. *Council of Europe* : [сайт]. URL: <https://www.coe.int/en/web/transnational-criminal-justice-prsoc>.

150. Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права ЄС. Київ, 2018. 104 с. URL: <https://eu-ua.org/pravo-yes/rekomendatsii-nablyzhennia>

151. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів : ухв. Комітетом Міністрів

Ради Європи на 727 засіданні заступників міністрів 25 жовт. 2000 р. 4 с.
URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf

152. Рішення Верховного Суду Латвійської Республіки від 13 черв. 2017 р. № 11095170614 SKK-J-444/2017. *Законодавство Республіки Латвія* : [сайт]. URL: <https://likumi.lv/ta/id/107820#p378>

153. Рішення Верховного Суду Латвійської Республіки від 24 трав. 2019 р. У справі № 11370042010, SKK-22/2019. ECLI:LV:AT:2019:0524.11370042010.2.L. *Законодавство Республіки Латвія* : [сайт]. URL: <https://likumi.lv/ta/id/107820#p378>

154. Рішення Верховного Суду Латвійської Республіки від 28 квіт. 2016 р. у справі № 11517023607, SKK-189/2016. *Законодавство Республіки Латвія* : [сайт]. URL: <https://likumi.lv/ta/id/107820#p378>

155. Рішення Верховного Суду Латвійської Республіки від 31 жовт. 2019 р. у справі № 11905011514, SKK-266/2019. ECLI: LV: AT: 2019: 1031.11905011514.2.L. *Законодавство Республіки Латвія* : [сайт]. URL: <https://likumi.lv/ta/id/107820>

156. Рогатюк І. В. Теоретичні, правові та праксеологічні основи кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 604 с.

157. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2019. 499 с.

158. Сачко О. В. Проблеми реалізації верховенства права при застосуванні особливих форм та режимів кримінального провадження : монографія / Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро : Середняк Т. К., 2018. 382 с.

159. Сливич І. І. Заочне провадження як відповідь на сучасні проблеми у сфері міжнародної правової допомоги у кримінальних справах. *Держава і право*. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. 2013. Вип. 61. С. 285–289.

160. Смирнов Є. В. Участь захисника в реалізації процесуальних прав підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2017. 247 с.

161. Справа «AFFAIRE ERDOGAN c. TURQUIE» (Заява № 26337/95) : рішення Європейського суду з прав людини від 20 черв. 2002 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22001-65085%22%7D>

162. Справа «AFFAIRE GESTUR JÓNSSON ET RAGNAR HALLDÓR HALL c. ISLANDE» (Заяви № 68273/14, 68271/14) : рішення Європейського суду з прав людини від 30 жовт. 2018 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22docname%22%3A%22Gestur%20J%C3%B3nsson%20%20Ragnar%20Halld%C3%B3r%20Hall%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-187582%22%7D>

163. Справа «AFFAIRE LENA ATANASOVA c. BULGARIE» (Заява № 52009/07) : рішення Європейського суду з прав людини від 26 січ. 2017 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-170842%22%7D>

164. Справа «Affaire Mariani c. France» (Заява № 43640/98) : рішення Європейського суду з прав людини від 31 берез. 2005 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22001-68677%22%7D>

165. Справа «AFFAIRE PELLADOAN c. PAYS-BAS» (Заява № 16737/90) : рішення Європейського суду з прав людини від 22 верес. 1994 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-62455%22%7D>

166. Справа «Affaire van Geyseghem c. Belgique» (Заява № 26103/95) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 січ. 1999 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-63458%22%7D>

167. Справа «AFFAIRE VERA FERNÁNDEZ-HUIDOBRO c. ESPAGNE» (Заява № 74181/01) : рішення Європейського суду з прав людини від 5 лют. 2007 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-96605%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-96605%22]})

168. Справа «ARPS v. CROATIA» (Заява № 23444/12) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 жовт. 2016 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Arps%20v.%20Croatia%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-167800%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Arps%20v.%20Croatia%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-167800%22]})

169. Справа «Artico v. Italy» (Заява № 6694/74) : рішення Європейського суду з прав людини від 13 трав. 1980 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Artico%20v.%20Italy%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57424%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Artico%20v.%20Italy%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57424%22]})

170. Справа «C. v. Italy» : рішення Європейського суду з прав людини від *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-81678%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-81678%22]})

171. Справа «CAMPBELL v. THE UNITED KINGDOM» (Заява № 13590/88) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 берез. 1992 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Campbell%20Fell%22\],%22itemid%22:\[%22001-57456%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Campbell%20Fell%22],%22itemid%22:[%22001-57456%22]})

172. Справа «Causa Drassich c. Italia» (Заява № 25575/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 11 груд. 2007 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-150360%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-150360%22]})

173. Справа «Chichlian and Ekindjian v. France» (Заява № 10959/84) : рішення Європейського суду з прав людини від 29 листоп. 1989 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docnam>

e%22:[%22Chichlian%20and%20Ekindjian%20v.%20France%22],%22itemid%22:[%22001-57613%22]}

174. Справа «COLOZZA v. ITALY» (Заява № 9024/80) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 лют. 1985 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Colozza%20v.%20Italy%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57462%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Colozza%20v.%20Italy%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57462%22]})

175. Справа «Czekalla v. Portugal» (Заява № 38830/97) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 жовт. 2002 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Czekalla%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-60676%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Czekalla%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-60676%22]})

176. Справа «Daniel Monguya Mbengev» : рішення Комітету ООН з прав людини. Zaire: (Communication No. 16/1977//UNDoc. CCPR/C/18/D/16/1977). URL: <http://hrlibrary.umn.edu>.

177. Справа «Daud v. Portugal» (Заява № 22600/93) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 квіт. 1998 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Daud%20v.%20Portugal%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-58154%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Daud%20v.%20Portugal%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58154%22]})

178. Справа «Demebukov v. Bulgaria» (Заява № 68020/01) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 лют. 2008 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Demebukov%20v.%20Bulgaria%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-85244%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Demebukov%20v.%20Bulgaria%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-85244%22]})

179. Справа «Fox, Campbell And Hartley v. The United Kingdom» (Заяви № 12244/86, 12245/86, 12383/86) : рішення Європейського суду з прав людини від 30 серп. 1990 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Fox,%20Campbell%20And%20Hartley%20v.%20The%20United%20Kingdom%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-12244%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Fox,%20Campbell%20And%20Hartley%20v.%20The%20United%20Kingdom%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-12244%22]})

e%22:[%22Fox,%20Campbell%20and%20Hartley%20v.%20the%20United%20Kingdom%22],%22itemid%22:[%22001-57721%22]}}

180. Справа «GODDI v. ITALY» (Заява № 8966/80) : рішення Європейського суду з прав людини від 9 квіт. 1984 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Goddi%20v.%20Italy%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57495%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Goddi%20v.%20Italy%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57495%22]})

181. Справа «HERMI v. ITALY» (Заява № 18114/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 18 жовт. 2006 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Hermi%20v.%20Italy%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-77543%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Hermi%20v.%20Italy%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-77543%22]})

182. Справа «Imbrioscia v. Switzerland» (Заява № 13972/88) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 листоп. 1993 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Imbrioscia%20v.%20Switzerland%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57852%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Imbrioscia%20v.%20Switzerland%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57852%22]})

183. Справа «Kamasinski v. Austria» (Заява № 9783/82) : рішення Європейського суду з прав людини від 19 груд. 1989 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Kamasinski%20v.%20Austria%22\],%22itemid%22:\[%22001-57614%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Kamasinski%20v.%20Austria%22],%22itemid%22:[%22001-57614%22]})

184. Справа «Krombach v. France» (Case of Krombach v. France) (Заява № 29731/96) : рішення Європейського суду з прав людини від 13 лют. 2001 р.; остат. 13 трав. 2001 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Krombach%20v.%20France%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-59211%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Krombach%20v.%20France%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59211%22]})

185. Справа «KULIKOWSKI v. POLAND» (Заява № 18353/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 19 трав. 2009 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Kulikowski%20v.%20Poland%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-92611%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Kulikowski%20v.%20Poland%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-92611%22]})

186. Справа «LAGERBLOM v. SWEDEN» (Заява № 26891/95) : рішення Європейського суду з прав людини від 14 квіт. 2003 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Lagerblom%20v.%20Sweden%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-60884%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Lagerblom%20v.%20Sweden%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-60884%22]})

187. Справа «Lala v. the Netherlands» (Заява № 14861/89) : рішення Європейського суду з прав людини від 22 верес. 1994 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22docname%22:\[%22LALA%20v.%20the%20NETHERLANDS%22\],%22itemid%22:\[%22001-57900%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22docname%22:[%22LALA%20v.%20the%20NETHERLANDS%22],%22itemid%22:[%22001-57900%22]})

188. Справа «Maleki v. Italy» : рішення Комітету ООН з прав людини (Communication No. 699/1996 U.N.Doc. CCPR/C/60/D/699/1996). URL: <http://hrlibrary.umn.edu>.

189. Справа «Mattoccia v. Italy» (Заява № 23969/94) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 лип. 2000 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Mattoccia%20v%20Italy%22\],%22itemid%22:\[%22001-58764%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Mattoccia%20v%20Italy%22],%22itemid%22:[%22001-58764%22]})

190. Справа «MEDENICA v. SWITZERLAND» (Заява № 20491/92.) : рішення Європейського суду з прав людини від 14 черв. 2001 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Medenica%20v.%20Switzerland%22\],%22documentcollecti](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Medenica%20v.%20Switzerland%22],%22documentcollecti)

onid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59518%22]}}

191. Справа «PEEV v. BULGARIA» (Заява № 64209/01) : рішення Європейського суду з прав людини від 26 лип. 2006 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:\[%22Peev%20v.%20Bulgaria%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-81914%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:[%22Peev%20v.%20Bulgaria%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-81914%22])

192. Справа «Pélissier and Sassi v. France» (Заява № 25444/94) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 берез. 1999 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:\[%22P%C3%A9lissier%20and%20Sassi%20v.%20France%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-58226%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:[%22P%C3%A9lissier%20and%20Sassi%20v.%20France%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58226%22])

193. Справа «POITRIMOL c. FRANCE» (Заява № 14032/88): рішення Європейського суду з прав людини від 23 листоп. 1993 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:\[%22Poitrimol%20c.%20France%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-62415%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:[%22Poitrimol%20c.%20France%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-62415%22])

194. Справа «SANADER v. CROATIA» (Заява № 66408/12) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 лют. 2015 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22fulltext%22:\[%22Sanader%20v.%20Croatia%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-151039%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22fulltext%22:[%22Sanader%20v.%20Croatia%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-151039%22])

195. Справа «SANNINO v. ITALY» (Заява № 30961/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 27 квіт. 2006 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:\[%22Sannino%](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22docname%22:[%22Sannino%20v.%20Italy%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-151039%22])

22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-75213%22]}}

196. Справа «Sejdovic v. Italy» (Заява № 56581/00) : рішення Європейського суду з прав людини від 1 берез. 2006 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-67414%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-67414%22]})

197. Справа «Sejdovic v. Italy» (Заява № 56581/00) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 листоп. 2004 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22SEJDOVIC%20v.%20ITALY%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-67415%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22SEJDOVIC%20v.%20ITALY%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-67415%22]})

198. Справа «STOICHKOV v. BULGARIA» (Заява № 9808/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 берез. 2005 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Stoichkov%20v.%20Bulgaria%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-68625%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Stoichkov%20v.%20Bulgaria%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-68625%22]})

199. Справа «Ukraine v. Russia (re Crimea)» : рішення Європейського суду з прав людини від 14 січ. 2021 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:\[%22Ukraine%20v.%20Russia%20\(re%20Crimea\)%22\],%22itemid%22:\[%22001-207622%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22Ukraine%20v.%20Russia%20(re%20Crimea)%22],%22itemid%22:[%22001-207622%22]})

200. Справа «Van Pelt v. France» : рішення Європейського суду з прав людини від 23 трав. 2000 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-63389%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-63389%22]})

201. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява № 42310/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 квіт. 2011 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text

202. Справа «Фельдман проти України» (Заяви № 76556/01 та 38779/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 8 квіт 2010 р. ; остат. 8 лип. 2010 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_613#Text

203. Справа «Шабельник проти України» (Заява № 16404/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 19 лют. 2009 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457#Text

204. Справа «Яременко проти України» (Заява № 32092/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 черв. 2002 р. ; остат. 12 верес. 2008 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405#Text

205. Справа за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України : рішення Конституційного Суду України від 8 квіт. 2015 р. № 3-рп/2015. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text>

206. Справа за конституційною скаргою Татькова Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини п'ятої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України : рішення Конституційного Суду України від 17 берез. 2020 р. № 5-р/20. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#Text>

207. Справа МН17. Чи є оптимальним обраний механізм розслідування? Частина 3. *LexInform. Юридичні новини України* : [сайт]. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/sprava-mn17-mizhnarodne-spivrobitnytstvo-mizh-ukrayinoyu-ta-niderlandamy-stosovno-rozsliduvannya-zlochyniv-pov-yazanyh-zi-zbyttyam-litaka-rejsu-mn17-chy-ye-optymalnym-obranyj-mehanizm-3/>

208. Справедливое судебное разбирательство в международном праве : юрид. сб. Варшава : Бюро ОБСЕ по демокр. ин-там и правам человека, 2013. 281 с. URL: <https://www.osce.org/ru/odihr/100894>

209. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі : затв. наказом Міністерства юстиції України 21 груд. 2017 р. № 4125/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17#Text>

210. Статут спеціального трибуналу по Лівану. URL: https://www.un.org/ru/documents/bylaws/special_tribuna_llebanon.pdf

211. Столітній А. В. Електронне кримінальне провадження у Литовській Республіці. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 4. С. 61–73. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/4-2018/stolitnij.pdf>

212. Столітній А. В. Електронне кримінальне провадження на досудовому розслідуванні : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 648 с.

213. Стосовно спрощення кримінального правосуддя : рекомендації № R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 17 верес. 1987 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_339

214. Судова практика з перегляду кримінальних справ у касаційному порядку. *Верховний Суд України* : [сайт]. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/57443357664792E1C2257B7C0040B01C](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/57443357664792E1C2257B7C0040B01C)

215. Татаров О. Ю., Нагорнюк-Данилюк О. О. Зарубіжний досвід спеціального кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 288–302.

216. Тертишник В. М. Кримінальний процес України : підручник. [7-ме вид., доп. і перероб.]. Київ : Алерта, 2017. 840 с.

217. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [15-те вид., допов. і перероб.]. Київ : Правова Єдність, 2018. 854 с.

218. Тохтарбаева С. Б. Роль Интерпола в международном противодействии коррупции. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2017. № 2. С. 120–123. DOI: https://doi.org/10.12737/article_58ec9f5885e1c8.83676116.

219. Трагнюк Р. Р. Додержання гарантій справедливого судочинства під час здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження (in absentia). *Юрист України*. 2018. № 2 (37). С. 76–82. DOI: 10.31359/2222-5544-2018-37-2-76.

220. Трефилов А. А. Развитие уголовного процесса в Княжестве Лихтенштейн. *Russian Journal of Criminal Law*. 2020. № 15. С. 111–116. DOI: 10.17223/23088451/15/21. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-ugolovnogo-protsesssa-v-knyazhestve-lihtenshteyn/viewer>

221. Трефилов А. А. Уголовный процесс зарубежных стран. Т. 1. Уголовный процесс Швейцарии. М., 2016. 1012 с. URL: <https://www.iuaj.net/node/2412>

222. Трефилов А. А. Уголовный процесс зарубежных стран. Т. 2. Военное уголовное судопроизводство Швейцарии. Ювенальное уголовное судопроизводство Швейцарии. Противодействие коррупции в швейцарской юстиции. Правоохранительные органы и правосудие в кантонах Ааргау и Берн. М., 2018. 1006 с. URL: <https://www.iuaj.net/node/2412>

223. Трефилов А. А. *Уголовный процесс зарубежных стран*. Т. 3. Правоохранительные органы в Лихтенштейне. Уголовное судопроизводство в Лихтенштейне. Ювенальное уголовное судопроизводство в Лихтенштейне. М. : НИПКЦ Восход-А, 2020. 1120 с. <https://www.iuaj.net/node/2802>

224. Трофименко В. М. Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 437 с.

225. Тузов А. Г. Введение в уголовный процесс Чехии. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Серия 14. 2015. Вып. 3. С. 100–109. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vvedenie-v-ugolovnyy-protsess-chehi>

226. У Нідерландах розповіли, як вручили усім бойовикам повідомлення на суд по МН17. *Європейська правда*. 2020. 9 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/03/9/7107288/>

227. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

228. Угода між Україною та Королівством Нідерландів про міжнародне правове співробітництво щодо злочинів, пов'язаних зі збиттям літака рейсу МН17 Малайзійських авіаліній : підписана 17 лип. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/528_002-17#n2

229. Угода про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю : підписана 22 трав. 2009 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_k98#Text

230. Уголовно-процессуальное законодательство Чешской Республики : учеб.-метод. пособ. / [сост. Л. В. Майорова]. Красноярск : Краснояр. гос. ун-т, 1999. 107 с.

231. Уголовный процесс европейских государств : монография / под ред. В. И. Самарина, В. В. Луцка. М. : Проспект, 2018. 752 с.

232. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 152 с.

233. Удалова Л. Д., Письменний Д. П. Здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого. *Право України*. 2015. № 7. С. 51–57.

234. Ухвала Апеляційного суду міста Києва у справі № 11/2690/797/2012 від 05 лип. 2012 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25653242>

235. Ухвала Апеляційної Палати Вищого антикорупційного суду у справі № 757/24173/19-к від 10 лют. 2020 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87573704>

236. Ухвала Апеляційної Палати Вищого антикорупційного суду у справі № 991/991/20 від 19 лют. 2020 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87730908>

237. Ухвала Вищого антикорупційного суду у справі № 60/9748/17 від 05 черв. 2020 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89765189>

238. Ухвала Вищого антикорупційного суду у справі № 760/10894/18 від 09 черв. 2020 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89796421>

239. Ухвала Київського апеляційного суду у справі № 757/16624/20-к від 16 листоп. 2020 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92987665>

240. Ухвала Київського апеляційного суду у справі № 11-сс/824/2639/2019 від 13 трав. 2019 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81925132>

241. Ухвала Київського апеляційного суду у справі № 757/23087/19-к. від 16 лип. 2019 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83172314>.

242. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 536 с.

243. Функція судового контролю у кримінальному процесі : монографія / Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Т. Г. Ільєва. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 176 с.

244. Черняк Н. П., Рец В. В. Особливості проведення спеціального досудового розслідування в аспекті реалізації права на захист. Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 07 черв. 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 241–245.

245. Шагинян А. С. Приостановление предварительного следствия : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Томск, 2001. 24 с.

246. Шевчишен А. В. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час спеціального досудового розслідування. *Європейські перспективи*. 2017. № 1. С. 106–114.

247. Шевчишен А. В. Поняття спеціального досудового розслідування (in absentia) та його функціональне призначення у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 125–134.

248. Шевчишен А. Використання міжнародної правової допомоги для збирання доказів під час спеціального досудового розслідування. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2/1. С. 203–208.

249. Шепітько І. І. Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 281 с.

250. Шишман Д. М. Обізнаність підозрюваного про розпочате кримінальне провадження як обов'язкова умова для здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Підприємництво, господарство и право*. 2019. № 10. С. 179–183. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.30>

251. Шишман Д. М., Роль прокурора у вирішенні питання про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia) та спеціального судового провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2019. Вип. 59, т. 2. С. 142–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-3322.59-2.32>.

252. Шумейко Д. О. Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія і практика : монографія. Київ : Алерта, 2020. 438 с.

253. Шумейко Д. О. Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування та порядок його розгляду. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 11, ч. 2. С. 304–312. DOI: <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.40>.

254. Шумейко Д. О. Окремі проблеми міжнародного співробітництва під час здійснення спеціального кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 6. С. 327–333. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.6.57>

255. Шумейко Д. О. Правове регулювання та правозастосовна практика здійснення спеціального кримінального провадження у окремих зарубіжних країнах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16), т. 4. С. 311–318.

256. Юрченко Є. О. Аналіз гарантій забезпечення прав та законних інтересів осіб, щодо яких проводяться негласні слідчі (розшукові) дії. *Молодий вчений*. 2019. № 4 (68). С. 451–454. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-101>

257. Які перешкоди стоять на шляху запровадження онлайн-судів, бачить ЄБРР. Судебно-юридическая газета. 2021. 1 квітня. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/197674-yaki-pereshkodi-stoyat-na-shlyakhu-zaprovadzhennya-onlayn-sudiv-bachit-yebrr>

258. 2002/584/JHA: Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States - Statements made by certain Member States on the adoption of the Framework Decision. *Official Journal*. L 190. 18/07/2002 P. 0001 – 0020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002F0584>

259. BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 181, 184, 187, 188, 209, 218, 220, 256, 312 IR 367 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS 2017 m. spalio 19 d. Nr. XIII-696. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0fb79a02b89811e7967a9645b537eb05?jfwid=66gfwqgcs>

260. BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO PATVIRTINIMO, ĮSIGALIOJIMO IR ĮGYVENDINIMO Į S T A T Y M A S 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482>

261. Baudžiamosios bylos duomenų tvarkymo elektronine forma ikiteisminio tyrimo metu tvarkos aprašas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/829585f3c68711e5a141fec4d43d786/asr>.

262. Brière C. Cooperation of Europol and Eurojust with external partners in the fight against crime: a legal appraisal. In *The External Dimension of EU Agencies and Bodies*. Cheltenham, UK : Edward Elgar Publishing, 2019. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781788973755.00010>

263. Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/2020-09-16/

264. Contumace ha diritto incondionato alla rinnovazione dibattimentale? (Cass. 51041/16) 30 Novembre 2016, Cassazione penale. URL: <https://canestrinilex.com/risorse/contumace-ha-diritto-incondionato-alla-rinnovazione-dibattimentale-cass-5104116/>

265. Council Framework Decision 2009/299/JHA of 26 February 2009 amending Framework Decisions 2002/584/JHA, 2005/214/JHA, 2006/783/JHA, 2008/909/JHA and 2008/947/JHA, thereby enhancing the procedural rights of persons and fostering the application of the principle of mutual recognition to decisions rendered in the absence of the person concerned at the trial. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32009F0299>

266. Crespo E. Demetrio, Sanz Hermida Á. M. In *Absentia Proceedings in the Framework of a Human Rights-Oriented Criminal Law. The Perspective of Substantive Criminal Law*. S. Quattrocolo, S. Ruggeri (eds.), *Personal Participation in Criminal Proceedings*, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law 2. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_17.

267. Deiters M. Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung / In: A. H. Albrecht et al. (Eds.). Vol. 4. 5th edn. §§ 198–246. StPO, 2015. 896 p.

268. Drevet B. Report on France. S. Quattrocchio, S. Ruggeri (eds.), *Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law* 2. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_5

269. EKOMENDACIJOS DĖL PROCESO DALYVIŲ SUSIPAŽINIMO SU IKITEISMINIO TYRIMO MEDŽIAGA 2018 m. vasario 14 d. Nr. I–57. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/60b82d20121b11e88456d055fb6f6244>

270. Frequently asked questions. Who are the judges. URL: <https://www.courtmarsh17.com/en/faq.html>

271. Gmel D. Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, 7th edn / In: R. Hannisch (Ed.). 2013. 3180 p.

272. Golovnenkov P., & Spitsa N. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Federativnoy Respubliki Germaniia [Code of Criminal Procedure of the Federal Republic of Germany]. Moscow: MGIUA, 2012. [in Russian].

273. Haratsch, Andreas/Koenig, Christian/Pechstein, Matthias: Europarecht. 9. Auflage. Mohr Siebeck, Tübingen 2014. S. 86 ff.

274. Headnotes to the order of the Second Senate of 15 December 2015 - 2 BvR 2735/14. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/e/rs20151215_2bvr273514en.html

275. IBA International Criminal Court and International Criminal Law Programme Report on the ‘Experts’ Roundtable on trials in absentia in international criminal justice’. URL: <file:///C:/Users/anonim/Downloads/IBA-ICC-report-trials-in-absentia-in-Int-Criminal-Justice-2016.pdf>

276. Kriminālprocesa likums. Tiesību akta pase. <https://likumi.lv/ta/id/107820#p378>

277. Kriminālprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/107820#p378>

278. Landshut N. Art. 162. Donatsch A., Hansjakob T., Lieber V. *Kommentar zur Schweizerischen Strafprozessordnung (StPO)*. Zürich, 2010. S. 1625.

279. Laue C. Die Hauptverhandlung ohne den Angeklagten. JA, 2010.

280. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741).
URL: <https://www.infolex.lt/ta/66150#>

281. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. URL:
[https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708&title=LR
%20baud%20Eiamojo%20proceso%20kodeksas#](https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708&title=LR%20baud%20Eiamojo%20proceso%20kodeksas#)

282. LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO
1, 51, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 122, 437 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR
PAPILDYMO BEI KODEKSO PAPILDYMO 17¹, 69¹, 71¹, 77¹ STRAIPSNIAIS
IR PRIEDU Į S T A T Y M A S 2004 m. balandžio 27 d. Nr. IX-2170 (Žin., 2002,
Nr. 37-1341). URL: [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232221?jfwid=66gfwqgcs)
[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232221?jfwid=66gfwqgcs](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232221?jfwid=66gfwqgcs)

283. LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO
181, 187, 188, 218, 220 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO
ĮSTATYMAS 2010 m. gruodžio 23 d. Nr. XI-1269 (Žin., 2002, Nr. 37-1341; 2004,
Nr. 115-4276; 2010, Nr. 113-5742). URL: [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.389870?jfwid=66gfwqgcs)
[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.389870?jfwid=66gfwqgcs](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.389870?jfwid=66gfwqgcs)

284. LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO
KODEKSO, PATVIRTINTO 2002 M. KOVO 14 D. ĮSTATYMU NR. IX-785, 21,
48, 50, 52, 127, 142, 143, 151, 158, 161, 163, 165, 212, 217, 232, 233, 234, 237,
244, 254, 255, 256, 266, 276, 287, 303, 318, 319, 322, 323, 326, 327, 329, 332,
342, 351, 353, 362, 375, 380, 397, 421, 440, 458, 459 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO
IR PAPILDYMO BEI KODEKSO PAPILDYMO 362¹ STRAIPSNIU Į S T A T Y
M A S 2003 m. balandžio 10 d. Nr. IX-1496 (Žin., 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46).
URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209706>

285. LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO
PATVIRTINIMO, ĮSIGALIOJIMO IR ĮGYVENDINIMO Į S T A T Y M A S
2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. URL: [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482)
[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482)

286. Lorena Bachmaier Winter. New Developments in EU Law in the Field of In Absentia National Proceedings. The Directive 2016/343/EU in the Light of the ECtHR Case Law. *S. Quattrocchio, S. Ruggeri (eds.), Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law 2*. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_20

287. Meyer-Goßner L., Schmitt B. Strafprozessordnung, 59th edn. 2016.

288. Nicola Canestrini. Italian in absentia trial violates the right to a fair trial. 4 May 2018. URL: https://canestrinilex.com/en/readings/italian-in-absentia-trial-violates-the-right-to-a-fair-trial/#_ftn4

289. Obi N. I. Ebbe. The SAGE Encyclopedia of Criminal Psychology. *International Criminal Police Organization* / Edited by R. D. Morgan. DOI: doi.org/10.4135/9781483392240.n220.

290. On certain provisions of the draft criminal procedure code, namely trial in absentia (art. 306) and suspension of officials from office (art. 177) adopted by the Venice Commission on 19 June 2020. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)008-e)

291. Oreste Pollicino and Marco Bassini. Personal Participation and Trials in Absentia. A Comparative Constitutional Law Perspective. Springer Nature Switzerland AG 2019. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4>.

292. Palgrave Macmillan (2019). INTERPOL (International Criminal Police Organization). In: *The Statesman's Yearbook*, London 2019. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-95321-9_48 [in English].

293. Plekksepp A (2012) Die gleichmässige Gewährleistung des Rechts auf Verteidigerbeistand. Duncker & Humboldt, Berlin.

294. Pollicino O., Bassini M. Personal Participation and Trials In Absentia. A Comparative Constitutional Law Perspective. *S. Quattrocchio, S. Ruggeri (eds.), Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law 2*. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_16

295. Popeliushko V. O. Alternatyvy zaochnomu provadzhenniu (in absentia): na dosvidi Nimechchyny [Alternatives to absentee proceedings: in the experience of Germany]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy, Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*. 2015. № 12, 2(33). P. 138–144. [in Ukrainian].

296. Popeliushko V. O. Provadzhennia in absentia u kryminalnomu protsesi Nimechchyny [Proceedings in absentia in the criminal process of Germany]. *Pravo Ukrainy, Law of Ukraine*. 2015. № 7. P. 34–42. [in Ukrainian].

297. Quattrocolo S. Participatory Rights in Comparative Criminal Justice. Similarities and Divergences Within the Framework of the European Law. S. Quattrocolo, S. Ruggeri (eds.), *Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law 2*. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_14

298. Quattrocolo S., Ruggeri S. (eds.). *Personal Participation in Criminal Proceedings. Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law 2*. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_1

299. Quattrocolo S., Ruggeri S. Merging the Different View-Points. Concluding Remarks. S. Quattrocolo, S. Ruggeri (eds.), *Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law 2*. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_22

300. Quattrocolo S., Ruggeri S. Personal Participation in Court Proceedings and In Absentia Trials in Domestic and Transnational Criminal Justice. The Perspective of National and Comparative Law. *Personal Participation in Criminal Proceedings*. Springer Nature Switzerland AG, 2019. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4>

301. Quattrocolo S., Ruggeri S. Personal Participation in Criminal Proceedings. *Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law*. 2019. Vol. 2. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_6.

302. Roxin C., & Schünemann, B. (2014). *Strafverfahrensrecht* (28th edn.).

303. Ruggeri S (2016a) Right to personal participation in criminal proceedings and in absentia procedures in the EU area of freedom, security and justice. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*. 128:578–605

304. Ruggeri S (2017) *Audi Alteram Partem* in criminal proceedings. Towards a participatory understanding of criminal justice in Europe and Latin America. Springer International Publishing, Cham.

305. Ruggeri S. Participatory Rights in Criminal Proceedings. A Comparative-Law Analysis from a Human Rights Perspective. S. Quattrocolo, S. Ruggeri (eds.), *Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law* 2. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_21

306. Ruggeri S. Personal Participation in Criminal Proceedings, In Absentia Trials and Inaudito Reo Procedures. Solution Models and Deficiencies in ECtHR Case-Law. *Personal Participation in Criminal Proceedings*. Springer Nature Switzerland AG, 2019. P. 579–604. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4>

307. Ruggeri S. Right to Personal Participation in Criminal Proceedings and in absentia Procedures in the EU Area of Freedom, Security and Justice. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*. 2016. № 128 (2). P. 578–605. DOI: 10.1515/zstw-2016-0021.

308. Ruggeri S. Personal Participation in Criminal Proceedings, In Absentia Trials and Inaudito Reo Procedures. Solution Models and Deficiencies in ECtHR Case-Law. S. Quattrocolo, S. Ruggeri (eds.), *Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law* 2. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_18.

309. Schneider A. In Absentia Trials and Transborder Criminal Procedures. The Perspective of EU Law. S. Quattrocolo, S. Ruggeri (eds.), *Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law* 2. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01186-4_19

310. Schomburg / Lagodny. Internationale Rechtshilfe in Strafsachen = International Cooperation in Criminal Matters. 6., völlig neu bearbeitete Auflage. 2020 XLIX, 2909 S. URL: <https://www.beck-shop.de/schomburg-lagodny-gless-hackner-internationale-rechtshilfe-strafsachen-international-cooperation-criminal-matters/product/23986191>

311. Schweizerische Jugendstrafprozessordnung. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/226/de>

312. Schweizerische Strafprozessordnung. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/267/de>

313. Schweizerisches Militärstrafprozess. URL: https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/1979/1059_1059_1059/20150101/de/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-1979-1059_1059_1059-20150101-de-pdf-a.pdf

314. Strada-Rozenberga K., Tiesu prakse Kriminālprocesa likuma 464. un 465.panta piemērošanā, Augstākā tiesa: 2017, Rīga. URL: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas>

315. Strafprozessordnung (StPO) vom 18. Oktober 1988. URL: <https://www.gesetze.li/konso/1988.62>

316. Strafprozessordnung für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>

317. Zakerhossein M. H., De Brouwer A. M. Diverse Approaches to Total and Partial In Absentia Trials by International Criminal Tribunals. *Crim Law Forum*. 2015. No. 26. P. 181–224. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10609-015-9257-0>

318. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141/historie>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Калінніков О. В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia): теоретичні та практичні проблеми законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 62-78. DOI: <https://doi.org/10.33270/04191701>.
2. Калінніков О. В. Генеза законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного (in absentia) у період незалежності України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114) 2020. С. 88-99. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201141.88>.
3. Калінніков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні in absentia. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19) 2020. С. 133-142. DOI: <https://doi.org/10.33270/04201901.133>.
4. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (in absentia) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115) 2020. С. 128-137. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201152.128>.
5. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116) 2020. С. 115-127. <https://doi.org/10.33270/0119113>.
6. Калінніков О. В. Переховування підозрюваного від органів слідства та суду як умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 3 (31) , vol. 1. С. 226-232. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.1.36>

7. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження *in absentia* в законодавстві ФРН та України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20) 2020. С. 112-123. DOI: <https://doi.org/10.33270/04202002.112>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Калінніков О.В. Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 175-178.

2. Калінніков О.В. Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі Частина 2* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ, 2019. С. 125-129.

3. Калінніков О. В. Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Modern problems in science*: матеріали VIII Міжнародної науково - практичної конференції (м. Прага, Чехія, 09-12 листопада 2020 року). С. 249-254. DOI: 10.46299/ISG.2020.II.VIII.

4. Калінніков О. В. Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства*: збірник тез наукових доповідей і повідомлень XII Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів (м. Харків, 14 листопада 2020 року). С. 44-46.

5. Калінніков О. В. Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (*in absentia*). *Science and practice of today*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Анкара, Туреччина, 16-19 листопада 2020 року). С. 261-266. DOI: 10.46299/ISG.2020.II.IX.

6. Калінніков О. В. Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Київ, 19 листопада 2020 року). С.197-199.

7. Актуальні питання спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9-10 грудня 2020 року). С.298-300.

8. Калінніков О. В. Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (in absentia). *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought*: матеріали V Міжнародна наукова конференція з нових тенденцій у науці та освіті (м. Рим, Італія, 16-19 лютого 2021 року). С. 237-242. DOI - 10.46299/ISG.2021.I.V

Додаток Б

ПРОПОЗИЦІЇ

щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України
щодо вдосконалення окремих положень здійснення спеціального
досудового розслідування (in absentia)

Чинна редакція	Редакція з урахуванням запропонованих змін
Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу 1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення: ... Відсутній Відсутній	Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу 1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення: ... 10¹) Електронне кримінальне провадження – режим кримінальної процесуальної діяльності, що здійснюється суб'єктами кримінального провадження в електронному форматі в Єдиному реєстрі досудових розслідувань. 10²) Єдиний реєстр досудових розслідувань – створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються створення, збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, а також оброблення і передача матеріалів та інформації (відомостей) у кримінальному провадженні з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом. ... 27) спеціальне досудове розслідування (in absentia) - порядок

	здійснення досудового розслідування, який застосовується при вичерпанні всіх інших правових заходів забезпечення участі підозрюваного, за ухвалою слідчого судді до підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук та характеризується наявністю додаткових гарантій прав підозрюваного, з метою досягнення завдань кримінального провадження.
Стаття 135. Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні 1. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.	Стаття 135 Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні 1. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою, в порядку електронного провадження. ...
Стаття 139. Наслідки неприбуття на виклик ... 5. Ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження.	Стаття 139. Наслідки неприбуття на виклик ... 5. Ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення його у міжнародний розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження.
Відсутня	Стаття 214 ¹ . Електронне кримінальне провадження 1. Сторони кримінального

	провадження, слідчий суддя, інші учасники кримінального провадження фіксують в Єдиному реєстрі досудових розслідувань хід кримінального провадження та отримані під час досудового розслідування відомості. 2. Слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, захисник використовують, а інші учасники кримінального провадження можуть використовувати Єдиний реєстр досудових розслідувань під час реалізації своїх повноважень, прав та інтересів, передбачених цим Кодексом. 3. Доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань в порядку електронного кримінального провадження надається відповідно до передбачених законом процесуальних повноважень. 4. Процесуальне рішення є прийнятим, а процесуальна дія – вчиненою з моменту внесення даних про них до Єдиного реєстру досудових розслідувань. 5. Вручення процесуальних документів сторонам кримінального провадження може здійснюватися за допомогою Єдиного реєстру досудових розслідувань.
Стаття 221. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення ... Відсутня	Стаття 221. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення ... 3. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування здійснюється шляхом надання доступу до них в Єдиному реєстрі досудових розслідувань.
Стаття 225. Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні	Стаття 225. Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні

1. ... Відсутній	1. ... У разі здійснення спеціального досудового розслідування підозрюваний повідомляється в порядку, визначеному ст. 297⁵ цього Кодексу.
Стаття 232. Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування 1. Допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках: ... Відсутній ...	Стаття 232. Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування 1. Допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках: ... 4-1) за клопотанням підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (in absentia). ...
Стаття 280. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру 1. Досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо: ... 2) оголошено в розшук підозрюваного; ...	Стаття 280. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру 1. Досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо: ... 2) оголошено в розшук підозрюваного, за винятком здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia) на підставі ухвали слідчого судді; ...
Стаття 282. Відновлення досудового розслідування 1. Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо підстави для його зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних	Стаття 282. Відновлення досудового розслідування 1. Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо підстави для його зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних

дій у межах міжнародного співробітництва), а також у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. ...	дій у межах міжнародного співробітництва), а також у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, в тому числі, зверненні до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia).
Стаття 290. Відкриття матеріалів іншій стороні ... 3. Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. Відсутня ...	Стаття 290. Відкриття матеріалів іншій стороні ... 3. Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. Відкриття матеріалів досудового розслідування здійснюється шляхом надання доступу до них в Єдиному реєстрі досудових розслідувань. ...
Стаття 297¹. Загальні положення спеціального досудового розслідування ... 2. Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110⁻², 111, 112, 113, 114, 114⁻¹, 115, 116, 118, частинами другою - п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258⁻¹, 258⁻², 258⁻³, 258⁻⁴, 258⁻⁵, 348, 364, 364⁻¹, 365, 365⁻²,	Стаття 297¹. Загальні положення спеціального досудового розслідування ... 2. Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110⁻², 111, 112, 113, 114, 114⁻¹, 115, 116, 118, частинами другою - п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258⁻¹, 258⁻², 258⁻³, 258⁻⁴, 258⁻⁵, 348, 364, 364⁻¹, 365, 365⁻²,

368, 368⁻², 368⁻³, 368⁻⁴, 369, 369⁻², 370, 379, 400, 436, 436⁻¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. ...	368, 368⁻², 368⁻³, 368⁻⁴, 369, 369⁻², 370, 379, 400, 436, 436⁻¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук, який здійснюється різними каналами на підставі відповідних угод та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. В разі якщо підозрюваний перебуває за межами України і про це відомо слідчому, прокурору спеціальне досудове розслідування може здійснюватися лише якщо вичерпанні можливості міжнародного співробітництва під час кримінального провадження щодо видачі (екстрадиції) підозрюваного.
Стаття 297². Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування 1. З клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням з прокурором.	Стаття 297². Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування 1. З клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням з прокурором. Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування подається до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого

2. У клопотанні зазначаються: ... 4) відомості щодо оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук; ... Відсутній	антикорупційного суду, – слідчому судді Вищого антикорупційного суду. 2. У клопотанні зазначаються: ... 4) відомості щодо оголошення особи у міжнародний розшук; ... 7) відомості щодо міжнародного співробітництва, спрямованого на встановлення місцезнаходження підозрюваного та його видачі (екстрадиції). 3. Копія клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність здійснення спеціального досудового розслідування, надається захиснику не пізніше ніж за 5 днів до початку розгляду клопотання.
Стаття 297³. Розгляд клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування ... Відсутня	Стаття 297³. Розгляд клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування ... 4. Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядаються слідчим суддею місцевого суду, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 цього Кодексу, з урахуванням положень цієї глави.
Стаття 297⁴. Вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування 1. Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового	Стаття 297⁴. Вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування 1. Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового

розслідування, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. ... 5. Якщо підозрюваний, стосовно якого слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, затриманий або добровільно з'явився до органу досудового розслідування, подальше досудове розслідування щодо нього здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом. 6. Відомості щодо підозрюваних, стосовно яких слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, невідкладно, але не пізніше 24 годин після постановлення ухвали, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.	розслідування, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук, а також наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним кримінального правопорушення. ... 5. Якщо підстави для постановлення слідчим суддею ухвали про спеціальне досудове розслідування перестали існувати, подальше досудове розслідування за ухвалою слідчого судді здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом. З клопотанням про припинення здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді може звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, підозрюваний, його захисник. За наслідками розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про припинення здійснення спеціального досудового розслідування. 6. Відомості щодо підозрюваних, стосовно яких слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення, припинення спеціального досудового розслідування, невідкладно, але не пізніше 24 годин після постановлення ухвали, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.
Стаття 297⁵. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового	Стаття 297⁵. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового

розслідування 1. Повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом. ...	розслідування 1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя у разі здійснення спеціального досудового розслідування для вручення повістки про виклик підозрюваному та процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному зобов'язані вжити всіх можливих і розумних заходів, серед яких: 1) направлення за останнім відомим місцем його проживання чи перебування з публікацією в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування; 2) направлення в порядку електронного провадження; 3) направлення в порядку міжнародного співробітництва; 4) направлення електронною поштою, в порядку, визначеному ч. 2 ст. 136 цього Кодексу). ...
Відсутня	Стаття 297⁶ Гарантія недоторканості підозрюваного 1. Прокурор під час здійснення спеціального досудового розслідування з метою спонукання підозрюваного до припинення переховування від органу слідства та суду може видати підозрюваному в конкретному кримінальному провадженні письмову гарантію, яка може пов'язуватися з виконанням підозрюваним певних умов, що після добровільної явки підозрюваного до органу досудового розслідування клопотання слідчого, погоджене з прокурором, прокурора про обрання, застосування запобіжного заходу не буде пов'язано з

	триманням під вартою. 2. Гарантія недоторканості підозрюваного є обов'язковою для виконання сторонами кримінального провадження. 3. Гарантія недоторканості підозрюваного втрачає свою силу при закінченні досудового розслідування, в порядку статті 283 цього Кодексу, при невиконанні підозрюваним умов, визначених в письмовій гарантії.
Стаття 309. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування 1. Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: ... 12) відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування;	Стаття 309. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування 1. Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: ... 12) здійснення спеціального досудового розслідування або відмову в ньому;
Стаття 395. Порядок і строки апеляційного оскарження ... 2. Апеляційна скарга, якщо інше не передбачено цим Кодексом, може бути подана: ... Відсутній	Стаття 395. Порядок і строки апеляційного оскарження ... 2. Апеляційна скарга, якщо інше не передбачено цим Кодексом, може бути подана: ... 4) на вирок, ухвалений за результатами спеціального судового провадження - протягом тридцяти днів з дня отримання копії вироку або з дня проголошення рішення про залишення заяви про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження без задоволення.
Стаття 400. Наслідки подання апеляційної скарги ... 3. Якщо апеляційну скаргу подано обвинуваченим, щодо якого судом	Стаття 400. Наслідки подання апеляційної скарги ... Виключити ...

ухвалено вирок за результатами спеціального судового провадження, суд поновлює строк за умови надання обвинуваченим підтвердження наявності поважних причин, передбачених статтею 138 цього Кодексу, та надсилає апеляційну скаргу разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції з дотриманням правил, передбачених статтею 399 цього Кодексу. ...	
Відсутній	Розділ IV¹ ПЕРЕГЛЯД ВИРОКУ, УХВАЛЕНОГО ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СПЕЦІАЛЬНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ Стаття 391¹. Розгляд заяви про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження 1. Заява про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження, розглядається в судовому засіданні згідно із загальними правилами цього Кодексу. Неприбуття осіб, належним чином повідомлених про дату, час і місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви. 2. За результатами розгляду заяви про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження, суд постановляє ухвалу, якою: 1) залишає заяву без задоволення; 2) скасовує вирок, ухвалений за результатами спеціального судового провадження, і призначає судовий розгляд з початку зі стадії підготовчого засідання. 3. Вирок, ухвалений за

	результатами спеціального судового провадження, підлягає скасуванню, якщо судом буде встановлено, що обвинувачений не був обізнаний про його кримінальне переслідування. Доведення факту обізнаності обвинуваченого про його кримінальне переслідування покладається на прокурора. 4. У разі залишення заяви про скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження без задоволення, вирок, ухвалений за результатами спеціального судового провадження, може бути оскаржений в апеляційному порядку.
Розділ XI ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ... 20¹. Тимчасово, але не пізніше дня початку діяльності Державного бюро розслідувань (опублікування у газеті "Урядовий кур'єр" відповідного повідомлення його керівником): ...	Виключити

Додаток В

**Зведені дані анкетування стосовно питань, пов'язаних з
правозастосуванням інституту спеціального досудового розслідування
(in absentia)**

1. Під час анкетування опитано 336 респондентів в місті Києві, Донецькій, Запорізькій, Харківській, Кіровоградській, Одеській областях, а саме: адвокатів - 72, прокурорів Офісу Генерального прокурора (Генеральної прокуратури), обласних (регіональних) прокуратур – 62, окружних (місцевих) прокуратур - 68, слідчих - 66, суддів - 68.

2. Вік:

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
20–29 років	26 %	7 %	31 %	
30–39 років	47 %	50 %	67 %	
40–49 років	16 %	35 %	2 %	65 %
50 років та більше	11%	8 %		35 %

3. Стаж роботи:

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
до 5-ти років	22 %		27 %	
від 5-ти до 10-ти років	10 %	28 %	24 %	
понад 10 років	68 %	71 %	49 %	100 %

4. Чи вважаєте Ви позитивним кроком запровадження в КПК України інституту спеціального досудового розслідування (in absentia)?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	74 %	48 %	39 %	42 %

Ні	10 %	42 %	39 %	40 %
Важко відповісти	16 %	10 %	22 %	18 %

5. Чи застосували Ви в своїй практичній діяльності інститут спеціального досудового розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	42 %	24 %	39 %	63 %
Ні	58 %	76 %	61 %	37 %

6. Чи виникають труднощі при доведенні факту набуття особою статусу підозрюваного для здійснення спеціального досудового розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	69 %	33 %	35 %	41 %
Ні	5 %	38 %	43 %	39 %
Важко відповісти	26 %	29 %	22 %	20 %

7. Чи виникають труднощі при доведенні факту оголошення підозрюваного в міжнародний розшук для здійснення спеціального досудового розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	74 %	45 %	52 %	58 %
Ні	5 %	33 %	27 %	39 %
Важко відповісти	21 %	22 %	21 %	3 %

8. Чи виникають труднощі при доведенні факту переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	74 %	48 %	39 %	54 %
Ні	5 %	42 %	39 %	40 %

Важко відповісти	21 %	10 %	22 %	6 %
---------------------	------	------	------	-----

9. Чи забезпечує наявний порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування дотримання права підозрюваного на захист?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	15 %	55 %	35 %	49 %
Ні	75 %	28 %	29 %	45 %
Важко відповісти	10 %	17 %	36 %	6 %

10. Чи згодні з твердженням, що слідчий, прокурор зобов'язані вживати всіх можливих і розумних заходів по забезпеченню офіційного повідомлення особі про підозру, виклик, вчинення певних процесуальних дій як до, так і під час спеціального досудового розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	95 %	86 %	68 %	100 %
Ні		5 %	10 %	
Важко відповісти	5 %	9 %	22 %	

11. Чи доцільно розширити перелік злочинів, по яким може здійснюватися спеціальне досудове розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	37 %	50 %	46 %	42 %
Ні	38 %	36 %	22 %	48 %
Важко відповісти	25 %	14 %	32 %	10 %

12. Чи доцільно змінити злочини, по яким здійснюється спеціальне досудове розслідування, які переважно відносяться до тяжких та особливо тяжких на кримінальні проступки та нетяжкі злочини?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	26 %	19 %	27 %	44 %
Ні	53 %	74 %	63 %	51 %
Важко відповісти	21 %	7 %	10 %	5 %

13. Чи є доцільним розповсюдження порядку здійснення спеціального досудового розслідування на неповнолітніх підозрюваних?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	15 %	28 %	25 %	8 %
Ні	53 %	60 %	40 %	92 %
Важко відповісти	32 %	12 %	35 %	

14. Чи доцільно запровадити у КПК України механізм спонукання підозрюваного до припинення переховування від органу слідства та суду під час спеціального досудового розслідування в спосіб не застосування до підозрюваного, який добровільно з'явився, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	74 %	55 %	39 %	81 %
Ні	16 %	36 %	37 %	19 %
Важко відповісти	10 %	9 %	24 %	

15. Чи доцільно в Україні запровадити «Електронне кримінальне провадження», що передбачає, зокрема, повну фіксацію кримінального провадження, обмін процесуальними документами між сторонами

кримінального провадження та надання для ознайомлення стороні захисту матеріалів досудового розслідування в електронному вигляді?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	79 %	57 %	60 %	65 %
Ні	16 %	33 %	28 %	30 %
Важко відповісти	5 %	10 %	12 %	5 %

16. Чи доцільно запровадити «Електронне кримінальне провадження» на базі існуючого Єдиного реєстру досудових розслідувань?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	52 %	46 %	39 %	51 %
Ні	26 %	42 %	41 %	37 %
Важко відповісти	21 %	11 %	20 %	12 %

17. Чи потрібно передбачати в КПК України право підозрюваного та його захисника на оскарження ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування, зважаючи на те, що прокурор має право на оскарження ухвали про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	95 %	57 %	44 %	63 %
Ні		35 %	40 %	37 %
Важко відповісти	5 %	8 %	16 %	

18. Чи доцільно в КПК України запровадити положення щодо вручення захиснику клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування та матеріалів, якими воно обґрунтовується до початку розгляду клопотання за аналогією з клопотанням про застосування запобіжних заходів?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	90 %	71 %	51 %	89 %
Ні	10 %	24 %	34 %	11 %
Важко відповісти		5 %	15 %	

19. Чи доцільно запровадити окремий порядок припинення здійснення спеціального досудового розслідування за ухвалою слідчого судді, якщо перестали існувати підстави для здійснення спеціального досудового розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	84 %	55 %	46 %	54 %
Ні	5 %	31 %	22 %	46 %
Важко відповісти	11 %	14 %	32 %	

20. Чи доцільно запровадити механізм скасування вироку, ухваленого за результатами спеціального судового провадження з призначенням повторного судового розгляду за клопотання обвинуваченого, якщо він не був обізнаний про його кримінальне переслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	90 %	51 %	31 %	54 %
Ні	5 %	35 %	40 %	46 %
Важко відповісти	5 %	14 %	28 %	

21. Чи наявні на теперішній час в КПК України в частині спеціального досудового розслідування (in absentia) прогалини та суперечності?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	90 %	61 %	31 %	82 %
Ні	5 %	25 %	40 %	4 %
Важко	5 %	14 %	28 %	14 %

Відповісти				
------------	--	--	--	--

22. Чи в повній мірі інститут спеціального досудового розслідування за КПК України відповідає вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та практиці ЄСПЛ?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так		14 %	32 %	27 %
Ні	74 %	48 %	36 %	73 %
Важко відповісти	26 %	38 %	32 %	

23. Чи потребують, на Вашу думку, законодавчого вдосконалення процесуальні норми, які регулюють інститут спеціального досудового розслідування?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	84 %	90 %	64 %	82 %
Ні		5 %	10 %	4 %
Важко відповісти	16 %	5 %	26 %	14 %

24. Чи потрібно при реформуванні кримінального процесуального законодавства України щодо спеціального досудового розслідування використовувати досвід країн Європи, в яких інститут in absentia ефективно застосовується?

Відповідь	Адвокати	Прокурори	Слідчі	Судді
Так	84 %	83 %	60 %	84 %
Ні		9 %	13 %	8 %
Важко відповісти	16 %	8 %	27 %	8 %

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
Комітет з питань правоохоронної діяльності

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

**Проректору Національної
 академії внутрішніх справ
 Чернявському С.С.**

Шановний Сергію Сергійовичу!

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності опрацьовано дисертаційне дослідження підготовлене Калінніковим О.В. на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)».

Повідомляємо, що інформація викладена у вищезазначеному дослідженні доведена до відома народних депутатів України – членів Комітету для врахування при подальшому вдосконаленні чинного законодавства.

З повагою

Голова Комітету

Д. Монастирський

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Монастирський Денис Анатолійович
 Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000ACDE2E00CDD8E00
 Дійсний до: 21.01.2023 0:00:00

ВДСД НАВС	
Вх. №	34BP
31	03 20 21 р.
кількість аркушів:	
осн. док.	додаток

Апарат Верховної Ради України
 № 04-27/12-2021/111291 від 30.03.2021

457124

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук
полковник поліції

Руслан ДУДАРЕЦЬ

15 03 2021 року

А К Т

**впровадження у практичній діяльності органів досудового розслідування
матеріалів дисертаційного дослідження здобувача**

Національної академії внутрішніх справ

**Олексія Каліннікова «Досудове розслідування у кримінальному
провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах
Європи (порівняльно-правове дослідження)»**

Комісія у складі: начальника відділу ГСУ НП України, доктора юридичних наук, доцента Шевчишена А.В., начальника відділу ГСУ НП України Бурлаки В.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Карпенко Н.В., склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Олексія Каліннікова «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Начальник відділу ГСУ
Національної поліції України
доктор юридичних наук, доцент**

Артем ШЕВЧИШЕН

**Начальник відділу ГСУ
Національної поліції України**

Владислав БУРЛАКА

**Старший слідчий в ОВС ГСУ
Національної поліції України
кандидат юридичних наук**

Наталія КАРПЕНКО

АКТ

про впровадження результатів дисертації
Каліннікова Олексія Валерійовича на тему

«Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, у практичну діяльність Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери»

Комісія у складі: адвоката Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери» Доброрез Олени Анатоліївни, адвоката Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери» Чердаклієва Сергія Васильовича, та юриста Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери» Котик Олени Миколаївни, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)» мають важливе теоретичне значення для діяльності адвокатів і можуть застосовуватися у практичній діяльності Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери», а саме публікації за темою дисертації, в яких опубліковані окремі наукові результати дисертаційного дослідження:

1. Калінніков О. В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia): теоретичні та практичні проблеми законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 62–78.

2. Калінніков О.В. Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2019. С. 175–178.

3. Калінніков О.В. Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 125–129.

4. Калінніков О. В. Генеза законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного (in absentia) у період незалежності України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 88–99.

5. Калінніков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні in absentia. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 133–142.

6. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового

розслідування (in absentia) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 128–137.

7. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 115–127.

8. Калінніков О. В. Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science: Legal sciences : VIII International scientific and practical conference*. November 09-12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 249–255.

9. Калінніков О. В. Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Харків, 14 листоп. 2020 р.). Харків : Нац. юрид. універ. ім. Ярослава Мудрого, 2020. С. 44–46.

10. Калінніков О. В. Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (in absentia). *Science and practice of today: IX International scientific and practical conference*. November 16-19, 2020. Ankara, Turkey. С. 261–266.

11. Калінніков О. В. Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2020. С. 197–200.

12. Калінніков О. В. Актуальні питання спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 9-10 груд. 2020 р.) : у 2 / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 120–124.

13. Калінніков О. В. Переховування підозрюваного від органів слідства та суду як умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020 № 3 (31), vol. 1. С. 226–232.

14. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження in absentia в законодавстві ФРН та України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 112–123.

15. Калінніков О. В. Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (in absentia). *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought : V International scientific and practical conference*. February 16 – 19, 2021. Rome, Italy. С. 261–266.

Члени комісії:

Адвокат

АО «Могилянський та партнери»

Адвокат

АО «Могилянський та партнери»

Юрист

АО «Могилянський та партнери»

О.А. Доброрез

С.В. Чердаклієв

О.М. Котик

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник

Військово-юридичного інституту

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

доктор юридичних наук,

заслужений працівник освіти України

полковник юстиції

Сергій МЕЛЬНИК

19. 03 . 2021 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертації

Каліннікова Олексія Валерійовича на тему

«Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, у освітній процес Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Комісія у складі: начальника кафедри військового права, кандидата юридичних наук, МЕХЕДИ В.Д.(голова комісії), професора кафедри права Національної безпеки та правової роботи, доктора юридичних наук, професора ДАНЬШИНА М.В. та професора кафедри військового права, кандидата юридичних наук, доцента ПЕРЕДЕРІЯ О.С., склала цей акт про те, що результати дисертації Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)» впроваджені у освітній процес Військово-юридичного інституту, а саме:

1. Калінніков О. В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia): теоретичні та практичні проблеми законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 62–78.

2. Калінніков О.В. Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). / [редкол.: В. В. Черней, С. Д.

Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2019. С. 175–178.

3. Калінніков О.В. Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 125–129.

4. Калінніков О. В. Генеза законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного (in absentia) у період незалежності України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 88–99.

5. Калінніков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні in absentia. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 133–142.

6. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (in absentia) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 128–137.

7. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 115–127.

8. Калінніков О. В. Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science: Legal sciences* : VIII International scientific and practical conference. November 09-12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 249–255.

9. Калінніков О. В. Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства* : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 14 листоп. 2020 р.). Харків : Нац. юрид. універ. ім. Ярослава Мудрого, 2020. С. 44–46.

10. Калінніков О. В. Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (in absentia). *Science and practice of today*: IX International scientific and practical conference. November 16-19, 2020. Ankara, Turkey. С. 261–266.

11. Калінніков О. В. Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) /

[редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2020. С. 197–200.

12. Калінніков О. В. Актуальні питання спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9-10 груд. 2020 р.) : у 2 / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 120–124.

13. Калінніков О. В. Переховування підозрюваного від органів слідства та суду як умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020 № 3 (31), vol. 1. С. 226–232.

14. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження in absentia в законодавстві ФРН та України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 112–123.

15. Калінніков О. В. Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (in absentia). *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought* : V International scientific and practical conference. February 16 – 19, 2021. Rome, Italy. С. 261–266.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Каліннікова О. В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, зокрема у системі професійної освіти юрисконсультів, слідчих і прокурорів, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій.

Голова комісії:

Владислав МЕХЕДА

Члени комісії:

доктор юридичних наук, професор

Максим ДАНЬШИН

кандидат юридичних наук, доцент

Олександр ПЕРЕДЕРІЙ

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: +380 44 246-94-91
E-mail: post@naiau.kiev.ua
https://www.naiu.kiev.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

Голові
Вищого антикорупційного суду
Олені ТАНАСЕВИЧ

27 05 20 21 № 46/ 03/3141

На № _____ від _____ 20 ____

Шановна Олено Віталіївно!

Просимо Вас розглянути можливість впровадження в практичну діяльність суду результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)», опублікованих за темою дисертації, які містять висновки і пропозиції щодо актуальних теоретичних та практичних питань, пов'язаних з діяльністю суду.

Додатки:

- список публікацій здобувача за темою дисертації на 3 арк. в 1 прим.;
- обґрунтування актуальності наукового дослідження та необхідності прийняття змін до КПК України на 9 арк. в 1 прим.;
- пропозиції щодо прийняття змін до КПК України на 9 арк. в 1 прим.

**З повагою
проректор
полковник поліції**

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Голова комісії,
кандидат юридичних наук,
суддя Шевченківського
районного суду міста Києва**

 Віталій ЦИКТІЧ
«04» червня 2021 року

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у
кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (inabsentia) в
Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)»**

Комісія у складі судді Шевченківського районного суду міста Києва Циктіча В.М., судді Шевченківського районного суду міста Києва Слободянюка П.Л. та помічника судді Шевченківського районного суду міста Києва Ситнік О.М. розглянула лист проректора Національної академії внутрішніх справ від 10 березня 2021 року № 46/03/1789, та обговорила результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (inabsentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії, за результатами чого повідомляємо наступне.

При вивченні публікацій здобувача за темою дисертації, а саме:

1. Калінніков О. В. Спеціальне досудове розслідування (inabsentia): теоретичні та практичні проблеми законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 62-78;
2. Калінніков О. В. Генеза законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного (inabsentia) у період незалежності України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114) 2020. С. 88-99;
3. Калінніков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні inabsentia. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19) 2020. С. 133-142;
4. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (inabsentia) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115) 2020. С. 128-137;

5. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (inabsentia). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116) 2020. С. 115-127;
6. Калінніков О. В. Переховування підозрюваного від органів слідства та суду як умова здійснення спеціального досудового розслідування (inabsentia). *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 3 (31) , vol. 1. С. 226-232;
7. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження inabsentia в законодавстві ФРН та України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20) 2020. С. 112-123;
8. Калінніков О.В. Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 175-178;
9. Калінніков О.В. Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі Частина 2* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ, 2019. С. 125-129;
10. Калінніков О. В. Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (inabsentia). *Modern problems in science*: матеріали VIII Міжнародної науково - практичної конференції (м. Прага, Чехія, 09-12 листопада 2020 року). С. 249-255;
11. Калінніков О. В. Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (inabsentia). *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства: збірник тез наукових доповідей і повідомлень XII Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів* (м. Харків, 14 листопада 2020 року). С. 44-46;
12. Калінніков О. В. Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (inabsentia). *Science and practice of today*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Анкара, Туреччина, 16-19 листопада 2020 року). С. 261-266;
13. Калінніков О. В. Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (inabsentia). *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Київ, 19 листопада 2020 року). С. 197-200;
14. Актуальні питання спеціального досудового розслідування (inabsentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в*

міжнародному вимірі: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9-10 грудня 2020 року). С. 120-124;

15. Калінніков О. В. Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (in absentia). *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought*: матеріали V Міжнародна наукова конференція з нових тенденцій у науці та освіті (м. Рим, Італія, 16-19 лютого 2021 року). С. 261-266,

а також додатково поданих пропозицій щодо прийняття змін до КПК України та відповідних обґрунтувань цієї необхідності, які розроблені здобувачем за результатами дисертаційного дослідження, встановлено, що використання наведених у дисертації теоретичних положень, а також реалізація вказаних дисертантом практичних рекомендацій сприятимуть підвищенню рівня єдності у підходах до застосування відповідних кримінально-процесуальних норм права у правовідносинах, пов'язаних із інститутом кримінального провадження за відсутності підозрюваного (in absentia).

Підсумовуючи викладене, висновки, рекомендації та положення дисертаційного дослідження Каліннікова Олексія Валерійовича, враховуючи їх належний науковий рівень та вагоме практичне значення, можуть бути використані, зокрема, під час здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, враховані помічниками суддів Шевченківського районного суду міста Києва під час попередньої підготовки відповідних судових справ до розгляду, а також у процесі організації та здійснення у Шевченківському районному суді міста Києва правової роботи.

Члени комісії:

кандидат юридичних наук,
суддя Шевченківського
районного суду міста Києва

Павло СЛОБОДЯНЮК

кандидат юридичних наук,
помічник судді Шевченківського
районного суду міста Києва

Олена СИТНИК

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова Печерського
районного суду міста Києва

Р.Ю. Козлов

«02» червня 2021 року

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у
кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в
Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)»**

Комісія у складі суддів Печерського районного суду міста Києва Бортницької В.В., Царевич О.І., Шапутько С.В., від 10 березня 2021 року № 46/03/1787, та обговорила результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії, за результатами чого повідомляємо наступне.

При вивченні публікацій здобувача за темою дисертації, а саме:

1. Калінніков О. В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia): теоретичні та практичні проблеми законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 62-78;

2. Калінніков О. В. Генеза законодавства щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного (in absentia) у період незалежності України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114) 2020. С. 88-99;

3. Калінніков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні in absentia. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19) 2020. С. 133-142;

4. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (in absentia) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115) 2020. С. 128-137;

5. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (in

absentia). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116) 2020. С. 115-127;

6. Калінніков О. В. Переховування підозрюваного від органів слідства та суду як умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 3 (31), vol. 1. С. 226-232;

7. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження in absentia в законодавстві ФРН та України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20) 2020. С. 112-123;

8. Калінніков О.В. Досудове розслідування кримінальних проступків за відсутності підозрюваного. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 175-178;

9. Калінніков О.В. Невідворотність покарання як один з основних принципів ефективної протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі Частина 2* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ, 2019. С. 125-129;

10. Калінніков О. В. Окремі аспекти повернення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science*: матеріали VIII Міжнародної науково - практичної конференції (м. Прага, Чехія, 09-12 листопада 2020 року). С. 249-255;

11. Калінніков О. В. Актуальні аспекти удосконалення законодавства щодо здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства: збірник тез наукових доповідей і повідомлень XII Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів* (м. Харків, 14 листопада 2020 року). С. 44-46;

12. Калінніков О. В. Стан наукових досліджень спеціального досудового розслідування (in absentia). *Science and practice of today*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Анкара, Туреччина, 16-19 листопада 2020 року). С. 261-266;

13. Калінніков О. В. Взаємодія учасників слідчо-оперативної групи для отримання дозволу слідчого судді на здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Київ, 19 листопада 2020 року). С. 197-200;

14. Актуальні питання спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в*

міжнародному вимірі: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9-10 грудня 2020 року). С.120-124;

15. Калінніков О. В. Використання європейського досвіду під час реформування інституту спеціального досудового розслідування (in absentia). *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought*: матеріали V Міжнародна наукова конференція з нових тенденцій у науці та освіті (м. Рим, Італія, 16-19 лютого 2021 року). С. 261-266,

а також додатково поданих пропозиції щодо прийняття змін до КПК України та відповідних обґрунтувань цієї необхідності, які розроблені здобувачем за результатами дисертаційного дослідження, встановлено, що використання наведених у дисертації теоретичних положень, а також реалізація вказаних дисертантом практичних рекомендацій сприятимуть підвищенню рівня єдності в підходах до застосування відповідних кримінально-процесуальних норм права у правовідносинах, пов'язаних із інститутом кримінального провадження за відсутності підозрюваного (in absentia).

Підсумовуючи викладене, висновки, рекомендації та положення дисертаційного дослідження Каліннікова Олексія Валерійовича, враховуючи їх належний науковий рівень та вагоме практичне значення, можуть бути використані, зокрема, під час здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, враховані помічниками слідчих суддів Печерського районного суду міста Києва під час попередньої підготовки відповідних судових справ до розгляду, а також у процесі організації та здійснення у Печерському районному суді міста Києва правової роботи.

Члени комісії:

кандидат юридичних наук,
суддя Печерського районного
суду міста Києва

суддя Печерського районного
суду міста Києва

кандидат юридичних наук,
суддя Печерського районного
суду міста Києва

Віта Бортницька

Оксана Царевич

Світлана Шапутько

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор,
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

АКТ

**про впровадження результатів дисертації Каліннікова Олексія Валерійовича
на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за
відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи
(порівняльно-правове дослідження) на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 – Право у освітній процес
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу Колодейчак С.І., (голова комісії), завідувача кафедри кримінального процесу, доктора юридичних наук Макарова М.А., старшого наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук Бондаря С.В., склала цей акт про те, що результати дисертації Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження) впроваджені у освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Каліннікова О.В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема у системі професійної освіти слідчих і прокурорів, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій.

Голова комісії:

Станіслава КОЛОДЕЙЧАК

Члени комісії:

доктор юридичних наук,
доцент

Марк МАКАРОВ

кандидат юридичних наук

Сергій БОНДАР